2

SAMUELIS PUFENDORFI

Specimen

CONTRO-VERSIARUM

Circa Jus Naturale Ipsi nuper Motarum.

Propert. l. 2.

Maxima de nihilo nascitur historia.

Antoni Franci Peregrini Monacij studiosi

OSNABRUGI,

Ex Officina JOHANNIS GEORGII SCHWÄNDERI,

ANNO M. DC. LXXVIII.

Reverendissimo Domino

DN. IOANNI BAAZIO

S. THEOLOGIÆ DOCTORI, ARCHIEPISCOPO UPSALIENSI, EJUSDEMQVE ACADEMIÆ PROCANCELLARIO,

Domino ac Fautori meo venerando.

QVo calumniarum adparatu Libros meos de jure Naturæ & Gentium malevoli quidam invaserint, apud Rever. T. Dignitatem multis exponere supervacuum fuerit; quippe cui dudum istius litigii origo indolesque est perspecta. Ista malignitatis aut inscitiæ documenta, utut sparsim jam à me discussa, denuo

uno velut fasce comprehendere, ſolidaque reſponſione adjecta orbi erudito exponere, exiſtimationis meæ magnopere intereſſe judicavi; ſimul ut aliquando moleſtæ huic ſcriptioni clauſulam imponerem. Nam poſtquam ſemel ita perſpicue oſtendero, quam procul ab illis erroribus abſim, quos tanta cum importunitate certorum hominum intemperiæ mihi impingere ſategerunt, non magnopere mihi deinceps curandum erit, num alii malignitati ſuæ immori malint. Cæterum quod iſthoc ſcripti Rever. Tuæ Dignitati potiſſimum inſcribere ſuſtineam, præter admirationem, qua ſapientiam tuam, aliasque queis præfulges virtutes proſequor, hæc me ratio ſubegit, ut oſtenderem, quanta me cauſæ meæ fiducia teneret, dum velut arbitrum ſumere non vereor ex eo ordine, cujus unum aut alterum neſcio quam

quam ſplendidum membrum eas lites præcipue excitavit, aluitve. Simulq; ut hoc facto demonſtrarem, utut malevoli ordinis ſacri autoritate in fraudem meam abuſuros ſeſe ſperaverint, illibatam tamen penes me perſtare venerationem, quæ iſti ordini debetur, nec injurias unius aut alterius univerſis à me imputari. Qvin potius me confidere, Rever. Tua. Dignitatem, & quibus par animi integritas, quam maxime deteſtaturam artes oppido quam deformes, quibus ad famam meam maculandam iſti homines graſſati ſunt. Optime nimirum Rever. Tua Dignitas perſpicit, quantopere â prudentia, gravitate, atque moderatione, virtutibus veſtro ordini tam commendatis, abhorreat, re non intellecta tumultuari, per calumniã aliis fæda dogmata affingere, vera & innoxia cavillationibus in ſiniſtram partem detorque-

re, ad rationes deniq; aurem obstruere. Et qui circa inania aut falsa tanto cum fervore se jactat, is etiam ubi solida propugnat, impetu potius rapi, quam judicio duci videtur. Sed mihi causam meam asseruisse suffecerit; adversarios pro suo quemq; merito cordatorum virorum censura notabit. Mihi post tam acerbas insectationes non modico solatio erit, si Rever. T. Dignitas candorem instituti mei benevole interpretetur, & me, qui virtutes Ipsius ex animo æstimo, favore suo amplectatur. Ita Deus O. M. Rever. T. Dignitatem multos per annos Ecclesiæ & Reipublicæ bono servet!

Reverendissimæ Tuæ Dignitatis

Dab. Holmiæ. prid. Kal. Julias Anno 1677.

addictissimus

SAMUEL PUFENDORF.

LECTORI BENEVOLO
Salutem.

ETsi plerasq; calumnias & cavillationes, queis libros nostros de Jure Naturæ & Gentium livor & inscitia incessere hactenus laboravit, jam antea, quantũ cordatis & æquis rerum arbitris sufficere poterat, discusserim; visum est tamen hoc scripto universam illam litium telam retexere, unoq; obtutu eam taliũ rerum curiosis conspiciendam exponere. Nam & dispersa minus ad memoriam valent, & interea temporis quædam istorum hominũ schedæ, non modico veneno turgidæ, in manus meas inciderunt, quibus aliquid reponi existimationis meæ interesse videbatur. Simulq; otium quantumvis ingratissimum suppetebat, turbatis bello Musis nostris, & intra Malmogiæ munimenta sese abdentibus. Intra quæ claustra dum cæteri connixo studio publicum hostem arcere satagunt, mihi juratos famæ meæ latrones propulsasse muneris instar fuit, postquam nihil operæ à me in remp. conferri poterat. Et sane istos homines condigna virtutibus suis elogia audire,

corun-

eorundemq; artes in manifesta luce constitui non mea magis, quam omnium bonorum ingeniorum intererat, & quibus aliqua ad excolendam rem literariam facultas. Quæ si pro industria sua nullum aliud præmiũ manet, quam ut tam sordidorum dentium lancinationi exponantur, præstiterit barbariem deinceps & ruditatẽ, quam bonam mentem habere amicam. Equidem id nunquam sperare ausus sum, ut mea sese omnibus adprobarent; quin & optandum mihi duxi, si cordatus quispiam & eruditus vir discutienda sibi sumere vellet, quæ dubii quid habere viderentur. Nam heic vicisse gloriosum, succubuisse non indecorum fuerat futurum; & poterat fortasse ejusmodi collisio ad illustrandam aut solidandam veritatem aliquid momenti non pœnitendi adferre. Astquæ mihi mota fuit lis, non disceptationis literariæ, sed latrocinii potius indolem habuit; cum adversariis meis nihil aliud fuerit propositum, quam consumto omni calumniatorum adparatu maculam famæ meæ adspergere, & livori suo, misellæq; ambitioni litare. Qui præter alias molestias hujus quoq; tædiosissimi laboris necessitatem mihi imposuerunt, ut elogia ipsorum meo potissimum stylo forent publicanda; postquam non pa-

rum

tum ad illustrandam hancce controversiam facit, istos homines paulo penitius nosse; & *Apologiæ* meæ nebula potius istos involvere, quam in aprica luce destituere propositum fuit. Ac de *Nicolao* quidem *Beckmanno*, cujus vesania primos veluti motus hisce turbis dedit, peculiari scripto satis expositum; nec ut tam infami nomine memorando ulterius immorer, decorum fuerit. Nisi quod hoc prætereundem non est, Alastorem istum usque adeo ab ingenio suo non discedere, ut etiam nupera Danorum in *Scaniam* irruptione affinem suum cohortis optionem subornavit, ut me cum uxore & liberis trucidaret. Qui sanguinem meum sitiens cum manipulo sicariorum Londinum advolabat, & cum ibi me non invenisset, Malmogia capta facinus sese exsecuturum trendebat. Verum ut istum sicarium sceleris irritum Lundense prælium extinxit; ita sine dubio universa Tenebrionistarum secta ex tanta sui conditoris virtute non parum splendoris mutuatur. Quanquam nescio an primo huic loco cessurus sit *Josua Schwvarzius*, quippe ex cujus cerebro *Index Novitatum* progenitus est, qui solus exprimendo viri animo ingenioq; sufficit, & qui novam apud sectam symboli vicem subit. Istum hominem in me

impe-

impegit genii scævitas turbis serendis nata, &quod hoc velut compendio ad famam singularemq; eruditionis opinionem grassari in proclivi duceret, postquam bonas per artes tenebris sese eripere non dabatur. Ac statim quidem cum post absolutam peregrinationem, quam ad exemplum Imperatoris Hadriani pedibus fere obierat, in patriam revertisset, obtentu Zeli, aut æstu potius, id turbarum dedit, ut ni Gedanum profugisset, capitis supplicium subiturus fuerat. Quod totum negotium in Pomerania Electorali notorium est. Cum Gedani satis tutum se non crederet, Holmiam se penetravit; ubi prima cura erat fami depellendæ quid circumspicere, simulq; bipatentem braccatum portam obstruere. Inde pastoratus circumspiciebatur. Et cum sub id tempus munus concionatoris Teutonici Holmiæ vacaret, magno cum ambitu, &non sine turbis in plebe excitatis ad idem nequidquam adspirabat. Sed mox cum de instituenda Academia Carolina agitaretur, ut importunum flagitatorem aliquo extruderent, concionatorem Teutonicum Londini ipsum agere jubent, adjuncto extraordinarii Professoris titulo, ut ansam haberet studia sua ulterius excolendi. Sed postea cum qui vocatus erat ce-

libris Theologus accedere abnuiſset, viro, qui tunc gratia quorundam Regni Procerum florebat, adulando adrepſit, quo procurante Profeſsoris Theologiæ vocabulo potitus eſt. Talem in locum protruſo facile quidem erat turbulentiæ & rixoſitatis famam adquirere, mota vanorum litigiorum ſerie, in quorum præmium parum aberat, quin munere dimoveretur. Sed eruditionis opinionem ſibi circumponere difficile fuerat ei, qui ex univerſa philoſophia præter vocabula elenchorum ſophiſticorum, & ex Theologia recentes quasdam controverſias, crepare nihil poterat. De cætero in linguis orientalibus, Patribus, hiſtoria & antiquitate Eccleſiaſtica, elegantioribus literis ac ſolida philoſophia plane hoſpes; ingenio inſuper ita infelici, ac tardo, ut ad jejunam concionem conſarcinandam integra ſeptimana opus eſset, totq; annorum ſpacio vix duæ aut tres miſellæ diſſertationes procuderentur, modici tironis ſpecimen; niſi quod aculei calumniarum, quibus poſteriores duæ refertæ ſunt, inſignem artis Sycophanticæ peritiam præ ſe ferunt. Igitur cum mire geſtiret oſtendi, & dicier, hic eſt, uno momento ex numero obſcurorum virorum emerſurum ſe ſperabat, ſi quam maculam operi meo mihiq; posſit adſper-

ſpergere; cum ſperaret , prætextum Z
Theologici apud imperitos adplauſum, &
ſecus res cecidiſset, excuſationem ſibi pa
turum, Præſertim cum nativum ipſius ſt
porem, & tenuitatem eruditionis ſingula
quædam facultas ſuppleret innocentisſin
dicta detorquendi, & vis quædam, qualis
certo muſcarũ genere deprehenditur, pr
luvie ſua etiam optimas carnes polluen
Sicuti & de iſtius hominis pia & candida i
tentione hoc teſtari poteſt, quod cum ſile
tium ipſi aſpera cum increpatione & co
minatione foret impoſitum, hoc ſolatio i
hanc ignominiam ſibi levavit, quod à ſuo
mico & ſocio *Nicolao Beckmanno* tanta mi
per libellum famoſum contumelia foret i
ferenda, ut ex illa multum detrimenti e
iſtimatio mea per Germaniam ſit captu
Hisce igitur ſi conjungamus fraudes ci
hoc negotium adhibitas , quas in *Apolo*
mea ſatis expoſui , & quarum pleræqu
Schvvarzii malitia promanarunt ; Sa
nemo cordatus fuerit quin agnoſcat, miti
quam pro meritis *Aſinium Tenebrionem* vap
laſse. Cæterum ut quæ mihi intentaban
calumniæ majore cum pondere proced
rent, in partes quoq; trahitur *Petrus Winſtr*
pius Scaniæ Epiſcopus, qui cum *Schvvarzio* n
p

per atrocissima lite collisus fuerat, cui hicce & errores circa religionem, & neglectum officii & animum Regi infidum objecerat; quæ lites demum, cum in exitium *Schvvarzii* erupturæ viderentur, mea potissimum opera compositæ sunt, pro quo officio tam egregiam mihi gratiam *Schvvarzius* paulo post retulit. Quod autem *Winstrupius* ille, quem per quadriennium ego omni observantia & sinceræ amicitiæ exhibitione coluissem, tam facili negotio permoveri potuerit, ut in fabula tam inficeta primarum partium actor esse vellet, una quidem causa fuit, quod illi nunquam moris fuit, actiones suas ad sanam rationem exigere, sed cæco potius impetu ruere. Altera autem, quod solo officii sui vocabulo me oppressurum se speraret. Enimvero autoritatem & munus istius viri calumniis in me jactatis parum ponderis addidisse nemo mirabitur, qui cogitaverit, impudenter sperasse sui ullam rationem habitum iri, cui cum talibus tam fœdo in negotio societatem coiisse religio non fuit. Præsertim cum nulli mortalium minus quam ipsi perspectum foret, quid proprie in controversia esset, quippe cui vocabulum juris gentium vix fando auditum foret, & cui nullo alio argumento erronea

quæ-

quædam libro meo contineri constab
quam quia *Schvvarzio* tale qnid fabul
fidem adhibuerat. Sed cum non mod
clade istorum copiæ in Suecia concide
tur, ex Germania supplementum sibi qu
tum ivere successu non plane irrito. Na
ibi inventi sunt alii Triumviri, qui tam fa
militiæ duces se ferrent. Quorum pri
Fridericus Gesenius Garlebiensium Præ
cum sibi à me retorsio justissime impact
ret, id omnibus viribus egit, ut furoris
mam fraterculo suo *Nic. Beckmanno* anc
tem redderet. *Valentinus* autem *Velthen*
cum nescio quo fato in cathedram pu
cam protrusus esset, & omnibus jam oc
patis nullum tabellis novis locum relict
cerneret, ac mire tamen aliqua via incl
scere arderet, expeditissimum judicavi
tem mihi intendere; præsertim cum mi
metueret, ne quisquiliæ Scholasticorum
Magistrorum nostrorum Collegia MSC
quib⁹ innutritus erat, detrimenti quid ca
rent. Fiduciam autem homini potissim
dedit impudentia, & quæ ignorantiam
mitatur audacia, & quod stentoreæ voci
hoc litigio non modicum fore usum præ
deret, simulq; quod in proclivi ipsi esset n
gnam vim inficetarum dissertationum e
me

mere, quarum puto facile me nauſea enecaret. Sed maximum firmamentum partibus addere creditur *Joannes Adamus Scherzerus* Theologus Lipſienſis, ſi modo aliis omnibus tanti foret, quanti ſibi ipſe eſt. Etſi hactenus poſt principia ſibi cavere, & tacito ſupercilio & clandeſtinis calumniandi fraudibus graſſari tutum duxerit. Nam cum præviderct, ſophiſticationes ſuas, quibus recentes Magiſtros tantopere exercuit, in hac pugna parum roboris habituras, â Splendisſimo Collegio, (quod ut in librum meum abs ſe non lectum tam immitem cenſuram ferret, induxerat) literas impetravit, ne publice ſuper injuria mihi facta rationem redderet. Et nihilo ſecius calumnias de me in imperitos juvenes propagare non deſiſtit, ſimulque ſi quem ſenſerit æquiora de ſcriptis meis ſentientem, in quem malignitatem ſuam exſerere posſit, acerrime perſtringit. Cæterum quam pium & candidū iſti homines ſcopum circa movendas & fovendas hasce lites habuerint, artes ab ipſis adhibitæ ſatis loqvuntur. Quibus cavillationibus autem ſtrophisque univerſam calumniarum ſcenam adornarint, tum aliis ſcriptis, tum hoc ipſo maniſeſtisſime fuit expoſitum, ſic ut cordatum lectorem nihil amplius deſideraturum ſperem

quod

quod vel ad depellendas adverſariorum crimi
tiones, vel illuſtrandam meam ſententiam fac
Eoq; poſthac minus ſolicito mihi eſse licebit, ſi
calumniarum & nugarum deſinere non veli
cum ſemel ita perſpicue formato controve
ſtatu quæ ex adverſum afferri poſsunt ultro
labantur, & mihi parum decorum ſit futuru
quibusvis jejunis ſchedis peculiari ſcripto occ
rere. Qui enim hæc noſtra capit, ei facile fue
ſi quid præterea ſcrupuli movetur, proprio M
te diſcutere. Sed qui ne nunc quidem inan
litium mihi motarum perſpicere valet, illius
ca negotium literarium nulla ratio eſt habend
Et cum ab erroribus Theologicis, quos iſti
pingere mihi conati ſunt, alienum me eſse p
teſtatus ſim, ac verbis meis vim illatam oſten
rim, ſi quis ne nunc qvidem ådquieſcere v
quid aliud præter profeſsum calumniandi ſt
um præ ſe fert? Denique ſi cuipiam quid ac
bitatis hoc & alia iſtis hominibus oppoſita ſ
pta videantur habere, is facile veniam ju
dolori dabit, ſi modo cogitare velit, quid ani
ſibi futurum fuiſset, ejusmodi calumniis &
juriis adſperſo, & num mollius tractari mere
tur, qui vitam, famam, fortunasque meas
meorum infenſisſimo atque implacabili a
mo perditum & ſubverſum ivere, animæ in
per ſalute me exuituri, ſi mendaciis & male
centiæ aliqua vis Divinum apud Numen fo
B. V.

CAPUT I.

DE ORIGINE ET PROGRESSU DISCIPLINÆ JURIS NATURALIS.

§. I.

JUs naturale, humano generi coævum, quod omni tempore populorum mores & negotia pleraq; ex parte rexit, quodque actu ipso exprimere optimo cuiq; semper cordi fuit, hoc demum seculo in justæ formam artis redigi cœptum est. Equidem olim non defuere, qui cultiorum populorum leges civiles, in quibus naturale jus magnam partem faciebat, literis consignatas luculentis commentariis illustrare sategerunt. Uber quoq; fuit proventus philosophorum moralium, quibus circa mores hominum ad dictamen sanæ rationis componendos opera est posita. Verum, qui naturalia jura à positivis accurate discerneret, & ista in plenisystematis rotunditatem disponere aggrederetur, ante *Hugonem Grotium* nemo extitit. Equidem in legibus Ebræorum & origine divina & antiquitate quàm maximè venerabili vix ullum est caput juris naturalis, quod

 tactum

tactum non ſit. Sed uti in ipſo legum codice, & in commentariis, quibus eas leges iſtius na onis doctores illuſtratum ivere, poſitiva natura bus immixta conſpiciuntur, ad quæ curiose di renda ſeſe accinxit. *Joannes Seldenus*, honeſt uti adparet, & minime livida adverſus *Grotiu* æmulatione, & quia alias præcipuas Juris Ebra partes illuſtrandas ſuſceperat: (ſic ut ab hocce peculiare volumen colligeretur quicquid ex ſe tentia populi Ebraici juris naturalis & gentiun haberetur, ſeparatum ab eo jure, quod duntax inter cives ejusdem reip. valebat. Quo min tamen eruditisſimum & quantitatis pretii op vicem pleni, & ad captum omnium populorun attemperati ſyſtematis in jure naturali ſubir queat, tres potisſimum cauſæ mihi obſtare vide tur. Prima eſt, quia ibi non ſatis expoſita rep riuntur ea, quæ ad pædian juris naturalis per nent. Per eam autem intelligimus illa velut pr cognita, quæ ad præcepta legis naturalis, earu que rationes plene & diſtincte intelligendas r quiruntur, & quidem quæ velut domeſtica ſu huic juri, nec ex aliis diſciplinis mutuo ſumunt Ex quo genere eſt doctrina de indole rerum m ralium in genere, de principiis actionum hum narum, earumque natura, & affectionibus, de pri cipio moralitatis, de legibus in genere, de ſtat conditione & natura hominis in reſpectu ad ac ones morales, de natura & requiſitis pactorum de origine & natura ſermonis, & dominii, de m dis adquirendi, de pretio rerum. De natura

vari

varietate contractuum, de origine & natura tam societatum primarum, quam civitatum, de imperio civili, ejusque partibus & affectionibus, & si quæ sunt alia. Deinde *Seldenus* legem naturalem non deducit ex tali aliquo principio aut hypothesi, cujus evidentiam omnes nationes agnoscant, aut ad quam agnoscendam argumentis ex rationis lumine petitis adduci queant. Nam fundamenti loco substernit septē illa præcepta Noachidarum, quorum autoritas apud Judæos antiqua traditione nitebatur, quam adstruere aut elevare meum non est. Etsi mihi quidem valde probabile videatur, primos homines potius ex divina quadam & peculiari informatione, quam propria ratiocinatione præcepta legis naturalis hausisse. Verum ut quis omnibus populis & αὐθεντίαν ejus traditionis, & numerum istorum præceptorum argumentis utrinque admisfis persuadeat, id vero valde arduum fuerit. Præsertim cum nec circa id solicitus fuerit *Seldenus*, ut istorum præceptorum necessariam convenientiam cum natura humana, aut eorundem sufficientiam ad regendas omnes actiones hominum morales demonstraret. Denique & illud tantum agit *Seldenus*, ut quid doctores Ebræorum senserint exponat; quam accurate autem istorum sententia cum sana ratione congruant, parum examinet. Quod tamen necessarium erat, siquidem pleni systematis vicem istud opus subire debebat; quippe cum populus Judaicus seipsum quidem eminenti dignatione, alias autem nationes sat maligna æstimaverit.

Cum tamen jus naturale ad gustum totius gene
humani adaptaturo necessum sit ponere , omn
homines circa fruitionem juris naturalis esse
quales.

§.2. In libris Novi Fœderis præcepta legis n
turalis passim luculentissimè inveniuntur expr
sa, & quidem ut illa non solum jubeantur exer
ri citra ullum nationis discrimen, sed & omnib
cum acquisitis, quæ perfectam actionem abs
vunt. Et ea omnia ut ad unum caput, velut
legem quampiam fundamentalem, possent rev
cari, ex qua cæteræ perspicua consecutione ded
cerentur, ipse Salvator noster cum in finem di
ctionē proposuit, quæ cum nostra societate qu
amicissime conspirat. Isthæc porro præcepta
mnibus modis illustrare conati sunt, qui in libr
divinos commentarios ediderunt tantùm no
infinitos; sic ut in Theologia Christiana nullu
præceptum desiderari videatur , quod ad rege
das in universum hominis actiones, moresq; fa
at. Non eo minus tamen res literaria etiam ap
Christianos peculiarem disciplinam exponen
juri naturali requirebat, postquam universum g
nus humanum, cui utiq; communi lege opus er
in religionem Christianam non consensit. Cu
enim ea pars religionis Christianæ, quæ de rege
dis moribus tractat, satis habeat dogmata sua co
firmasse ab autoritate & jussu DEI, qui Filium
um Salvatorem mundi misit, in alias eorunden
rationes inquirere parum laboret; inde fit, ut h
modo adornata præcepta legis naturalis sanc
monia

moniam suam iis duntaxat adprobent, quibus divina Christianæ religionis autoritas; agnoscitur. Sed cum hancce non exigua humani generis pars ignoret aut adspernetur, cui tamen & inter se & cum Christianis agenti negotia utique ad legem naturalem attemperanda; adparet sane ex alio principio, apud omnes æque agnito, & ad omnium captum attemperato deducendum esse jus, ad quod omnium eorum actiones exigantur, quiltam diversa circa religionem sentiunt, Est præterea religio prout ex adæquato suo principio hauritur, in sua natura ad sublimiorem finem & usum ordinata, quam qui tantum intra hujus vitæ limites coërceatur. Inde non Christiana solum religio, sed & pleræque aliæ devotis suis sectatoribus præmia, malitiosis violatoribus supplicia post hanc vitam decernunt. Ita tamen ut non vera solum religio, sed & falsæ cuique abs se diversæ religioni efficaciam ad præmium post hanc vitam nanciscendum detrahant. Sed in eo omnes consentiunt, quod actiones moresque ad legem naturalem bene compositi ad decus, tranquillitatem & emolumentum hujus vitæ manifeste faciant. Igitur qui disciplinam juris naturalis ad captum universi generis humani adornare vult, ei sublimior iste probioris vitæ finis & usus velut sequestrandus est, & Theologis relinquendus, & ad eum duntaxat usum respiciendum, qui apud omnes in confesso est, & quem vel sensuum judicio deprehendere queas. Idque eo magis, quod controversiæ Theologicæ tanta fere contumacia animorum dis-

ceptari soleant, ut si quæ disciplina illis involv tur, non secus atque ad incerta syrtium navis a hærescat, nec cursum suum ulterius tenere que Accedit, quod neque in authenticis Novi Fæder libris , neque in commentariis ea inveniantu quæ ad pædian juris naturalis pertinere supra d cebamus ; quippe cum talia tradere extra scopu istorum scriptorum fuerit. Nihilominus in prico est, plurimum lucis & subsidii nostræ disc plinæ accedere non solū ex divinis libris, sed & commentariis eorum, quibus primæva & genu na religionis Christianæ dogmata unice cor sunt. Ast vero illi doctores, qui in Episcopi R mani verba jurarunt, queis omnia ad potentiam & quæstum sacerdotum vertere labor est, legi n turali, & universæ de moribus doctrinæ magna caliginem offundere, dum immensa voluminu mole id agunt, ut penes solos sacerdotes facult sit conscientias hominum ex suo lubitu temperar di , cæteris liquido suarum actionum judicio demto cæci obsequii necessitas incumbat.

§. 3. Inter veteres populos , quantum nobi constat, non est, qui plus operæ in illustrandis su legibus posuerit, quam Romani, quibus discipl na juris plurimum sane debet. Et dignum ad miratione est, quantum excelluerint ingenia Ro mana , ubi ad certum studiorum genus velut im petu quodam incumbere cœperunt. Sic quan tum eloquentia, quantum poësi & historia value rint, nemini est ignotum, qui literas novit. Pos cum sub Cæsaribus peritia juris plurimum com

men-

mendationis haberet ad nanciſcendas administrationes aulicas, & provinciales, per duo fere ſecula præſtantisſima Romæ ingenia excolendæ Jurisprudentiæ ſeſe adplicuerunt. Ex quorum ſcriptis longe ampliorem noſtra ſecula fructum potuiſſent capere, ſi illa volumina integra ad nos perveniſsent. Verum Juſtinianus, inſtituto rei literariæ oppido quam pernicioſo, pro integris operibus lacinias quasdam & excerpta nobis transmiſit, quæ recentioribus ſeculis immenſam commentariorum molem pepererunt. Cum utique longe ſatius fuiſset veterum JCtorum ſcripta, erudita ſane & magno ſtudio elaborata evolvere, quæ univerſa non unus ex recentioribus ſcribacitate ſua æquavit aut ſuperavit, quam per in exhauſtum commentariorum oceanum jactari. Et veterum monumenta integra, ſua luce velut radiantia, parciorem longe recentiorum operam admiſiſsent. Fatendum tamen eſt, quicquid adhuc Romanæ Jurisprudentiæ ſupereſt, juri naturali plurimum lucis attuliſſe, non ſolum quia iſti magnopere curæ fuiſſe adparet omnia ad rectam rationem & æquitatem revocare; ſed etiam quia plurima ad pædian juris naturalis ſpectantia ab ICtis Romanis luculenter fuere pertractata. Quantamcunque tamen laudem Romano juri tribuamus. Fatendum utique eſt, peculiari adhuc diſciplina juris naturalis opus fuiſse, ſiquidem doctrinæ morali ſua conſtare debebat perfectio. Nam nec omnia, quæ ad pædian, juris naturalis pertinent, in juris prudentia Romana ita accurate, pro-

te, prout par erat, deducta inveniuntur; & cu
ibidem naturalia positivis & quæ ex peculiari i
dole reipublicæ Romanæ proveniunt, immixt
sint, ista utique liquido discernere non poterit,
si qui aliunde hauserit, qua nota hæcce ab illis
gnoscantur.

§. 4. Veterum Philosophorum monume
ta non paucas quidem sententias continent ad j
naturæ illustrandum facientes; ut tamen long
minoris sint, quam expectari ab illis par erat, q
bus hæc præcipua esse opera debebat, mores h
minum ad legem naturalem formasse. Nequ
isthunc veterum defectum suppleverunt, qui pr
ximis abhinc seculis philosophiæ studium prof
si sunt. Cum enim inter diversas veterum P
losophorum sectas Stoicorum placita, nonnul
emendatis, in solidum juris naturalis corpus
cillime videantur potuisse componi, istis negle
sola Aristotelis dogmata in scholis rerum pot
sunt. Cujus viri admiratio nescio quo fato p
complura secula gentem scholasticam ita velu
attonitam reddidit, ut nihil perfectius ab hum
no ingenio proficisci posse crederent, & summ
eruditionis apex haberetur, istius scripta poss
interpretari. Equidem quin inter summa ing
nia, quæ unquam innotuerunt, Aristoteles sit
ferendus, nemo talium rerum intelligens abr
gaverit. Dicere tamen, ab eo cæteris nihil re
ctum, quo ulterius progrederentur, & in Creat
rem injurium, & in tot secula contumeliosum fu
rit. Ne de aliis partibus philosophiæ quid

ca

cam, sane ipsius Ethica, si seponas, quæ de principiis actionum humanarum traduntur, vix aliud quam officia civis cujuspiam reip. Græcanicæ continere videtur. Sicuti & in politicis maxime præ oculis instituta Græcarum suarum civitatum habuisse, earumque libertatem cumprimis æstimasse ipsum adparet; qui gravis est defectus disciplinæ universi generis humani usibus inservituræ. Id quod peculiari scripto deducere animus erat, ni ingruens calumniatorum importunitas alio cogitationes avertisset, & alacritatem meam non parum refrigerasset. Cur enim me scribendo defatigem, si nullum aliud laboris præmium me manet, quam ut latratores à fama mea depellam.

§. 5. Ne igitur res literaria diutius nobilissimam juris naturalis disciplinam desideraret, primus effecit vir incomparabilis *Hugo Grotius*, tunc temporis otio literisque abundans in Gallia, quæ in patria male habitum humanissime exceperat; idque instigante potissimum *Nicolao Peirescio*, celeberrimo illo literatorum fautore & ἐργοδιώκτῃ. Quem tamen ut de ejusmodi opere concinnando cogitationem susciperet, monitum fuisse crediderim iis, quæ à sapientissimo *Bacone*, Angliæ quondam Cancellario, super augmentis scientiarum tradita sunt. Hic enim vir præcipue nostro seculo velut classicum cecinisse, & signum sustulisse videtur, ut in rebus philosophicis aliquid ulterius & exquisitius investigaretur, quam quo hactenus scholarum parietes resonuerant. Sicut

si quæ est pulcrius nostro tempore efflorescentis philosophiæ gratia, isti viro non minima ex parte debeatur. Accinxit porro sese *Grotius* ad moliendum opus, in quo nulla priorum vestigia ipsum regebant, admiranda instructus ingenii & judicii felicitate, pari scientia literarum sacrarum, juris civilis, omnigenæque eruditionis, & infinita lectione. Velut tamen diffisus universam disciplinam primo conatu abs sese exhauriri posse, ita titulum operis temperavit, ut ne eidem temere imperfectio posset objici. Cæterum quo adplausu istud opus apud solidæ eruditionis æstimatores receptum sit, memorare nihil attinet. Et quantamcunque alii culturam aut polituram disciplinæ juris naturalis addiderint, *Grotii*, luminibus hautquidquam obstruent, ut ut ab ipso spicilegium haut spernendum sequentium ingenio & industriæ fuerit relictum. Neque eo minus illustre opus suos passum est manes. Cum enim vir iste nulli inter Christianos sectæ ita rigide se videatur addixisse, nisi quod ad illos proxime accedat, qui Arminiani audiunt; eoque fuerit ingenio, ut propter discrepantes opiniones non statim in partes discedendum arbitraretur: à sacri cumprimis ordinis hominibus sat aspere acceptus fuit. Nam à Pontificiis quidem ejusdem opus inter libros prohibitos est relatum non tam ob ea, quæ ipsorum placitis circa religionem dissona continet, quam quia in universum solidior philosophia moralis rationibus regni tenebrarum adversatur; cum alias facile fuisset medi-

cinam

nam facere, refectis materiis theologicis. Si-
uti á noftratibus hominibus factum eft,qui con-
enti errores notafse, veris debitam æftimatio-
em ideo non detraxerunt. Cum præterea in
pere tam denfis fententiis conferto non posfint
on plurima occurrere,quæ vel dubii quid, vel
bfcuri videantur habere: iftis fulciendis aut
luftrandis, fimulque emendandis, quæ & illum
ominem fuifse arguant, nonnulli commentari-
s adornare inftituerunt. Quos inter præcipue
Boeclerus judicium attulit & doctrinam Grotiano
pere parem. Sed & aliorum unus & alter ope-
e pretium fecit non fpernendum. Aufi tamen
unt etiam in publicum commenta fua protrude-
e homines adolefcentes, aut leviter literis tincti,
ut non nifi nugis Sophiftarum innutriti; quos
non pauci alii videntur fecuturi, qui & ipfi par jus
fibi credent perituræ non parcere chartæ. Ut
plane metuendum fit, ne fuccefsu temporis tot
in *Grotium* commentarii, quot in *Petrum Lombardum* aut *Inftituta Juris*, enafcantur. Quorum mo-
les tamen neque *Grotio* multum lucis, & difcipli-
næ juris naturalis plurimum remoræ adfert, collifis inter fe ipfis commentatoribus, & lite orta non
tam de veritate, quam de fententia *Grotii*, deniq;
novis fubinde exortis fcriptoribus, qui in priores commentarios commententur.

§. 6. Poft *Grotium* circa jus naturale operam
quoque pofuit *Thomas Hobbes*, vir fummo ingenii acumine; qui uti ipfe ftudiis mathematicis
innutritus erat, ita & ἀκρίβειαν demonftrandi mathema-

thematicis usitatam doctrinæ morali accomn re, licet non usquequaque modo scholastic ornatum, laboravit. Cui fini etiam certar ctrinæ suæ hæpothesin substravit, in quam u demum demonstrationes ipsius resolveren Arrisit autem ipsi potissimum vetus *Epicura* hypothesis vel genii convenientia, vel quoc in praxi civitatum, omnia fere ad sui conserv nem & utilitatem referentium, conspiceret etiam, quod aliquando suspicatus sum exc & æmulatione viri amicissimi *Petri Gassendi* cum in physicis maxime Epicuræorum dog recolenda suscepisset, *Hobbes* ejusdem in mo bus tradita novo schemate induta in thea orbis eruditi producere instituit. Ni malis re, ipsum vim ingenii ostentare voluisse, sus defensione hypotheseos tam exosæ vulgo, & radoxæ. A quo non multum abit, quod *Ser simus Magnæ Britanniæ Rex* ante aliquot anno *mueli Sorbierio* de hoc *Hobbesio* dixerat: *se il ro uti in vicem ursi ad molossorum vires tenta & acuendas*. Quicquid hujus sit, id sane a ret, hoc præcipue ipsum agere, ut potestaten giam adversus turbulentos homines, qui Angliam sub obtentu libertatis graviter ex bant, assereret, simulque jus circa sacra sun imperio civili adversus fanaticos vindic Quod institutum uti in se quidem magno probandum est, modo isthoc jus legitimis te nis coërceatur: ita ferri plane non possun pothesi ipsius ita crude assumta, & quæ eid

su

perſtruuntur dogmata quædam, à ſana ratione
euntia, & non exiguam labem rebus humanis
ferre idonea. Ne de iis memorem, in quibus
rca religionem Chriſtianam à vero ſenſu divi-
rum literarum diverſus abit; quibus deſtru-
dis operam impendere aliorum eſt. Neque
men quisquam rerum intelligens inficias ive-
t, inter multa mala reperiri quoque plurima
quiſitè bona, & quantivis pretii; & illa ipſa,
æ ab eo falſa traduntur, anſam præbuerunt ſci-
tiam moralem & civilem ad faſtigium perdu-
ndi, ſic ut de non paucis, quæ ad perfectionem
ius faciunt, vix cogitare alicui in mentem ve-
ſset, absque *Hobbeſio* ſi fuiſset. Cæterum
pugnatus eſt iſte tum à ſuæ nationis homini-
us, tum ab aliis, qui tamen non omnes parem
genii laudem eo nomine adepti ſunt. Quan-
m tamen mihi conſtat, Ipſius hypotheſin inter
nglos ſolidisſimè deſtruxit *Richardus Cumber-
ndus*, libro erudito & ingenioſo *de Legibus Na-
ræ*; ſimulque adverſam hypotheſin, quæ ad
toicorum placita proximè accedit, firmisſimè
ſtruxit; quorum utrumque & mihi propoſi-
m fuit. Et fateor me magnopere gaviſum
m id ſcriptum in diverſa terrarum parte eodem
nno prodiiſse conſpicerem, diſpari quidem fa-
e adornatum, ſed quod tamen eandem mecum
ypotheſin aſsereret, & pleraque à me in *Hobbeſio*
otata deſtrueret. Nec ideo alterutrius noſtrum
pera minoris eſt, cum uterque præter illa com-
unia etiam peculiaria quædam habeat: nec mi-
nus

nus dexteritatem ſuam adprobet jaculator,
eundem cum altero ſcopum eodem tempo
tigit. Quid prætérea intra proximos abhin
nos in noſtra diſciplina elaboratum ſit, in
momentum eidem afferens, ob itinera bello
loci,ubi iſthæc ſcribo, fere intercluſa nondu
dere contigit.

§. 7. Quid cauſarum me impulerit,ut &
circa excolendum jus naturale operam nava
in præfatione operis mei ſatis expoſui. In
id præcipue me egiſse adparet ut quantum i
nio adſequi poſsem, omnia, quæ ad diſcipli
juris naturalis pertinent, complecterer, & i
dinem non hiulcum aut ſalebroſum digere
Tum ut omnes controverſias theologicas a
dem ſequeſtrarem, ipſamque ad captum uni
generis humani, quod circa religionem in d
ſisſimas opiniones diſcesſit, accommodarem
quod etiam ſolicite video egiſse *Richardum C
berlandum*, utut ipſe profesſione Theologus e
Scilicet quod nunquam nativo nitore exſp
deſcere, & tranquilla velut pace læta efflore
queat hæc diſciplina, ni ſupra iſtas tempeſ
ſubducta fuerit. Præſertim cum viri erudit
quisſima lege cum talibus congrediantur,qu
affectibus vel inſcitiæ ſuæ tam venerabilis v
buli autoritatem circumponere ſoleant, & n
contenti ſuper veritate inquiſiviſse, omnibu
ris ad opprimendos aut infamandos ſuos ad
ſarios connitantur, quos rationibus ſeſe ſu
turos deſperant. Eo moleſtius iniquitatem

meæ fero, quod cum omni ſtudio id egerim,
Theologis amicis uterer, ab illorum uno &al-
ro potisſimum initium ſit factum calumniarum,
ibus loca quædam libri mei exagitata ſunt.
eque ſermo mihi eſt de *Jeſuitis Viennenſibus*,
ii librum meum ad ipſos perlatum in publico
ercatu Viennæ vendi prohibuerunt, utut, cum
per hoc facto interrogarentur, nullam idone-
a ejus prohibitionis cauſam afferre poſsent.
am id mihi apud ſapientes bonosque commen-
tionis efficacisſimæ loco eſt, quod iſtis homi-
bus mea ſcripta inviſa ſint, utpote quæ cum ra-
onibus regni tenebrarum, cujus ipſi columina
nt, haut quidquam congruunt. Sed ſuper im-
rtunitate unius & alterius ex noſtratibus que-
r, quibus licet verba ac mentem meam ſat per-
icue explanaverim, & quam longe abſim ab il-
s opinionibus, quas mihi affingere non vere-
ndantur; tamen velut aures oculosque ad me-
n reſponſionem obturaſsent, ita cœptam ſemel
iminationem pertinaciter coccyſsare pergunt.
t cum judicarem, commodisſimam hanc fore
iam controverſiæ iſti penitus excutiendæ, ſi qui
axima ſapientiæ perſuaſione inter obtrectato-
es meos turgere videtur, *D. Scherzerum* Theolo-
ũ Lipſienſem in publicæ ſcriptionis certamẽ pro-
ocarem, utpote in quo plurimum videbatur fa-
ultatis ad expromenda omnia, ob quæ liber me-
s iſtis ſapientiæ divinæ & humanæ Atlantibus
ſe adprobare haut potuerit: ea quoque ſpe fi-
niendi

niendi litem tam infacetam excusſus ſum, quam iſte quidem à ſuperioribus literas i travit, quibus inſcitiam ſuam non apricari j retur, & nihilominus in privatis lectionib pud ſtudioſam juventutem talium ignaran lumniis me onerare non deſinit. Igitur & ritatis & æſtimationis meæ aſſerendæ cauſ ſum eſt, hanc quoque operam ſuſcipere, & d præcipua quæ adverſus librum meum ob ſunt, quantum quidem eorum in notitiam am pervenit, explanare & diluere. Qvo i quos doctosque rerum cenſores manifeſtè ſpecturos ſpero, ſi qui deinceps in me cla perrexerint, id non aliam ob cauſam fieri, c quòd per improbam & impudentem injuria tinuationem obtenturos ſeſe arbitrentur, injuriam intuliſſe videantur. Mihi tamen opera defuncto fas deinceps erit, calumnias negligere, & qui reſpicere nolint malevol vori ſuo immerſos deſpicere. Cum enim mea poteſtate non ſit, ut iſti bonam menten beant propriam, cauſa non eſt, quare me ult torqueam. Quin & infinitus juxta atque i rius labor foret, tantum ſcalpere, quantu iſti homines pruriunt.

CA

CAPUT II.

De NOVITATIBUS PHILOSOPHICIS.

§. I.

RECepta sunt inter homines certa quædam vocabula, odiosam alicujus rei notationem habentia, quibus istas velut per compendium, & citra allegationem alterius rationis damnari mo-
s est. Ex quo genere etiam vocabulum *novita-*
s est, quo illi qui in magistrorum suorum verba
rarunt, aut receptis semel opinionibus manci-
io sese addixerunt, magno cum supercilio pro-
ribere solent, quicquid ab ipsorum sacrosanctis
aditis discrepaverit. Cum enim se solos in
olsessione veritatis, omnibus numeris absolutæ,
onstitutos arbitrentur, & veritatem uniformem
sse tralatitium sit, eo ipso graviter antea sibi in-
ognita notari arbitrantur, si ea nova sibi videri
ronuncient. Sic Pontificiis ad dogma aliquod
amnandum sufficit id hæreticum declarasse. Sic
nter opifices, qui in ipsorum tribum receptus
on est, certo convitio notatur, utut alias artis sit
llentissimus.

§. 2. Videamus igitur, num ipsa novitas in
e aliquid vitii aut falsitatis contineat. Novum
liquid duplici respectu dici potest, vel quod id
ecens existere cœperit, vel quod nuper in notiti-

am ejus pervenerit, à quo novum adpellat
Priori respectu novum esse, in se quidem
plane vitii habet; imo novitatem, quæ qui
cum bonitate conjuncta est, peculiaris sua c
tatur gratia. Ast qui ideo doctrinam aliquam
tiosam velit declarare quod nova sibi videatu
li hoc primo demonstrandum fuerit, eam, q
ipse hactenus possedit scientiam, non veram
do esse, sed etiam omnibus numeris absolu
ita ut nil melius inveniri, aut eidem addi q
Alias enim tironi aut semidocto, etiam quæ
ditis protritissima sunt, nova ac mira videnti
Ast quis erit ita sibi Suffenus, ut tam perfectam
rum philosophicarum scientiam sibi arrogare
sumat? Quantum est quod scitur! quantum
quod nescitur! Igitur mittamus quærere, q
nova aut vetus aliqua sit doctrina, & illud u
investigemus, quam vera aut falsa eadem sit.
vero mirum est extare adhuc, qui ex novitate
rebus philosophicis invidiam alicui movere
grediatur, cum constet, quam multa veter
ignorata recentium, & nostri seculi felicitas a
industria in medicina, astronomia, mathesi, re
naturalibus eruerit; imo quam ad plura no
investiganda doctissimi viri sub patrocinio &
spiciis maximorum Regum & Principum qu
die adhuc cennitantur. Imo ex novis illis
tonibus libenter quæsiverim, si quis loci alicu
ex sacris scripturis novam interpretationem
ruerit, quam genuinam esse liquido demonst
queat, an non isthæc omnino sit admittenda

ve

vetus hactenus recepta, repudianda? Sane si quis istam solo novitatis nomine repudiaverit, satis indicat, magis sibi cordi esse hominum errantium autoritatem tueri, quam Dei & veritatis genuina effata amplecti. Sed nimirum in aperto est, quod nova dogmata, priusquam usu recepta fuerint, gravem sæpe oppugnationem sentiant, id à veteribus ludimagistris oriri; qui non solum invidia flagrare solent adversus recens inclarescentia ingenia, tanquam luminibus suis obstructura; sed etiam ad autoritatem hactenus partam defendendam necessarium vident omne illud opprimere, quod ab ipsorum scitis discrepat. Nova enim doctrina recepta, ipsi dictatura hactenus possessa dejiciuntur, & in Cæritum tabulas referuntur. Tum ab ipsis prælecta & commendata compendia, manualia, tabellæ, synopses, & quæ festivo titulo vademecum superbiebant, ad piper relegantur. Inprimis vero gravissima tunc strages incumbit collegiis manuscriptis, quibus excipiendis miseri adolescentes tantam atramenti vim profuderant. Ex quibus etiam ratio patet, quare novæ doctrinæ apud juvenes maxime adplausum inveniant. Nimirum quia ipsi non solum gloriæ cupidi sunt, & scientia nondum protrita ostentare se gestiunt; sed etiam quia à præconceptis opinionibus vacui nondum mentem suam in certam partem flexerunt; & præcipue quia existimationis istorum nihil interest, an vetus doctrina collabatur, cui ipsi nondum nomina sua dederunt. Multo minus autem reprehensionem me-

retur illa novitatis ſpecies, quæ non tam conſiſtit in novis veritatibus eruendis, quam in veteribus expoliendis, ac concinna methodo adornandis, aut quæ disjectæ hactenus & confuſæ res in formam artis digeruntur, & demonſtrationibus ſtabiliuntur; modo dignum ſit opera, quod hactenus receptis ſuperadditur. Talis enim labor in re literaria eandem laudem habet, ac ſi à magiſtratibus viæ publicæ muniantur, remotisq; ſalebris atque ambagibus eædem planæ & directæ reddantur.

§. 3. Atqui, reponunt aliqui, qualiſcunque novitas non in religione ſolum & republica, ſed & in re literaria & philoſophia motus & turbas ſolet excitare; eoq; ſatius fuerit jamdudum tritam viam placito tenore decurrere. Sæpe enim veteres opiniones & antiqua inſtituta ita penitus animis hominum ſunt inolita, ut etiam meliora introduci citra graves motus, ingentia mala producere idoneos, nequeant. Enimvero uti per minutæ imperfectionis correctionem gravisſima incommoda excitare, & lippitudinem eruto oculo curare abſurdum fuerit: ita ſuperiori ſeculo cum inſtauratores purioris religionis judicarent, errores, qui receptæ tunc religioni admixti erant, exitiabiles eſse, non ideo omiſerunt eosdem impugnare & exturbare; etiamſi facile proſpicerent, iſthanc etiam in melius mutationem citra graves motus non perficiendam. Sic in republica rectores quædam vitiá inveterata quietis cauſa ſæpe tolerant; ſed ubi ea demum in exitium publicum

cum eruptura videntur, periculis, per ipſa pericula medicinam facere non dubitant. Quæ autem in re literaria & philoſophica emergunt novitates ſæpe ſtrepitum excitant, ſed qui fere ultra nubeculam pulveris ſcholaſtici, & λογομαχίαν non procedit. Atramenti plus in hiſce bellis, quam ſanguinis effunditur; & poſtquam ſcommata, cavillationes, convitia, clamores, & reliqvus adparatus umbratici Martis eſt abſumtus ultro malacia redit. Et ubi rixæ iſtæ reipubl. moleſtæ cœperint eſse, facillimum eſt eas injecto levi pulvere, ſicut apum prælia, ſedare. Quod ſi à partibus novitatum veritas ſtet, multoque magis ſi emolumenti quid in genus humanum exinde provenire ſit aptum, veſaniæ proximum fuerit ſolertibus ingeniis torporem imperare, & eximia Creatoris dona abdicare ideo tantum, ne alicui veterum næniarum cantillatori bilis moveatur. Ac ſi, qui ſuperiore ſeculo elegantiores literas inſtaurabant, magnopere curaſsent, quid *Magiſter Ortuinus Gratius* & id genus obſcurorum virorum indignaturi eſsent, barbaries forte in hunc usque diem Europam ſepultam teneret. Quod ſi alicui grave videatur, tabellas & compendia, tanto adplauſu hactenus celebrata, juventutis manibus excuti, receptis novis libellis; ei cogitandum fuerit, valde inſolens eſse, cum tempus edax rerum & invidioſa vetuſtas nobilisſima humanæ induſtriæ opera deſtruat, tabellas iſtas indignari, ſi in pulverem, ex quo ſuccreverunt, revertantur;

cum & novos libellos, qui veteres nunc ejiciun deinceps idem fatum sit mansurum, provenien felicioris ingenii fœtu. Nisi forte *Scherzerus* su *Vademecum*, & *Aurifodinæ distinctionum*, & *Ope Pretio Orientali* æternum florem pollicetur.

§. 4. Instat tamen *Fridericus Gesenius Gar biensium Superintendens*; philosophiæ Carte anæ novitates omnem pæne Europam pertu basse, eoque ex *præpotentissima Batavia* & *m nitissima Helvetia* fuisse proscriptas: idemqu que meis novitatibus fieri debere contendit. Ad quod repono; si quid in quacunque parte r literariæ minus recte sese habeat, ejus negotii c ram nemini minus competere, quam *Gesenio*: q quanta dignatione inter suos sit, documento e se potest, quod Superintendens Lipsiensis ante paucos annos defunctus ad istius nugax & mal dicum scriptum sub nomine servuli sui, qui spu rius erat, responsum edi curaverit; adeo ind gnum ipsum ducebat, quicum honesto viro scr ptionis commercium intercederet. Deinde non video, quare mihi præjudicio sit, quod in Cartesium alicubi statutum est. Sane non omn in philosophia novitates, sed Cartesianæ dunta xat notatæ sunt. Quæ autem à me circa jus na turale expoliendum tentata sunt, è Cartesian principiis hautquidquam profluxere; neque cum ipsius philosophia quidquam commune habent nisi quod utrinque autoritati veterum magistro rum parum defertur, quà firmis rationibus non subnituntur. Quod si autem nonnulli Car

tesiana

tesianæ philosophiæ sectatores quædam dogmata civitati theologicæ hactenus adscripta solicitare cæperint, ea primo non philosophiæ culpa est, sed hominum eadem abutentium. Deinde & illud prius dispiciendum erat, num dogmata à Carthesianis in dubium vocata fuerint vere theologica, seu quæ sedem & fundamentum suum in expresßis sacræ scripturæ dictis habeant, an vero ex eo sint genere, quæ ex philosophia Aristotelica, aut Scholasticorum commentis in systemata theologica irrepserunt, eoque theologicam sanctimoniam non sua indole, sed per diuturnam usurpationem obtinuerunt. Nam priorem veritatem solicitare impium fuerit. Quæ autem ad posterius genus pertinent, ubi à veritate abierint, sub examen revocare non magis nefas fuerit, quam quod superiori seculo puræ religionis instauratores magnam vim traditionum & commentorum humanorum è Theologia exturbarunt. Quin si quis cordatus & solide doctus manum admovere velit, non paulo spisßius volumen de abusu vulgaris philosophiæ posset conscribere, quam *Samuel Maresius* de Cartesianæ philosophiæ abusu intra quindecim dies consarcinavit. Facit quoque heic illud *Baconis Novi Organi* l. *1*. c. 65. *Pessima res est errorum apotheosis, & Pro peste intellectus habenda est, si vanis accedat veneratio.* Præterea nescio quas turbas memoret Præsul Garlæanus, per omnem pæne Europam ex philosophia Cartesiana exortas. Sane de bellis, aut seditionibus aut insignibus muta-

tionibus in religione aut rebus publ. ex eo fonte scaturientibus ne fando quidem auditum est. Ridiculæ autem inter turbas Europæ refertur impotentior rixa quorundam ludimagistrorum, aut pueriles factiones scholarium, pro autoritate præceptorum verbis, aut quandoque pugnis decertantium. Quod enim tanto cum clamore inter istos homines res geritur, in causa non est materiæ gravitas, sed plerumque inexpugnabilis illa pervicacia schölasticis ingeniis usitata, qualemcunque opinionem adhibito omni iracundiæ instrumento defendendi. Sed neq; auditum mihi unquam est de interdicto aliquo ordinum generalium apud Batavos, quo philosophia Cartesiana è Republica proscripta fuerit; cum eam unus & alter ibi publice docere aut profiteri non vereatur. Et si maxime tale quid promulgatum fuisset importunitate eorum, qui quod juvenes didicerant, senes dediscere nolebant; tamen nescio quodnam ea res veritati præjudicium afferre queat, aut quid decreta Ordinum Hollandiæ, aut magistratus Helvetiorum contra naturam rerum, sanam rationem & experimenta faciant. Equidem facile largimur, Bataviam esse *præpotentissimam* & Helvetiam *munitissimam*: Sed num aut istius classes, aut hujus montes aliquid momenti habent ad hoc, ut sacerdotes earum regionum quam dexterrime de philosophia judicasse censeri debeant? Enimvero quid Cartesianæ philosophiæ fiat, me quidé nec tangit, nec angit. Et si qua parte illa à rerum natura & ratione abit, recte impugnatur; quæ

cum

[q]uum utraque conveniunt, suos reperient defensores [q]uantoscunque clamores & Scholasticorum manci[p]ia tollant. Eo minus autē aliquis abusus in Theo[l]ogia ex nostra doctrina metuendus est, quod ego [n]on solum eandem omni studio à controversiis [t]heologicis removeam, sed & expresse proteistatus [s]im, ea, quæ à me de natura pœnarum traduntur, ad [t]ribunal humanum duntaxat pertinere, non autē [a]d tribunal divinum; eoque justitiam, quam homo [i]n hominem exercet, & justitiam divinam haut-quidquam eodē modulo metiendam. Seu ut aper[t]ius dicam, articuli fidei de lapsu Adami peccato o[r]iginis, satisfactione Christi, fide, justificatione ho[m]inis, & similes non magis ex disciplina juris na[t]uræ, ad captum omnium gentium adornata, diju[d]icari possunt aut debent, quam mysterium Trini[t]atis ex physica.

§. 5. Non minore animi ardore novitatis phi[l]osophicas impugnat *Valentinus Velthemius*, [P]rofessor Jenensis, cui magni instar piaculi habe[t]ur, quod ego id agere videar, ut Moralistæ [&] Scholastici manibus juventutis studiosæ [e]xcutiantur. Inde acri instinctus œstro [n]on ita pridem in promotione Magistrorum [o]rationem reritavit *de Laudibus Scholasticorum*, [q]uæ, si digna tractatio accessisset, ob argu[m]enti cognationem locum merebatur inter [l]udieras illas emditorum declamationes, puta, *Magorogii* de Luto, & *Dan. Heinsii* de Pediculis, & [n]i fallor Passeratii de laudibus Scabiei. Atque ut

erudito ſeculo ſalivam moveamus, locum ex illa declamatione adducemus, ex quo ſimul ſtrategema iſtius hominis, quo ingens cauſæ ſuæ præſidium ſibi comparatum it, adparet, dum caniculæ inſtar caudam ſub alvum deflectentis Theologorum pedibus adrepit. Cum igitur plurima ſuper argumento ſuo acerrima faucium contentione vociferatus eſset, demum adjungebat: *Sed ne cum turba nobis res ſit, demus ei advocatum, & quem alium, quam qui noviſſime opus de Jure Naturæ conſcripſit.* Et poſtquam verba ex præfatione operis mei huc ſpectantia recitaſset, pergebat. *Vos venerandi mei Præceptores Theologi, vos inquam rogo, vos obteſtor, eloquamini, per DEUM eloquamini, an Moraliſtarum Princeps Thomas, Metaphyſicorum Papa Suaretz, Molina, Vaſquetz, Valentia, Conimbricenſes, Sanchietz, & Beatus Stablius noſter, ſcriptores æternitate digniſſimi, nugas duntaxat venditaverint.* Ubi non poſsum quin maximas agam gratias *Velthemio,* quod ita ingenue arcanam, ac præcipuam cauſam prodiderit, ob quam tantos clamores iſti homines in me ſuſtulerunt. Scilicet quia ægre ferunt illi, qui omnem ætatem in ſcholaſticorum lacunis contriverunt, in votis mihi eſse, ab orthodoxa juventute limpidos doctrinæ moralis fontes adiri. Quid enim in hoc genere præſtabilius à me poſset effici? De cætero quo minus elogiis Scholaſticorum oppido quam frigidis immoriatur *Veltbemius*, ego quidem minime omnium invideo. Habeat ille ſecum ſuas delicias, ſervetque ſepulcro, gaudeant ſimilibus

labra

[l]ibra lactucis, consenescat in nugis, denique vel vivus ob propagatum barbariei regnum in Beatorum classem transcribatur. Majorem sane mihi adplausum apud solide eruditos polliceor, si Scholasticos dixerim tractare doctrinam barbaris vocabulis, frivolæ subtilitatis speculationibus adornatam, scientiæ proficuæ inanem, astutissimo consilio nutritam, ad otiosa ingenia vanis disputationibus distinenda, ut à scrutandis divinis literis, solidaque eruditione, simulque fraudibus regni tenebrarum perspiciendis removerentur. Quæ non solum per se nihil ad culturam aut decus vitæ confert; sed & pestilentissima est, dum bonas & utiles literas suffocat, ingenia vana scientiæ persuasione distendit, veræque sapientiæ incapacia reddit. Qua denique sola qui imbuti sunt, nihilo quidem meliores, prudentiores, rebus gerendis aptiores, aut circa solida rerum dijudicanda perspicaciores redduntur. Quin observatum est, eorum, qui unice istis nugis immersi sunt, ingenia velut sideratione afflari, ut & circa tractanda solida & seria longe ineptiores, & in conversatione actuque communis vitæ longe sint intractabiliores, quam illi, qui sola nativa ingenii bonitate subnixi nunquam literas attigerunt. Sic ut revera præstet omnes literas nescire, quam nihil præter Scholasticos nosse. Et mirum quam misere liberalitatem suam collocent Principes, qui stipendiis ejusmodi homines alant, per quos juventus nihil sapere discat.

§. 6. At-

§. 6. Atqui ad venerandos Theologos provocat *Velthemius*, qui sanè scholasticã philosophiã nauci non faciunt, quippe absque qua negant se cum Pontificiis disputare posse. Ad hoc terriculamentum, quod velut caput Gorgonis mihi ostentatur, repono; mea parum interesse, quam sordida veste illi suam Theologiam adornent. Nam ex eo nequaquam consequitur, disciplinam juris naturalis iisdem quoque pannis involvendam, aut eandem ex lacunis Scholasticorum hauriendam. Neque enim mihi propositum est cum Pontificiis disputare, sed jus omnibus gentibus commune tradere ex principiis ad omnium hominum captum accommodatis. Neque inventa est nostra disciplina, ut disputandi materiam præbeat, sed ut actiones ac negotia tum singulorum hominum, tum integrorum populorum ad eandem exigantur. Neq; tam præclare de morali philosophia meriti sunt isti Scholastici, ut quia è re ipsorum fuit heic nugari, nobis quoque in eorum gratiam necessario nugandum sit. Deniq; nulla me causa tam abjecte de me sentire cogit, ut non ex meo potius judicio disciplinam juris naturalis tractare debeam, quam ex supercilio eorum, quorum sputa *Velthemius* lingit. Præsertim cum nec illa ratio omnibus cordatis probetur quare in Academiis orthodoxis fovenda & propaganda sint Scholasticorũ commenta, quod alias cum Pontificiis disputari non possit, & hoc ipso nativam Theologiæ faciem non quidem fuco, sed illuvie & squalore deformari necessum

sit.

fit. Cui enim fini cum hisce disputare volunt? An ut ex istis suffragia & testimonia pro firmandis nostris dogmatibus petant? Atqui hoc levi & superficiaria eorundem evolutione obtineri potest, & quæ hautquaquam legentis animum aut dictionem tinctura sua inficiat. Illis ipsis tamen suffragiis neque nobis opus est ad veritatem nostram adstruendam, neque operæ pretium fit circa convincendos aut convertendos, & velut propriis telis conficiendos Pontificios. Sane *Luthero* nostro, & aliis puræ religionis instauratoribus, de hac methodo Papatum subruendi in mentem non videtur venisse, qui dictis Sacræ Scripturæ maluit rem gerere, quam disputationibus Scholasticorum, quos Sophistarum vocabulo notare solenne ipsi est. Quicq; satius duxit Theologiam plano & perspicuo modo ex divinis literis proponere, quam barbarie & obscuritate dictionis, aut Sophismatum importunitate cum adversariis certare, aut disputationē á solidis & perspicuis rebus ad intricata otiosorum aut astutorum hominum commenta ventilanda transferre. Neque unquam videtur iste vir credidisse, ut quis nugatorem convincat, necessum esse cum nugis istius se conformare; aut aciculis in hostem pugnandum, ubi gladii & tormenta ad manum sunt. Et sane superfunctorie admodum rimati sunt compagem regni Poncificii, qui putant, detrimenti quid posse eidem inferri, si quis disputandi & sophisticandi dexteritate ipsorum doctores Scholasticos excelluerit. Quin & animadver-

madversum est, ex quo tempore quidam nostratium Theologorum istis Scholasticis pretium aliquod ponere cœperunt, neque in universum eosdem cum *Luthero* inter σκύβαλα numerarunt, res nostræ religionis subinde in deterius ivisse, Pontificios contra fines suos promovisse, & ad recuperanda, quæ quondam amiserant, non parum spei concepisse. Quod si tamen quis sit Theologus, qui ad perfectionem muneris sui Scholasticis se carere non posse persuasus sit, ei quidem ego suas delicias minime omnium invidebo. Sed unum tantum ab ipso rogo, ne mihi irascatur, si ego vetus & mucidum fermentum ex doctrina morali, ejusque præcipua parte, disciplina nimirum juris naturalis, exesse jubeam.

CAPUT III.

De STATU HOMINUM NATURALI.

§. I.

INter ea, quæ à malevolis meis secus intellecta in clamandi & calumniandi occasionem arrepta sunt, primum videntur locum occupare, quæ super statu hominum naturali à me tradita sunt. Cum enim isti neque quid status naturalis à me vocitaretur, aut quibus limitibus ejus considera-

tio

tio includeretur, accurate attendisſent, neque de ipſo aliquid in libellis moralibus, ſi quos evolverant, legere ſe meminiſsent; in eam prolapſi ſunt opinionem, quaſi ex Theologia mutuo ſumta ea dogmata forent, & quaſi de primæva conditione protoplaſtorum in paradiſo mihi ageretur. Eoque cum mea tradita de ſtatu hominum naturali à primæva conditione Adami multis modis abire viderentur, graviſsimorum me errorum eſse reum atrociter vociferari cœperunt. Enimverò vel ex ſolo hoc ſpecimine conſtare poteſt, quam dura ſit cpnditio ſcriptorum, ad quæ cenſenda homines ſemidocti, & livore in ipſorum autores tumidi provolant: qui licet apud ſapientes turpiſsime ſe proſtituant, apud imperitos tamen & ſui ſimiles indignas ſæpe ſuſpiciones in viros innocentas excitare poſsunt. Ut autem malevolorum meorum inſcitia eo facilius in apricum protrahatur, pauca quædam præmittere neceſsum eſt, quæ ad cæterarum quoque controverſiarum enodationem multum conferre poſsunt.

§. 2. Ac primo quidem conſiderare debuiſſent importuni iſti cenſores, quod diſerte in *præfatione operis mei* profeſsus ſum, & in ipſa tractatione paſsim expreſsi; me diſciplinam juris naturalis inſtituiſse tractare univerſaliter, ſeu ita ut ea foret ad captum omnium hominum & nationum, quamcunque demum circa divina perſuaſionem haberent. Qua de cauſa etiam quem juvenilibus annis delineabam libellum, rudimenta hujus diſciplinæ continentem, titulo *Elemento-*

rum

rum Jurisprudentiæ universalis inscripseram. Eoque talia à me fundamenta hujus disciplinæ constituenda fuerunt, quæ ad captum omnium hominum essent, & ad quorum veritatem agnoscendam omnes homines ope solius rationis adigi possent, Hujus sphæram quæ excederet, quæque ex revelatione divina dependent, apud omnes populos non æque probatâ aut receptâ, velut scopo nostro parum inservientia, & ad partem duntaxat humani generis informandam idonea, seposui. Eoque consulto abstinui ab illis quæ in divinis literis, rationis sibi relictæ captum superantia traduntur. Cavi inquam solicite, ne ullam controversiam attingerem, quæ vel gentiles inter & Christianos, vel inter horum sectas agitari suerunt. Cùm autem doctrina de statu protoplastorum in paradiso ex solis divinis literis hauriatur, & ex solo rationis lumine investigari nequeat; debebant malevoli ex præsuppositis meis, ac præmissa protestatione colligere, mihi de statu paradisiaco sermonem non institui, neque hunc à me vocabulo naturalis status designari. Quanquam enim apud scriptores gentiles, Poëtas cumprimis de aureo seculo, & recentis adhuc mundi placida temperie quædam jactentur, quæ multi ex felicitate Adami in Paradiso detorta autumant: ista tamen vel ex cerebro Poëtarum plane conficta sunt, vel ex dulcedine otiosæ & dissolutæ vitæ interpolata, quæ priscis Græciæ incolis ante inventas urbes & leges agitabatur. Sicuti & hodie gentes quam maxime incultæ suam barba-

riem

bariem politiorum populorum culturæ & disciplinæ longe præferunt. Nam neque in ista aurei seculi felicitate poëtæ unum duntaxat par hominum sed insignem jam eorum multitudinem vixisse memorant; & degeneratio morum, de qua illi canunt, non ad intrinsecam velut labem naturæ humanæ, sed ad corruptelam ex prava consuetudine ortam pertinet.

§. 3. Deinde neque hoc insuper habendum erat circa alia plus justo satagentibus, vocabula *naturæ* & *naturalis* quam maxime esse ambigua. Eoque uti qui istis usurus est, in antecessum perspicue definire debet, in quo sensu ista abs sese accipiantur: ita plane absurdum & malitiosum est, limites, quos scriptor ipse sibi constituit, migrare, & diversas vocabuli significationes, iisque innixa dogmata nolenti volenti obtrudere. Perinde ac si quis JCtos hæreseos arcessere velit, ideo quod ipsorum de pœnitentia in contractibus placita toto cœlo discrepant ab iis, quæ Theologi de pœnitentia seu conversione hominis ad DEUM docent. Jam autem manifestum est, in quam diversis disciplinis, & quam diverso sensu de statu hominum naturali soleat & possit agi. Physicus statum hominis seu conditionem naturalem capit, quatenus is opponitur monstroso, distorto, mutilo, aut male conformato; Medicus, prout idem morbido contra distinguitur. Quidam ex Interpretibus Juris Romani, quando de statu hominum tractant, divisiones hominum vel secun-

dum statum naturalem, vel secundum statum civilem considerant. Juxta naturalem statum considerant hominem, prout est vel mas, vel fœmina, vel hermaphroditus; & prout in utero adhuc vel extra eum existit. Sic Theologi, si ipsis videatur, statum integritatis poterunt vocare statum hominis naturalem, qui oppositus est statui naturæ corruptæ, seu in quam genus humanum per lapsum Adami devolutum est. In disciplina autem juris naturalis triplici à me modo status hominum naturalis consideratus fuit. Uno modo, prout opponitur statui & conditioni brutorum, per quem homo spectatur tanquam eximium præ cæteris animal, insignibus à Deo præditum donis, per quæ idoneum sit Creatorem ex operibus suis agnoscere, mirariq;, & vitam agere honestate ac decoro ordine conspicuam. Huic statui & conditioni vocabulum naturalis rectè tribuitur, quia non ex proprio arbitrio homines sibi ejusmodi vitam elegerunt & instituerunt: sed ad eam agendam obligatio à Creatore per ipsam nativitatem injuncta est, ad eamq; cognoscendam solum rationis lumen, quod nunc homini superest, utiq; sufficit; etsi illa universum hominis officium, quantum ad finem ejusdẽ supremum requiritur, non plene absolvat. Altero modo statum hominis naturalem consideravimus, prout opponitur illi culturæ, quæ vitæ humanæ ex auxilio, industria, & inventis aliorum hominum propria meditatione & ope, aut divino monitu accessit. Ad quem statum designandum supposuimus naturam

tram hominis, qualis ea nunc deprehenditur pravis inclinationibus ſcatens, & quam ſumma indigentia, inſcitia, atque imbellia comitatur, antequam ab aliis hominibus quid opis ipſi acceſserit. Quem ſtatum miſerrimũ eſse propter pauperiem, incultum, inſcitam atq; infirmitatẽ pronunciavimus, ſi cum eo comparemus commoditates, quæ poſtea ope aliorum hominum aut propriam per induſtriam nobis accedunt. Quæ quidem res ita manifeſta eſt, ut ſenſu plane deſtitui eum oporteat, qui iſta capere nequeat. Et ne quis arbitretur, in hac doctrina novi quid eſse, is expendere poterit dicta S. Scripturæ, v. g. *Jobi* I, 21. *Ezech.* XVI, 4. 5. 6. *Eccleſ.* V, 14. 1. *Timoth.* VI, 7. & ſimilia, quæ ſane homini naſcenti non multum ſplendoris aut opum circumponunt. Potuit autem & huic conſiderationi hominis vocabulum ſtatus naturalis non abſurde tribui, quod utiq; uſus ſermonis communis ferat, naturalia, ſeu quæ per nativitatem adſunt, contradiſtinguere iis, quæ facto alieno aut proprio poſt accedunt. Tertio modo ſtatum hominis naturalem conſideravimus, prout opponitur ſtatui civili, per quem plures eidem ſummo imperio civili ſunt ſubjecti. Juxta hanc conſiderationem illos invicem in ſtatu naturali vivere patet, qui neque communem in terris habent Dominum, & quorum unus alteri non imperat, aut paret, quique adeo nullo alio vinculo invicem juncti ſunt, quam quod ex communi humana natura reſultat, ſeu quod alter æque homo ſit atque nos. Et iſthunc ſtatum na-

turalis vocabulo insignire nobis placuit non solum exemplo recentium quorundam politicorum, sed & quia naturale ei, quod ex facto & pacto humano fluit, opponi usitatissimum est. Hæ igitur considerationes naturalis status quam parum pertineant ad statum Adami in paradiso, de quo ex sacris literis constat, vel pueri nosse poterant, qui nondum ære lavantur. Quod si autem harum litium autores excipere velint, se de statu naturali in tabellis suis ethico-politicis, & in notis ad easdem MStis nihil legisse, & ne verbulum de eodem apud Metaphysicorum Papam, Cardinales, Acoluthos, Ostiarios & Exorcistas haberi; eosque hoc vocabulo audito statim Paradisum sibi animo obversatum: scire debebant, fædam hanc esse & plane inexcusabilem præcipitantiam, quod ad censuram ferendam provolaverint, antequam quid à me & quo fine traderetur intellexissent.

§.4. Quibus præmissis facile patet, quam malitiose & imperite primus Indicis architectus *Josua Schwarzius* mea verba in alienissimum sensum torquere conatus fuerit. Quod licet in *Apologia* mea sat perspicue expositum à me sit: tamen pertinax stupor, aut corrigi nescius calumniandi morbus certorum hominum necessitatẽ mihi adfert eadem denuo inculcandi; & ad veritatis jubar ultro cæcutientibus forcipe palpebras diducendi. Ut igitur repræsentarem indolem status hominum naturalis juxta secundum modum considerandi, ita disputare incipio l. II. c. 2. §. 2. p. 140. *Si concipiamus hominem in huncce mundum*

dum

dum projectum, citra ullam curam opemvè ab aliis hominibus accedentem, & prout plurimæ partes naturæ rerum nondum per industriam humanam ad usum hominis erant excultæ ac dispositæ, statum ipsius longe miserrimum fuisse, manifestum est: si vel maximè jam justa præditum statura ac robore ponamus, qvum primum existere cœpisset. Ex hisce verbis *Indicis autor* pro candore suo talem propositionem elicuit: *Docet, illum statum, in quo homo absque ulla cura vel ope ab alio homine accedente consideratur, longe miserrimum esse; ne illo quidem excepto, in quo homo justa statura ac robore præditus fuit, qvum primum existere cæpisset, h. e. statum Adami ante Evam creatam.* Quis non videt, vim verbis juxta ac sensui meo inferri, & mihi plane Sermonem non esse de Adamo in Paradiso? Sed ut eo clarius ostenderem, qualis esset homo sibi soli relictus, finxi duntaxat, aliquem hominem undecunq; in orbem incultum projici. Idque ipsum satis inculcavi adhibitis vocabulis *concipiamus*, & *ponamus*; quæ usurpari non solent loquenti de iis, qui revera existunt, sed qui tantum finguntur, seu melioris declarationis ergo supponuntur. Si enim de Adamo sermo fuisset institutus, non opus erat dicere *concipiamus* statum ipsius; qui non fingendus, aut per meram hypothesin assumendus est, sed quem revera existentem in divinis literis descriptum reperimus. Neque de Adamo pronunciari poterat, quod sit in huncce mundum *projectus*, quod de tali dicitur, quem unde venerit nescimus. Adamum autem

 velut

velut deliberato Dei consilio in mundum hunc ce introductum novimus. Sic etiam de Adamo absurde diceretur, *ponamus* eum justa statura fuisse, cum existere cœpisset. Hoc quippe non ponendum est, sed certo constat, à Deo non infantem, sed hominem justa statura præditum esse creatum. Quam porro malitiose verba mea in aliam structuram transmutantur! Cum enim hæc sit mea propositio: Etiamsi iste homo solitarius, undecunque in orbem incultum projectus, ponatur fuisse justa statura cum cœpisset existere, ejus tamen status erat futurus miserrimus; ex hac *Indicis autor* talem concinnat enunciationem: Status illius hominis, qui justa statura erat præditus, cum primum existere cœpisset, erat miserrimus. Perinde ac si dicerem, *Schwarzius* etsi togam gerat ad talos descendentem, tamen totus quantus calumniator est; & illud sic invertere velim; quicunq; togam talem gestit, calumniator est. Aut si dicere; simia manet simia, etiamsi aurea gestet monilia: ergo qui aurea gestat monilia, est simia. De cætero quod ejusmodi homo, (qualē nos fingimus aut concipimus, ut ostendamus quid boni homini ab homine accedat,) sit futurus miserrimus, nemo tam stupidus est, quin persuadere sibi posit.

§. 5. Nec minus ea verba, quæ d. l. immediatè seqvuntur, à *Schwarzio* male habentur: *Inde licet de originis primorū hominū sacræ literæ tacerent, tamen ipsa mortalium primæva indigentia & imbecillitas nobis fidem facerent, primam hominis stirpē servari non potuisse sine peculiari Numinis cura, recentem & adhuc attonitū orbis incolam media vitæ necessaria*

cessaria adhibere docentis. Adparet puto vel mediocriter perspicacibꝰ,hisce verbis continuari hypothesin cæptam,ac satisfieri illi dubio;quomodo iste, qui in mundum projectus fingitur, in tanta ignorantia & indigentia rerum servari potuisset? Ad quod hisce verbis respondetur;etiamsi quis sacras literas ignoraret,ex quibus constat,*D*eum ante & post lapsum singulari cura primos homines complexum fuisse ; tamen si quis solo rationis lumine usus supponat,hominē undecunq; in mundum incultū fuisse projectum, simulq;,consideret ejusmodi hominis ignorantiā&indigentiam,non aliter colligere potest, quā impossibile fuisse eum sine peculiariNuminis cura servari potuisse. Quis non videt,heic per *primam hominum stirpem, & recentē orbis incolam* à nobis non intelligi *A*damum, sed illum,qui in orbem incultum undecunq; projectus fingebatur seusupponebatur.Scilicet si quis abstrahat à cognitione ex sacris literis hausta,&super originibus generis humani exsolo rationis lumine meditari incipiat;id sane primo deprehendit,genus humanū non extitisse ab æterno, sed aliquando initium cepisse, & quidem orbe terrarū jam existente. Inde ulterius progrediendo alterutrum prosupponere cogitur , primos illos homines vel infantes fuisse cum primum existerent,vel justa jam statura præditos. Utrisq; colligit tanta miseria & inopia fuisse conflictandum,ut pereundum ipsis iterum fuerit, nisi Deus peculiarem eorum curam egisset,quousq; eo provecti forent, ut invento adparatu aliquo vitæ , & juncta atq; communicata ope suæ indigentiæ succurrere

madverſum eſt, ex quo tempore quidam noſtratium Theologorum iſtis Scholaſticis pretium aliquod ponere cæperunt, neque in univerſum eosdem cum *Luthero* inter σκύβαλα numerarunt, res noſtræ religionis ſubinde in deterius ivіſse, Pontificios contra fines ſuos promoviſse, & ad recuperanda, quæ quondam amiſerant, non parum ſpei concepiſse. Quod ſi tamen quis ſit Theologus, qui ad perfectionem muneris ſui Scholaſticis ſe carere non poſse perſuaſus ſit, ei quidem ego ſuas delicias minime omnium invidebo. Sed unum tantum ab ipſo rogo, ne mihi iraſcatur, ſi ego vetus & mucidum fermentum ex doctrina morali, ejusque præcipua parte, diſciplina nimirum juris naturalis, exeſse jubeam.

CAPUT III.

De STATU HOMINUM NATURALI.

§. I.

INter ea, quæ à malevolis meis ſecus intellecta in clamandi & calumniandi occaſionem arrepta ſunt, primum videntur locum occupare, quæ ſuper ſtatu hominum naturali à me tradita ſunt. Cum enim iſti neque quid ſtatus naturalis à me vocitaretur, aut quibus limitibus ejus conſideratio

eo includeretur, accurate attendiſsent, neque de ipſo aliquid in libellis moralibus, ſi quos evolverant, legere ſe neminiſsent; in eam prolapſi ſunt opinionem, quaſi ex Theologia mutuo ſumta ea dogmata forent, & quaſi de primæva conditione protoplaſtorum in paradiſo mihi ageretur. Eoque cum mea tradita de ſtatu hominum naturali à primæva conditione Adami multis modis abire viderentur, gravisſimorum me errorum eſse reum atrociter vociferari cœperunt. Enimverò vel ex ſolo hoc ſpecimine conſtare poteſt, quam dura ſit cpnditio ſcriptorum, ad quæ cenſenda homines ſemidocti, & livore in ipſorum autores tumidi provolant: qui licet apud ſapientes turpisſime ſe proſtituant, apud imperitos tamen & ſui ſimiles indignas ſæpe ſuſpiciones in viros innocentas excitare poſsunt. Ut autem malevolorum meorum inſcitia eo facilius in apricum protrahatur, pauca quædam præmittere neceſsum eſt, quæ ad cæterarum quoque controverſiarum enodationem multum conferre poſsunt.

§. 2. Ac primo quidem conſiderare debuiſſent importuni iſti cenſores, quod diſerte in *præfatione operis mei* profeſsus ſum, & in ipſa tractatione pasſim expresſi; me diſciplinam juris naturalis inſtituiſse tractare univerſaliter, ſeu ita ut ea foret ad captum omnium hominum & nationum, quamcunque demum circa divina perſuaſionem haberent. Qua de cauſa etiam quem juvenilibus annis delineabam libellum, rudimenta hujus diſciplinæ continentem, titulo *Elemento-*

rum

rum Jurisprudentiæ universalis inscripseram. Eoque talia à me fundamenta hujus disciplinæ constituenda fuerunt, quæ ad captum omnium hominum essent, & ad quorum veritatem agnoscendam omnes homines ope solius rationis adigi possent, Hujus sphæram quæ exceduat, quæque ex revelatione divina dependent, apud omnes populos non æque probatâ aut receptâ, velut scopo nostro panem inservientia, & ad partem duntaxat humani generis informandam idonea, seposui. Eoque consulto abstinui ab illis quæ in divinis literis, rationis sibi relictæ captum superantia traduntur. Cavi inquam solicite, ne ullam controversiam attingerem, quæ vel gentiles inter & Christianos, vel inter horum sectas agitari fuerunt. Cum autem doctrina de statu protoplastorum in paradiso ex solis divinis literis hauriatur, & ex solo rationis lumine investigari nequeat; debebant malevoli ex præsuppositis meis, ac præmissa protestatione colligere, mihi de statu paradisiaco sermonem non institui, neque hunc à me vocabulo naturalis status designari. Quanquam enim apud scriptores gentiles, Poëtas cumprimis de aureo seculo, & recentis adhuc mundi placida temperie quædam jactentur, quæ multi ex felicitate Adami in Paradiso detorta autumant: ista tamen vel ex cerebro Poëtarum plane conficta sunt, vel ex dulcedine otiosæ & dissolutæ vitæ interpolata, quæ priscis Græciæ incolis ante inventas urbes & leges agitabatur. Sicuti & hodie gentes quam maxime incultæ suam barba-

bariem politiorum populorum culturæ & disciplinæ longe præferunt. Nam neque in ista aurei seculi felicitate poëtæ unum duntaxat par hominum sed insignem jam eorum multitudinem vixisse memorant; & degeneratio morum, de qua illi canunt, non ad intrinsecam velut labem naturæ humanæ, sed ad corruptelam ex prava consuetudine ortam pertinet.

§. 3. Deinde neque hoc insuper habendum erat circa alia plus justo satagentibus, vocabula *naturæ* & *naturalis* quam maxime esse ambigua. Eoque uti qui istis usurus est, in antecessum perspicue definire debet, in quo sensu ista abs sese accipiantur: ita plane absurdum & malitiosum est, limites, quos scriptor ipse sibi constituit, migrare, & diversas vocabuli significationes, iisque innixa dogmata nolenti volenti obtrudere. Perinde ac si quis JCtos hæreseos arcessere velit, ideo quod ipsorum de pœnitentia in contractibus placita toto cœlo discrepant ab iis, quæ Theologi de pœnitentia seu conversione hominis ad DEUM docent. Jam autem manifestum est, in quam diversis disciplinis, & quam diverso sensu de statu hominum naturali soleat & possit agi. Physicus statum hominis seu conditionem naturalem capit, quatenus is opponitur monstroso, distorto, mutilo, aut male conformato; Medicus, prout idem morbido contra distinguitur. Quidam ex Interpretibus Juris Romani, quando de statu hominum tractant, divisiones hominum vel secun-

dum statum naturalem, vel secundum statum civilem considerant. Juxta naturalem statum considerant hominem, prout est vel mas, vel fœmina, vel hermaphroditus; & prout in utero adhuc vel extra eum existit. Sic Theologi, si ipsis videatur, statum integritatis poterunt vocare statum hominis naturalem, qui oppositus est statui naturæ corruptæ, seu in quam genus humanum per lapsum Adami devolutum est. In disciplina autem juris naturalis triplici à me modo status hominum naturalis consideratus fuit. Uno modo, prout opponitur statui & conditioni brutorum, per quem homo spectatur tanquam eximium præ cæteris animal, insignibus à Deo præditum donis, per quæ idoneum sit Creatorem ex operibus suis agnoscere, mirariq;, & vitam agere honestate ac decoro ordine conspicuam. Huic statui & conditioni vocabulum naturalis recte tribuitur, quia non ex proprio arbitrio homines sibi ejusmodi vitam elegerunt & instituerunt: sed ad eam agendam obligatio à Creatore per ipsam nativitatem injuncta est, ad eamq; cognoscendam solum rationis lumen, quod nunc homini superest, utiq; sufficit; etsi illa universum hominis officium, quantum ad finem ejusdẽ supremum requiritur, non plene absolvat. Altero modo statum hominis naturalem consideravimus, prout opponitur illi culturæ, quæ vitæ humanæ ex auxilio, industria, & inventis aliorum hominum propria meditatione & ope, aut divino monitu accessit. Ad quem statum designandum supposuimus naturam

ram hominis, qualis ea nunc deprehenditur pravis inclinationibus ſcatens, & quam ſumma indigentia, inſcitia, atque imbellia comitatur, antequam ab aliis hominibus quid opis ipſi accesſerit. Quem ſtatum miſerrimũ eſse propter pauperiem, incultum, inſcitam atq; infirmitatẽ pronunciavimus, ſi cum eo comparemus commoditates, quæ poſtea ope aliorum hominum aut propriam per induſtriam nobis accedunt. Quæ quidem res ita manifeſta eſt, ut ſenſu plane deſtitui eum oporteat, qui iſta capere nequeat. Et ne quis arbitretur, in hac doctrina novi quid eſse, is expendere poterit dicta S. Scripturæ, v. g. *Jobi* I, 21. *Ezech.* XVI, 4.5.6. *Eccleſ.* V, 14. 1. *Timoth.* VI, 7. & ſimilia, quæ ſane homini naſcenti non multum ſplendoris aut opum circumponunt. Potuit autem & huic conſiderationi hominis vocabulum ſtatus naturalis non abſurde tribui, quod utiq; uſus ſermonis communis ferat, naturalia, ſeu quæ per nativitatem adſunt, contradiſtinguere iis, quæ facto alieno aut proprio poſt accedunt. Tertio modo ſtatum hominis naturalem conſideravimus, prout opponitur ſtatui civili, per quem plures eidem ſummo imperio civili ſunt ſubjecti. Juxta hanc conſiderationem illos invicem in ſtatu naturali vivere patet, qui neque communem in terris habent Dominum, & quorum unus alteri non imperat, aut paret, quique adeo nullo alio vinculo invicem juncti ſunt, quam quod ex communi humana natura reſultat, ſeu quod alter æque homo ſit atque nos. Et iſthunc ſtatum na-

turalis vocabulo insignire nobis placuit non solum exemplo recentium quorundam politicorum, sed & quia naturale ei, quod ex facto & pacto humano fluit, opponi usitatissimum est. Hæ igitur considerationes naturalis status quam parum pertineant ad statum Adami in paradiso, de quo ex sacris literis constat, vel pueri nosse poterant, qui nondum ære lavantur. Quod si autem harum litium autores excipere velint, se de statu naturali in tabellis suis ethico-politicis, & in notis ad easdem MStis nihil legisse, & ne verbulum de eodem apud Metaphysicorum Papam, Cardinales, Acoluthos, Ostiarios & Exorcistas haberi; eoque hoc vocabulo audito statim Paradisum sibi animo obversatum: scire debebant, fædam hanc esse & plane inexcusabilem præcipitantiam, quod ad censuram ferendam provolaverint, antequam quid à me & quo fine traderetur intellexissent.

§.4. Quibus præmissis facile patet, quam malitiose & imperite primus Indicis architectus *Josua Schwarzius* mea verba in alienissimum sensum torquere conatus fuerit. Quod licet in *Apologia* mea sat perspicue expositum à me sit: tamen pertinax stupor, aut corrigi nescius calumniandi morbus certorum hominum necessitatẽ mihi adfert eadem denuo inculcandi; & ad veritatis jubar ultro cæcutientibus forcipe palpebras diducendi. Ut igitur repræsentarem indolem status hominum naturalis juxta secundum modum considerandi, ita disputare incipio l. II. c. 2. §. 2. p. 140. *Si concipiamus hominem in huncce mundum*

dum

dum projectum, citra ullam curam opemve ab aliis hominibus accedentem, & prout plurimæ partes naturæ rerum nondum per industriam humanam ad usum hominis erant excultæ ac dispositæ, statum ipsius longe miserrimum fuisse, manifestum est: si vel maxime jam justa præditum statura ac robore ponamus, qvum primum existere cœpisset. Ex hisce verbis *Indicis autor* pro candore suo talem propositionem elicuit: *Docet, illum statum, in quo homo absque ulla cura vel ope ab alio homine accedente considerattur, longe miserrimum esse; ne illo quidem excepto, in quo homo justa statura ac robore præditus fuit, qvum primum existere cæpisset, h. e. statum Adami ante Evam creatam.* Quis non videt, vim verbis juxta ac sensui meo inferri, & mihi plane Sermonem non esse de Adamo in Paradiso? Sed ut eo clarius ostenderem, qualis esset homo sibi soli relictus, finxi duntaxat, aliquem hominem undecunque in orbem incultum projici. Idque ipsum satis inculcavi adhibitis vocabulis *concipiamus*, & *ponamus*; quæ usurpari non solent loquenti de iis, qui revera existunt, sed qui tantum finguntur, seu melioris declarationis ergo supponuntur. Si enim de Adamo sermo fuisset institutus, non opus erat dicere *concipiamus* statum ipsius; qui non fingendus, aut per meram hypothesin assumendus est, sed quem revera existentem in divinis literis descriptum reperimus. Neque de Adamo pronunciari poterat, quod sit in huncce mundum *projectus*, quod de tali dicitur, quem unde venerit nescimus. Adamum autem

velut deliberato Dei consilio in mundum hunce introductum novimus. Sic etiam de Adamo absurde diceretur, *ponamus* eum justa statura fuisse, cum existere cæpisset. Hoc quippe non ponendum est, sed certo constat, à Deo non infantem, sed hominem justa statura præditum esse creatum. Quam porro malitiose verba mea in aliam structuram transmutantur! Cum enim hæc sit mea propositio: Etiamsi iste homo solitarius, undecunque in orbem incultum projectus, ponatur fuisse justa statura cum cœpisset existere, ejus tamen status erat futurus miserrimus; ex hac *Indicis autor* talem concinnat enunciationem: Status illius hominis, qui justa statura erat præditus, cum primum existere cæpisset, erat miserrimus. Perinde ac si dicerem, *Schwarzius* etsi togam gerat ad talos descendentem, tamen totus quantus calumniator est; & illud sic invertere velim; quicunq; togam talem gestit, calumniator est. Aut si dicerẽ; simia manet simia, etiamsi aurea gestet monilia: ergo qui aurea gestat monilia, est simia. De cætero quod ejusmodi homo, (qualẽ nos fingimus aut concipimus, ut ostendamus quid boni homini ab homine accedat,) sit futurus miserrimus, nemo tam stupidus est, quin persuadere sibi possit.

§. 5. Nec minus ea verba, quæ d. l. immediatè seqvuntur, à *Schwarzio* male habentur: *Inde licet de originis primorũ hominũ sacræ literæ tacerent, tamen ipsa mortalium primæva indigentia & imbecillitas nobis fidem facerent, primam hominis stirpẽ servari non potuisse sine peculiari Numinis cura, recentem & adhuc attonitũ orbis incolam media vitæ necessaria*

cessaria adhibere docentis. Adparet puto vel mediocriter perspicacibus, hisce verbis continuari hypothesin cæptam, ac satisfieri illi dubio, quomodo iste, qui in mundum projectus fingitur, in tanta ignorantia & indigentia rerum servari potuisset? Ad quod hisce verbis respondetur; etiamsi quis sacras literas ignoraret, ex quibus constat, *Deum* ante & post lapsum singulari cura primos homines complexum fuisse; tamen si quis solo rationis lumine usus supponat, hominẽ undecunq; in mundum incultũ fuisse projectum, simulq; consideret ejusmodi hominis ignorantiã & indigentiam, non aliter colligere potest, quã impossibile fuisse eum sine peculiari Numinis cura servari potuisse. Quis non videt, heic per *primam hominum stirpem, & recentẽ orbis incolam* à nobis non intelligi *Adamum*, sed illum, qui in orbem incultum undecunq; projectus fingebatur seu supponebatur. Scilicet si quis abstrahat à cognitione ex sacris literis hausta, & super originibus generis humani ex solo rationis lumine meditari incipiat; id sane primo deprehendit, genus humanũ non extitisse ab æterno, sed aliquando initium cepisse, & quidem orbe terrarũ jam existente. Inde ulterius progrediendo alterutrum prosupponere cogitur, primos illos homines vel infantes fuisse cum primum existerent, vel justa jam statura præditos. Utrisq; colligit tanta miseria & inopia fuisse conflictandum, ut pereundum ipsis iterum fuerit, nisi Deus peculiarem eorum curam egisset, quousq; eo provecti forent, ut invento adparatu aliquo vitæ, & juncta atq; communicata ope suæ indigentiæ succurrere

didicissent. Et ad hoc colligendum inducit primæva mortalium indigentia & imbecillitas, i. e. quam indigi jam sint homines & imbecilles, quando recens nascuntur. Quis ita stupidus est, quin intelligat, hæc ad Adamum non pertinere? Quanquam nec huic peculiarem Dei curam defuisse ex divinis scripturis apertissimum sit. Sic & quod recentem istum incolam orbis terrarum dicimus *attonitum* fuisse, id nequaquam ad Adamum spectat, sed ad eum, quem nos tantisper supponimus. Talem enim si fingas repente in hoc mundo constitutum, omnium rerum ignarum prima vice adspexisse clarum solis jubar, vastissimum cœli spatium, ignotas arborum atque animalium species, mox obortas tenebras, cœlum stellis consitum, se solum inter omnia nova locatum; annon credimus talem ista attonitum adspecturum, quousque adsuetudo admirationem minuisset?

§. 6. Sed & alio ex loco conatur evincere *confessor Indicus*, quasi Adamus in statu integritatis à me miserrimus fuerit pronunciatus. Ego enim cum l. II. c. 1. instituissem ostendere, quare naturæ hominis non congruat, ut vivat exlex, rationes desumo *ex conditione naturæ humanæ primigeniæ aut post supervenienti.* Cum enim in natura hominis deprehendantur quædam egregia, quædam prava, & vero per solam rationem firmiter demonstrari nequeat, imperfectionem & labem illam ex culpa ipsius hominis provenisse; inde origo ejus labis in medio relinquitur in disciplina, quæ ultra rationem adsurgere non vult. Etsi ex divinis

divinis literis constet, quæ præclara sunt in hominis natura ex primæva conditione, prava ex superveniente esse. Unde illi quidem, qui sola ratione agit, non opus est explicare, ex quo fonte bonæ aut malæ affectiones hominis promaneant. Sed Christiana religione imbutus etiam me non monente intelligit, ex conditione hominis post superveniente, i. e. quæ per lapsum Adami in genus humanum redundavit, esse quoque hominis recens nati imbecillitatem, quæ tanta est, ut nisi accedat aliorum hominum auxilium, vel pereundum ipsi esset vel in animal quovis bruto horridius adolescendum. Eum locum hisce verbis claudo: *Igitur quod homo non miserrimam vitam inter omnia animantia degit, à conjunctione & societate sui similiũ habet. Non est bonum hominem esse solum non ad matrimonium duntaxat, sed ad societatem cum aliis hominibus in universum pertinet.* Heic manifestum est, sermonem mihi esse non de Adamo in Paradiso, sed de infantibus in ista, quæ nunc conspicitur, imbecillitate natis. Sententia autem illa, *non est bonum hominem esse solum*, quæ initio à DEO ad significandam necessitatem comparis Adamo adjungendæ proferebatur, à me latius extenditur, & ad præsentem materiam adplicatur. Id quod in materia gravi seriaque facere fas piumque est. Hinc patet, quantum specimen calumniæ sit, quod *Index Novitatum* verba mea hoc modo adducit: *Illud autem, quod primus homo extra societatē sine lege, ordine ac decore fuerit probari illo posse dicto putat: Non est bonum hominem esse solum.*

 §. 7. Alia

§. 7. Alio quoq; corradit *Autor Indicis*, quæ cavilletur, tanquam pugnantia cum dogmatibus, quæ super primævo statu hominis in nostris Ecclesiis recepta sunt. Dicit, me p. 140. *primos homines, prout in origine & statu suo primævo se habuerunt, non tantum mortalium nomine appellare, sed tantam etiam imbecillitatem illis tribuere, ut sine peculiari cura servari non potuissent.* Atqui jam abunde ostensum fuit, mihi d. l. sermonem non esse de statu Adami paradisiaco; sed unice mihi propositum fuisse quadam fictione repræsentare conditionem hominis ab omni ope aliorum hominum in orbe terrarum adhuc inculto destituti, indicio capto ab illa imbellia, ignorantia, & incultu, quæ nascentes jam mortales comitantur. Hæc quippe isto loco nobis est *primæva indigentia & imbecillitas.* Igitur nullo modo à me Adamo in statu innocentiæ mortalitas tribuitur; neque negatur mortem demum per peccatum in mundum introivisse. Sic & manifesta calumnia est, quod ulterius arguit, me asserere; *Mortalitatis causa genus humanum diversitate sexus, propagandiq; se facultate creatum esse. p.* 750. Ita enim mea verba sunt: *Postquam igitur morti obnoxium fuerat redditum genus humanum, ne aut nova semper stirps creando esset sufficienda, aut tam nobilis speciei duratio unius ævi, spatio extingueretur, sapientissimus Creator prospexerat discrimine sexus, & naturali facultate indita commixtis corporibus sese propagandi.* Heic sane impudentissime mihi tribuitur hæc propositio:

genus

genus humanum ab initio mortale creatum, eoque fine datam ipsi diversitatem sexus. Sed dum verbis plusquamperfecti temporis utor; *genus humanum morti fuerat redditum obnoxium, Creator prospexerat;* satis innuo, ab initio genus humanum morti non fuisse obnoxium, sed ex facto post accedente tale redditum. Et quia omniscius Creator illum casum utique praeviderat, eidem quoque velut eventualiter prospexisse per discrimen sexus, & facultatem propagandi, ne genus humanum ultra aetatem unius hominis non duraret. Eoque per sapientiam Creatoris vis generandi mediante sexus diversitate usum habuit in statu hominis tam integro, quam corrupto. In illo enim statu proventura erat soboles primae integtitatis haeres, ut plures DEUS haberet cultores; in altero autem statu proventura erat soboles corrupta, ne per irrepentem ex peccato mortem intra unam aetatem genus humanum interiret, postquam Deo visum non fuit, extincto priore novum genus hominum innocentium denuo creare; eoque maluit orbem terrarum à corruptis hominibus incoli, quam plane desertum jacere. Patet ergo *Autorem Indicis* ejusmodi errores in meo libro non invenisse, sed de suo intulisse, ac postquam decreverat omnino quosdam errores mihi impingere, verba mea quovis modo ad scopum suum detorsisse; quae sane lectori aequo & erudito, & qui ex calumniis, vanisq; litigiis gloriam non captat, tale quid ultro non insinuant.

§. 8. Non

§. 8. Non erubescit quoque *Autor Judicis* aliam non paulo atrociorem calumniam circa hoc caput mihi impingere, dum hanc mihi sententiam tribuit: *Quod homo prout ex creatione physice perfectus extra societatem existit, sine lege, ordine & decore reluctantem habuerit voluntatem, brutisq; ipsis inferior ac pravior fuerit, quæ causa, quamobrem lex illi superaddita sit.* p. 3. 4. p. 176. 178. Si hoc artificium viris cordatis probatur, ut ex diversis locis non quidem integræ sententiæ, sed singula verba combinentur, & nonnulla de alieno infarciantur; tunc sane facillimum fuerit, vel sanctissimis sententiis diversos, eosque fœdissimos sensus tribuere. Nullibi enim in omnibus meis scriptis hæc propositio extat: *hominem physice perfectum sine lege, ordine & decore unquam extitisse.* Quin potius contrarium doceo p. 6. ubi statum hominis naturalem ex primo considerandi modo per quem tenetur esse creatum autorem suum agnoscens, colensq;, & opera ejusdem admirans, & cui vita sit diversa à brutis exigenda, exprefse trado hominem comitari *ab ipsa nativitate.* Et p. 312. ex professo explico *de obligationibus connatis, seu quæ omnibus eo ipso, quod prædita ratione animalia sunt, inhærent; seu quæ ipsam naturam rationalem ut talem comitantur.* Quomodo igitur in mentem mihi venire potuerit, asserere, hominem physice perfectum unquam sine lege, ordine & decore extitisse? Si obligationes insunt homini ut tali, quomodo lex unquam ab eo abesse potuit? Sic & nullibi in meis scriptis doceo, *hominem ab ipsa creatione*

tione reluctantem rationi habuisse voluntatem, brutisq; ipsis miseriorem ac praviorem fuisse. Quin potius etsi meum non fuerit de hominis integritate aut corruptione tradere, cum ea doctrina Theologiæ sit propria; tamen ut omnem cavillationibus ansam præscinderem, disertis verbis *conditionem naturæ humanæ* dixi esse, *primigeniam aut post supervenientem.* Quo ipso utiq; satis pro ratione instituti mei, quod nequaquam fuit locos Theologicos conscribere, insinuari, quicquid miseriæ aut pravitatis in natura humana jam deprehenditur, non ad primigeniam ipsius conditionem, sed ad post supervenientem, mediante Adami lapsu, referendum. Et valde lippum esse oportet, qui cernere nequeat, ea quæ d. l. I. §. 5. traduntur, ad conditionem hominis primigeniam, quæ §. 6. 7. 8. ad post supervenientem statum pertinere. Sed & in eo insignis stupor *Schwarzii* conspicitur, quod putarit, quia d. l. ex contemplatione naturæ humanæ colligo, non congruisse homini, ut viveret exlex; igitur me statuere & præsupponere, hominem unquam à lege immunem extitisse. Nullo inquam modo sequitur; Quia incongruum est homini, si conditionem naturæ ipsius contemplemur, ut sit exlex; igitur homo ullo temporis momento sine lege extitit. Sane enim & Medici, quando de usu partium in corpore humano commentantur, non solum positivè ostendunt, cui usui quævis pars in corpore humano inserviat; Sed & quam incommodum, noxium, aut indecorum fuerit, si illa pars deesset. Num idcirco statuunt

tuunt aut præſupponunt, iſtam partem aliquando abfuiſſe, & poſt deprehenſa ea incommoditate ſuperadditam? Si dicant v. g. congruum valde eſſe homini, ut cervicem habeat flexilem, ne ſemper toto corpore ſeſe inclinare aut circumvertere opus habeat; Num ideo ſtatuunt, homines aliquando rigida cervice extitiſſe, & vertebras poſt acceſſiſſe? Niſi quis forte eo abſurditatis velit deſcendere, ut dicat; Deum nō potuiſſe velut in antecesſum proſpicere, quid creaturæ abs ſe producendæ decorum ſit futurum, ſed capto prius experimento defectum deprehenſum ſupplevisſe. Sicut imperiti architecti ſolent, qui jam extructa ubi diſplicuerint reformant, & mutant quadrata rotundis. Scilicet imperfectionis humanæ hoc opus eſt, tentando demum rei convenientem formam adaptare, & Creatoris opera, ab ipſo uno velut momento abſoluta, per partes contemplari, & addendo aut abſtrahendo horum inter ſe convenientiam & relationem rimari, ut hac via veſtigia ſapientiæ divinæ utcunque deprehenſa admirari liceat. Ex eo autem creaturarum attributa reipſa ſeparare velle, & unius ſine altero, exiſtentiam comminiſci, ſumma ruditas aut malitia foret.

§. 9. Sed & ea, quæ ſuper indole entium moralium in genere tradidi p. 3. ab *Indicis compilatore* arripiuntur, velut grandem errorem adverſus primævum hominis ſtatum, prout Theologi hunc conſiderant, continentia, dum inter errores meos & hunc recenſet:

Attri-

Attributa vel Entia moralia originitus homini physice perfecto superaddita saltem, non concreata esse. Ubi planiorem nobis respondendi viam fecisset, si paulo disertius explicasset, adversus quem articulum fidei nostram sententiam pugnare judicaret, aut ubi in locis theologicis de natura entium moralium in genere traderetur. Nunc conjectura tantum nobis indagandum est, quid scrupulorum ipsi suggesserit rerum moralium ignorantia. Et id quidem pro more suo *Autor Indicis*, quod de suo infarciat hæc verba, *non concreata*, quæ in libro meo nullibi extant. Quin potius eorum contrarium à me docetur, eoque fingit iste repugnantiam inter *superaddi & concreari*, quæ revera nulla est. Deinde quantum supplicando licet assequi, id sibi, aut aliis persuadere voluit *Schwarzius*, à me statui; hominem ab initio creatum partibus quidem physicis perfectum, sed absque omni velut moralitate, quæ deinceps ipsi tanquam extrinsecum aliquod accidens, & quod essentiam ipsius non necessario comitabatur, sit superaddita. Ex quo consequi somniat, à me negari, imaginem Dei fuisse homini concreatam, aut quod ea ad naturalem primi hominis perfectionem pertinuerit; sed habuisse tantum rationem ornamenti cujusdam accessorii, quo sublato de perfectione hominis nihil decesserit. Enimvero in hoc hominem istum ratio vehementer fugit, quod imaginem DEI in classem entium moralium

ralium conjicere vult, cum tamen illa quam maximе inter entia naturalia locum sortiatur. Equidem videre mihi videor, quid istum moverit, Putavit scilicet id omne ad entia moralia referendum, quod quemcunque respectum ad mores habet. Sed quo privilegio, quam sibi ipse finxit definitionem, authentica erit? Aut quare cum ad librum meum calumniandum provolaret, non id otii sibi sumsit, ut accurate consideraret, quid mihi entia moralia dicerentur, quæ super earum origine & natura traderentur, quæ classes denique earundem constituerentur? His enim perspectis facile fuisset animadvertere, imaginem Dei, & dona primi hominis, de quibus Theologi agunt, nullo modo ad entia moralia posse referri, prout illa â me definiuntur. Alias enim si quæ iste super entibus moralibus somniat, obtinerent, in eorum classe quoque censeri deberent omnes libri, qui ad mores spectant, imagines itidem sanctæ apud Pontificios; tum ipsa templa, & campanæ, atque earum sonitus, quo homines evocantur ad audiendos sacros sermones morum emendationi subservientes; toga insuper holoserica ad talos descendens, capillus castigatior, collare fistulosum, abdomen & ronchi, superciliumque, tanquam gravitatem morum arguentia; denique & ipsum patibulū, cui maxima inest efficacia ad malos mores dedocendos. Quo cum nihil absurdius dici queat, vel hoc indicio esse potest, quam turpiter se dare soleant homines semidocti, idiotis longe intractabiliores, magisque importuni, qui ad censuram

furam ferendam provolant fuper rebus, quas vix primis labiis deguftarunt; & quam horribilia fingendi anfam fua infcitia præbeat ingeniis turbulentis, & quibus ad famam, cujus tam ardens fitis eos coquit, nulla alia patet via, quam ex litigiis adversus viros celebres fufceptis. Sicuti & ex eodem fonte promanat alius articulus *Indicis : Entia moralia, eorumq; effectus originitus etiam confiderata amitti vel deleri pro lubitu pofse fine ulla mutatione aut corruptione ejus rei, cujus antea fuerunt. p. 4. & 19.* Ubi itidem primo loco obfervanda eft fœda illa verborum meorum interpolatio; non nifi triobolaribus calumniatoribus ufurpata, quippe quæ fraudem ità aperte apricatur. Nam nullibi in meo libro extant hæc verba; *originitus etiam confiderata*, quorum fenfum mihi divinando nondum licuit afsequi. Sicuti & vocabulum *amitti* de fuo addidit *confector Indicis*. Tum & dictio *pro lubitu* infidiofe pofita eft, quæ fortafse imperitiori infinuari pofset; entia moralia pro nudo lubitu ejus, cui inhærent, deleri pofse: cum tamen hæc fint mea verba; entia moralia eorumque effectus deleri iterum pofse pro lubitu *eorundem*, à quibus fuam habent originem. In quo ipfo cum utique momenti aliquid fit ad iftorum naturam exprimendam, à viro candide agente id omitti non debebat. Denique & hoc malitiofe eft pofitum; *fine ulla mutatione aut corruptione ejus rei, cujus antea fuerunt.* Quod non leviter abit à meis verbis; *nulla mutatione phyfica in re cui erant fuperadditi proveniente*; item *ipfa perfo-*

narum aut rerum substantia physica hautquidquam immutata. Sane enim licet substantia *physica* subjecti non mutetur, sublato ente morali; potest tamen eandem sublationem gravis mutatio, aut corruptio alterius generis sequi. Sic v.g. ubi statu suo quis exuitur, ejus substantia physica non mutatur; sed nihilo secius gravissima inde mutatio ipsi provenire potest, quæ ad contemtum, insultationẽ aliorum, paupertatem, aliaq; mala illum deducere valet. Sic dominio in res suas amisso non mutatur substantia physica hominis; molestam tamen idem mutationem inde sentit, è divite pauper factus. Sic dispensator ille iniqvus munere dimotus suã substantiam physicam retinebat, ut tamen mox de insolitis laboribus aut mendicitate metuere inciperet. Igitur cum ego de mutatione substantiæ *physicæ* ita solicite inculcarim, malitiosum est pro ea substituere *ullam* mutationem aut corruptionem. Sed hæc ideo tantum à me paulo latius deducta sunt ad ostendendas fœdas calumniandi artes isti homini tam familiares. Nam ad me ab opinione erroris eximendum sufficit dixisse; Imaginẽ Dei, qua primus homo præfulgebat, & qua per lapsum amissa natura nosta labe peccati originalis est infecta, non fuisse ens morale; sed fuisse perfectionem quandam physicam naturæ humanæ, eoq; ipsa sublata utique substantiam physicam hominis sensisse mutationem dum morti, variisq; imbecillitatibus ac sensui tot malorum obnoxia fuit reddita.

§. 10. Porro quos *autor Indicis* ex vocabulis *superaddendi* & *imponendi* scrupulos concepit, illi itidẽ

igno-

ignorantiam agnoſcunt parentem. Neq; ex eo quod dicimus, entia moralia reb9 jam exiſtentibus & phyſice perfectis ſuperaddi, inferre licet; nos aſserere, hominē per ullum temporis momentum revera extitiſse omnibus entibus moralibus vacuum. Sane nos de ſtatu hominis naturali p. 6. & obligationib9 congenitis p. 312. diſerte docemus, quæ homini utiq; coævæ ſunt, & ſine quibus nullo momento temporis homo extitit. Sed dum indolem entium moralium penitius rimamur, deprehendimus ea diverſum quid eſse à ſubſtantiis, eoque ad modos, aut ſi ita mavis accidentia eſse referenda. Jam autem modorum natura eſt, ut intelligantur prærequirere ſubjectū aliquod, cui inhærent, quod licet non ſemper tempore, tamen natura & ordine concipiendi prius eſt. Eoq; ſumma inſcitia eſt, ſi quis natura & ordine concipiendi prius quid altero dicat, arguere, quaſi idem tempore quoq; prius exiſtere aſserat. Sane & circa attributa phyſica prius ſubjectū, quam adjunctum, prius materiam quam quantitatem concipimus, utut illa nunquam ſine hac extiterit. Quia porro entia moralia non ex ſubſtantia & qualitatibus hominis phyſicis reſultant, ſed originarie à determinatione, decreto atq; imperio Creatoris; inde iſtorū ſubjectū non aliud animo concipere poſsumus, quam hominē phyſice perfectū, cui illa attributa ex impoſitione Creatoris ſuperaddita intelliguntur. Nā de cæteris entibus moralibus, quæ ex impoſitione hominū proveniunt, manifeſtū eſt, illa ſubſtantiæ hominis jam perfectæ poſt ſuperaddi, eoq; & tem-

pore posteriora ipso homine sunt. Unde & patet, to *concreari*, & *superimponi* imperite sibi opponi; cũ utiq; dentur entia moralia, quæ humano generi cõcreata, i.e. in ipso creationis momento superimposita sint. Eoq; superimpositionis vocabulo non notatur productio aliqua creationi quoad tempus posterior; sed idem adhibetur peculiariter ad exprimendũ modũ originariũ producendi entia moralia; sicuti ex usũ Theologorũ mod9 originarius entia physica finita producendi creatio nuncupatur.

§. 11. Cæterum *Schwarzius* longo post flagellatum Indicem intervallo, calumniam, quam supra §. 8. excussimus, alia dissertatione removere non erubuit, etsi paulisper interpolatam hoc modo: *Reluctanti legi voluntate, qua nunc vivitur, velut re per se & naturam suam indifferente, creatum esse hominem.* Ubi mirari libet hominis vesaniam, cui non suffecit de eadem calumnia semel convinci, & insuper ruditatem suam fœdis modis apricari. Nam isthæc propositio, quam mihi malitiose affingit, revera est ineptissima; & aperte contradictionem involvit, *aliquid legi reluctans indifferens esse ante respectum ad legem.* Quod perinde est ac si dicerem, qui pedalem habet barbam citra respectum ad barbam imberbis est. Deinde & hoc magnam ipsius in rebus moralibus inscitiam arguit, quod indifferentiam de voluntate dici posse putet. Sane bonitas & malitia, quando sunt attributa actionum, medium habent, indifferentiam. Sed quando personæ aut rei physicæ, in quam bonitatis aut malitiæ denominatio

cadere

cadere poteſt, non datur medium. v. g. inter rectum & pravum, juſtum & injuſtum, integrum & corruptum. Ex quo genere eſt etiam voluntas hominis, quam aut bonam aut malam, ſeu integram, aut corrupram eſse oportet; indifferentem, ſeu quæ neq; bona neq; mala ſit dari abſurdum dictu eſt. Deniq; miſerabiles plane ſunt conſequentiæ, quas ex ſomniis ſuis elicit; quaſi nempe ex ſententia, quam mihi affingit, ſequatur: Deum creaſse aliquid, quod infinitæ ipſius ſanctitati & juſtitiæ adverſatur, Filium Dei de rebus per ſe indifferentibus hominem factum, in vita æterna rebellionem affectuum locum habiturum. Quarum ineptiarum abſurditas clarius adparebit, ſi hæc illatio cum theſi mea conferatur. Ita enim iſte ratiocinatur; *Si* lex in ipſa creatione homini ſuperaddita, & nunquam ſine lege homo fuerit. E. Deus creavit aliquid, quod infinitæ ipſius ſanctitati & juſtitiæ adverſetur. Id eſt, quia Deus ſtatim in creatione hominem eſse bonum juſsit, E. eundem malum ipſe creavit. Item, *Si* Deus nullo momento hominem ſivit exlegem eſse, E. Filius Dei de rebus per ſe indifferentibus homo factus eſt. Item: quia malitia hominis poſt creationem ipſi ſupervenit. E. in vita æterna rebellio affectuum locum habebit. Antecedens meum eſt, illatio *Schwarzii*. Quem animi morbum ejusmodi ratiocinia arguant, Medici viderint.

§. 12. Deniq; & illud ſummi ſtuporis eſt argumentum, quod malevoli ſtatum hominis naturalem, de quo mihi ſermo eſt, confundere inſtituant

cum *statu purorum naturalium*, quem Scholastici quondam commenti sunt. Quirites vestram fidem! Quid cognitionis mea dogmata cum istis commentis habent? Ubi ego de puris naturalibus scholasticorum ago? Ubi locorum mihi inquiritur, dona gratiæ, seu quæ hominem in statu gratiæ ponunt, Adamo esse concreata, an post superaddita? Neq; vero qui vocabulo superaddendi in alia materia utitur, is statim cum *Bellarmino* sentit. Et plura utiq; sunt, quæ homini superaddita dici possunt, præter ea, de quibus inter Theologos nostrates & Pontificios disceptatur. Quæ omnia cum ita perspicue in Apologia mea sint deducta, mirum est *D. Scherzerum* non erubuisse auditoribus suis inter alia hoc quoq; ad calamum dictare, ad istam thesin; *statum purorum naturalium esse commentum Scholasticorum: A quo errore non alienus est Pufendorfius, quod quidquid in Apologia sua tergiversetur, ex libris de* I. N. & G. l. 2. c. 2. §. 2. *patet*, & *sagaci lectori manifestum est.* Miram vero sagacitatem, cui etiam id manifestum esse potest, cujus vestigia nuspiã adparent. Quid porro sibi volunt ista verba; *quicquid in Apologia sua tergiversetur?* Annon id dicere velle videtur; Quia semel ego tantus Theologus, libelli famosi patrocinium suscepi, & judicium meum de opere à me non lecto superstruxi schedæ per carnificem combustæ; igitur ne autoritas mea detrimenti quid patiatur, si & ipse aliquando dormitasse videar, præfracte in semel suscepto proposito Pufendorfium calumniandi & diffamandi est persistendum, quicquid ipse con-

contestetur, & quantacunque perspicuitate verba ac mentem suam ipse explicet. Atqui bonum & candidum virum magis decebat præcipitantiam judicii sui ingenue agnoscere: & si publica erroris professio majestate istius togæ inferior videbatur, silentio potius rem paulatim ad oblivionem deducere, quam injuriam semel illatam sola pervicacia & impudentia continuare. Neq; enim *Scherzerus* id indignum credere suo fastigio debet, si aliquando in facto errasse visus fuerit. Sane notum est; quantas turbas,& quanta apud sapientes ludibria dederit hoc ipso seculo præceps judicium viri, qui scrinium pectoris sui non paulo majore dignatione, quam *D Scherzerus* æstimat. Pontificem Romanum dico, qui quinq; propositiones *Jansenii*, atroci carmine damnaverat; quas postea, qui huic favebant, nuspiam in *Jansenii* scriptis apparere contendebant. Quæ disquisitio universam *Sorbonam* miris modis exercuit, aliis bono *Alexandro* à calumniatoribus *Jansenii* impositum agnoscentibus, aliis contra præfracte confirmantibus sibi adparere, quod nuspiam extabat: Revera tamen cordatis insanum videbatur, per doctores in suffragia missos demum definire velle, quod intenso in paginam & lineam digito demonstrari debebat. Igitur si vel maxime *D. Scherzerus* studiosis suis talia vel millies dictitet; tamen nisi paginam & lineam ostendere possit, ubi vel verbulo de puris illis Scholasticorum naturalibus à me mentio facta sit, vel sensu communi, vel fronte, cordatis carere judicabitur.

CAPUT IV.

De FUNDAMENTALI PROPOSITIONE LEGIS NATURALIS.

§. I.

Postquam constitutum mihi fuerat jus naturale in justæ formam disciplinæ redigere, cujus partes inter se bene cohærerent, & ex se evidenter fluerent; prima cura fuit circa constituendum idoneum fundamentum, seu propositionem fundamentalem, quæ videlicet omnia ejusdem præcepta compendio complecteretur, & ex qua ista facili & perspicua subsumtione deduci, in eamq; resolvi possent. Quæ quidem, si congruere debebat scopo nostro, quo eam disciplinam ad captum universi generis humani attemperare, & supra controversias circa peculiarem cultum divini Numinis elevare studemus, debebat talis esse, ut non solum cætera præcepta per evidentem consequentiam inde fluerent, sed & ut ejusdem veritas ex solo rationis lumine exsplendesceret; adeoque ad eandem agnoscendam omnes homines perspicuis demonstrationibus adigi possent, quamcunque de modo propitiandi Numinis haberent opinionem. Neq; enim opus erat, ut isthæc propositio esset ex earum numero, quæ communiter naturā notæ vocantur, seu quarum evidentia citra ratiocinationem intellectui sese adprobat. Sed sufficiebat

ciebat eam ex ejusmodi extructam observationibus, quas ipsa natura rerum & hominis suppeditat, & quæ à nullo sanæ rationis compote in dubium vocari possunt. Hæc porro propositio licet eundem in disciplina juris naturalis usum præbeat, quem in physicis & astronomicis exhibent hypotheses; eadem tamen hypothesis proprie dicta non est, ideo quod non duntaxat tanquam vera supponatur, non definito utrum revera cum natura rerum congruat, an minus; sed ejus veritas & existentia manifestis & certis demonstrationibus utique subnitatur. Quod si quis vocabulo *fundamenti* in alio sensu utatur, faciat id suo lubitu, dummodo non putet, eo ipso se mihi contradicere, aut per ea, quæ ipse super cæpis declamat, destrui ea, quæ ego de alliis commentor. *Sicuti Veltbemio fundamentum juris vocatur id, quo aliquid aptum est ut sit vel fiat jus*; & in specie *fundamentum naturalis juris constituitur natura objecti juris natura, ideo quia actus illi, qui objectum juris naturalis esse dicuntur, talis naturæ sunt, ut si quis recta ratione utitur, & de hisce practice judicare vult, aliter judicare nequit quam quod hujusmodi actus ex sua natura necessarii sint in genere morum.* Quæ κυρία δόξα promulgatur ab ipso in proæmio *Synopseos Institutionum juris naturæ §. 22. manuscriptæ.* quæ ubi publici juris facta fuerit, orbem eruditum novum sidus irradiabit, quod splendeat velut inter ignes Luna minores.

§. 2. Talem igitur, quam designavimus, propositionem fundamentalem ut inveniremus, via

ſum fuit eas, quæ à quibusdam loco talium adhibitæ ſunt, paulo curatius excutere, & num ſcopo noſtro congruant examinare. Ex hoc ipſo enim ratio adparebit, quare cæteris ſepoſitis illa quam elegi, ſeſe potisſimum potuerit adprobare. Primo igitur loco excutitur, quod JCti Romani jus naturale pronunciaverunt id, quod natura omnia animalia docuit, ita ut ad hoc jus ſpectent illi actus, in quos connata quadam neceſsitate fertur, aut à quibus refugit hominum æquæ, ac brutorum animalium indoles. Ex horum mente fundamentalis propoſitio legis naturalis hæc eſset: in quoscunque actus homines æquæ ac bruta feruntur, illi legi naturali præcepti, quos utriqui refugiunt, eadem lege vetiti intelliguntur. Iſthæc propoſitio quare à nobis repudiata ſit, non opus eſt, ut heic repetamus. Neq; ad rem facit, quod non nemo hoc ſenſu jus naturale in bruta cadere tradat, quatenus brutorũ certæ actiones inſtinctu quodam, voluntatibus hominũ ſimili, peractæ congruant cum diviniNuminis ordinatione, & eatenus ſint juſtæ; & per conſequens in bruta hactenus cadere rectitudinẽ ſuorũ actuum, quatenus ſecundum ordinationem divinam peraguntur. Nam hoc non obſtante disſimilitudo & inadæquatio inter actus hominum, & brutorum remanet, dum diverſum utiq; ſcopum actibus hominum, quam brutorum Creator præfixit, & diverſæ ſpeciei brutorum actus non minus cum hominum actibus, quam inter ſe diſcrepant. Et ſi vel maxime regulam illam, juxta quam Deus ab æterno actus creaturarum ſuarum regere decrevit,

crevit, legem Dei æternam vocare velimus, cujus intuitu brutorum æque ac hominum actus æterna lege Dei regantur, aut ad eandem quadrent; hautquaquam tamen ideo actus brutorum & hominum eodem modulo metiendi sunt; cum lex illa æterna bruta regat tanquã machinas vel automata quædam, quæis nulla abs regula sibi præfixa discedendi libertas, aut voluntaria & deliberata ad eandem conformatio; eadem autem lex regat homines, tanquam tales, quibus actuum suorum antegressa cognitio & libertas est.

§. 3. Inde tanquam scopo meo incongruam rejeci thesin isthanc: quod in se & sua natura honestũ aut turpe est, id lege naturali præcipitur aut vetatur. De qua sequenti capite peculiariter erit disceptandum. Tum ulterius à me inquisitum; num commode ad finẽ meum adhiberi queat dogma nostratib9 Theologis familiare; quod jus naturale sit ἐκτύπωμα justitiæ Dei essentialis; adeoq; num in disciplina juris naturalis, ad omnium hominũ captum accomodata, propositionis fundamentalis vicem subire possit isthæc: Quicquid cum justitia Dei essentiali congruit, id lex naturalis hominibus præcipit; quicquid eidem repugnat, eadem lex hominibus interdicit. Hæc propositio quare à nobis nõ potuerit ad eum, quem diximus, scopum adsumi, l. 2. c. *3*. §. *5*. & in *Apologia* §. *9*. & *25*. expositum fuit. Qua super re ne cuipiam scrupulus remanere queat, denuo eam quantum potest perspicue inculcare tædio non erit. Ac primo quidem observandum est, ea quæ super justitia divina nobis perspecta sunt, vel ex solis divinis literis hausta esse, rationi nostræ in se incognita,

vel ex lumine rationis, conſpirantibus ſimul ſacris ſcripturis, innotuiſse. Ad poſteriorem claſsem pertinet, quod Deus promiſsa ſua firmiter ſervet, in verbis ſuis ſit veraciſsimus, nemini injuriam faciat, munus velut judiciarium in creaturas legibus obnoxias incorrupte exerceat, etſi regulas juſtitiæ divinæ vindicativæ non parum à regulis juſtitiæ in foro humano exercendæ abire, ſatis patere poteſt, ſi quis ea, quæ nos l. 8. c. 3. tradidimus, cum articulis fidei, qui ad munus velut judiciarium Dei reſpectum habent, conferre velit. Et quidem ut hæc juſtitia competat Deo eſsentialiter, id eſt, ut hoc attributum ex perfectione ipſius eſsentiæ neceſsario reſultet, & ut per eſsentiæ ſuæ perfectionem non poſsit aliter cum creaturis ſuis quam juſte agere. (Nam juſtitia etiam in DEO concipitur tanquam attributum, quod reſpectum ad alios involvit.) Non autem quod adſuetudine ſibi talem perfectionem comparaverit, aut quod ad eam exercendam lege aliqua à ſuperiore lata obligetur. Ad priorem claſſem ſpectant ea dogmata de juſtitia divina, quæ ſubſternuntur & implicantur articulis fidei Chriſtianæ de lapſu Adami, & ſubſecuta inde miſeria generis humani; de incarnatione Filii Dei, ejusq; ſatisfactione, merito, & paſsione; de juſtificatione hominis; de pœnis impiorum æternis. Hæc uti captum humanæ rationis ſuperant; ita eadem excedere regulas juſtitiæ humanæ, eoq; has ad illam adplicandas nō eſse, diſerte proteſtati ſumus l. 8. c. 3. §. 2. Nam niſi quis huic diſcrimini juſtitiæ divinæ & humanæ

humanæ presse innitatur, mihi quidem non adparet, quomodo Socinianorum strophis satisfacere queat, qui regulis justitiæ humanæ ad justitiam divinam translatis, articulos jam memoratos, adeoque integrum systema Theologiæ Orthodoxæ subversum erunt. Quæ ergo a me obiter super justitia divina tanguntur, unice ad posteriorem classem pertinent. Prioris generis dogmata captum humanæ rationis superantia Theologiæ in solidum reservantur.

§. 4. Deinde quamquam Deum esse justum essentialiter etiam ex lumine rationis notum sit; tamen quo minus hoc effatum; (essentialem Dei justitiam esse πρωτότυπον legis naturalis, & hanc esse illius ἐκτύπωμα,) vicem propositionis fundamentalis in disciplina juris naturalis subire possit, graves rationes obstant. Sane enim non potest sola ratio nostra, quæ tamen pro unico cognoscendi principio nostrorum dogmatum circa jus naturale fuit assumta, perspicere, quod Deo necessum fuerit, justitiam, quæ in homines cadere debebat, exprimere ad propriam & essentialem suam justitiam; aut quod necessum sit creaturam perfectionum divinarum aliquam, adæquate præsertim, repræsentare. Deinde rationi nostræ sibi soli relictæ justitia humana prius cognita est, quam justitia divina, eoque in disciplina soli rationi superstructa loco fundamenti adsumi non potest; justitiam humanam divinæ esse ἐκτύπωμα. Ratio enim humana sibi soli relicta Deum ex operibus suis cognoscit, ejusque attributa colligit ex perfectioni-

ctionibus, quæ cum in aliis creaturis, tum in homine præcipue conspiciuntur, depurando imperfectiones, quæ ex essentia finita, aut mole corporea proveniunt, & ad captum divinæ eminentiæ istas attemperando. Sic quando animadvertimus præstantiam & perfectionem in se habere, si homo fidem datam servet, verax sit, nemini injuriam inferat, jus incorrupte dicat; colligimus sane hanc perfectionem in eo utique intelligendam, qui prima est causa, & hujus universi summus moderator, modo tamen longe nobiliore, & qui in ente eminentissimo & independente locum possit invenire. Unde inconveniens est, id quod intuitu nostræ cognitionis posterius est, supponere tanquam fundamentalem propositionem, ex qua id, quod ordine cognitionis prius est, deducendum sit. Accedit, quod ratio nostra nonparum discriminis inter justitiam divinam & humanam deprehendat. Nam uti jam dictum, justitia divina est essentialis, humana imperata. Justitia humana exercetur inter natura æquales, superiori tribunali obnoxios; divina à Creatore cœli & terræ adversus hominem terricolam. Quæ homo ex justitia exhibet alteri, ad ea exigenda hic jus habet: atqui ad aliquid à Deo exigendum nulla creatura jus habet; quippe cum etiam quæ ex promisso Deus nobis præstat, ejus gratiæ in acceptis referre debeamus; & omnes pii exsecrantur impudentiam istius Monachi moribundi, qui velut suo jure Deum cœlū poscebat hisce verbis; *solve quod debes*, Scilicet homo non debet aliter, quam juste facere, Deus

non

non poteſt non juſte facere. Tum etiam actus quidam ſunt juſtitiæ humanæ, qui in Deum ob eminentiam eſsentiæ ipſiuscadere non intelliguntur; uti ſunt non pauci actus juſtitiæ univerſalis, & illa juſtitia particularis, quæ contractus regit, ad ſublevandam indigentiam humanam inventos. Unde ſi quis exſæpe dicta propoſitione præcepta legis naturalis deducere inſtituat, deprehendet, non ſolum conſequentiam ſæpe fore inevidentem, & quam ſola ratio comprehendere nequeat, ſed & illud principium non una parte eſse inſufficiens. Sic ſi ita colligere velim; homo debet pacta ſervare, quia Deus ſua promiſsa ſervat; homo non debet injuriam homini facere, quia Deus nemini injuriam facit: iſthæc connexio ſoli rationi evidens non eſt, cui infinitum diſcrimen inter Creatorem cœli & terræ, & homuncionem ſemper animo obverſatur. Aſt ſi ita inferam; reddite debita veſtra, quia Deus reddit ſuis creditoribus; eſtote grati, quia Deus eſt gratus adverſus ſuos benefactores; obedite regi, quia Deus obedit ſuperioribus ſuis; honorate parentes, quia Deus honorat parentes ſuos, ineptam & falſam rationem allegaſse judicabitur. Quæ omnia qui probe expenderit, facile probabit rationē meam, quare alia propoſitio fundamentalis mihi fuerit inveſtiganda. Præſertim cū non ratio ſolum, ſed & Sacra Scriptura inadæquationē inter juſtitiam divinam & humanam diſerte agnoſcat, Sane enim non minima pars juſtitiæ humanæ eſt, quæ in contractu emtionis venditionis conſpicitur; aut quæ cernitur in retribuendis beneficiis. Atqui neq; illa per *Pſalmum* L, 10. *11*. 12, neq; hæc per *Roman*, XI, *35*, in Deum cadit.

§. 5. Isthæc quanquam in se sint planissima; omnem tamen lapidem movent adversarii, ut errorem aliquem mihi heic impingant. Et primo quidem in occasionem calumniæ arripiuntur hæc mea verba: *Hinc & quando Deo tribuitur justitia, non illa est intelligenda respicere aliquam obligationem, aut jus in altero, sicut justitia humana id infert. Sed quia talem agendi modum perfectissime sua natura congruere ipse operibus & per revelationes ostendit: inde eidem mortales id vocabulum adplicamus, quo quæ recte à nobis adversus alios aguntur exprimimus.* p. 134. Heic quid scrupuli cordato, & à litigiis alieno oriri possit non despicio. Adseritur eo loco hæc thesis, quod libertas Dei legibus proprie dictis non circumscribatur. Adversus hanc objicii poterat, in Deum cadere justitiam, seu Deum justum esse. Jam autem justitiam tam personæ quam actionum involvere respectum ad legum. Justitiam enim cuiq; tribuere, quod legibus ipsi tribui jubetur; & justum vocari, qui alteri talia tribuere studet: eoq; talem hautquidquam sibi libertatē omnimodā posse tribuere. Ad quam objectionem respondetur; justitiam Dei, & justitiam humanam non per omnia pari passu ambulare. Nam justitiam humanam respicere obligationem, quæ legem & superiorem ponit; quia homo ad juste agendum obligatur per legem superioris. Alterum autem, adversus quem justitia est exercenda, habere jus ad id obtinendum, vel perfectum, vel imperfectum; id est, ut quod sibi debetur possit exigere vel per modum belli

sivi-

si vivat in naturali libertate, vel actione in foro intentata, si civis sit; vel saltem ut possit super iniquitate non tribuentis querelam movere. Horum autem nihil in Deum cadit, quippe quo superior non datur, qui legem ipsi præscribere, aut obligationem injungere queat: & adversus quem nemini jus competere potest, deficiente foro, & quia quicquid creaturæ habent boni, bonitati ipsius in acceptis referunt. quia tamen perfectioni divinæ essentiæ congruit tali modo cū creaturis agere, ut & promissa sua constantissime servet, & nemini injuriā faciat, & supremi latrois atq; assertoris legum, judicisq; munere incorrupte fungatur: inde huic attributo divino, ex quo Deus tali modo agere intelligitur, idem vocabulū justitiæ tribuitur, quo homines solent exprimere, quæ recte ab ipsis adversus alios aguntur. Quanquam enim ejusmodi vocabula, quæ æque attributis Dei & hominum tribuuntur, tanto eminentiorē perfectionē in DEO, quam in hominibus notent, quanto divina essentia humanā est nobilior: iisdem tamen vocabulis utraq; attributa fuerunt exprimenda, non solum quia per lumen rationis à cognitis perfectionibus humanis ad perfectiones divinas utcunque investigandas adscendimus: sed etiam quia alias nullum conceptum formare apud nos possemus attributorum divinorum, nî vocabula significationis ante nobis notæ ad ea applicarentur. Isthac igitur verba hactenus explicata ita detorta adducit nofarius *Index*: *statuit Justitiam ad DEUM propter similitudinem saltem, talem nempe agendi*

E *modum*

modum ad Deum adplicari. Deoq; ἀκύρως imo etiam minus Deo quam hominibus competere. p. 134. 166. §. 9. p. 177. §. 12. Heic adparet, priora quidem verba mutilate esse adducta, & prout ab ipso exprimuntur, nullum plane sensum præ se ferre, nisi quod infestissimus calumniator hoc insinuare velle videtur, quasi à me plane justitia divina negetur. Quæ quam atrox sit calumnia; ex jam dictis satis patere potest. Par illi est, quod mihi affingit, quasi scripserim, *Deo justitiam ἀκύρως competere.* Quod dictum nullibi in meo libro extat. Equidem p. 166. à me scribitur; *valde ἀκύρως dici, Deum à se ipso, aut à sua essentia obligari;* nimirum quia obligatio proprie dicta & quæ vinculum juris est, principium aliquod extrinsecum & superius præsupponit. Sed num ideo Deus ἀκύρως justus dicitur, quia juste agit propter essentiæ suæ perfectionem, non autem propter obligationem extrinsecus accedentem? Num justitia essentialis minus κυρίως justitia est, quam imperata, & habitualis? Deniq; concolor autori mendacium est, quod in Indice scribitur, à me statui; *justitiam etiam minus Deo, quam hominibus competere.* Num si dicam, justitiam divinam & humanam non eodem modulo metiendam; divinam naturam eminentioris esse indolis, quam humanam; quosdam actus justitiæ humanæ, qui nempe præsupponunt indigentiam, in perfectionem Dei non cadere; ideo statuo justitiam Deo *minus* competere, quam hominibus? Perinde ac si dicerem; Deus non opus habet ejusmodi operosa structura oculi ad videndum, sicut homo

homo; ergo Deus minus clare intuetur res, quam homo. Sic. p. 177. dico *Justitiam divinam & humanam eodem modulo metiendam esse, hautquidquam inde statim evincitur, quod in sacris literis sæpe ad exemplū Dei revocamur. Luc.* VI. 36. *Matth.* V. 44. 45. XVIII, 33. *quippe cum in illis locis argumentum à minori ad majus ductum videatur.* Ubi nimirum id doceo; quando jubemur misericordes esse *sicut* & pater noster misericors est, non statim inferendum esse, misericordiam divinam & humanam ejusdem indolis esse, aut eodem modo & ex eadem causa Deum teneri ad misericordiam exercendam, qua homo tenetur: verum ἐνέργειαν ejus dicti hoc modo longe solidius exprimi: Si DEUS supremus omnium, beatissimus, ἀνελλιπὴς, nulla unquam venia indigens, est misericors erga creaturam suam, quæ peccato iram ipsius in se provocavit; quanto magis par est hominem misericordem esse erga fratrem, cujus venia & auxilio ipse quoque opus habet. *Damus hanc veniam, petimusque vicissim.* Si herus misericors est erga servum, quanto magis servus debet esse misericors erga conservum. Si Deus oriri solem facit etiam super malos, quanto magis par est hominem benefacere suo inimico; hominem inquam, qui & ipse aliis tam crebram offensarum materiam præbet, & qui aliorum auxilio tantopere indiget. Ubi sane manifestum est; licet hoc genus ratiocinandi à minori ad majus adpelletur, non ideo tamen necessario attributum illud commune minus priori quam posteriori inesse. Sic si

dicam; Si Rex, in summa fortuna constitutus, humanus, modestus, ab omni fastu & luxu alienus est; quanto magis modicæ conditionis civem his virtutibus studere par est, cujus opes stultitiam non patiuntur. Ratiocinium hoc bene se habet; sed inde non sequitur, necessario istas virtutes minus inesse Regi, quam cuipiam privato; cum utique Reges dentur animo modestissimo & â vanitate alieno, multi contra privati & tenuis fortunæ homines intolerababili fastu turgidi.

§. 6. Opponunt quoque nobis autoritatem nostratium Theologorum, quibus legem sanctitatis, misericordiæ, justitiæ & perfectionis divinæ ἐκτύπωμα, & velut ἀπεικόνισμα adpellare familiare est. Ad quod regerimus, alio nos fine, & ex aliis fundamentis de lege naturæ tractare, quã Theologi, qui isthanc doctrinam ad indolẽ & usum suæ disciplinæ attemperanr, & Scripturas sacras pro adæquato principio suorum dogmatum habentrationẽ tantum in secundas partes admittunt, & Scripturis divinis ancillari jubent. Igitur quæ isti super lege divina ex suo principio tradunt, id nostræ disciplinæ nullo modo præjudicare potest. Deinde & illud constat, istam sententiam totidem verbis in literis sacris non extâre, sed inventam â Theologis, & elogii loco legi divinæ adplicatam, ut sanctitatem atque justitiam legislatoris, & perfectionem ipsius legis inde æstimemus. Nequaquam autem ea dictio est cavillanda, aut ultra illorum scopum & intentionem, & rei ipsius naturam extendenda. Neque crediderim ulli unquam, cui ea sententia usurpa-

ſurpata fuit, in mentem veniſse, ex vocabulo ἐκτυπώματος, aut ἀπεικονίσματος hoc exſculpere; quod juſtitia Dei adverſus creaturas ſeſe exſerens, rationales cumprimis, & juſtitia hominibus invicem exercenda quoad omnes partes ſibi invicem reſpondeat, Deoq; eadem, quæ hominibus, officia incumbant. Multo minus autem arbitror aliquem eousq, delirare, ut cum *Schwarzio* ſtatuere velit; *Qui neſcit legem Dei eſse adæquatum ἐκτύπωμα juſtitiæ divinæ, is ignorat legem, neſcit peccatorum deformitatem, non capit deniq; neceſſitatem Salvatoris.* Quid ejusmodi ſequela ægrius fingi poteſt? Aſt ego infinitos fuiſse dico, qui iſtorum articulorum fidei plenam & ſalvificam cognitionem habuerunt, quibus tamen nunquam in mentem venit, Creatorem ἀνυπεύθυνον, & incorporeum iisdem officiis adſtringere, quibus hominum conditio eſt obnoxia, imperio ſuperiorum ſubjecta, & corporea mole preſsa. Sane qui cerebrum non habet in calcaneo, facile capere poteſt, plurima officia hominum, adeoq; plurimas partes juſtitiæ humanæ, ſubjectionem, & naturam corpoream præſupponere, nec citra hanc intelligi poſse; quæ Deo, tanquam enti ſupremo & incorporeo, attribuere abſurditas blasphemiæ proxima foret. Vix operæ pretium fuerit aliam ineptiam *Schwarzii* heic repetere, qua taxare voluerat id, quod ſcripſeram; Deum eſse veracem in ſuis verbis & promisſis, & munus velut judiciarium incorrupte exercere. Adverſus quæ ille magno cum ſupercilio crepabat: *Deus eſt juſtus non ῥηματικῶς à verbis, aut*

δικαςικῶς, à judiciis solum, sed & ὑσιωδῶς ab essentia; eoq; justitia proprie magis illi quam hominibus competit. Ubi quidem exagitare nolo stolidam applicationem terminorum Græcorum ῥημαλικῶς & δικαςικῶς, qua ignorantiam Græcæ linguæ ostentare voluit; sed quæsiverim tantummodo; ubinam ego negaverim Deum esse justum essentialiter? aut quæ heic sit oppositio; & quid obstet, quo minus, qui dicitur fidelis in servandis promissis, verax in verbis, incorruptus in administranda justitia, idem hæcce attributa habeat essentialiter? Denique eousq; rabies calumniandi *Schwarzium* agitabat, ut tandem seipsum Photinianismo adstringeret, dum in quadam concione, qua virus suum è loco sacro in me evomere constituerat, ita pronuciabat: *In Rege exserit sese imago justitiæ divinæ. Nam sicuti DEUS non solum clemens & misericors, sed simul etiam justus est, & in judicio & justitia regnat: ita etiam Rex pro conditione causarum, temporum & personarum severitatem & Zelum justitiæ loco lenitatis adhibere novit.* Atqui si justitia Dei & justitia Regum pari passu ambulant, tunc necessario sequitur: Sicut Rex pro conditione causarum, personarum & temporum justitiæ severitate utitur, sed extra similem conditionem ex clementia condonat delicta citra ullam intervenientem satisfactionem; ita & Deus ubi conditio causarum, personarum, & temporum id requirere peculiariter videtur, justitiæ severitate utitur, sed extra similem conditionem ex clementia condonat delicta citra ullam satisfacti-

tisfactionem. Quid est cum Photinianis necessitatem Salvatoris evertere, si hoc non est? Adparet igitur istam lucernam Ecclesiæ, quæ tam tenebricosas spargit flammas, acri emunctorio opus habere.

§. 7. Facile quoque ex hisce colligi potest, quare à nobis rejectum sit jus illud Deo cum hominibus commune, quod aliqui statuunt. Sane enim cui ex solo rationis lumine res dijudicantur, nullo modo concipere datur, quod eodem jure adstringi possit aut ad eandem legem actiones suas formare teneatur. Deus supremus omniū dominus, & homo divino imperio obnoxius; cum præsertim multa, ad quæ homines jure seu legibus adstringuntur, in Deum propter eminentiam & perfectionem naturæ suæ cadere nequeant. Et quanquam in non paucis Deus eodem modo se gerat erga creaturas, sicut homines se invicem gerere jure jubentur, in sacris quoque literis pii non semel ad exemplum Dei imitandum revocantur; non tamē ideo statim actiones Dei & hominum ex eodem principio promanant, aut ad eandē normā exiguntur. Nam Deus propter essentiæ suæ perfectionē non aliter potest agere; homo autem propter incumbens sibi Dei imperium non debet aliter agere. Sicuti & id nemini persuaderi potest, Deo non plus licere in hominem, quam uni homini in alterum hominem. Neque utique sequitur, quod quis alteri agendum injungit, ad idem quoque ipsum teneri. Igitur ex ratione quidem tale jus DEO & hominibus commune, & quidem utrinque adæquatum, nemo unquam exsculpserit. An istud liquidis

Scripturæ Sacræ dictis adstrui queat nondum mihi constat. Equidem allegat *Schwarzius* dictum 2. *Tim.* II. 13. quod ipse pro dictatoria sua autoritate ita παραφράζει; *Voluntas Dei nulla ratione à legibus naturæ suæ discedere potest.* Fateor tamen me nondum esse ita perspicacem, ut videam isthæc consequi: Si Deus fidelis est, utut hominum fides fluxa sit, & seipsum abnegare nequit; Ergo Deus est obnoxius legibus. Jactatur etiam trita illa sententia; *Deus sibi ipse est lex.* Quam imperitus valde foret, qui cavillari velit, cum ejus acumen hoc modo sit explicandum; Dei naturam ita perfecte bonam esse, ut nulla lege aut norma, impulsuvè exteriore ad hoc ut recte agat, præter ipsam opus habeat; & isthæc sola normæ & obligationis locũ in ipso subeat. Et in hoc præcipue relucet perfectio divinæ naturæ, quod per eam quidẽ non possit non recte agere, & tamen quicquid agit liberrime agat; cum in creaturis uniformis modus agendi libertatem vel plane tollat, vel minuere aut circumscribere videatur. Si popularia ad rem quid facerent, dici quoq; posset, hunc mundum magnam esse civitatem, cujus supremus Rector Deus est. Quemadmodum igitur in civitate Princeps subjectis quidem leges præscribit, ipse autem legibus superior est, ut tamen ultro faciat ea, quæ in ipsius personam possunt cadere; Sic & DEUS creaturis leges fert, ipse legibus superior, ut tamen ultro faciat, quæ majestatem & perfectionem suam decent. *Velthemii* dissertatio, quam super hoc argumento conscribillaturum se minatus

est,

eſt, in manus meas non pervenit, quæ fortaſse anſam præbere poſset pluribus ea diſcutiendi, quibus divinam majeſtatem quidam in ordinem redigere laborant. Interim ex *Synopſi* ipſius perſpicio, illum conari hanc difficultatem tollere adhibita diſtinctione inter obligationem, quæ ex imperio ſuperioris provenit, & eam, quæ ex natura ipſius actus reſultat. Unde quando Deus obligari dicitur, ſenſum eſse; *Dari certos actus per ſe & ex ſua natura debitos, in genere morum, ut ſalva perfectione ſua morali Deus hos actus omittere nequeat.* Enimvero illa obligatio ex natura actus nulla eſt; neq; quævis neceſſitas agendi ex obligatione aut jure provenit, cum aliquid etiam ad certi quid agendum determinari queat à ſuæ naturæ conditione; ad quod proprie loquendo obligatum dici nequit. Nam obligatio in doctrina morum proprie dicit neceſſitatem à ſuperiore allatam in ſubjecto, cui diverſum agendi naturalis facultas eſt. Unde profanum eſt, jus & obligationem, quæ in ſua natura ſubjectionem involvunt, Divinæ majeſtati obtrudere; cum quantumcunq; iſtos terminos ab imperfectione depurare inſtituas, nil niſi obligationem & jus improprie dictum exſculpere inde queas, cujus ſenſus huc tandem redit: Deus propter perfectionem ſuam quædam non poteſt non agere, & quædam propter eandem non poteſt non omittere. Ubi & hoc monendum eſt, male à *Velthemio* adpellari perfectionem aliquam Dei *moralem*, cum omnes perfectiones in Deo ſint eſsentiales, & quantum

mihi constat ex usu omnium philosophorum perfectio moralis vocetur, quæ usu, & disciplina adquiritur, & tanquam habitus animo inhæret.

§. 8. Cæterum dum illibatam Dei libertatem assertum imus, *Schwarzius* pro more suo mentem & verba mea in sinistrum detorquere sensum satagit; dum in exsecrabili suo *Indice* talem mihi thesin affingit: *Deum, eo quod agens liberrimum est, naturæ suæ legibus ita non teneri, ut hoc vel illud (intellige peccata) agere non possit, affirmatque omnia illa, quæ non agere posse dicitur, non per naturale impedimentum, sed ex placito vel voluntate non agere, legemq; sibi ipsi non nisi ex placito esse. p. 133.* Quam diabolicam plane calumniam etsi in *Apologia* mea jam satis castigavi; tamen quia hoc scripto omne malevolorũ virus junctim abstergere constitui, pleraq; heic repetere non pigebit. Et quantum scelus priora verba continent, quando ita statui à me mentitur; *Deum naturæ suæ legibus ita non teneri, ut hoc vel illud (nempe peccata) agere non possit.* Quæ sententia in hanc propositionem resolvitur; Deus potest peccare. Ast qui verba mea candide expenderit, fateri cogitur, hoc quidem seculo atrociorem calumniam non fuisse auditam. Ita enim sunt verba mea: *Omnimoda libertas, & omnis impedimenti aut defectus nescia in solum Deum O.M. cadit, quæ tanquam nobilissimum attributum perfectissimæ ipsius essentiæ concipitur. Quæ & ipsa nullam circumscriptionem admittit, & cum omnipotentia est conjuncta. Unde quod Deus quædam non agit, aut non omnia semper agit, illud non est ex*

defectu

defectu libertatis, sed ex proprio beneplacito. Ubi sane nemo tam cæcus est, quin videat, per ista *quædam* non intelligi hoc loco, nec posse intelligi peccata, sed talia, quæ alias salva perfectione divina à DEO agi posse videbantur. Nam de peccatis in verbis immediate sequentibus sermo est; & nemo unquam tantopere deliravit, ut talem quæstionem formaret; An Deus peccet? sed ita quandoque solet quæri; An Deus possit peccare? Manifestum est igitur, in istis meis verbis, quas calumniator ita fœde detorquet, contineri responsionem ad hancce quæstionem tacitam. Cum Deus sit liberrimus & omnipotens, & abyssus ejus potentiæ & bonitatis nondum sit exhausta, quare tamen quædam non agit, aut non semper agit, quæ alias à perfectione ipsius abhorrere nõ videntur? Ego heic nihil aliud habeo quod respondeam, quam quod beneplacitũ Dei ita ferat; & solam hanc rationẽ reddere simplicius & in divinam majestatẽ reverentius duco, quam subtilia commenta adornare, quibus omnipotentia divina in ordinem redigitur, & judicii nostri angustiis circũscribitur. Et hanc rationem niti arbitror non solum sana ratione, sed etiam dictis Scripturæ *Psalm.* CXV. 3. *Ephes.* I, 11. Deinde ulterius dicto loco rationem reddo, quare Deus non possit quædam, nempe peccata, agere. *Quod autem idem quædam non posse agere dicitur, id non provenit ex aliquo impedimento extrinsecus accedente, naturali aut morali, sed ex proprio placito, quod mortales ad magnitudinem & præstantiam ipsius attemperatum concipimus.* Scilicet

quod

quod Deus non posse peccare dicitur, id non est ex *impedimento extrinsecus accedente naturali*, i. e. vi majore validioris, nec *morali*, i. e. obligatione à superiore profecta. Neutrum enim cadit in eum, qui superiorem non habet. Sed provenit hoc ex placito seu voluntate rectissima, & quæ convenit Enti maximo & præstantissimo. Ubi quod placiti seu voluntatis Dei, tanquam Entis supremi & perfectissimi, potissimum mentionem fecerim, rationem hanc attuli, quod ubi de libertate Dei sermo est, convenientius videatur ejusdem perfectioni exprimendæ voluntatem, qualis in perfectissimum ens cadere potest, velut principium ipsius actionum assignare. Tum ut ea perfectio, qua Deus peccare non posse intelligitur, cum summa libertate conjuncta exprimeretur, & non pro tali impossibilitate peccandi haberetur, qualis in brutis & rebus inanimatis est, quæ ideo peccare non possunt, quia rationali voluntate destituuntur. Deniq; quia in attributis divinis, quæ ad analogiam facultatum in homine utcunq; solemus concipere, perfectissima unio & velut conspiratio est intelligenda; sic ut voluntas Dei ejusdem magnitudini, præstantiæ, justitiæ, sanctitati, bonitati nunquam repugnare posit, adeoq; illa huic nunquam sit opponenda. *Schwarzius* autem pro more suo verba mea malitiose detorquet hoc modo: *Deus omnia illa, quæ non agere posse dicitur, non per naturale impedimentum, sed ex placito vel voluntate non agere.* Ubi adparet, pro vocabulo *quædam*, ipsum substituisse *omnia*; omisisse quoq; non solum

lum vocem *morale* impedimentum, sed & clausulam, quæ maxime ad rem faciebat, *quod* placitum divinum *mortales ad magnitudinem & præstantiam ipsius attemperatum concipimus*. Sed & non contentus declaratione, quam in *Apologia* mea feceram, odiose vocabula cavillatur; jactans, *idiomata & essentiam divinam unum simpliciter idemq; esse, adeo ut de illis ne* unio *quidem satis recte, nedum* conspiratio *aliqua, vel* reflexio, *vel nescio qua* Dei voluntas ad magnitudinem & præstantiam ipsius attemperata, *sed unitas simplicissime dici possit*. Atqui si hoc tantum dicerem, me dictionis genus adhibuisse liberius, & quod ad apices formularum superstitiose non adstringeretur in disciplina, ubi theses theologicas proponere hautquidquam institutum meum fuit; & cum de sinceritate sententiæ constet vocabula vellicare malignum esse; quis æqvus non fateretur, otiose mihi inane litigium moveri? Sed ut huc confugiam opus non est. *Perfectissima* unio idem mihi est quod unitas aut identitas. Qui dicit, in attributis divinis esse perfectissimam *velut conspirationem*, satis indicat, se metaphorica uti locutione, ad exprimendum huncce sensum; inter attributa divina nulla est repugnantia, & Deus non agit, quæ sibi repugnant, De attributi divinis nuspiam *reflexionem* dixi, sed ita verba mea sunt *Apolog*. p.8. Si *vel maxime essentiam divinam ad modulum nostræ rationis vellemus exigere, quod nempe & ipse, quando actionem aliquam est suscepturus, velut reflexionem faciat super essentia & attributis suis, &c*. Non credo vo-

culas

cutas *Si* & *velut* otiose heic esse positas. Sed nec supercilium istius Tenebrionis prohibebit, quo minus dicamus: *DEI voluntas ad magnitudinem & præstantiam ipsius est attemperata*; exprimendo huic sensui: DEUS nunquam vult aliquid, quod ipsius magnitudini & præstantiæ repugnat, seu quo minus Optimus Maximus sit. Hactenus porro calumniator iste questus est, quod attributa divina non satis univerim; mox carpit quoque, quod eadem non satis accurate discreverim. *Attributa divina*, inquit, *formaliter, i. e. juxta modum concipiendi nostrum ita ab se invicem differunt, ut nullo modo confundi, nec* v. g. magnitudo & præstantia *pro sanctitate & justitia poni, dicique possit, quod* voluntas Dei secundum magnitudinem & præstantiam, h. e. *infinitatem & majestatem pro illo quod dici debet, secundum sanctitatem & justitiam* se moveat. Atqui inquam *magnitudo* & *præstantia* sunt vocabula generaliora, quæ *Sapientiæ, rectitudini, justitiæ* & *sanctitati* non opponuntur, sed hæc potius includunt. Præstans est, & qui justus, qui rectus, sanctus & sapiens est. Sed nec dubium est, quin cum Deus cœlum ac terram crearet, non solum sapientiam, rectitudinem, justitiam & sanctitatem, sed & omnipotentiam ac bonitatem, seu magnitudinem & præstantiam exseruerit. Denique & illam mihi thesin falso affingit *Index*: *Deum sibi ipsi legem non nisi ex placito esse.* Hæc quippe thesis non solum nullibi in libro meo extat, sed & absurde ac nullo plane sensu concepta

pta eſt. Sed ita dicimus: *In quem ſenſum interpretandum eſt illud tritum: DEUS ſibi ipſe eſt lex.* Quis eſt ſenſus ille, qui ex ſuperioribus fluit ad recte interpretandum acumen hujus dicti? Hic nempe, quod voluntas Dei, ſemper ſe velut moveat, prout magnitudine & præſtantia ipſius dignum eſt, id eſt, ſapientisſime & optime, adeoque lege extrinſecus accedente, qua dirigatur, opus non habeat. Verbo quoque notanda eſt calumnia *Veltbemii*, qui fingit *propoſitionem hanc; Impoſſibile eſt Deum mentiri, ex mente mea hunc habere ſenſum; Deus non vult mentiri.* Sed iſte eſt meus ſenſus; mentiri repugnat voluntati Dei tanquam Entis perfectisſimi, repugnat perfectioni divinæ, cum qua voluntas divina ſemper conſpirat, & quidem ut id non proveniat ex aliquo impedimento extrinſecus accedente, ſed ut nihilominus ipſi omnimoda libertas omnis vinculi expers, conſtet.

§. 9. Vicina hiſce ſunt, quæ malevoli ſuper Imagine DEI movent. Cujus mentio tantum obiter à me injecta fuit, non ut quidquam, quod Eccleſiæ noſtræ de iſta tradunt, in dubium revocarem; ſed ea duntaxat intentione, ut oſtenderem; etſi hominem ad imaginem Dei creatum eſſe ex ſacris literis conſtet, non ideo tamen juſtitiam hominibus invicem exercendam, & juſtitiam Dei eſſentialem inter ſe per omnia adæquari. Rationem ſubjunxi; quia imago Dei eſt amiſſa per lapſum, lux autē naturalis & ejus ſenſus atq; cognitio in hominibus adhuc ſupereſt. Quanquam

quam enim quædam istius reliquiæ remansisse doceantur, inter quas etiam cognitio & sensus legis naturalis refertur; tamen saltem præcipuâ ejusdem parte destructa, per cujus possessionem homo in statu gratiæ constituebatur, longe difficilius perspicere licet, quousq; justitia divina & humana sibi invicem respondeant. Sicuti ædificio collapso vix ac ne vix quidem de ejusdem cum prototypo convenientia judicare amplius licet, utut rudera quædam adhuc extent. De cætero parem ob rationem scopo nostro accommodata non est hæc propositio: Homo est creatus ad imaginem Dei; quippe quæ nec ex solo rationis lumine demonstrari potest, nec ex solo rationis lumine demonstrari potest, nec ex qua rationes præceptorum legis naturalis perspicue & ad captum omnium gentium derivare licet. Quanquam enim & illud ex naturali lumine constet, quædam attributa in homine deprehendi, quæ itidem in Deo, etsi infinitis modis eminentiora concipiuntur, puta intellectus, voluntas, imperium in alios, eoq; intuitu homo aliqualem imaginem Dei referre dici queat etiam illis, qui divinas literas ignorant: tamen quæ à Theologis super imagine Dei traduntur, cujus possessio hominem in statu gratiæ constituebat, & quæ per lapsum amissa homo in statum iræ conjectus est, & magnam naturæ suæ corruptionem sensit, item quæ & quales sint istius reliquiæ seu rudera, an & quatenus cognitio legis naturalis eo lapsu detrimentum passa sit; dogmata sunt soli rationi incognita, eoque ad nostram disci-

disciplinam parum accommodata, soliq; Theologiæ relinquenda. Et sane si quis ex ejusmodi fundamentali propositione præcepta legis naturalis deducere instituat, non poterit non ea consecutio & connexio inevidens videri illis, qui SacrasScripturas ignorant, aut non admittunt. Si inquam disciplinam juris naturalis ad captum omnium hominum traditurus ita ratiocinari velim; homo est creatus ad imaginem Dei, Ergo parentes sunt honorandi, non mæchandum, non furandum: neque evidens erit illatio homini Theologorum Christianorum tradita ignoranti, nec quomodo ejusdem evidentiam ex aliis ratiociniis eliciat, rationi humanæ facultas suppetit.

§. 10. Deduxit jam nos ordo rerum ad *Dn. Valentini Alberti Professoris Lipsiensis Annotata super H. Grotium*, qui ejus scripti *proæmium* & *prætheorian* videtur potissimū opposuisse præfationi Opusculi nostri de *Officiis hominis & civis juxta legem naturalem*. Cujus commenta eo curatius excutiemus, quo liquidius ex hisce patebit, quam anxie omnem lapidem moveant veteres magistri, ne dictata & collegia manuscripta detrimenti quid patiantur. Ac in *proæmio* quidem queritur, *diabolum in eo totum fuisse, ut philosophiam tam theoreticam, quam practicam, eximia utiq; Dei dona, florente Papatu corrumperet*. Quod verissime dictum; sed addi tamen debuerat, id potissimum factum ope sacerdotum, qui ad stabiliendam suam tyrannidem manibus, iisdemq; intricatissimis nugis scholas oppleverunt, quibus districta bona inge-

philosophiæ regulas assurgere, eo nomine ista in in dubium revocabit; cum & hoc sana philosophia doceat, Deum posse facere supra quam homines capere possumus, neq; rationē nostram potentiæ divinæ esse mensuram. Pergit; *cum è philosophia practica nostro seculo doctrina de jure naturæ & gentium enucleatius proponeretur, hæc ut orthodoxæ fidei adversa evaderet, maximopere laboravit diabolus.* Ejus effati si hic est sensus; diabolum id maximopere laborasse, ut libro meo de Jure naturæ & gentiū errores contra orthodoxam religionē affingeret, eoq; nomine ego fructu exhausti laboris exciderē; tunc fateor nihil verius potuisse dici. Sed quia tam æqvum pro me judicium à *Scherzeri* affine vix sperare licet, credere cogimur alium sensum ipsi præ oculis fuisse; qui nobis, ut mollissime dicam, à viro cordato plane alienus videtur. Equidem id sine dubio ad artes regni tenebrarum pertinet, moralia dogmata nullis subnixa fundamentis mordicus retinere; falsis & perniciosis traditis genuinam politicam corrumpere; vastis & intricatis voluminibus de justitia & jure, nec non commentitiis casibus conscientiæ actionū humanarum regulas certas, solidas, & perspicuas obruere, animosq; hominum inter ancipitia velut natantes ab hominum suis commodis velificantium nutu suspendere; probabilitatē deniq; etiam probioribus Pontificiorum detestatam cominisci. Ad isthæc arcana status regni istius dissipanda, inter alios fines pertinet opera eorū, qui hoc seculo doctrinam juris naturæ & gentium, alta hactenus caligine sepultam, eruere, & in justam disciplinam redigere,

laborarunt. Ubi tamen contigit, ut qui cæteris omnibus viam præivit *Grotius*, intempestive & præter necessitatem quædam subinde adsspergeret, quæ à scitis nostrarum Ecclesiarum abirent, eoque nomine passim à nostris notaretur. Hæc ipsa tamen cum ad disciplinam juris naturalis non spectent, eam neq; corrumpunt, neq; ut eadem orthodoxæ fidei adversa evadat efficiunt. Sicuti frumentum admixtis paleis hautquidquam corrumpitur, sed nativam utiq; retinet indolem; quo tamen usui humano sit idoneum, paleas separari abs se desiderat. Eodem modo uti disciplina juris naturalis heterogenea abs se removeri flagitat. Sic & *Hobbesius* præter commenta circa religionem, ex hypothesi Epicuræa, & dum à democraticis hominibus nimis in diversa nitens in alterum extremum impingit, itidem non pauca aliena aut falsa sanctissimæ disciplinæ admiscuit. Sed num ideo jus naturale orthodoxæ fidei adversum evasit? Num ideo error artificis ipsi arti est imputandus? Num aurum ideo naturam suam amisit propter admixtas scorias, aut sequiora metalla, quæ artifici perito separare in proclivi est? Multo minus sanctitati hujus disciplinæ quid decedit, si quædam meorum scriptorum loca ab imperitis aut malevolis hominibus per calumnias male habita sunt. Quemadmodum igitur jus naturale & gentium isti criminationi Albertinæ, quod nempe orthodoxæ fidei adversum evaserit, quam efficacissime contradicit, eaq; summam sibi injuriam inferri protestatur: ita ut ab omnibus calumniis

niis deinceps immune sit, & nativa pulcritudine exsplendescere queat, hoc desiderat, hoc contendit, hoc flagitat, ut nihil heterogenei deinceps sibi admisceatur, ac imprimis ut extra controversias Theologicas subducatur, ne bellis non suis implicitum laceretur. Utq; adeo ea disciplina ex nativis principiis extructa & deducta domesticis tantum dogmatibus exsurgat, alienis præliis arenam præbere ne cogatur; & omnibus amicis uti queat, quæ leges amicitiæ & pacis omnibus inculcare satagit.

§. 11. Inde exponit *Albertus*, qua via *ipse tanto malo mederi* constituerit, ut nempe jus naturæ cum orthodoxa fide in gratiam reduceret. Ei fini conducere judicat 1. *Ut disciplina Juris naturæ & gentium studiosæ juventuti maxime commendetur & inculcetur.* Addiderim & ego; eidem sanctè confirmandū, quam bonæ frugis eam inde hausturam, quam ex affinis sui *Aurifodinis, Manualibus, Operæ Pretiis Orientalibus* & Occidentalibus, ipsoq;, quo nominato Priscianus semper ringitur, *Vademecum. 2. Grotium manibus juventutis extorqueri neo posse nec debere.* Valde obesæ vero naris oporteret esse, qui deprehendere non posset, hoc axiomate id agi, ut juventus à meis scriptis arceatur. Ast si *Albertus* nosset, quam parum mea intersit, an ab istis hominibus mea legantur, minus anxie dictatis & collegiis suis *Velthemiiq;* manuscriptis metueret. Quicquid tamen de meis libris fiat, id salva veneratione, qua Grotianum ingenium opusq; prosequor, dicere mihi fas est; cum *Grotius*

 maxime

maxime præstabilem quidem operam in jure naturæ eruendo & digerendo posuerit, ut tamen neque omnia, quæ ad eam disciplinam pertinent, attigerit, aut plene satis deduxerit, neque in justæ formam artis id jus disposuerit, & præter admixta multa heterodoxa materiam de bello fusius tractaverit, quam in generali disciplina requirebatur; nihil sane causæ adparet, quo minus & possit & debeat juventus disciplinam istam ex aliis autoribus haurire, Qui tamen omnes cum non possint non subinde lectores ad *Grotium*, tanquam qui primus glaciem heic fregerit, remittere, huic semper honos atq; existimatio sua salva constabit. Revera igitur institutum *Alberti* hunc producere effectum est idoneum, ut disciplina juris naturalis nunquam ad plenam perfectionem adsurgere queat; utq; adeo ex *Grotio* novus quidam Magister Sententiarum evadat, qui à variis vario modo frustulatim concisus, evisceratus, extorsuatus, ac diversi coloribus velut jusculis commentariorum, notarum, observantiorũ, animadversionum, compendiorũ, tabellarum, & analyseon per quicquid, atqui, ergo (quod pedanticissimum ferculũ est,) perfusus atq; adornatus juventuti proponatur; cui hæc persuasio animo sit infixa, apicem scientiæ hujus sese attigisse, si textum Grotianum utcunq; intelligat. Sicuti postquam scholæ Aristotelem in oraculi vicem adorare cœpissent, exinde omnis philosophantiũ labor circa consarcinandos commentarios in Aristotelem absumtus fuit; & nisi hoc demum seculo egregia quædam ingenia istud servitiũ eierare ausa fuissent, per octodecim

amplius secula adhuc solida rerũ scientia ne latum quidem unguem promovisset 3. *Grotii libros in compendium orthodoxũ redigendos, in quo veræ ejus doctrinæ ex hypothesibus orthodoxis deducantur, falsæ cum fundamentis suis evertantur.* Atqui jamdudum *D. Jo. Andreas Osiander* omnia, quæ religioni orthodoxæ adversantur, accuratissime notavit, ut hoc quidem fine compendio novo opus non sit. Et cum errores *Grotii* libris *de jure B. & P.* adsperſi circa materias versentur, quæ ad generalem juris naturalis disciplinã non spectant, quid opus est compendia inprimis sectanti istos errores velut monumentũ aliquod aut partem disciplinæ retinere; cum sufficiat, eos simpliciter separari, & silentio præteriri. Sic sane agricolæ paleas una cũ frumento puro hautquidquam in granaria recondunt. Si ubi abs coquo cibis sordes aut pili sint admixti, hi non solent in peculiari patina apponi, sed simul & semel abjiciuntur. Sane ubi semel error aliquis ex fundamento fuerit destructus, non opus est ejusdem semper deinceps mentionem fieri, ubi vera sententia traditur: cum thesi semper adjungere antithesin nihil aliud sit, quam disciplinas sordium mole reddere turgidas. Sicut nemo Grammaticorũ judicavit, omnes solæcismos, qui unquã contra veram dicendi rationẽ admissi sunt, in lexicis esse annotandos; non magis quam Mathematici operæ pretiũ ducunt, omnes falsas operationes & parologismos, dum veras operationes & ratiocinia tradunt, simul memorare. Et unica via est, ut cõpendiis ejusmodi & notis in æternum

carere posſimus, diſciplinam juris naturalis ex ſola ratione deducere, & nihil eidem, quod in Theologia controverſum eſt, admiſcere. Inprimis autem nova plane & mira creatura eſt *Compendium Juris Naturæ & Gentium Orthodoxum*, quod nobis intra paucos annos centum & amplius alia compendia parturiet, omnia orthodoxiæ nomine ſuperbientia, ſed inter quæ tamen mira ſit diſcordia, & quorum quodlibet cæteris hæreſin aut ſchiſma objiciat, æterniq; ignis pœnas minitetur. Nemini quippe ignotum eſt, quamlibet ex partibus, in quas Chriſtianiſmus diſciſsus eſt, ſibi orthodoxiæ dignationem vindicare, cæteras omnes hæreſeos aut ſchiſmatis arceſsere. Poſtquā ergo noſtræ Eccleſiæ Albertinum compendium unanimi conſenſu receperunt, ſine dubio peculiari compendio illi opus habebunt, quos vulgo *Syncretiſtas* vocant; Eos quippe communi ſecum libro Symbolico uti nolet *Schwarzius*, qui *Petro Winſtrupio* Scaniæ Epiſcopo atrociſsimi flagitii loco, & tanquam certiſsimum argumentū heterodoxiæ exprobabat, quod hic quondam in *Georgii Calixti* laudem epigramma compoſuerat. Cum porro cæteræ Chriſtianorum ſectæ deterioris nolint eſse conditionis, ſingulæ proprium ſibi compendium vindicabunt. Eandem ſibi licentiam deinceps aſsumant Mahummedani, & ipſi in ſectas diviſi; ac demum varia Gentilium genera per utramq; Indiam ſparſa. Tranſibit dein hoc exemplum ad alias diſciplinas, ut mox quoque habituri ſimus arithmeticam, & geometriam, & aſtronomiam, & logicam, & phy-

& physicam, & medicinam, & metaphysicam orthodoxam. *Nicolaus* quoq; *Beckmannus* alto deinceps supercilio quicquid est JCtorum gentilium, ac Pontificiæ, Calvinianæq; religioni addictorum despiciet, utpote *Gesenii* fraterculus atq; ocellus. Ciceronis quoq; latinitas & Martialis poesis longe infra *Petri Winstrupii* pedes abjecta jacebit, quippe cujus humeris ex *Gesenii* elogio Atlas Ecclesiæ incumbit. Atqui nemini sano hactenus in mentem venit, disciplinas, è lumine rationis provenientes, partibus illis involvere, in quas res Christiana lacerata est. Et imprimis disciplina juris gentium hoc commento appendix Theologiæ fieri constanter abnuit. Nam si hypotheses istæ, ex quibus jus suum orthodoxum deducere vult *Albertus*, verbo Dei revelato superstructæ sunt, non magis hoc jus ad regendas omnium gentium inter se actiones idoneum erit, quam istæ hoc momento in unam circa sacra sententiam conspirabunt. Quod si autem sanæ rationi innituntur illæ hypotheses, scire velim, ex quo privilegio sibi hoc arroget *Albertus*, ut ipse ratione melius quam cæteri omnes usus judicari debeat. Enimvero respuunt in istas partes distrahi disciplinæ philosophicæ, inter quas & nostra suum profitetur nomen, quæ ad omnes æque homines citra discrimen religionis spectant, & non aliud principium, normamvé aliam exigunt præter rerum naturam, & lumen sanæ rationis; huic quod congruit, verum, quod adversatur, falsum adpelletur: orthodoxiæ & heterodoxiæ vocabula

ſolis Theologis relinquantur. Credat quoq; *Albertus*, non omnes homines ita ſtupidos eſse, quin animadvertant, hoc ſtrategemate ipſum dictatis ſuis irrefragabilem autoritatem conciliatum ire, dum ſub orthodoxiæ nomine eadem venditat. Hoc quippe conceſso, velut hæreticum & veneno infectum proſcribetur, quicquid ab iſtis diſcrepaverit. Et cum non exiguam noſtræ diſciplinæ partem conſtituat politica architectonica, eodem obtentu iſti homines dictatoriam ſibi circa hujus dogmata autoritatem arrogabunt. Quod quam non usq; adeo tutum ſit ſummis imperantibus civilibus, & præteritorum ſeculorum & hujus noſtri funeſtisſima exempla docent.

§. 12. In *protheoria* deinde *Albertus* certas hypotheſes ponit, cui orthodoxum jus naturale ſit ſuperſtruendum. Inter quas prima eſt: *Fons è quo à Chriſtianis pura juris naturæ notitia hauriri poteſt & debet, eſt orthoſtoxa doctrina de ſtatu integritatis. In hoc enim habuit homo imaginem DEI, inter cujus reliquias eſt Jus Naturæ. Hujus igitur cognitio ab illa non minus ac exiſtentia dependet.* Ubi obſervandum, hanc hypotheſin illis tantum quadrare, quibus jus naturale pars articuli de Lege in Theologia conſtituitur. Verum cum nobis jus naturæ & gentium hoc fine tractetur, ut ſit regula actionum & negotiorum inter omnes homines non quà Chriſtiani, ſed qua homines ſunt; & vero illa hypotheſis hominibus ut talibus ſit ignorata: igitur abſurdum

eſt

est Christianis dare peculiare principium ejus juris, quod ipsis commune cum aliis etiam non Christianis esse debet; & cui si unice inniti velint Christiani, idem jus apud alios non Christianos adversus se inutile & inefficax facient. Qui uti doctrinam de imagine Dei ignorant; ita & jus ei fundamento innixum adspernabuntur. Quod si igtur usus hujus juris debet esse universalis, idem ex principio, quod ab omnibus hominibus qua talibus admittitur, nempe ex ratiociniis, ex inspecta rerum & hominum natura collectis, est derivandum. Deinde cum status integritatis actu inter duos tantum homines, & ad tempus valde exiguum extiterit, jus autem naturæ & gentium jam in genere humano multiplicato & in varias civitates digesto, multisque institutis exculto usum obtineat; non adparet, quomodo pauca illa, quæ de illo statu in divinis literis habentur, & inter quæ de jure naturæ & gentium mentio non fit, jam norma esse queant actionum, quæ in genere humano certum regimen desiderant: cum ex divinis literis demonstrari non possit, eandem faciem & dispositionem generis humani, eadem instituta, eadem negotiorum genera futura fuisse, hominibus in statu innocentiæ multiplicatis, quæ nunc deprehenduntur. Quæ enim super hac re disputantur, nulla solida demonstratione, sed probabilibus tantum conjecturis nituntur, quibus quisq; ex suo ingenio fidem addit, demitve. Præterea assertio hæc; *jus naturæ est inter reliquias imaginis divinæ,*

divinæ, in sacris literis totidem verbis non extat, sed à Theologis recepta est ex hac ratione, quod cognitio de agendis aut fugiendis, quæ homini in statu integritatis perfecta aderat, etiam post lapsum jam supersit, etsi non omnibus numeris absoluta. Circa quam assertionem id duntaxat fuerit monendum; pari ratione dici posse v. g. arithmeticam, geometriam, physicam, & alias scientias esse reliquias imaginis divinæ. Nam dubitare fas non est, quin facultas numerandi & mensurandi homini in statu integritatis adfuerit, quæ nunc, etsi cum difficultate & obscuritate conjuncta, in nobis deprehenditur. Nemo tamen ideo dixerit; fontem, è quo Christianis pura arithmeticæ, geometriæ aut physicæ notitia hauriri potest ac debet, esse doctrinam orthodoxam de statu integritatis. Nam *Albertus* utiq; n. 2. reliquias divinæ imaginis etiam in principiis theoreticis consistere dicit. Igitur si non alia ratione jus naturæ & gentium à Christianis tractari & demonstrari debet, quam *Albertus* postulat, intra angustos valde terminos ejus autoritas & usus compingetur, nec amplius idem erit jus gentium, universo generi humano commune, sed paucorum magistrorum, qui invidia adversus recentiorum opera suis collegiis manuscriptis apud imperitos juvenes hoc obtentu sanctimoniam circumponere satagunt. Nam quod omnes Ecclesiis nostris addicti in Albertinum commentum juraturi sint, vehementer dubito.

§. 13.

§. 13. Quamquam autem fundamento convulſo tota quæ ſuperſtruitur machina ultro collabatur; viſum eſt tamen carptim quædam annotare, qua *Albertus* rem acute tetigiſse non videtur. Et quidem n. 4. ita tradit: *Cum omnes reliquiæ imaginis divinæ, inter quas etiam eſt jus naturæ ſint in nobis corruptæ, mirum non eſt, ſi corrupte tractentur, niſi memores ſimus & ſtudioſi priſtinæ integritatis, quantum facit ad praxin in ſtatu corruptionis.* Heic id quidem nobis extra dubium eſt, non in voluntate ſolum noſtra corruptionem deprehendi, ſed & in intellectu, ubi non ſolum, ni peculiaris Dei gratia accedat, cœci plane ſumus circa diſpicienda divina, quantum ea ad Deum nobis propitiandum faciunt; quin & circa alias ſcientias in nobis ſentiri, hebetudinem, torporem, hæſitationem, & facillimum in errores prolapſum. Sed id cumprimis in quæſtione eſt, an, quod ab *Alberto* proponitur medium ſit idoneum ad declinandos errores in ſcientiis humanis; nempe ut recurramus ad ſtatum integritatis, & conſiderata, quæ ibi erat, ſcientiarum perfectione & rectitudine, defectus atque errores ſtatum corruptionis comitantes corrigamus. Quam quidem methodum ſupplendi aut corrigendi diſciplinas nemo, quantum mihi conſtat, ex philoſophis Chriſtianis hactenus commendavit, aut inſignem ejusdem uſum oſtendere potuit. Neque eſt quod quis objiciat, præcepta legis naturalis in Sacra Scriptura contineri, aliarum diſciplinarum dogmata non item. Nam id duntaxat ex *Alberto*, quæſiverim

num-

nũ admittat v. g. in arithmetica, geometria, astronomia, aliisque scientiis certa & extra dubitationis aleam posita dogmata dari, quae solius naturalis rationis, & citra subsidium divinarum literarum inventa? Si annuit, (quod, ni omnis ratio ipsum fugiat, sine dubio facturus est,) tunc sane nulla adparet causa, quare jus naturae & gentium non aeque firmiter, ac caeterae scientiae, possit deduci ex axiomatibus, & observationibus judicio ipsorum sensuum comprobatis; adeoque quare Christiani juris naturae & gentium doctores magis necessum habeant ad statum integritatis confugere, quo dogmata sua in justam rectitudinem & certitudinem redigant, quam Christiani arithmetici, geometrae, optici, astronomi, physici, medici. Aut enim aliquid rectitudinis in hujusmodi scientiis rationi supererit, aut omne id, quod philosophari vocamus, inane quid & nugatorium erit.

§. 14. Nihil autem plane ad rem facit, quod *Albertus* n. 5. adducit exemplum *Grotii*, qui l. 2. c. 1. §. 2. circa statum primorum hominum à sententia orthodoxorum abeuntia tradiderat. Nam contra cum de isthoc statu ex solis divinis literis constet, vel solo hoc exemplo adparet, quantis disputationum verticibus jus naturale implicandum fit, si methodo Albertinae insistere velimus, propter discrepantem inter Christianos S. Scripturae interpretationem. Cum contra omnis ejusmodi litium materia praescindatur, si doctrinam de statu integritatis Theologiae propriam unice relinquamus,

& in

& in disciplina juris naturalis præsentem duntaxat hominis conditionem, quam etiam sensus jam nostri percipiunt, consideremus. Sed &, quod ipse *Albertus* n. 7. monet, limites inter Theologiam & Philosophiam positos ne moveamus, & simus philosophi, simus quoq; Christiani, ut tamen ideo peculiarē philosophiā Christianā ne cominiscamur. Nam philosopho ut sit Christian9 aut gentilis, orthodoxus aut heterodox9, æque accidit, atq; eidē accidit, ut sit German9, aut Gallus aut Anglus; aut uti Musico contingit barbato aut imberbi esse. Nec ideo tamen vera philosophia magis religione, aut natione, quā Musica barbitio distinguitur. Sane multa novit philosophus, qui idem Christianus est, quæ philosophus non Christianus ignorat: novit etiam Christianus, qui idē philosophus est, quæ Christianus nō philosophus ignorat. Sed non ideo minus bon9 Christian9 erit, qui non est philosophus; aut Archimedes ideo minus bonus mathematicus, quia non Christianus. Equidē ubi, quæ à Philosopho ope rationis sciuntur, in divinis quoq; literis traduntur, ex ea conspiratione tradita philosophica mire illustrari certū est. Sed si divinæ literæ quio tradant, ad quod ratio plane nequit pertingere, nescio quid theorematū inde elicere queat philosoph9, præsertim ubi in ea præsupposita, quæ *Albert9* philosopho Christiano à Theologo. n. 8. mutuanda scribit, omnes Christiani non conspirent, sed in varias interpretationes distrahantur. Transibit quippe ea discordia in theses philosophorum inde eliciendas, quam philosopho ut tali componere impossibile erit; eoque ex ista

mixtu-

mixtura Theologiæ nihil lucrabitur philosophus præter lites inextricabiles. Sed quod exempli causa adfert *Albertus*, quod per propositiones illas inusitatas, personales & sacramentales, locupletior reddatur Logica, non adparet. Nam quod inusitatæ illæ vocentur, id inde est, quod ratio humana capere nequeat connexionem subjecti & prædicati; de qua pronunciare, recte an secus se habeat, non ad Logicam spectat, sed ad Theologiam. Ex quo sane quæ peculiaria sibi formare theoremata possit ars Logica non video. Cum enim Logicus qua talis tantum solicitus esse debeat de formali velut structura propositionum, earumque conjunctione aut disjunctione ad eliciendam formalem consequentiam: igitur ipsius ut talis non est in materialem quasi veritatem propositionum inquirere. Eoq; Logico ut tali propter quasdam propositiones Theologicas, captum humanum superantes, non magis opus est nosse doctrinam de unione personali & sacramentali, quam eidem opus est nosse medicinam propter hanc propositionem; Rhabarbarum habet vim purgandi, sanguis movetur in circulum. Alias enim confusio fieret omnium disciplinarum & eodem jure Grammatico ut tali noscendæ forent omnes essentiæ, quia ille vocabula & phrases suppeditat formandis enunciationibus. Sic neque dogma illud de aquis supracælestibus, quod secundo loco adfert *Albertus*, physicam multum videtur locupletare. Præterquam enim quod non omnes Christiani loca Scripturæ, ubi earum men-

tio

tio sit, eodem modo interpretentur, quæ lis antequam composita sit, dubium erit, quis ipsis locus in systemate mundi assignari debeat: etiam assumta interpretatione plerorumq; nostratium Theologorum, non parum difficultatis istæ aquæ dabunt. Nam manifestum est omnes istos, qui hanc interpretationem amplexi sunt, systema Ptolomaicum, & orbes illos veterum reales supposuisse, quorum uni quicquid est stellarum præter Planetas affixum sit. Cum autem recentiorum observationes diversam plane systematis mundani faciem deprehenderint, non adeo in proclivi erit iisdem idoneum locum ultra omnes mundanos vertices attribuere. Quicquid hujus tamen sit, cum illæ aquæ insensus hactenus non incurrerint, & nulla super iisdem extent phænomena, physico sane Christiano nihil de hisce dicendum restat, quam neque de istis omnium Christianorum interpretationem conspirare, neq; ope sensuum quidquam de istis hucusq; deprehendi potuisse.

§. 15. Inde n. 9. novum nos modum, quo *à revelatione status integri in doctrina de jure naturâ abstrahendum sit docere aggreditur Albertus.* Nimirum *eum à Christiano philosopho exacte cognoscendum, sed cognitum non proponendum, sed tantum præsupponendum esse, ut in iis, quæ sui fori sunt, procedat rectius & tutius.* Enimvero ejusmodi modus abstrahendi hactenus in philosophia inauditus fuit, ut abstrahere idem sit, quod ex alia disciplina tanquam ibi demonstratum præsupponere, & citra ulteriorem disquisitionem assumere

eiq; ulterius theoremata superstruere. Qui enim circa certum negotium ab aliqua cognitione abstrahit, is eam ibi plane non attendit, & gerit se non aliter, ac si de ista plane sibi nihil constaret, eoque ex aliis principiis sua dogmata deducit. Qui autem aliquid præsupponit, is licet eo loco circa idem demonstrandum non sit solicitus, id tamen semper præ oculis habet, suaque dogmata ad idem semper refert. Sicuti nemo unquam tam absurdus fuit, ut diceret, v. g. opticum aut astronomum à theorematis geometricis abstrahere, qui eadem præsupponit, & suas propositiones iisdem superstruit. Unde nostra sententia est; posse jus naturale demonstrari, posse huic disciplinæ suam constare integritatem, in promtu eidem esse domestica principia, aut quæ saltem à Theologia non dependeant; licet quis plane ignoret statum integritatis, aut cognitum non præsupponat. Eoque philosopho, qui idem Christianus est, doctrina de statu integritatis utique cognoscenda est, sed hoc duntaxat fine, ut articulos fidei suæ plene teneat: non autem ad hoc, ut philosophetur, ut disciplinam juris naturæ & gentium adornet universalem, & quæ ad captum omnium hominum sit, atque controversias super peculiari cultu divino transscendat. Sicuti v.g. medicus Christianus nosse quidem debet, mortem & quicquid morborum homines infestat, stipendium peccati esse, adeoque à statu integritatis

gritatis abfuisse, sed ut tamen hanc notitiam in nulla parte medicinæ præsupponat. Manifestum præterea est hoc novo abstrahendi modo nostram disciplinam Theologorum controversiis implicari, & velut tributariam horum imperio subjici, sic ut ejusdem doctoribus nihil aliud relinquatur, quam *Scherzeri* alicujus, aut *Schwarzii*, aut *Gesenii* dictata & collegia manuscripta adorare, & anxia voce imitari tanquam oracula eorum, qui supremum jus vitæ & necis in nos habeant. Quo quidem bonis & erectis ingeniis nihil acerbius accidere possit. Denique hac, quam *Albertus* commendat, via nihil aliud quam theologia moralis producitur; cui quidem status integritatis necessario præsupponendus. Verum hac morali theologiâ nostra disciplina longe latior, & magis universalis est, domesticis principiis innixa, ac tradens officia hominum & regulas expediendorum negotiorum, quæ ex peculiari religione, aut voluntate imperantium civilium haut promanant. Eoq; si quod detur officium, quod ex nostra disciplina deduci nequeat, id ex theologia morali aut jurisprudentia civili est derivandum. Sicut revera ubi jus naturæ & gentium deficit; ibi theologia moralis & jus civile incipiat. Est autem plane absurdum disciplinam magis universalem hypothesibus disciplinæ minus abstractæ superstruere. Cum hic nativus ordo disciplinarum sit, ut generales & simpliciores præcedant, particulares & compositæ sequantur, & hæ illas, non vice versa,

præsupponant. Quemadmodum etiam theologia naturalis, quam aliqui etiam ad jus naturale referunt, ordine & natura prior est theologia revelata, & hæc illam, non illa hanc præsupponit quatenus autem illa ad finem hominis non pertingit, hæc supplet. Et prius utique quis homo, quam Christianus esse concipitur. Homines quippe nascuntur, Christiani fiunt, adeoque & officia hominis ut talis, quam Christiani, prout hæc aliquid istis superaddunt, priora concipiuntur. Atque inde ἀπαίδευτον est, disciplinam, quæ de officiis hominis ut talis tradit, hypothesibus disciplinæ, quæ de officiis Christiani ut talis agit, superstruere.

§. 16. Pronunciat deinde *Albertus* ex nova sua abstractione hominem in disciplina juris naturalis *concipiendum esse non alium, quam sub initium fuit; non ut orbis indigenam, aut terræ filium non ut casu in illum projectum; sed ut integrum & ad imaginem Dei creatum.* Ubi observandum, omnino quidem hominem ut integrum creatum esse concipiendum, si quis methodo Albertinæ insistere velit, quippe ex qua revera nihil aliud quam theologia moralis provenire apta est. Sed in disciplina juris naturalis universali, & quæ peculiarem cultum divini Numinis transcendit, quam nos adornatum ivimus, plane non necessum est certi & definiti quid super originibus generis humani asserere; sed ea res ibidem in medio potest relinqui, tanquam quæstio historica & facti, quam sola ratiocinatione, aut ex observatione

tione naturæ rerum & hominis nunc aſsequi impoſsibile eſt. Quando autem in diſciplina juris naturalis occupatiſsumus circa demonſtrationem hujus propoſitionis: ſtatus hominis ſibi ſoli relicti, absq; auxilio aliorum hominum eſt miſerrimus: ad majorem ejus illuſtrationem dicimus, huic propoſitioni ſuam conſtare veritatē, quamcunq; quis originem generis humani velit præſupponere, quatenus quidem ex ſola ratione jam colligere licet. (Nam notitiam de veris humani generis originibus, & primæva felicitate ſolis Sacris literis debemus.) Adeoq; in noſtra diſciplina ſuper veris generis humani originibus nihil certi aut definiti aſſeritur; ſed tantum hoc adſtruitur, hominem ſibi ſoli relictum fore miſerrimum, quamcunq; quis ductu ſolius rationis opinionem de prima hominis origine concipiat, fingatvé. Conferatur ſi placet §. 4. *diſſertat. noſtræ de ſtatu hominum naturali.* Ubi & hoc obiter monendum, de ſuo affinxiſse mihi *Albertum* hoc vocabulum; homo non ut *caſu* in mundum projectus concipiendus eſt. Nam id quidem d. l. in meo libro non extat; & revera abſurdum eſt ſolam rationem ſequenti concipere hominem caſu in mundum projectum: ſed dico *utcunq;* ſeu *undecunq; projectum*, ut ſignificarem me hoc loco veras origines generis in medio relinquere, ac theſi meæ veritatem conſtare, qualescunq; demum fingantur. Ratio autem quam dictato ſuo *Albertus* ſubjungit, nihili eſt. *Id autem*, inquit, *nunc ex ea ratione fieri debet, quia homini jus naturæ non aliter*

insit, quam prout reliquias imaginis divinæ ex statu integritatis in nos traductas possidet. Nam hæc ratio non tantum in jus naturæ quadrat, sed & in quasvis alias scientias rationi superstructas. Atque enim arithmetica & geometria, aliæque scientiæ dici possunt esse ex reliquiis imaginis divinæ, ex statu integritatis in nos traductis. Neque ideo tamen in hisce scientiis homo necessario in statu integritatis est concipiendus. Alia porro est consideratio humanæ conditionis theologica; alia philosophica, quatenus ab illa cognitione abstrahit, quæ ex peculiari revelatione divinarum literarum profluit. Juxta priorem considerationem jus naturæ eo modo æstimatur, prout *Albertus* vult. Philosophus autem id tantum respicit, quomodo in præsens illa se habeat, non considerato an olim ea aliter se habuerit. Exemplo res fiet clarior. Prodigo ex dissipato amplissimo patrimonio mille aurei adhuc supersunt. Ex hac forte deinceps se sustentare, prodigendi fine facto, instituit. Hic ut intelligat, quantum ex hac summa lucrari possit, & quousque reditus inde provenientes pertingant, non opus est, ut eam summam consideret tanquam reliquias magni patrimonii, & quotam partẽ illius hæc faciat: sed simpliciter spectat, quanta ea in præsens sit. Ast ubi idem ad rationes reddendas sit vocandus, omnino totum patrimonium, quantum id ab initio fuit, & quid nunc restet, considerandum est. Eodem modo philosophus est solicitus, quousque rationis lumen, quod in præsens penes hominem invenitur,

tur, pertingere queat. Sed Theologus, cujus eſt diſpicere, quomodo homo rationes ſuas Deo ad probare posſit, conſiderare utiq; debet, quanta ſors ab initio homini divinitus fuerit credita, quantum hic poſtea ſua culpa decoxerit, quid remedii ad reliquatoris pœnam declinandam ſit adhibendum.

§. 17. Impugnat deinceps *Albertus*, quod ego asſerueram, in diſciplina juris naturalis hominem nunc conſiderari, prout ejus natura eſt corrupta, & multis pravis cupidinibus ſcatens; addita ratione planisſima, quod ſtatus integritatis ſoli rationi ſit incognitus; cum tamen ex illa unice noſtra diſciplina fuerit extruenda, quo foret ad captum totius humani generis. Ubi & hoc patet, corruptionem humani generis haudquidquam præſupponi tanquam normam juris, ſed tanquam affectionē ſubjecti, quæ lege naturali compeſcenda & emendanda ſit. Contra *Albertus* pertendit, necesſarium omnino eſse, ut omnes nationes utantur jure univerſali, quod ad principia Theologiæ in noſtris Eccleſiis receptæ ſit adaptatum, Ac n. 11. quidem fatetur, non pauca juris naturalis præcepta uſq; adeo ad hominem corruptum reſpicere, ut in hominem integrum plane cadere nequeant. v. g. facilem eſse ad condonandas injurias, ſubvenire miſeris. Addo & ego, ſi quis accurate velit evolvere totum Syſtema juris naturalis & gentium, deprehendet longe maximam ejus partem in hominem integrum, prout ejus conditio à noſtratibus Theologis deſignatur, non cadere. Mox

tamen n. 12. consulit sibi distinctiuncula inter *principium* & *objectum* juris naturalis; quasi status integer sit principium ejusmodi axiomatum aut præceptorum, quæ tantum in statu corrupto intelligi possunt; corruptus autem status sit tantummodo eorundem præceptorum objectum. Quam distinctionem credo juvenes imperitos magno prosecutos applausu, utpote quibus illæ subtilitates quam maxime solent esse admirationi, quæ obscuritate sua rebus in se perspicuis maximas tenebras offundunt. Etsi statim n. 13. eandem popularibus verbis proponat; *Dei providentia*, inquit, *& benignitate fieri, ut post lapsum inter reliquias imaginis divinæ nobis ea connascantur principia practica, quæ non tantum in eodem genere actionis moralis etsi in minore gradu bodie possunt observari, sed & ad eas actiones, quæ statui corrupto sunt propriæ, in eadem valore extendi.* Id est, in statu integro extiterunt axiomata, quæ nunc in statu corrupto ut tali sequenda sunt. Atqui heic quæri potest, utrum ista axiomata homini in statu integro actu inhæserint, ita ut v. g. actu intellexerit, quibus modis hominum egestati foret succurrendum, qua ratione in defunctorum bona succedendum, quæ tutoribus adversus pupillos obligatio, quæ forma judiciorum, quæ ratio pœnas exigendi, quæ bellorum, quæ fœderum jura; antequam egestas, mors, delictum, pœna, bellum in genus humanum caderet: an vero illa axiomata demum post lapsum in animis hominum enasci cœperint. Utrumvis asserere velis, rem non exi-

guis

guis implicatam tenebris deprehendes. Aſt ex noſtra mente planiſſimum eſt dicere; ſicuti homini integro ex contemplatione naturæ ſuæ ratio regulas officii, quod in eam conditionem cadere poterat, ſuggeſſit: ita ratio homini corrupto itidem ex contemplatione naturæ & conditionis ſuæ officia illi conditioni neceſſaria ſuggerit. Pergit *Albertus* n. 14. *Statum integrum à Chriſtiano cognitum fieri normam ſtatus corrupti, ſeu ex orthodoxa illius cognitione reſultare in homine ſana ratione uſo dictamina non pauca, quæ ad obſervandas & confirmandas reliquias imaginis divinæ, nec non ad recuperandam perfectionem moralem, quantum viribus naturalibus fieri poteſt, nos obſtringunt. Et ex hac cauſa inter præcepta juris naturalis ſunt referenda.* Ubi moneo, vix ſatis ſibi heic conſtare *Albertum*. Nam nuper dixerat, talia axiomata nobis poſt lapſum *connaſci*, quæ nunc *apud Chriſtianos ex cognitione ſtatus integri reſultare* pronunciat. Hæc duo quippe diverſiſſima ſunt. Nam quod connaſcitur, omnibus hominibus ut talibus adeſt: ſed quod reſultat ex cognitione ſtatus Chriſtianis tantum noti, id in Chriſtianos duntaxat cadit. Quo igitur jure regentur, qui articulum fidei Chriſtianæ de ſtatu integro ignorant aut agnoſcere renuunt?

§. 18. Exinde patet, fruſtra operam ab *Alberto* ſumi, quando *vim obligativam ſtatus integri ad jus naturæ hodie refert vel formaliter vel normaliter*. Nam uti hoc quidem certum eſt, quod omnia præcepta legis naturalis, quæ hominem in ſtatu

integro obligabant, eundem quocq; in statu corrupto obligent: ita illa præcepta, quæ non nisi in corruptum statum cadere posſunt, ad integrum statum tanquam normam referri, aut per extensionem quandam provenire, citra idoneam probationem, & inepte dicitur. Perinde ac si quis dicere velit, regulas curandi morbos per extensionem quandam ex diæta sani hominis provenisse; aut diætam febricitantis ad diætam sani hominis normaliter referri. Qua methodo an multum luci accessurum sit medicinæ, Æsculapii filii viderint. Saltem ita longe petitum est illud *normaliter* ut tantum ad tuendam utcunq; thesin id sit inventum, non quod revera aliquid inde proficere hæc disciplina posſit. Nam & tanta multitudo regularum, fere obscurarum, ab *Alberto* promulgatum quæ confundere potius quam dirigere aliquem in hac disciplina queant: & si quis vel maxime omnia quæ super integritatis statu Theologi tradunt, noverit; tamen quid juris in statum corruptum cadat, idem distincte & plene non intelliget, nisi alia principia in subsidium adhibuerit.

§. 19. Videtur quoq; *Alberto* displicuisse, quod cum jus naturale ad usum fori humani à nobis adaptetur, quod forum circa externas hominis actiones occupatur, ad ea autem, quæ intra pectus latitant, nec aliquem effectum aut signum foras produnt, non penetrat: idem jus *magnam partem* circa formandas hominis exteriores actiones versari dixerim. Cum contra Theologia moralis id maxime laboret, ut animi motus ad placitum

Numi

Numinis componantur. Ad hæc reponit *Albertus* p. 21. *Honestum non consistere in sola actione exteriori, quæ etiam ab hypocrita splendide & in speciem exerceri potest, sed primario nititur ipsa interna actionis bonitate.* Atqui ne *Albertus* putet, hoc à nobis fuisse ignoratum aut negatum, inspiciat *operis nostri de Jure N. & G.* l. 1. c. 7. §. 4. & 6. & c. 8. §. 2. 3. Et quando dicimus *magnam partem*, satis significamus, ab eodē etiam interiores animi motus non plane insuper haberi. Enimvero cum duo sint fora, quibus actiones suas adprobare debet homo, divinum & humanum, cujus fori discrimen passim insinuavi; convenientissimum fuit visum curam divini fori relinquere Theologiæ, quæ actiones humanas potissimum considerat, prout respectum habent ad Deum, ejusq; voluntati congruunt vel non congruunt, & quæ remedia sint propitiando Deo ad expiandas quæ tam varie committuntur à lege aberrationes. Juri autem naturali præcipuæ curæ est forum humanū, quod licet & ipsum intelligat, actiones, quibus ulla ab agentis animo labes adhæret, in foro divino reprobari; cū tamen ratio humana nullum jam remedium idoneum, & cui secure queat adquiescere inveniat expiandis apud Numen delictis, inde ea cura ad Theologiam remissa id maxime spectat, quam efficaciam humanæ actiones ad conciliandos aut irritandos homines habeant, & qua ratione negotia hominibus invicem intercedentia sint temperanda. Cum autem Deus maxime interna animi respiciat, homines autem iis afficiantur, quæ in actum exte-

eiq; ulterius theoremata superstruere. Qui enim circa certum negotium ab aliqua cognitione abstrahit, is eam ibi plane non attendit, & gerit se non aliter, ac si de ista plane sibi nihil constaret, eoque ex aliis principiis sua dogmata deducit. Qui autem aliquid præsupponit, is licet eo loco circa idem demonstrandum non sit solicitus, id tamen semper præ oculis habet, suaque dogmata ad idem semper refert. Sicuti nemo unquam tam absurdus fuit, ut diceret, v. g. opticum aut astronomum à theorematis geometricis abstrahere, qui eadem præsupponit, & suas propositiones iisdem superstruit. Unde, nostra sententia est; posse jus naturale demonstrari, posse huic disciplinæ suam constare integritatem, in promtu eidem esse domestica principia, aut quæ saltem à Theologia non dependeant; licet quis plane ignoret statum integritatis, aut cognitum non præsupponat. Eoque philosopho, qui idem Christianus est, doctrina de statu integritatis utique cognoscenda est, sed hoc duntaxat fine, ut articulos fidei suæ plene teneat: non autem ad hoc, ut philosophetur, ut disciplinam juris naturæ & gentium adornet universalem, & quæ ad captum omnium hominum sit, atque controversias super peculiari cultu divino transscendat. Sicuti v.g. medicus Christianus nosse quidem debet, mortem & quicquid morborum homines infestat, stipendium peccati esse, adeoque à statu integritatis

gritatis abfuisse, sed ut tamen hanc notitiam in nulla parte medicinæ præsupponat. Manifestum præterea est hoc novo abstrahendi modo nostram disciplinam Theologorum controversiis implicari, & velut tributariam horum imperio subjici, sic ut ejusdem doctoribus nihil aliud relinquatur, quam *Scherzeri* alicujus, aut *Schwarzii*, aut *Gesenii* dictata & collegia manuscripta adorare, & anxia voce imitari tanquam oracula eorum, qui supremum jus vitæ & necis in nos habeant. Quo quidem bonis & erectis ingeniis nihil acerbius accidere possit. Denique hac, quam *Albertus* commendat, via nihil aliud quam theologia moralis producitur; cui quidem status integritatis necessario præsupponendus. Verum hac morali theologiâ nostra disciplina longe latior, & magis universalis est, domesticis principiis innixa, ac tradens officia hominum & regulas expediendorum negotiorum, quæ ex peculiari religione, aut voluntate imperantium civilium haut promanant. Eoq; si quod detur officium, quod ex nostra disciplina deduci nequeat, id ex theologia morali aut jurisprudentia civili est derivandum. Sic ut reverà ubi jus naturæ & gentium deficit; ibi theologia moralis & jus civile incipiat. Est autem plane absurdum disciplinam magis universalem hypothesibus disciplinæ minus abstractæ superstruere. Cum hic nativus ordo disciplinarum sit, ut generales & simpliciores præcedant, particulares & compositæ sequantur, & hæ illas, non vice versâ,

præſupponant. Quemadmodum etiam theologia naturalis, quam aliqui etiam ad jus naturale referunt, ordine & natura prior eſt theologia revelata, & hæc illam, non illa hanc præſupponit; quatenus autem illa ad finem hominis non pertingit, hæc ſupplet. Et prius utique quis homo, quam Chriſtianus eſse concipitur. Homines quippe naſcuntur, Chriſtiani fiunt, adeoque & officia hominis ut talis, quam Chriſtiani, prout hæc aliquid iſtis ſuperaddunt, priora concipiuntur. Atque inde ἀπαίδευτον eſt, diſciplinam, quæ de officiis hominis ut talis tradit, hypotheſibus diſciplinæ, quæ de officiis Chriſtiani ut talis agit, ſuperſtruere.

§. 16. Pronunciat deinde *Albertus* ex nova ſua abſtractione hominem in diſciplina juris naturalis *concipiendum eſſe non alium, quam ſub initium fuit; non ut orbis indigenam, aut terræ filium; non ut caſu in illum projectum; ſed ut integrum & ad imaginem Dei creatum.* Ubi obſervandum, omnino quidem hominem ut integrum creatum eſse concipiendum, ſi quis methodo Albertinæ iuſiſtere velit, quippe ex qua revera nihil aliud quam theologia moralis provenire apta eſt. Sed in diſciplina juris naturalis univerſali, & quæ peculiarem cultum divini Numinis tranſcendit, quam nos adornatum ivimus, plane non neceſſum eſt certi & definiti quid ſuper originibus generis humani aſſerere; ſed ea res ibidem in medio poteſt relinqui, tanquam quæſtio hiſtorica & facti, quam ſola ratiocinatione, aut ex obſervatione

tione naturæ rerum & hominis nunc afsequi impofsibile eft. Quando autem in difciplina juris naturalis. occupati fumus circa demonftrationem hujus propofitionis: ftatus hominis fibi foli relicti, absq; auxilio aliorum hominum eft miferrimus: ad majorem ejus illuftrationem dicimus, huic propofitioni fuam conftare veritatẽ, quamcunq; quis originem generis humani velit præfupponere, quatenus quidem ex fola ratione jam colligere licet. (Nam notitiam de veris humani generis originibus, & primæva felicitate folis Sacris literis debemus.) Adeoq; in noftra difciplina fuper veris generis humani originibus nihil certi aut definiti afseritur; fed tantum hoc adftruitur, hominem fibi foli relictum fore miferrimum, quamcunq; quis ductu folius rationis opinionem de prima hominis origine concipiat, fingatve. Conferatur fi placet §. 4. *difsertat. noftræ de ftatu hominum naturali*. Ubi, & hoc obiter monendum, de fuo affinxifse mihi *Albertum* hoc vocabulum; homo non ut *cafu* in mundum projectus concipiendus eft. Nam id quidem d. l. in meo libro non extat; & revera abfurdum eft folam rationem fequenti concipere hominem cafu in mundum projectum: fed dico *utcunq;* feu *undecunq; projectum*, ut fignificarem me hoc loco veras origines generis in medio relinquere, ac thefi meæ veritatem conftare, qualescunq; demum fingantur. Ratio autem quam dictato fuo *Albertus* fubjungit, nihili eft. *Id autem*, inquit, *nunc ex ea ratione fieri debet, quia homini jus naturæ non aliter*

 ineft,

inest, quam prout reliquias imaginis divinæ ex statu integritatis in nos traductas possidet. Nam hæc ratio non tantum in jus naturæ quadrat, sed & in quasvis alias scientias rationi superstructas. Æque enim arithmetica & geometria, aliæque scientiæ dici possunt esse ex reliquiis imaginis divinæ, ex statu integritatis in nos traductis. Neque ideo tamen in hisce scientiis homo necessario in statu integritatis est concipiendus. Alia porro est consideratio humanæ conditionis theologica; alia philosophica, quatenus ab illa cognitione abstrahit, quæ ex peculiari revelatione divinarum literarum profluit. Juxta priorem considerationem jus naturæ eo modo æstimatur, prout *Albertus* vult. Philosophus autem id tantum respicit, quomodo in præsens illa se habeat, non considerato an olim ea aliter se habuerit. Exemplo res fiet clarior. Prodigo ex dissipato amplissimo patrimonio mille aurei adhuc supersunt. Ex hac sorte deinceps se sustentare, prodigendi fine facto, instituit. Hic ut intelligat, quantum ex hac summa lucrari possit, & quousque reditus inde provenientes pertingant, non opus est, ut eam summam consideret tanquam reliquias magni patrimonii, & quotam partẽ illius hæc faciat: sed simpliciter spectat, quanta ea in præsens sit. Ast ubi idem ad rationes reddendas sit vocandus, omnino totum patrimonium, quantum id ab initio fuit, & quid nunc restet, considerandum est. Eodem modo philosophus est solicitus, quousque rationis lumen, quod in præsens penes hominem invenitur,

tur, pertingere queat. Sed Theologus, cujus est dispicere, quomodo homo rationes suas Deo adprobare possit, considerare utique debet, quanta sors ab initio homini divinitus fuerit credita, quantum hic postea sua culpa decoxerit, quid remedii ad reliquatoris pœnam declinandam sit adhibendum.

§. 17. Impugnat deinceps *Albertus*, quod ego asserueram, in disciplina juris naturalis hominem nunc considerari, prout ejus natura est corrupta, & multis pravis cupidinibus scatens; addita ratione planissima, quod status integritatis soli rationi sit incognitus; cum tamen ex illa unice nostra disciplina fuerit extruenda, quo foret ad captum totius humani generis. Ubi & hoc patet, corruptionem humani generis haudquidquam præsupponi tanquam normam juris, sed tanquam affectionē subjecti, quæ lege naturali compescenda & emendanda sit. Contra *Albertus* pertendit, necessarium omnino esse, ut omnes nationes utantur jure universali, quod ad principia Theologiæ in nostris Ecclesiis receptæ sit adaptatum. Ac n. 11. quidem fatetur, non pauca juris naturalis præcepta usque adeo ad hominem corruptum respicere, ut in hominem integrum plane cadere nequeant. v. g. facilem esse ad condonandas injurias, subvenire miseris. Addo & ego, si quis accurate velit evolvere totum Systema juris naturalis & gentium, deprehendet longe maximam ejus partem in hominem integrum, prout ejus conditio à nostratibus Theologis designatur, non cadere. Mox

tamen n. 12. consulit sibi distinctiuncula inter *principium* & *objectum* juris naturalis; quasi status integer sit principium ejusmodi axiomatum aut præceptorum, quæ tantum in statu corrupto intelligi possunt; corruptus autem status sit tantummodo eorundem præceptorum objectum. Quam distinctionem credo juvenes imperitos magno prosecutos applausu, utpote quibus illæ subtilitates quam maxime solent esse admirationi, quæ obscuritate sua rebus in se perspicuis maximas tenebras offundunt. Etsi statim n. 13. eandem popularibus verbis proponat; *Dei providentia*, inquit, *& benignitate fieri, ut post lapsum inter reliquias imaginis divinæ nobis ea connascantur principia practica, quæ non tantum in eodem genere actionis moralis etsi in minore gradu hodie possunt observari, sed & ad eas actiones, quæ statui corrupto sunt propriæ, in eadem valore extendi.* Id est, in statu integro exstiterunt axiomata, quæ nunc in statu corrupto ut tali sequenda sunt. Atqui heic quæri potest, utrum ista axiomata homini in statu integro actu inhæserint, ita ut v. g. actu intellexerit, quibus modis hominum egestati foret succurrendum, qua ratione in defunctorum bona succedendum, quæ tutoribus adversus pupillos obligatio, quæ forma judiciorum, quæ ratio pœnas exigendi, quæ bellorum, quæ fœderum jura; antequam egestas, mors, delictum, pœna, bellum in genus humanum caderet: an vero illa axiomata demum post lapsum in animis hominum enasci cœperint. Utrumvis asserere velis, rem non exiguis

guis implicatam tenebris deprehendes. Aſt ex noſtra mente planisſimum eſt dicere; ſicuti homini integro ex contemplatione naturæ ſuæ ratio regulas officii, quod in eam conditionem cadere poterat, ſuggesſit: ita ratio homini corrupto itidem ex contemplatione naturæ & conditionis ſuæ officia illi conditioni neceſsaria ſuggerit. Pergit *Albertus* n. 14. *Statum integrum à Chriſtiano cognitum fieri normam ſtatus corrupti, ſeu ex orthodoxa illius cognitione reſultare in homine ſana ratione uſo dictamina non pauca, quæ ad obſervandas & confirmandas reliquias imaginis divinæ, nec non ad recuperandam perfectionem moralem, quantum viribus naturalibus fieri poteſt, nos obſtringunt. Et ex hac cauſa inter præcepta juris naturalis ſunt referenda.* Ubi moneo, vix ſatis ſibi heic conſtare *Albertum*. Nam nuper dixerat, talia axiomata nobis poſt lapſum *connaſci*, quæ nunc *apud Chriſtianos ex cognitione ſtatus integri reſultare* pronunciat. Hæc duo quippe diverſisſima ſunt. Nam quod connaſcitur, omnibus hominibus ut talibus adeſt: ſed quod reſultat ex cognitione ſtatus Chriſtianis tantum noti, id in Chriſtianos duntaxat cadit. Quo igitur jure regentur, qui articulum fidei Chriſtianæ de ſtatu integro ignorant aut agnoſcere renuunt?

§. 18. Exinde patet, fruſtra operam ab *Alberto* ſumi, quando *vim obligativam ſtatus integri ad jus naturæ hodie refert vel formaliter vel normaliter*. Nam uti hoc quidem certum eſt, quod omnia præcepta legis naturalis, quæ hominem in ſtatu

integro obligabant, eundem quoque in statu corrupto obligent: ita illa præcepta, quæ non nisi in corruptum statum cadere possunt, ad integrum statum tanquam normam referri, aut per extensionem quandam provenire, citra idoneam probationem, & inepte dicitur. Perinde ac si quis dicere velit, regulas curandi morbos per extensionem quandam ex diæta sani hominis provenisse; aut diætam febricitantis ad diætam sani hominis normaliter referri. Qua methodo an multum lucis accessurum sit medicinæ, Æsculapii filii viderint. Saltem ita longe petitum est illud *normaliter* ut tantum ad tuendam utcunque thesin id sit inventum, non quod revera aliquid inde proficere hæc disciplina possit. Nam & tanta multitudo regularum, fere obscurarum, ab *Alberto* promulgatur, quæ confundere potius quam dirigere aliquem in hac disciplina queant: & si quis vel maxime omnia, quæ super integritatis statu Theologi tradunt, noverit; tamen quid juris in statum corruptum cadat, idem distincte & plene non intelliget, nisi alia principia in subsidium adhibuerit.

§. 19. Videtur quoq; *Alberto* displicuisse, quod cum jus naturale ad usum fori humani à nobis adaptetur, quod forum circa externas hominis actiones occupatur, ad ea autem, quæ intra pectus latitant, nec aliquem effectum aut signum foras produnt, non penetrat: idem jus *magnam partem* circa formandas hominis exteriores actiones versari dixerim. Cum contra Theologia moralis id maxime laboret, ut animi motus ad placitum Numi-

Numinis componantur. Ad hæc reponit *Albertus* c. 21. *Honestum non consistere in sola actione exteriori, quæ etiam ab hypocrita splendide & in speciem exerceri potest, sed primario nititur ipsa interna actionis bonitate.* Atqui ne *Albertus* putet, hoc à nobis fuisse ignoratum aut negatum, inspiciat *operis nostri de Jure N. & G.* l. 1. c. 7. §. 4. & 6. & c. 8. §. 2. 3. Et quando dicimus *magnam partem*, satis significamus, ab eodẽ etiam interiores animi motus non plane insuper haberi. Enimvero cum duo sint fora, quibus actiones suas adprobare debet homo, divinum & humanum, cujus fori discrimen passim insinuavi; convenientissimum fuit visum curam divini fori relinquere Theologiæ, quæ actiones humanas potissimum considerat, prout respectum habent ad Deum, ejusq; voluntati congruunt vel non congruunt, & quæ remedia sint propitiando Deo ad expiandas quæ tam varie committuntur à lege aberrationes. Juri autem naturali præcipuæ curæ est forum humanũ, quod licet & ipsum intelligat, actiones, quibus ulla ab agentis animo labes adhæret, in foro divino reprobari; cũ tamen ratio humana nullum jam remedium idoneum, & cui secure queat adquiescere inveniat expiandis apud Numen delictis, inde ea cura ad Theologiam remissa id maxime spectat, quam efficaciam humanæ actiones ad conciliandos aut irritandos homines habeant, & qua ratione negotia hominibus invicem intercedentia sint temperanda. Cum autem Deus maxime interna animi respiciat, homines autem iis afficiantur, quæ in actum exte-

exteriorem prodeunt, ſenſusq; feriunt; ratio ſan adparet, quare diſciplinæ juris naturalis majori e parte circa exteriores hominis actiones ſit diſpi ciendum.

§. 20. Sed nec omnia ad palatum *Alberto* vi dentur, quæ à me ſuper hac quæſtione tradita ſunt: Num jus naturæ idem fuerit in ſtatu inte gro, atq; in corrupto? Quæ huc redeunt, quod utrinq; quidem ſumma ejus juris capita ſint ea dem; ſed circa particularia præcepta diſcrimen aliquod emergat. Nam ex affirmativis quidem præceptis illa in ſtatu integro locum non inveniſ ſe, quæ vel præſupponunt inſtitutum à felicisſima hominis conditione abhorrens, vel ſine morte & miſeria non intelliguntur. Sed & convenientiu videri cætera legis naturalis officia præceptis po tius affirmativis juberi, quam eorum intermisſio nem negativis ſanciri, ubi nulli pravi cupidine adſunt, qui in talia delicta propellant; etſi alia quodvis præceptum affirmativum virtualiter in terdictum omnis oppoſiti contineat. Unde non eſt quæſtio: num homini integro eadem vitia fuerint vetita, quæ nunc ſunt corrupto, ſeu num eadem tunc, quæ nunc, inhoneſta fuerint? Sed hoc quæritur, num capita legis naturalis in quo vis genere actionis in ſtatu integro affirmativis potius, quam negativis præceptis, ſeu quæ potius virtutes juberent, quam vitia diſerte prohiberent, exprimi convenientius fuerit? Quorum prius à nobis ex evidentisſima ratione fuit adſertum. Neq; vero quæ *Albertus* in contrarium habet, ali-

cujus

cujus sunt ponderis. N. 22. agnoscit, *in honestum eo ipso, quo præcipitur honestum, actu oblique prohiberi.* (Satius fuerat implicite dixisse; quia quæ hoc modo prohibentur, directe prohibentur.) N. tamen 23. asserit, *certa non minus & expressa extare axiomata, quibus jus naturæ inhonesta prohibet, ac quibus honesta præcipit.* Rationem subjungit n. 24. *quia homo integer, si præsertim status integritatis fuisset continuatus, etsi vires semper habiturus fuisset ad legem implendam, exercitium tamen earum in libertate erat positum, ut posset iis uti* PERINDE *ac abuti.* Atqui licet hominem integrum peccare potuisse eventus ostenderit; non tamen credendum est ejus libertatem ita velut in æquilibrio constitutam, ut non magis versus bonum, quam versus malum vergeret. Quin potius cum ab homine integro non solum pravi cupidines exulaverint, sed & idem in statu gratiæ per possessionem imaginis divinæ constitutus fuerit, omnino insignis vergentia in ipso ad bonum, & abhorrentia ultronea à malo statuenda est. Alias enim ego quidem non capio, quomodo homo regeneratus, in quo tamen radix mali heic nunquam plene extirpatur, aut otiosa & inefficax redditur, per gratiam divinam eo usq; provehi queat, ut lege Dei delectetur, ut detestetur peccatum, ut doleat sibi tantum facultatis non esse ad implendum bonum, quantum est voluntatis: si voluntas hominis integri, qui nullum mali fomitem intus habebat, & quem major utiq; gratia Spiritus Sancti sustentabat, quam hominem regeneratum, in æquilibrio

librio ad bonum & malum fuerit constituta, u[t] libertate sua *perinde* posset abuti, quam uti. Omnino igitur convenientius videtur ei, in quo magna ad bonum, nulla ad malum proclivitas deprehenditur, officii sui regulas præceptis potius af[-] firmativis quam negativis proponi, etsi de cætero æqualis ad utraque observanda sit obligatio. Caveat igitur *Albertus*, ne dum circa mea tradit[a] modum in scirpo quærit, ipse fœdo se errore in[-] duat, ac statum integritatis nobis plane subver[-] tat. Sicuti & id naris non minus munctæ argu[-] mentum est, quod n. 25. addit: *Ex hac causa Deum protoplastos in statu integritatis præcepto ne[-] gativo à peccato retraxisse.* DE LIGNO NE CO[-] MEDAS. Nam sermo nobis utique est de præceptis naturalibus, non positivis. Et d. l. ob præceptum istud hæc verba *(non positivum)* parenthe[si] inclusa sunt; ne fortasse *Albertus* putet, sese pri[-] mum fuisse tam lynceum, ut rem tam abstrusam observarit. Et alibi sine dubio cogitationibus sui[s] vagabatur *Albertus*, quando scribebat; Deum isto præcepto, *de ligno ne comedas*, protoplastos à peccato retraxisse. Nam de ligno comedere peccatum non erat, nisi Deus vetuisset; eoq; Deus tunc ve[-] tando non à peccato retrahebat; sed efficiebat, ut actus, qui lege naturali peccatum non erat, pecca[-] tum fieret.

§. 21. Posthæc operosus est *Albertus*, ut leges na[-] turales, quæ peccatum jam commissum præsup[-] ponunt, per extensionem ex statu integritatis de[-] ducat, utq; regulas quasdam cudat, ex quibus in[-]

lligatur, quomodo ſtatus integer corrupto ſtatui
ro norma ſit. Ubi id quidē certum eſt, non pauca
articularia præcepta emerſiſse poſt corruptam
onditionē humanamquæ in integro locum plane
on inveniebant. Veum ut iſta *normaliter* in ſtatu
ntegro contineantur, non magis accurate dici ar-
itramur, quam ſi quis regulas curandi morbos
ormaliter referri ad regulas diætæ, quæ in ſanum
robuſtum hominem cadit, aſserere velit. Sed &
n eo extra oleas vagatur *Albertus*, quod, ut necesſi-
atē hujus extenſionis in ſtatu corrupto oſtendat,
ctet; etiam in ſtatu integritatis, ſi diutius duraſ-
et, neceſsario in quibusdam illam adhibendam
uiſse; in ejusq; rei illuſtrationē exempli loco ad-
ert, quod cū ab initio jure naturali non prohibi-
um fuerit, matrimonium inter fratrē & ſororem,
d poſt multiplicatis hominibꝰ etiam in ſtatu inte-
ro honeſtatis ſtudio prohibendum fuerit. Nam
ermo heic eſt de lege naturali, non de poſitiva,
ua fratrum & ſororū conjugia prohiberi conſtat.
er talem autem extenſionē, qualem *Albertus* vult,
d, quod ex iſta extenſione producitur præceptum
idem inter jura naturalia, non autem inter poſi-
iva locum ſortiri debet. Eoq; interdictū connubi-
m inter fratres & ſorores nō provenit per exten-
ionem vetiti matrimonii in linea recta, ſed pecu-
iari ratione nititur. Sed nec idoneam rationē ad-
erre poteſt *Albertus*, quare in genere humano in-
egro poſt ipſius multiplicationem connubia fra-
rum & ſororum in vetitum ire debuerint.
Nam quæ horum in corrupto ſtatu prohibitorum
rationes

rationes afferuntur, de latius spargendis amicitiis, ut nuptis præsidium esset contra injurias maritorum, aut ne cohabitatio ipsorum inobservata stupris præberet occasionem, in statum integrum non cadunt, abs quo itidem exulabat pudor, qui mihi aliisq; inter præcipuas causas ejus interdicti allegatur. Deniq; absurdum videtur dicere; aliquid in statu integro vetitum fuisse *honestatis causa*. Hæc enim locutio videtur præsupponere, aliquid minus honestum antea usu fuisse frequentatum, v. g. Si Orientales populi dicant, apud se honestatis causa receptum fuisse, ut mulieres in publico velata facie incedant, aut à conviviis virorum alienorum absint, satis innuunt, diversum morem quibusdam vitiis fomitem præbuisse.

§. 21. Tandem *Albertus* monet, circa eas extensiones caute agendum esse, ne in excessu aut defectu peccemus; & ei malo evitando operosum adparatum regularum huc inservientium propinat. Circa quas illud ab initio monendum; earundem multitudinem & anxietatem certissimo esse judicio methodi morbidæ, & ad extruendam aliquam disciplinam ineptæ. Cum contra, qui ad captum omnium hominum disciplinam juris naturalis accommodarunt, una regula, eaq; planissima rem absolvant. Deinde illæ ipsæ regulæ non sunt pars Theologiæ orthodoxæ circa statum integritatis, sed ab *Alberto* excogitatæ sunt ex collatione præceptorum juris naturalis, quæ in statum corruptum cadunt, cum statu integro. Adeo

qu

que non possunt haberi pro axiomatibus, ex quibus ea disciplina extrui possit aut debeat; cum sint nihil aliud quam reflexiones super officiis in utrumque statum cadentibus, quatenus coincidunt, aut aliquam similitudinem inter se habent. Cum ergo an & quousq; regulæ Albertinæ valeant, non ex Theologorum scitis de statu integro, sed ex aliis principiis demonstrandum sit, quæ non alia possunt esse, quam observationes ex natura humana, prout ea nunc sese habet, petitæ; quid opus est per ambages vagari, ac tam obscuros intricatos & paucis cognitos tramites sectari. Nam si ponamus aliquem, qui ad unguem calleat, quæ Theologi nostri super statu innocentiæ tradunt, qui idem tamen aliunde juris naturalis disciplinam jam non didicerit, ex istis quidem regulis nõn majores profectus in jure naturali faciet, quã ex Lullianarum figurarum vertigine. Et hæc quidem ad commenta *Alberti* monere visum fuit.

§. 23. Cæterum dum circa investigandam ejusmodi propositionem fundamentalem satagimus, non potuit non quoq; accurrere illa disceptatio de notitiis naturalibus; quæ si ad liquidum deducta esset, nihil expeditius foret, quam dicere; illa juris esse naturalis, quorum notitia animis hominum natura foret insita; quæ deinceps suus cuique animus suggereret. Enimvero cum aliquid naturaliter notum esse duplici sensu dici queat; vel ut opponatur ei, quod ex divina revelatione fluit, aut per experientiam constat, & in fa-

cto est positum: vel ut opponatur ei, quod viribus naturalis rationis citra omnem informationem, aut ratiocinationem cognoscitur; in neutra acceptione provenit propositio, scopo nostro satis accommoda. Si enim naturalis notitia in priori sensu capiatur, legi naturali nihil eximii præ cæteris scientiis tribuitur, quæ ex solo rationis lumine promanant. Hoc modo enim Logica, Arithmetica, Geometria, natura notæ dici possunt, quia neque ad eas addiscendas revelatione supernaturali opus est, neque observationem historicam & experimenta eædem præsupponunt. In hisce si quis circa demonstrandas propositiones nihil aliud afferre velit, quam quod natura notæ sint, parum efficiet; cum ad liquidam & firmam scientiam percipiendam distinctæ & propiores rationes requirantur. Adeoque si v. g. demonstrandum sit, in triangulo tres angulos esse æquales duobus rectis; & nihil aliud quis afferre velit præter hoc, quod ratio naturalis id dictitet, is quidem inter mathematicos nunquam illustris erit. Ast si naturaliter notum capias in posteriori sensu, pro eo quod ab ipsa nativitate per modum actualium & distinctarum propositionum citra ullam antegressam informationem aut ratiocinationem animo inhæret, ne sic quidem propositione habebis scopo nostro congruentem. Quid enim si contingat non singulos tantum homines, sed & integras nationes super præcepto aliquo legis naturalis dissentire, quæ via tunc erit verum investigandi? Cum nemo recordari queat, quid

sibi

sibi nascenti in animo hæserit. Ergo deferetur controversia ad recens natos infantes, ut ipsi dispiciant, utra ex sententiis, super quibus controvertitur, in animis ipsorum jam hæreat. Quod si quis reponat, utique infantes habere notitiam istarum propositionum, verum directam tantum, non reflexam, seu nosse quidem istas, sed quod noverint, id non nosse, nec de eo cogitare, aut meminisse; is sciat, non usque adeo arduum quidem esse distinctionē qualemcunq; comminisci; sed ut revera existat, quod nuspiam est, utque cordati homines istud animo concipere queant, id vero oppido quam difficile esse. Sed & notum est, quantæ super istis notitiis innatis disceptationes agitatæ sint. Aristoteles tabulæ nudæ animum hominis nascentis assimilavit, cui tamen quidvis possit inscribi. Multis nihil in animo esse traditur, quod non prius fuerit in sensu, ac si omnis nostra scientia in animū sese ope sensuū penetraret. Quod effatum recentiores quidam philosophi impugnant hac exceptione, quod utiq; idea Dei, item idea harum propositionū, *ego cogito, ego sum*, in animo sint, quæ nunquā in sensu fuerit. In quos tamen & ipsos alii vicissim arma movent. Alii observant, in esse animo hominis non solū facultatē res adprehendendi, sed & illas inter se conferendi, ac in quo conveniant aut discrepent secernendi, & ex considerata ea convenientia aut disconvenientia novas notiones eliciendi, quas in sensu prius fuisse minus recte dicitur. Unde evenit, ut felicia cumprimis ingenia multa intelligant &

norint, quæ nunquam auditione aut lectione perceperunt. Prorsus uti fertiles agri insperſa ſemina multo cum fœnore reddunt. Sic & de cauſis & conſequentiis rerum judicare poteſt animus humanus; id quod inter objecta ſenſuum referri non poſse videtur. Eoq; ita corrigunt vulgatum iſtud, ut nihil in memoria ſit, quod non fuerit in ſenſu; ut tamen in mente multa ſint, quæ per ſenſus ingreſsa non ſunt. De cætero nemini mortalium conſtat, quales ſint imagines rerum, & quæ earum conſecutio in animis infantum, antequam fari queant. Nam ex quo uſum ſermonis habemus, cogitata noſtra in animo tanquam propoſitiones verbis conſtantes tacite volvi in aprico eſt. Quo autem modo & quibus incrementis ſermocinandi facultas comparetur, nemini non conſtat. Scilicet ex frequenti auditione primo addiſcuntur nomina rerum, quæ quotidie ſenſibus obverſantur. Inde progreſsus fit ad verba communisſimas actiones exprimentia, ſed quæ modo infinitivo tanquam ſimplicisſimo primitus efferri ſolent. Inde paulatim nomina & verba combinantur. Inflexiones nominum & verborum, aliæque particulæ pedetentim, addiſcuntur. Orationes autem apte connectere rationis jam adoleſcentis opus eſt. Atq; iisdem incrementis iſta mentalis oratio, quæ per cogitationes tacitas in animo ſeſe explicat, procedere videtur. Enimvero quia principia ſcientiarum ita perſpicua ſunt, ut facili negotio & levi ex occaſione ſeſe animis hominum inſinuent,

ſic

ſic ut fere recordari nequeamus, quando primum ea hauſerimus, ipſaque adeo non tam extrinſecus in animum penetrare, quam in eo jam latitare, & per extermam occaſionem excitari videantur: inde in tralatitium dogma invaluit, ſemina ſcientiarum animis hominum connaſci, quæ habitum quendam imperfectum conſtituant; qui dein adhibita cultura & diſciplina in perfectam ſcientiam adoleſcat. Aliis tamen omne, quod naturalis notitiæ vocabulo venit, in potentia propinqua tantum animis à nativitate inhærere aſſeritur. Cæterum uti alios cum habitibus ſuis imperfectis, & potentiis propinquis luctari æquo animo patior: ita diſciplinam juris naturalis ex contemplatione naturæ rerum & hominum deducere inſtituenti non potuit non rejici illa aſſertio; quod animis hominum ab ipſa nativitate congenita ſint & velut impreſsa juris naturalis ſaltem generalia præcepta ad modum *actualium* & *diſtinctarum propoſitionum*, quæ ſtatim atque uſus ſermonis acceſserit, citra ulteriorem informationem aut meditationem ab homine proprio Marte posſint exprimi. Ad has enim ex ſola ratione deprehendendas aliis experimentis opus eſt, quàm quæ hactenus haberi potuerunt. Cæterum poſtquam actuales iſtæ & diſtinctæ propoſitiones ex quotidiana infantum inſpectione, adeoque ex natura hominis, prout ea in ſenſus noſtros incurrit, non adparent; ad autoritatem S. Scripturæ confugitur, & cumprimis urgetur, quod *Roman.* II 15. lex naturæ *cordibus* hominum

inscripta dicitur. Enimvero hoc ipso, quod ea assertio non aliunde quam ex sacris literis hausta est, instituto nostro parum quadrat, quo omnia ad lumen rationis referimus. Deinde phrasis illa, quæ non in divinis tantum literis, sed & alios apud autores occurrit, manifeste metaphorica est; cujus emphasis firmitatem, stabilitatem & velut indelebitatem notitiæ istius, nequaquam autem peculiarem modum ejus notitiæ comparandæ insinuat. Unde cum in aliis omnibus locis hæc phrasis notet notitiam adquisitam; nulla ratio reddi potest, quare in solo isto loco eadem significet notitiam ab ipsa nativitate per modum actualium & distinctarum propositionum inhærentem. Nisi forte insipidis *Schwarzii* glossis infallibilis autoritas sit tribuenda, qui post verba illa, *opus legis cordibus ipsorum inscriptum esse*, infercit, *antequam illud faciant, aut ratione sua utantur.* Cujus tamen assumendi fundamenta nulla in ipso textu deprehenduntur, cum haut quidquam de infantibus ibi sermo sit, aut qui ratione sua nondum uti norunt, sed de talibus, quibus invisibilia Dei ex visibilibus & ex rebus creatis perspecta esse poterant. Neq; vero ulla heic glossa opus est, cum verba immediate sequentia clarissime pondus istius phraseos explicent. *Gentes, quæ legem scriptam non habent, tamen natura opera legis faciunt, eoque sibi ipsis lex sunt, ac demonstrant opus legis cordibus ipsorum esse inscriptum; siquidem conscientia eos convincit, & cogitationes se invicem accusantes & excusantes,* Ex quibus verbis hicce planissimus resul-

resultat sensus: Notitia legis naturalis, quæ ex contemplatione creaturarum absque peculiari promulgatione, qualis Judæis contigit, oritur, non superfunctoria est, & quæ facile iterum evanescere & deleri queat; sed penitissimo infixa est animo, sic ut ubi quis contra eam legem peccarit, ipsa conscientia eum convincat, & cogitationes inter se accusantes & excusantes. Unde & locutio illa, quam Tenebrio iste velut solennem confessionem crepat: *lex naturæ est inscripta cordibus per imaginem Dei*, revera huic loco Paulino non quadrat, ubi non per imaginem Dei, sed per contemplationem creaturarum lex inscribi cordibus dicitur. Quanquam si omnino imaginis divinæ mentio sit heic facienda, hic sensus sit planissimus; quod homo ex visibilibus invisibilia Dei cognoscere possit, id ipsum exinde esse, quod idem ad imaginem Dei creatus sit. Inepte quoque ab Eodem adducitur dictum *Jerem.* XXXI, 33. Nam si ex hoc *Schwarzius* exsculpere velit, legem naturalem nascentibus per modum actualium & distinctarum propositionum inhærere, præsupponendum ipsi est, quod Deus eodem modo intellectum hominis illuminet in generatione, quo eum illuminat in regeneratione; & quod lex Dei in regeneratione intellectui hominis inscribatur per modum actualium & distinctarū propositionum citra ullam informationem. Quod quomodo fit liquido probaturus ipse viderit.

§. 24 Dispiciendum quoq; paucis est, num fundamentalis propositionis locum subire possit

librio ad bonum & malum fuerit constituta, u libertate sua *perinde* posset abuti, quam uti. Omnino igitur convenientius videtur ei, in quo magna ad bonum, nulla ad malum proclivitas deprehenditur, officii sui regulas præceptis potius affirmativis quam negativis proponi, etsi de cætero æqualis ad utraque observanda sit obligatio. Caveat igitur *Albertus*, ne dum circa mea tradita modum in scirpo quærit, ipse fædo se errore induat, ac statum integritatis nobis plane subvertat. Sicuti & id naris non minus munctæ argumentum est, quod n. 25. addit: *Ex hac causa Deum protoplastos in statu integritatis præcepto negativo à peccato retraxisse.* DE LIGNO NE COMEDAS. Nam sermo nobis utique est de præceptis naturalibus, non positivis. Et d. l. ob præceptum istud hæc verba *(non positivum)* parenthesi inclusa sunt; ne fortasse *Albertus* putet, sese primum fuisse tam lynceum, ut rem tam abstrusam observarit. Et alibi sine dubio cogitationibus suis vagabatur *Albertus*, quando scribebat; Deum isto præcepto, *de ligno ne comedas*, protoplastos à peccato retraxisse. Nam de ligno comedere peccatum non erat, nisi Deus vetuisset; eoq; Deus tunc vetando non à peccato retrahebat; sed efficiebat, ut actus, qui lege naturali peccatum non erat, peccatum fieret.

§. 21. Posthæc operosus est *Albertus*, ut leges naturales, quæ peccatum jam commissum præsupponunt, per extensionem ex statu integritatis deducat, utq; regulas quasdam cudat, ex quibus intelli-

lligatur, quomodo status integer corrupto statui ro norma sit. Ubi id quidē certum est, non pauca rticularia præcepta emersisse post corruptam onditionē humanamquæ in integro locum plane non inveniebant. Veum ut ista *normaliter* in statu integro contineantur, non magis accurate dici arbitramur, quam si quis regulas curandi morbos ormaliter referri ad regulas diætæ, quæ in sanum & robustum hominem cadit, asserere velit. Sed & n eo extra oleas vagatur *Albertus*, quod, ut necessiitē hujus extensionis in statu corrupto ostendat, ɥctet; etiam in statu integritatis, si diutius durasit, necessario in quibusdam illam adhibendam uisse; in ejusq; rei illustrationē exempli loco adrt, quod cū ab initio jure naturali non prohibium fuerit, matrimonium inter fratrē & sororem, d post multiplicatis hominib⁹ etiam in statu integro honestatis studio prohibendum fuerit. Nam ermo heic est de lege naturali, non de positiva, ua fratrum & sororū conjugia prohiberi constat. Per talem autem extensionē, qualem *Albertus* vult, d, quod ex ista extensione producitur præceptum tidem inter jura naturalia, non autem inter posiiva locum sortiri debet. Eoq; interdictū connubiim inter fratres & sorores nō provenit per extensionem vetiti matrimonii in linea recta, sed peculiari, ratione nititur. Sed nec idoneam rationē adferre potest *Albertus*, quare in genere humano integro post ipsius multiplicationem connubia fra rum & sororum in vetitum ire debuerint. Nam quæ horum in corrupto statu prohibitorum

rationes

rationes afferuntur, de latius ſpargendis amicitiis, ut nuptis præſidium eſset contra injurias mariforum, aut ne cohabitatio ipſorum inobſervata ſtupris præberet occaſionem, in ſtatum integrum non cadunt, abs quo itidem exulabat pudor, qui mihi aliisq; inter præcipuas cauſas ejus interdicti allegatur. Deniq, abſurdum videtur dicere; aliquid in ſtatu integro vetitum fuiſse *honeſtatis cauſa*. Hæc enim locutio videtur præſupponere, aliquid minus honeſtum antea uſu fuiſse frequentatum, v. g. Si Orientales populi dicant, apud ſe honeſtatis cauſa receptum fuiſse, ut mulieres in publico velata facie incedant, aut à conviviis virorum alienorum abſint, ſatis innuunt, diverſum morem quibusdam vitiis fomitem præbuiſse.

§. 22. Tandem *Albertus* monet, circa eas extenſiones caute agendum eſse, ne in exceſsu aut defectu peccemus; & ei malo evitando operoſum adparatum regularum huc inſervientium propinat. Circa quas illud ab initio monendum; earundem multitudinem & anxietatem certisſimo eſse judicio methodi morbidæ, & ad extruendam aliquam diſciplinam ineptæ. Cum contra, qui ad captum omnium hominum diſciplinam juris naturalis accommodarunt, una regula, eaq; pleniſſima rem abſolvant. Deinde illæ ipſæ regulæ non ſunt pars Theologiæ orthodoxæ circa ſtatum integritatis, ſed ab *Alberto* excogitatæ ſunt ex collatione præceptorum juris naturalis, quæ in ſtatum corruptum cadunt, cum ſtatu integro. Adeo quæ

que non possunt haberi pro axiomatibus, ex quibus ea disciplina extrui possit aut debeat; cum sint nihil aliud quam reflexiones super officiis in utrumque statum cadentibus, quatenus coincidunt, aut aliquam similitudinem inter se habent. Cum ergo an & quousq; regulæ Albertinæ valeant, non ex Theologorum scitis de statu integro, sed ex aliis principiis demonstrandum sit, quæ non alia possunt esse, quam observationes ex natura humana, prout ea nunc sese habet, petitæ; quid opus est per ambages vagari, ac tam obscuros intricatos & paucis cognitos tramites sectari. Nam si ponamus aliquem, qui ad unguem calleat, quæ Theologi nostri super statu innocentiæ tradunt, qui idem tamen aliunde juris naturalis disciplinam jam non didicerit, ex istis quidem regulis non majores profectus in jure naturali faciet, quã ex Lullianarum figurarum vertigine. Et hæc quidem ad commenta *Alberti* monere visum fuit.

§. 23. Cæterum dum circa investigandam ejusmodi propositionem fundamentalem fatagimus, non potuit non quoq; accurrere illa disceptatio de notitiis naturalibus; quæ si ad liquidum deducta esset, nihil expeditius foret, quam dicere; illa juris esse naturalis, quorum notitia animis hominum natura foret insita; quæ deinceps suus cuique animus suggereret. Enimvero cum aliquid naturaliter notum esse duplici sensu dici queat; vel ut opponatur ei, quod ex divina revelatione fluit, aut per experientiam constat, & in fa-

cto est positum: vel ut opponatur ei, quod viribus naturalis rationis citra omnem informationem aut ratiocinationem cognoscitur; in neutra acceptione provenit propositio, scopo nostro satis accommoda. Si enim naturalis notitia in priori sensu capiatur, legi naturali nihil eximii præ cæteris scientiis tribuitur, quæ ex solo rationis lumine promanant. Hoc modo enim Logica, Arithmetica, Geometria, natura notæ dici possunt, quia neque ad eas addiscendas revelatione supernaturali opus est, neque observationem historicam & experimenta eædem præsupponunt. In hisce si quis circa demonstrandas propositiones nihil aliud afferre velit, quam quod natura notæ sint, parum efficiet; cum ad liquidam & firmam scientiam percipiendam distinctæ & propiores rationes requirantur. Adeoque si v.g. demonstrandum sit, in triangulo tres angulos esse æquales duobus rectis; & nihil aliud quis afferre velit præter hoc, quod ratio naturalis id dictitet, is quidem inter mathematicos nunquam illustris erit. Ast si naturaliter notum capias in posteriori sensu, pro eo quod ab ipsa nativitate per modum actualium & distinctarum propositionum citra ullam antegressam informationem aut ratiocinationem animo inhæret, ne sic quidem propositione habebis scopo nostro congruentem. Quid enim si contingat non singulos tantum homines, sed & integras nationes super præcepto aliquo legis naturalis dissentire, quæ via tunc erit verum investigandi? Cum nemo recordari queat, quid

sibi

sibi nascenti in animo hæserit. Ergo deferetur controversia ad recens natos infantes, ut ipsi dispiciant, utra ex sententiis, super quibus controvertitur, in animis ipsorum jam hæreat. Quod si quis reponat, utique infantes habere notitiam istarum propositionum, verum directam tantum, non reflexam, seu nosse quidem istas, sed quod noverint, id non nosse, nec de eo cogitare, aut meminisse; is sciat, non usque adeo arduum quidem esse distinctionē qualemcunq; comminisci; sed ut revera existat, quod nuspiam est, utque cordati homines istud animo concipere queant, id vero oppido quam difficile esse. Sed & notum est, quantæ super istis notitiis innatis disceptationes agitatæ sint. Aristoteles tabulæ nudæ animum hominis nascentis assimilavit, cui tamen quidvis possit inscribi. Multis nihil in animo esse traditur, quod non prius fuerit in sensu, ac si omnis nostra scientia in animū sese ope sensuū penetrarēt. Quod effatum recentiores quidam philosophi impugnant hac exceptione, quod utiq; idea Dei, item idea harum propositionū, *ego cogito, ego sum*, in animo sint, quæ nunquā in sensu fuerit. In quos tamen & ipsos alii vicissim arma movent. Alii observant, in esse animo hominis non solū facultatē res adprehendendi, sed & illas inter se conferendi, ac in quo conveniant aut discrepent secernendi, & ex considerata ea convenientia aut disconvenientia novas notiones eliciendi, quas in sensu prius fuisse minus recte dicitur. Unde evenit, ut felicia cumprimis ingenia multa intelligant &

norint, quæ nunquam auditione aut lectione perceperunt. Prorſus uti fertiles agri inſperſa ſemina multo cum fœnore reddunt. Sic & de cauſis & conſequentiis rerum judicare poteſt animus humanus; id quod inter objecta ſenſuum referri non poſse videtur. Eoq; ita corrigunt vulgatum iſtud, ut nihil in memoria ſit, quod non fuerit in ſenſu; ut tamen in mente multa ſint, quæ per ſenſus ingreſsa non ſunt. De cætero nemini mortalium conſtat, quales ſint imagines rerum, & quæ earum conſecutio in animis infantum, antequam fari queant. Nam ex quo uſum ſermonis habemus, cogitata noſtra in animo tanquam propoſitiones verbis conſtantes tacite volvi in aprico eſt. Quo autem modo & quibus incrementis ſermocinandi facultas comparetur, nemini non conſtat. Scilicet ex frequenti auditione primo addiſcuntur nomina rerum, quæ quotidie ſenſibus obverſantur. Inde progreſsus fit ad verba communisſimas actiones exprimentia, ſed quæ modo infinitivo tanquam ſimplicisſimo primitus efferri ſolent. Inde paulatim nomina, & verba combinantur. Inflexiones nominum & verborum, aliæque particulæ pedetentim, addiſcuntur. Orationes autem apte connectere rationis jam adoleſcentis opus eſt. Atq; iisdem incrementis iſta mentalis oratio, quæ per cogitationes tacitas in animo ſeſe explicat, procedere videtur. Enimvero quia principia ſcientiarum ita perſpicua ſunt, ut facili negotio & levi ex occaſione ſeſe animis hominum inſinuent,

ſic

ſic ut fere recordari nequeamus, quando primum ea hauſerimus, ipſaque adeo non tam extrinſecus in animum penetrare, quam in eo jam latitare, & per extermam occaſionem excitari videantur: inde in tralatitium dogma invaluit, ſemina ſcientiarum animis hominum connaſci, quæ habitum quendam imperfectum conſtituant; qui dein adhibita cultura & diſciplina in perfectam ſcientiam adoleſcat. Aliis tamen omne, quod naturalis notitiæ vocabulo venit, in potentia propinqua tantum animis à nativitate inhærere aſſeritur. Cæterum uti alios cum habitibus ſuis imperfectis, & potentiis propinquis luctari æquo animo patior: ita diſciplinam juris naturalis ex contemplatione naturæ rerum & hominum deducere inſtituenti non potuit non rejici illa aſſertio; quod animis hominum ab ipſa nativitate congenita ſint & velut impreſſa juris naturalis ſaltem generalia præcepta ad modum *actualium* & *diſtinctarum propoſitionum*, quæ ſtatim atque uſus ſermonis acceſſerit, citra ulteriorem informationem aut meditationem ab homine proprio Marte posſint exprimi. Ad has enim ex ſola ratione deprehendendas aliis experimentis opus eſt, quàm quæ hactenus haberi potuerunt. Cæterum poſtquam actuales iſtæ & diſtinctæ propoſitiones ex quotidiana infantum inſpectione, adeoque ex natura hominis, prout ea in ſenſus noſtros incurrit, non adparent; ad autoritatem S. Scripturæ confugitur, & cumprimis urgetur, quod *Roman.* II 15. lex naturæ *cordibus* hominum *inſcri-*

inscripta dicitur. Enimvero hoc ipso, quod ea assertio non aliunde quam ex sacris literis hausta est, instituto nostro parum quadrat, quo omnia ad lumen rationis referimus. Deinde phrasis illa, quæ non in divinis tantum literis, sed & alios apud autores occurrit, manifeste metaphorica est; cujus emphasis firmitatem, stabilitatem & velut indelebitatem notitiæ istius, nequaquam autem peculiarem modum ejus notitiæ comparandæ insinuat. Unde cum in aliis omnibus locis hæc phrasis notet notitiam adquisitam; nulla ratio reddi potest, quare in solo isto loco eadem significet notitiam ab ipsa nativitate per modum actualium & distinctarum propositionum inhærentem. Nisi forte insipidis *Schwarzii* glossis infallibilis autoritas sit tribuenda, qui post verba illa, *opus legis cordibus ipsorum inscriptum esse*, infercit, *antequam illud faciant, aut ratione sua utantur.* Cujus tamen assumendi fundamenta nulla in ipso textu deprehenduntur, cum hautquidquam de infantibus ibi sermo sit, aut qui ratione sua nondum uti norunt, sed de talibus, quibus invisibilia Dei ex visibilibus & ex rebus creatis perspecta esse poterant. Neq; vero ulla heic glossa opus est, cum verba immediate sequentia clarissime pondus istius phraseos explicent. *Gentes, quæ legem scriptam non habent, tamen natura opera legis faciunt, eoque sibi ipsis lex sunt, ac demonstrant opus legis cordibus ipsorum esse inscriptum; siquidem conscientia eos convincit, & cogitationes se invicem accusantes & excusantes,* Ex quibus verbis hicce planissimus resul-

resultat sensus: Notitia legis naturalis, quæ ex contemplatione creaturarum absque peculiari promulgatione, qualis Judæis contigit, oritur, non superfunctoria est, & quæ facile iterum evanescere & deleri queat; sed penitissimo infixa est animo, sic ut ubi quis contra eam legem peccarit, ipsa conscientia eum convincat, & cogitationes inter se accusantes & excusantes. Unde & locutio illa, quam Tenebrio iste velut solennem confessionem crepat: *lex naturæ est inscripta cordibus per imaginem Dei*, revera huic loco Paulino non quadrat, ubi non per imaginem Dei, sed per contemplationem creaturarum lex inscribi cordibus dicitur. Quanquam si omnino imaginis divinæ mentio sit heic facienda, hic sensus sit planissimus; quod homo ex visibilibus invisibilia Dei cognoscere possit, id ipsum exinde esse, quod idem ad imaginem Dei creatus sit. Inepte quoque ab Eodem adducitur dictum *Jerem.* XXXI, *13*. Nam si ex hoc *Schwarzius* exsculpere velit, legem naturalem nascentibus per modum actualium & distinctarum propositionum inhærere, præsupponendum ipsi est, quod Deus eodem modo intellectum hominis illuminet in generatione, quo eum illuminat in regeneratione; & quod lex Dei in regeneratione intellectui hominis inscribatur per modum actualium & distinctarũ propositionum citra ullam informationem. Quod quomodo sit liquido probaturus ipse viderit.

§. 24 Dispiciendum quoq; paucis est, num fundamentalis propositionis locum subire possit

hæcce; Honesta sunt facienda, turpia sunt omittenda: quam quidem *Valentinus Velthemius Professor Jenensis* tanquam *principium primo-primum* venditat, abs quo omnis doctrina moralis primo procedat, & in quod ultimo resolvatur; in quo fundentur omnia alia præcepta legis naturæ; in quo prima ratio agendi contineatur; quod sit indemonstrabile, & unde decisiones omnium quæstionum ac casuum moralium prodeant. Ubi monemus, ut aliqua propositio usum, quem intendimus, exhibere queat, non quidem requiri, ut prima sit, aut prima prior, seu ut ejus ratio à priori non possit reddi. Sed tamen nec hoc sufficere ut vera & extra dubitationis aleam posita sit; verum id quam maxime requiri, ut evidentem contineat rationem propositionum particularium, quæ in eam resolvendæ sunt. Talem esse propositionem, quam nos fundamentalem constituimus, in aprico est; utpote quæ licet extructa ex observationibus, quas natura rerum & hominum suppeditat, à nemine tamen, qui sensum communem non eieravit, in dubium vocari potest; & particularium legis naturalis præceptorum evidentissimam rationem continet, in quam itidem hæc facillime resolvi queant. Ast axioma Velthemianum primo est mutilum, quippe in quo deest mentio subjecti, cui aliquid honestum aut turpe, faciendum aut omittendum sit. Sane enim brutis neque honestum aliquid, neque turpe est, eoque istis nihil ut honestum faciendum, nihil ut turpe omittendum. Deinde

Deinde falſum eſt, eam propoſitionem usque adeo eſse primam, ut ejus ratio à priori reddi non poſſit aut debeat. Cum enim honeſtum ſit, quod ad honorem & exiſtimationem hominis augendam aut conſervandam facit, ſeu quod conditionem, perſonam & dignationem ejus decet; turpe autem contrariam habeat naturam: utrumque ſane ex accurate inſpecta natura & conditione hominis eſt inveſtigandum; eoque omnino illi viæ, quam nos tenuimus, eſt inſiſtendum. Inveſtigato autem quid hominis conditionem deceat, inquirendum jam eſt, unde ipſi, tanquam agenti libero, neceſſitas ſit utique faciendi quæ honeſta, omittendi, quæ turpia vocantur. Quod ultimo tandem à voluntate & juſsu Creatoris provenire, ex ipſa natura rerum & hominis philoſopho eſt demonſtrandum. Eoque obſervationes ex natura rerum petitæ revera ſunt ultimum illud in ſcientiis humanis, quo ubi perventum fuerit, nulla amplius ratio à priori locum habet. Qui autem diverſam à nobis ſectantur viam, circulari ſua demonſtratione ſibi & aliis illudunt. Ab his quippe ſi quæras, quid honeſtum ſit; reſpondent, quod cum recta ratione convenit. Si quæras, quid ſit cum recta ratione convenire; reſpondent ex *Ariſtotele*; rectam rationem eſse, quæ non prohibetur opus ſuum exercere per appetitum ſenſitivum. Si ulterius urgeas, unde conſtat, rationem ab appetitu ſenſitivo non prohiberi opus ſuum exercere: reſpondebunt demum; quando

ratio honesta facienda, turpia omittenda dictitat. Nec liberantur isti homines sua vertigine, si vel maxime ponamus, dari honesta & turpia per se. Nam tunc eædem quæstiones recurrent, unde constet, hoc vel illud in se & sua natura honestum aut turpe esse. Ad quod iterum vel nugatoriæ responsiones erunt reponendæ, vel tandem id ipsum ex natura rerum & hominum erit deducendum. Sic nemo vel hilo sapientior poterit fieri illa doctrina *Velthemii*, quam in *proæmio Synopseos suæ MStæ* §. 21. proponit: *Fundamentum juris naturalis esse naturam objecti juris naturæ, seu naturam actuum, de quibus lex naturalis proponit. Rationem esse, quia actus illi, qui objectum juris naturalis esse dicuntur, talis naturæ sunt, ut si quis recta ratione utitur, & de hisce actibus practice judicare vult, aliter judicare nequit, quam quod hujusmodi actus ex sua natura necessarii sint in genere morum.* Ast quid respondebit *Velthemius*, si quis ulterius quærendo instet, quo demum indicio alicui constare queat, se recta ratione fuisse usum? Quod si autem aliquis eum *Velthemio* dicat; ubi huc usque perventum fuerit, ut respondeatur, *hoc vel illud in se & sua natura turpe esse*, non ulterius quærendum esse; ac si adquiescere nolit, colaphos & fustes ipsi intentandos: tunc suaserim quidem, ut puer aliquis nivem atram fateatur potius, quam ut sævitiam tam duri magistri in se irritet. Sed qui manum ferulæ subduxerunt, non eo minus plagosum istum Orbilium Anticyram navigare jubebunt.

bebunt. Nam stultum quidem est, primorum principiorum rationes exquirere; sed stultius pro primis principiis venditare, quæ magnæ adhuc disceptationi obnoxia sunt. Inprimis autem observandum, hæc effata; *honestum est faciendum*, *turpe omittendum*, in disciplina juris naturalis esse valde sterilia, & quæ ad alia dogmata eruenda parum lucis afferant. Nam in disciplina morali versantes præsupponimus, vel plena & facili demonstratione agnoscimus, honesta, seu quæ hominem decent, esse facienda, contraria omittenda. Enimvero de hoc investigando sumus soliciti, quænam sint illa honesta, quænam turpia; & ad hoc dignoscendum idonea axiomata & observationes quærimus; & hanc propositionem pro fuudamentali amplectimur, quæ universale aliquod γνώρισμα hujus rei suppeditaverit. Eoque omnia quidem, quæ in praxi morali exprimenda sunt, ad hæc duo capita revocantur; honesta sunt facienda, turpia omittenda; sed qua infallibili nota utrumque dignoscatur, ex aliis fundamentis est deducendum. quod si autem aliquis dicat, evidentiam hujus ratiocinii, (v.g. honesta sunt facienda, suũ cuiq; tribuere est honestũ, qui promissũ servat tribuit alteri quod suũ est; Ergo promissa sunt servanda;) facile constare illi, qui vitio ἀπαιδευσίας non laborat; is eo ipso fatetur, ut quis norit, an hæc vel illa species actionis honesta sit, non ex hoc axiomate, (*honesta sunt facienda*, deduci posse, sed ad hoc noscendum aliis principiis opus esse;

Sicuti

Sicuti in medicina nihil magnifici præstabitur hisce effatis, ; salutaria sunt adhibenda, noxiis est abstinendum; sed ut quæ cuiq; morbo saluta- ria sint, quæ noxia, intelligatur, hic labor, hoc o- pus est; cui sane fini alia principia subservire de- bent.

CAPUT V.

De

ORIGINE MORALITATIS ET IN- DIFFERENTIA MOTUS PHY- SICI IN ACTIONE HU- MANA.

§. I.

ETsi quæ super hac materia tradidi, Divinis Literis, sanæ rationi, ipsique rerum naturæ maxime convenienti- sint; ita sinistre tamen eadem per ho- mines malevolos aut propter præjudicia cæcuti- entes accepta, ita pessimis modis exagitata sunt, ut vix unquam ulli erudito fœdiorem calumni- am impactam crediderim. Et quanquam semel jam atq; iterum publice declaraverim, quam pro- cul & sententia & verba mea ab istorum hominum calumniis abeant; tamen postquam rei eviden- tia victos se cernunt, ab impudentia præsidium sibi mutuantur, & calumniandi pervicacia saltem apud imperitos sinistram de me opinionem alere instituunt. Eo operosius nunc eandem contro- versiam

ersiam denuo deducere placet, ut saltem illud prætextum malevolis adimatur, me sententiam meam non satis clare exposuisse. Quod si deinceps quis veterem calumniam revomuerit, non alia defensione opus erit, quam ut mendacii opprobrium publice ipsi impingatur.

§. 2. Ut igitur denuo rem ab incunabilis repetamus, actionem moralem penitius introspicienti patet, aliquid in illis esse naturale seu physicum; aliud morale, quod ab impositione, determinatione, & definitione entium intelligentium promanat, Physicum est, quodcunque à potentiis homini congenitis, ut talibus, procedit; uti est non solum motus membrorum & artuum humanorum una cum effectu, quem motus iste per naturalem habitudinem in objecto producit; sed etiam actus animæ, per quem iste motus prævia cognitione, & ex decreto voluntatis prodire intelligitur, & ex quo consequitur, ut ejusmodi actus homini imputari, seu suus dici, & ipse ejusdem autor haberi queat. Sed ut plena actio moralis fiat, huic motui physico supervenit & accedit qualitas quæpiam seu affectio moralis, juxta quam actio illa bona & mala in genere morũ dicitur; quæ affectio resultat ex congruentia aut disconvenientia ejus actionis cum norma morali seu lege, & quidem ut ea convenientia aut disconvenientia non temere & quasi fortuito, sed per ultroneam adplicationem & directionen hominis provenerit; i. e. ut homo sciens volensque actionem suam ad normam istam adplicuerit, aut adplicare noluerit,

luerit. Hanc affectionem actionis, quam bonitatem & malitiam vocamus, esse qualitatem moralem, non autẽ physicam in aprico est; quippe cum illa nõ resultet ex affectionibus naturalibus motus, quod omnes agnoscunt, qui discrimen entium naturalium & moralium capiunt. Quæ autem neutra harum qualitatum imbuta est actio, eam indifferentem solemus vocare. Ex hac autem distincta consideratione adparet, quid sit illud in actione humana, ad quod Deus quoque tanquam autor & conservator naturæ concurrit, & quid hominis sit proprium. Nimirum ad id, quod in actione humana physicum est, Deus quoque concurrit; quippe qui & membra hominis, viresque & vim locomotivam conservat, nec non facultates animæ sustentat, ut homo intelligere, & velle ac nolle, adeoque actionem humanam edere possit. Hominis autem proprium & peculiare est, quod in actione ista est morale; nempe facultates & vires naturales, à DEO concessas & sustentatas applicare, & ad normam dirigere vel non dirigere; quæ adplicatio & directio prout recte aut secus se habet, actionem bonam aut malam reddit. Ita tamen ut si quid ab homine recte fuerit actum, causam gloriandi & velut prætendendi quid adversus Deum non habeat, quippe qui vires homini suppeditavit, deditq; ut eas recte applicare posset, nî ipse nollet. Sed contra ubi secus quid ab homine actum fuerit, omnis culpa solius est hominis, quippe qui viribus à Deo concessis abusus est, aut uti neglexit.

Quan-

Qualitatem porro bonitatis & malitiæ moralis in actiones humanas ex relatione ad legem oriri, constat. Et ipsæ Sacræ literæ peccatum vocant ἀνομίαν seu aberrationem aut defectum à lege. Ergo bona actio est aliquid cum lege congruens. Id quod vel pueri norunt, & qui nondum ære lavantur.

§. 2. Hunc igitur motum physicum, seu actionem humanam, quatenus ab omni lege tam naturali quam positiva abstrahit, indifferentem in genere morum pronunciamus, i. e. neque bonam, neque malam. Quod dogma usq; adeo nihil novitatis habet, ut etiam rusticis ex sensu communi cognitum sit, qui utique intelligunt, & adplicare norunt tritum illud: Ubi nulla est lex, ibi nulla est transgressio. Et idem jam antea à me evidentissimis rationibus demonstratum est. Nam manifestam contradictionem implicat dicere; aliquid absque respectu ad legem, bonum aut malum esse in genere morum; cum ea bonitas & malitia resultet ex convenientia aut discrepantia actionis à lege. Et quia ad quamvis actionem humanam, isthoc modo consideratam, Deus tanquam autor & conservator naturæ positivo influxu concurrit; necessum sane est eam in genere morũ indifferentẽ pronunciare; cum alias Deus malæ quoq; actionis autor & adjutor dicendus foret. Accedit & hoc, quod dentur actiones, in quib9 motus physicus plane est unus & idem; quæ tamen moraliter diversissimæ sunt, & una ad bonas aut licitas, altera ad malas refertur. Quod fieri non posset, ni motus physicus absq; respectu ad legem in ge-

in genere morum esset indifferens. Sic vitam homini eripit latro, miles, carnifex, & qui se adversus invasorem defendit. Prior malam actionem perpetrat, cæteri bonam aut licitam. Id quod fieri non posset, nisi vitam eripere homini etiam voluntario absq; respectu ad legem in genere morum indifferens foret. Sic idem cum eadem concumbit, dum adhuc soluta, aut cum altero nupta est, & postquam ipse eandem uxorem adsciviť. Uterque concubitus in genere naturæ est idem; sed in genere morum prior peccatum est, posterior non. Ergo concubitus in genere naturæ, indifferens est: sed idem postquam ad legem refertur licitus, bonus aut malus evadit.

§. 4. Enimvero ne quis hanc assertionem justo latius extenderet, caute monui; non omnia vocabula actionem humanam significantia notare nudum motum physicum, à lege abstractum; sed plurima notare actionem plene moralem, bonam aut malam, adeoq; una cum motu physico connotare respectum ad legem. Eoq; ad nauseam usq, inculcavi, pessime inferri hoc modo. Actio humana citra respectum ad legem est indifferens in genere morum, Ergo etiam homicidium, adulterium, furtum est indifferens in genere morum. Hæc quippe vocabula non notant nudum motum physicum, seu actionem sine respectu ad legem; sed quam maxime præter motum physicum connotant aberrationem à lege. Sic homicidium non simpliciter notat ereptionem vitæ, sed injustam & legibus repugnantem; adulterium non

non notat ſimplicẽ concubitum, ſed talẽ qui legibus interdicitur. Et eum in finẽ à me adductus eſt locus ex *Ariſtotelis adNicomachũ* l. 2. c. 6. ubi de indifferentia affectuum contra Stoicos diſputat, & monet; quosdam affectus & actus ipſo nomine cum pravitate implicari, i. e, non notare ſimplicẽ motũ animi, aut actionẽ, ſed motũ animi & actionẽ legibus repugnantem; ut invidia, ἐπιχαιρεκακία, impudentia, item adulterium, furtum, homicidium. Sic ut profecto inauditæ calumniæ exemplum ſit, ex hacce doctrina fingere, à me ſtatui, v. g. adulterium, furtum, homicidium eſse in genere morum indifferentia. Sane enim adulterium non notat ſimplicem concubitum & commixtionem cum fœmina; ſicuti furtum non notat ſimplicem contrectationem rei alienæ, qualis etiam eſt in uſufructu, commodato, precario, locato conducto, ſed aliquid amplius. Eoq; contrectare rem alienam eſt indifferens, furtum autem eſt malum.

§. 5. Quanquam autem manifeſtum ſit, bonitatem & malitiam actionum eſse qualitates morales; ſcrupulum tamen movere poteſt, quod ex actionibus turpibus pudor, qui utiq; effectus naturalis eſt, proveniat. Jam ſi effectus in claſse qualitatum naturalium locum ſortitur, utique & cauſam ejusdem, nempe turpitudinem, pari claſse cenſendam. Quod dubium diſcusſi l. 1. c. 2. §. 7. nempe nihil repugnare, ex qualitate morali produci effectum phyſicum; pudoremq; non ex turpe tantum actione oriri, ſed & aliis ex rebus, quibus nihil moralis turpitudinis ineſt; quod d. l. latius deduxi.

Et huc etiam ſpectant verba in antecedente §. 6. a me poſita, quæ *D. Scherzerus in privato Collegio* improbe cavillatus eſt, & in alium plane & abſurdum ſenſum detorquere non erubuit; quaſi à me *omnes actiones indifferentes*, & *natura nihil turpe* ſtatueretur. Ac ne quid fœdarum artium, quibus cætera calumniatorum factio in hoc negotio uſa eſt, ab ipſo omitteretur, parentheſin de ſuo verbis meis inſeruit, quæ plane à contextu meo abhorret: *Quod naturalem* (eorum quæ turpia habentur) *indifferentiam multi ægre concipere queant, inde eſt, quod à teneris iſtorum vitiorum deteſtatio nobis fuit inculcata, quæ opinio ſimplici adhuc menti impreſſa in vim naturalis cujusdam affectus videtur invaluiſſe.* Ubi manifeſtum eſt parentheſin illam, quæ infercitur à *Scherzero* & contradictoriam producere propoſitionem (turpia naturaliter eſſe indifferentia,) & ab iis quæ ibi diſputantur, plane abire. Nam utiq; verba immediate antecedentia in toto illo paragrapho ſatis oſtendunt, me agere tantum de nudo motu phyſico citra reſpectum ad legem, non autem de integra actione morali, & quæ convenientiam aut diſconvenientiam cum lege connotat. Aliud quippe eſt, ſi dicam: motus phyſicus, qui in furto intervenit, eſt indifferens in genere morum; aliud eſt ſi dicam; furtum eſt naturaliter indifferens. Prior theſis mea eſt: poſterior per atrociſſimam injuriam & calumniam mihi ab *Aſinio* Tenebrione & ejus ſectatoribus affingitur. Licet autem verba mea jam alibi ſat plane ſint expoſita, & in ſe nihil ſiniſtræ ſuſpicionis

excitare,

xcitare queant, nisi apud eos, qui araneorum ad instar etiam ex innoxiis floribus venenum trahere norunt: conabor tamen pluſculum lucis iſtis afferre. Continent igitur illa reſponſionem ad tacitam quantam objectionem, quam innuere potius, quam expreſsis verbis ponere malui, quod ea mihi ſemper ſcribendi ratio arriſerit, ut ingenioſo lectori potius aliquid cogitandū relinquere, quam nimis anxia rerum manifeſtarū inculcatione tædium ipſi moverem. Scilicet abjicere quis poterat, turpitudinē actionum eſse qualitatem phyſicam, ideo quod multi circa certa vitia naturalem quendam horrorem ſentiant, ſicuti quidam certum cibi genus cæteris gratū averſantur. Atqui cum averſatio iſta ſit pasſio quædam naturalis, cauſam ipſius, nempe turpitudinē vitiorum, itidem qualitatem eſse naturalē, (& non moralē ex reſpectu ad legem reſultantē,) credi poſset. Ad hanc objectiónem reſponſio dicto loco inſinuatur. Scilicet uti alias cō muni proverbio conſuetudo altera natura dicitur; ita etiam apud bene educatos à juventute tanta inoleſcit vitiorū quorundam averſatio, ut iſti ab hiſce abhorrere videantur non tam quod legibus iſta repugnare norint, quam quia affectus ipſi ab iis abhorrent. Quod alibi exemplo fratrum & ſororum declaravi, quos carnali invicem amore exardeſcere monſtri ſimile habetur, cum tamen matrimonia eorum poſitiva tantū lege interdici plurimi Theologorum & ICtorum agnoſcant. Taliter igitur educatis vix ſubit originem iſtius averſationis ab interdicto legis arceſsere, aut cogi-

tare, motum physicum, qui isti actioni subest, es quid indifferens; sed turpitudinem talium actionum non alio modo repugnare homini arbitratur, atque nimium calorem, frigus, dolorem, quod præterea naturalium qualitatum homini est infestum. Judicent ex hisce cordati, quantum scelus sit, quod *Scherzerus* juventuti, quæ e alieno potius, quam proprio judicio pendet, instillare non erubescat, asseri â me *indifferentismum moralem, seu impium illud dogma, quod natura nihil sit turpe.* Et ut eo fœdiorem maculam existimationi meæ adspergeret, eodem loco jungit nescio quos veteres philosophos, qui credo per impuram dicacitatem tale quid olim jactarunt imo & deliria Gnosticorum, qui stolido obtentu libertatis Christianæ illa, quæ naturali honestati adversantur, ἀδιάφορα esse nugabantur. Sane majori documento opus non est, ut probetur, vel omne cerebrũ in lacunis Scholasticorum & Rabbinorum decoxisse *Scherzerum*, vel eidẽ post susceptum patrocinium libelli famosi & per carnificem combusti nihil frontis ac probitatis supeesse.

§. 6. Cum igitur constet, bonitatem & malitiam in actionibus humanis esse qualitatem moralem, ortam ex convenientia, aut disconvenientia cum lege, lex autem autore & latore suo antiquior seu prior esse nequeat: consequitur etiam originem moralitatis ultimo ad legislatorem esse referendam, nec ultra ipsum retrahendam; eoq; non fingendam esse honestatem & turpitudinem, quæ lege aut legislatore sit prior. Quo præter

er alia argumenta alibi jam à me adducta, etiam adplicari potest illud, quod ingeniosissimus Theologus *Jo. Andreas Osiander in Animadvers. ad Grotium* p. 60. habet. *Si daretur aliquod bonum aut malum morale ante legem. quomodo obligatio, quæ non nisi à superiore proficiscitur, ibi adesse posset? Nam bonum & malum morale involvit respectum ad personam, quæ istam actionem edit; cui si nulla est obligatio, neq; etiam est bonum & malum.* Cum porro latio legis sit actus maxime voluntarius, est quippe lex decretum superioris; adparet ab origine moralitatis voluntatem legislatoris nec posse, nec debere excludi; eoq; revera de omnibus actibus, quacunq; lege præceptis aut vetitis dici posse; illos præcipi aut vetari, quia legislator voluit. Enimvero heic voluntas legislatoris non concipienda est tanquam cœcus quidam impetus animi, & mera libido, nulla ratione subnixa, & quæ nullum alium scopum habeat, quam ut libertas subjectorum circumscribatur. Sed habenda est lex pro opere maxime rationabili, & quod subditis summæ rationis loco in actionibus suis dirigendis esse debeat. Inde etiam, qui leges positivas ferunt, semper respiciunt aut respicere debent bonum aliquod ex earum observatione proventurum, licet id bonum, adeoq; & ea ratio legis ipsis subjectis quandoq; parum sit cognita. Ast naturalium legum observatio longe maximum & evidentissimum bonum humano generi producit; quippe cum Creator naturam hominis ita formarit, ut nisi observatis hisce le-

gibus illud incolume esse neqneat. Sic ut ulti ma ratio harum legum sit, quia earum observati ad naturam & conditionem hominis ita quadra ut ex illa hujus incolumitas & felicitas, sicuti e ejusdem neglectu calamitas, miseria & destructio dependeat. Naturam autem suam homo à vo lente utiq; Deo sortitus est; neq; homini lex na turalis injungi potuisset, nisi & natura hominis & certarum actionum ad eandem habitudo à Deo producta fuisset.

§. 7. Ex dictis porro colligitur, quam ob causam & quo sensu à me sit rejecta hæc propositio; ea de quibus lex naturæ disponit, per & in se & sua natu ra sunt honesta aut turpia: nempe quatenus per hanc propositionem Deus, ejusq; voluntas à pri ma origine moralitatis excluditur, & hujus vel nullum plane certum principium, vel aliud extra & præter Deum legemq; statuitur. Alias enim ean dem in certo sensu lubenter admittimus. Et qui dem primo eam probamus, si τὸ *per se & sua natura* opponatur impositioni, conventioni & opinioni humanæ. Sicuti & *Aristoteles* justum naturale oppo nit legibus civilibus & positivis, quæ non ubique valent, quæq; ex impositione humana, conventio ne, aut opinione oriuntur. Deinde admittimus eandē, si addatur mentio subjecti, cui ea in se & sua natura honesta dicantur: v. g. dantur actus, qui per se Deo non conveniant, i. e. qui salva ipsius perfe ctione & citra contradictionem in eum cadere non possunt. Idem, dantur actus in se & sua na tura honesti aut turpes homini; seu quia na-

tura

tura hominis ita est comparata, ut ista non possint non eidem congruere vel non congruere: Adeoque quicunque per hanc locutionem Deum legemque divinam ab origine moralitatis non excludunt, quique illa *per se & sua natura* ultra creationem non retrahunt, idque se antecedenter ad Deum, ejusve voluntatẽ & dispositionẽ habere negant, mihi nequaquã contradicunt, aut si & ipsi clamores in me tollant, cum propria umbra stolide luctantur. Inde & plane cum sententia mea conspirant, quæ in *Protheoria Annotatorum in Grotium* n. 18. proponit *Valentinus Albertus*, Professor Lipsiensis, & ipsius *Scherzeri* affinis, *Compendiũ orthodoxum juris naturalis* quã maxime enixus. *Honestum*, inquit, *quod ad utrumq; statum*, (integrum & corruptum,) *pertinet, est simpliciter tale, dependenter tamen à Deo. Res se ferme habet, sicut cum propositionibus necessariis essentialib9. Homo sane nõ potest non esse rationalis, quia alias non esset homo. At enim hæc essentia humana necessitas dependet à decreto divino, quo illa sic immutabiliter ordinata ac definita est. Quemadmodum porro jus naturæ necessarium omnino est, nec valet, ut Aristoteles loquitur, quia ita videtur, vel non videtur: legislatorem tamen, quia lex est, requirit: ita honestum simpliciter semper tale est, & arbitrio nostro eximitur, salva tamen, quam à DEO omnis boni fonte habet dependentia.* Sic & Idem *ad Prologomena Grotii thesi* IV. §. 17. recte *externam causam juris Naturæ* vocat *Deum, quia ut talia principia in nobis*

 existe-

existerent ipse voluit. Et §. 18. *Unde constat de dependentia obligationis in jure naturali à Deo; adeo ut si daremus non esse DEUM, aut non curari ab eo negotia humana, nullum etiam locum juri naturæ relinquere possumus. Lex enim sine latore legi non magis esse potest, quam effectus sine causa.* Si ad l. 1. c. 1. §. 11. *Idem objectum juris naturalis* dicit *actus debitos aut illicitos per se, prout conveniunt aut repugnant dictaminibus status integri hodienum validis*: quæ ut existerent in nobis, *Deum voluisse* supra tradiderat. Et tamen *Idem* ad §. 18 d. l. sui oblitus, & velut vertigine correptus, revera Deum ab origine legis naturalis excludit, dum repetit & adprobat sententiam *Grotii* falsam & ineptam, & quæ, uti suspicor, propter solam amænitatem figuræ rhetoricæ ipsi imposuit. *Objectum juris naturalis*, inquit, *sunt actus debiti aut illiciti per se; positivi divini, indifferentes. Hinc illos præcipit Deus aut vetat, quia in se justi aut injusti sunt: hi justi aut injusti sunt, quia Deus præcipit eos, aut vetat.* Ubi sane & ipse τὸ *per se & in se* præcepto, voluntati & dispositioni divinæ opponit. Quid ergo ad jus naturæ Deus contulit, si actus illi ante ejus præceptum in se justi fuerunt aut injusti? Humanis equidem legislatoribus illud per se justum & injustum opponi debet, nequaquam autem Deo, qui voluit & fecit, ut actus illi necessario humano naturæ congruerent vel non congruerent; & quem nulla necessitas subigebat, ut istos actus præciperet aut vetaret, nisi

quam

quam ipse sibi fecerat, & quæ fluebat ex fine, quem ipse sibi libere proposuerat.

§. 8. Enimvero in hac controversia quantum mihi constat maxime omnium horrendis clamoribus rem gessit *Valentinus Velthemius Professor Jenensis*, duabus dissertationibus super hoc argumento Jenæ editis. Quarum prior etsi jam in *Appendice ad Dissertationes meas* dignam se anatomen subierit, & cramben alias eandem bis adponere molestum sit: tamen quia hoc scripto universa illa litigia amplecti constitutum est, non pigebit eadem heic denuo recensere. Ac initio quidem monet, hanc sibi viam videri ad investigandum jus naturale maxime idoneam, *contemplari naturam actuum*, qui objectum ejus juris constituunt, in iisque fundatam obligationem. Atqui contemplatio illorum actuum huc quidem facit, ut naturalia à positivis discerni queant, nequaquam autem ut voluntas Dei ab origine ejus juris excludatur. Neque contemplatione illa multum efficies, ni actus illos cum conditione humanæ naturæ compares. Inde quando termini quæstionis explicantur, fraudulenter exempli loco ejusmodi actus subjiciuntur, *colere Deum*, *honorare parentes*, *omittere furtum*, *homicidium*. Atqui si *Velthemius* hanc meam thesin oppugnat quod motus physicus in actionibus moralibus sit indifferens, per summam ruditatem aut malitiam adducuntur exempla actionum, quæ nequaquam nudum motum physicum, sed integram actionem moralem, & respectum ad legem invol-

ventem notant. Quod si autem id vult impugnare *Velthemius*, quod à me voluntas Divina inter origines moralitatis ponitur; tunc sane constat, in eo qui cultum & honorem alteri exhibiturus est, lumen intellectus requiri: quod sane homo ex voluntate & placito divino sortitus est, & eo quidem fine, ut ope istius Creatorem agnosceret atque coleret. Sic & quando *Idem* honestum vocat id, *quod rectæ rationi ut tali convenit*, propria vineta cædit. Nam qui ad rectam rationem provocat, utique præsupponit, eam cognitione legis naturalis imbutam. Neque enim ejus rectitudo aliunde potest æstimari, quam quod ex contemplatione conditionis humanæ præcepta legis naturalis, adeoq; jussum & beneplacitum Creatoris, bene ratiocinando colligat. Quin & quod rationem homo possideat, ejusq; ope colligere aliquid possit, tanquam beneficium abs Deo ultro collatum possidet. Deniq; si vocabula *debiti* & *moraliter necessarii* de hominis actione efferantur, simul principium velut & fons debitionis & necessitatis innuitur, qui non in actu ipso, sed in decreto & voluntate legislatoris, per legem declarata, quærendus est.

§. 9. Circa statum controversiæ porro notandum, quæstionem ad solas hominum actiones esse restringendam; de his enim solis, ut & de origine humani juris, mihi sermo est. Unde male *Velthemius* quæstionem indefinite format: *Num ab agentis libero arbitrio qua tali procedentes actiones dentur, quæ ratione sui citra impositionem convenient rectæ rationi?* Nam rectitudo in actionibus divinis, & humanis ex diverso plane principio provenit,

nec

nec pari modulo metienda est. Et si quis ea, quæ à me de actionib9 humanis disseruntur, ad divinas velit adplicare, summam mihi injuriam inferret. Deinde circa vocabulum *impositionis* notandum, id à me non ita stricte accipi, uti à plerisq; pro ejusmodi determinatione, quæ citra fundamentū in re ex solo placito imponentis provenit. Sed ea quoq; ex impositione nobis esse dicuntur, quæ ex posita voluntate ac dispositione autoris non possunt non consequi, siquidem ille sibi ipsi constare debet. Eoq; alia nobis impositio est, quæ nil nisi merum placitum imponentis præsupponit; alia est, quæ provenit ex necessaria consecutione eorum, quæ prius ab eodē libere determinata erant. Quarum illa in legibus & institutis positivis, hæc in actib9 humanis ad legem naturalem spectantibus cernitur; quippe cum Deus libere talem homini naturam assignarit talemq; finem præfixerit, ut certæ actiones non possint non eidem convenire, vel disconvenire. Sicuti si architectus sibi proposuerit templū extruere, partes ejus utiq; aliter disponendæ sunt, quam diversorii cujuspiam, ni ipse scopo suo stolide repugnare velit. Et quis tamē ab ista partium in templo dispositione & habitudine voluntatem architecti excluserit? Unde *Velthemium* vehementer ratio fugit, dum putat: *Si nulli actus sunt per se honesti aut turpes citra impositionem divinam, æque facile Deum quævis peccata posse licita declarare, atq; Princeps gladii usum aut bombardæ displosionem in urbe vetare aut permittere potest.* Nam hautquaquā natura hominis ita formata est,

ut gestatio gladii necessario ipsi conveniat ve non conveniat, sicuti alii actus, circa quos jus na naturale versatur. Adeoque si quæstio ita insti tueretur: Num natura hominis ita sit à Deo for mata, ut posita ea conditione non potuerit non necessitas moralis ipsi injungi certos actus susci piendi aut omittendi? nulla plane futura erat controversia, cum hoc ipsum à me operose incul cetur.

§. 10. Excutiamus jam argumenta, quæ pro sua sententia producit *Veltbemius*. Ac primo lo co recoquit, quod ego proposueram l. 2. c. 3. §. 4. *Si omnis actuum humanorum moralitas à lege de pendet*, sequitur, *Deum potuisse legem naturæ ita formare, ut contraria forent præcepta illis, quæ jam sunt, v. g. ut inter officia hominis mutua esset occi dere, furari, mæchari, calumniari, inter vetita au tem, gratum animum exhibere, pacta servare, mu tuum reddere.* Ad hoc dubium ego respondi, *it non obscure contradictionem involvere. Post quam enim Deus destinasset hominem creare anima rationale ac sociale non poterat non lex naturalis ipsi congruere* & præscribi, *non ex necessitate abso luta sed hypothetica. Si enim is ad contraria of ficia fuisset adstrictus, non sociale animal, sed alia feri & horridi species animantis fuisset producta.* Heic *Veltbemius* exclamat, contradictione me in volvi, *meq; respondisse, hominem dupliciter specta ri posse* 1. *ut Deus eum destinarit creare animal ra tionale ac sociale,* 2. *ut Deus eum producere potuis set ferum ac horridum animal.* Atqui ni calum-

niandi

niandi rabies omnem *Velthemio* frontem excussisset, nunquam aususesset tam improbe duplicem illam hominis considerationem fingere, cujus in libro meo nullum vestigium extat. Cum sensus responsionis meæ sit planissimus; contraventurum fuisse Deum voluntati & decreto suo, si talia hominis assignasset officia, quæ naturæ ipsius adversabantur. Volendo enim creare hominem, voluisse creare animal sociabile; assignando igsi præpostera officia, ferum & horridum animal produxisse; id quod contradictionem involvit. Sic & alia effata absurda & falsa per calumniam mihi *Velthemius* affingit. *Postquam Deus decreverat creare hominem, in liberrimo Dei beneplacito fuisse, qualem naturam voluerit homini assignare, num animalis rationalis ac socialis, an naturam animalis horridi & feri.* Item, *Deus potuit creare hominem, & potuit velle creare, ut tamen in beneplacito ipsius adhuc fuerit, qualem naturam homini vellet assignare, num animalis rationalis ac socialis, an feri & horridi.* Depone aures tuas pignori, *Velthemi*, nî ostenderis, quo loco tam absurda hæc à me tradantur, & mox pro Mida camelus eris. Sed nec isthæc est mea sententia uti alio loco *Velthemius* cavillatur: Si homo non foret animal rationale ac sociale, sed ferum & horridum, non obstante externa figura inter bruta referendum, tunc actus ejusmodi, v. g. adulterium, homicidium, furtum, non fore actus turpes. Sed hoc dico, si eum casum absurdum, & con-

& contradictorium ponas, nullum plane futuru esset adulterium, furtum, homicidium, nec qu ftio tunc de actuum turpitudine posset institu cum non entis nulla sint accidentia.

§. 11. Alterum argumentum itidem ex oper meo d. l. pepromsit *Velthemius: Si non dantur,* i quit, *actus per se honesti aut turpes, sequitur Deu si voluisset potuisse constituere, ut inter officia hom nis esset Deum plasphemare, inter vetita Deum c lere.* Ego reposueram, id ratiocinii contradicti nem involvere. Heic nihil habet, quod reger *Velthemius*, nisi ut sycophantias suas mihi obtru dere laboret; quasi ego ullibi tradidissem: *Deum ita potuisse creare hominem, ut idem non esset an mal rationale ac sociale.* Tertio loco primum argu mentum levi sub mutatione iterum proponitur *Si non dantur actus per se honesti aut turpes, sequi tur, quod inter hominis debita possit esse seipsum per dere, seipsum odisse. &c.* Verum ultro expirat animam miserum hocce ratiocinium, ut jugula tione nostra opus id non habeat.

§. 12. Quarto loco urget *Velthemius, ex nostr sententia nullum dari posse amplius discrimen inte legem naturalem & positivam.* Verum illud sat palpabile à nobis traditum jam est l. 1. c. 6. §. 18. & l 2, c. 3. §. 23. Sed quia alias hic locus valde jeju nus erat futurus, unam atque alteram stricturam sui ingenii promit *Velthemius.* Primo dicit; *Ill libera voluntas hominis, penes quem majestas est, le gem voluntariam ferre & mutare potest: Quidni divi*

divina majestas, cum voluntas Dei sit summe libe-ra; aeque, imo multo magis, ac in legibus positivis fieri solet, legem naturæ mutare, imo contrarium ejus percipere posset? Adparet *Velthemium* non meliora sibi de Voluntate Dei polliceri, quam de libidine Caligulæ aut Neronis cujusdam. Deinde impudenter plane, & absurde scribit; *Me non erubuisse statuere, ac si Deus ad contraria officia hominem potuisset adstringere. Ita enim aperte loco supra cit. p. 162. tradit: Si ad contraria officia,* (puta ad furandum, mœchandum, calumniandum) *homo fuisset adstrictus, non sociale, sed aliæ feri & horridi species animantis fuisset producta.* Ergo jam, si diis placet, qui assumta hypothesi absurda aliquam sententiam absurdi convincere laborat, is eam ipsam sententiam tanquam suam positive asserit. Ego qui statuo, SI creatura sub figura humana fuisset producta, ad contraria legi naturali officia adstricta, non ea sociale animal, & homo, sed bellua futura erat: Igitur positive statuo, quod homo potuerit fieri bellua, i. e. quod animal, de cujus essentia est rationalitas, potuerit esse irrationale? Ubi frons tua, *Velthemi*?

§. 13. Quinto loco ita *Velthemius* ratiocinatur: *Si Deus sua natura est justus, sequitur, quod actus dentur per se honesti, suaq; natura debiti, itemq; actus per se turpes ac ex sua natura illiciti.* Verum ego nullam heic puto consequentiam esse à Deo ad hominem. Nam ex diverso plane principio est, quod Deus quædam non posse, aut non posse non fa-

cere

cere dicitur; quam ex quo homini alia agenda, alia omittenda sunt. In Deo enim id provenit ex perfectione ipsius essentiæ; in homine ex imperio superioris. Quo ipso corruunt machinæ illæ, quas *Idem* contra sententiam meam ex *Ebr.* VI. 18. instruere satagit. In Deo enim promissum & juramentum fallere impossibile est propter divinæ essentiæ perfectionem. Inter homines autem ἀμετάθετα πράγματα sunt fides, & jusjurandum propter legem naturalem, & quia citra horum sanctimoniam societas inter homines salva esse nequit. Sexto loco quæstionem movet, *Num Deus ullo modo possit velle, ut inobedintia erga Deum formaliter & in se spectata non sit peccatum?* Ego respondeo, stolide quæstionem hanc institui, ni simul ponatur subjectum, cui inobedientia sit tribuenda. Nam posita creatura rationali negamus Deum hoc velle posse, ni eum sibi ipsi repugnare absurde fingas. Nulla autem posita creatura rationali Deus super obedientia in neutram partem decernere intelligitur. Non enim capi potest, quomodo Deus possit velle, ut sibi obediatur, si nullos condiderit, qui obedire possint. Septimo denique loco ita colligit *Velthemius*: *Si nullus actus per se honestus ac suapte natura debitus, nullus actus per se turpis ac sua natura illicitus, sequitur Deum posse facere omne possibile realiter à se distinctum, nullumque in genere naturæ in Deo importans imperfectionem*, i. e. Deus poterit mentiri. Hoc enim exemplum rei, quæ in genere naturæ nullam importat imperfectionem, à *Velthemio* affertur

ertur. *A*tqui præterquam quod de humanis tan-
tû actib9, non de divinis, sermo mihi sit, sane *men-
tiri posse* in genere naturæ maximam importat
imperfectionem. Qui enim mentitur, vel alteri
furtim nocere vult, quod malitiæ est cum degene-
ri quadem ignavia conjunctæ; vel non audet sen-
ta animi sui palam aperire, quod robustiorem me-
tuentis est; vel plura promisit, quam præstare pos-
sit, quod vires suas ignorantis est. Atq; hisce se-
ptem ratiociniis, adsperso passim calumniarum
condimento, prior *Velthemii* dissertatio absolvi-
tur.

§. 14. Posteriorem autem dissertationem cre-
dideram ex meris autoritatibus, pro perseitate *Vel-
themiana* stantibus, esse consarcinatam. Verum
ea postmodum inspecta deprehendi, virum istum
occupari circa cavillanda ea, quæ l. 1. c. 2. §. 6. dispu-
taveram, & quæ deinde in *Apologia mea* Asinio Te-
nebrioni, monstro biformi ex *Josua Schwarzio* tan-
quam *Indicis Novitatum* autore, & *Nicolao Beckman-
no* tanquam ejusdem interpolatore & editore,
coalito opposueram. Eoq; ista jam prefse erunt
discutienda. Hæc igitur fuerat mea thesis: *Ut di-
sciplina Juris Naturalis vera sit scientia, non necessa-
rium videtur statuere, quædam per se citra omnem
impositionem esse honesta & turpia, & ea esse obje-
ctum juris naturalis.* Contradicit huic thesi *Velthe-
mius*, quod *alias assequi ipsi non detur genuinam dif-
ferentiam inter leges naturales & positivas. Neq;
eam ingenii hebetudinem sibi posse imputari*, credit,
tam tot ac tantos viros Philosophos ICtos, Theologos

K praeun-

praeuntes habeat. Ad hæc reponimus, iſtum *Velthemii* ſtuporem affectatum videri. Et ut maxime ita obtuſum ipſi ſit cerebrum, nullum tamen inde veritati præjudicium creari poteſt. Iſtorum quoque, ad quos provocat, virorum autoritas eo minoris eſt, quod iisdem ſane de jure naturæ in formam diſciplinæ redigendo nondum in mentem venerat; eoque & iidem nunquam cogitaverant, quæ hypotheſes ei ſcopo neceſsariæ forent. Non minus difficile probatu foret, omnes illos, qui objectum juris naturalis dixerant actus per ſe honeſtos aut turpes, τὸ *per ſe* oppoſuiſse diſpoſitioni Creatoris, & eam perſeitatem antecedenter ad voluntatem Dei ſe habere aſseruiſse; quem ſenſum ſolum nos neſcimus. Deniq; ſi quis error popularis ſit factus, num adeo veritatis dignationem idem adeptus eſt? aut viris eruditis piaculum eſt, eundem deſtructum ire? Aut num iſtorum quos allegat *Velthemius* cuipiam privilegio cautum fuit, ne in quæſtione philoſophica errare poſset?

§. 17. Inde ad examinandum, quod à me propoſitum fuerat, argumentum accingitur *Velthemius. Cum honeſtas & turpitudo ſint affectiones actionum humanarum, ita ex convenientia aut diſconvenientia à lege, lex vero ſit juſsum ſuperioris: non adparere, quomodo honeſtas aut turpitudo intelligi posſint ante legem & ſuperioris impoſitionem.* Heic admittit *Velthemius* honeſtatem & turpitudinem eſse affectiones actionum humanarum; ſed negat, eas oriri ex convenientia aut diſconvenientia à lege. Rationem addit; *quia objecti legis naturæ, quæ per ſe fundat realem cum lege convenienti-*

m aut disconvenientiam, prior sit illa ipsa conveni-ntia aut disconvenientia. id est; quia actus ist ante egem per se & sua natura honesti vel turpes erant. Enimvero hoc ipsum in quæstione est, an actiones humanæ ex se & sua natura ante legem honesti sint vel turpes? Unde si quid agere volebat *Velthemius*, non debebat petere id quod est in principio, sed tales nobis definitiones honesti & turpis dare, quæ nullum plane respectum ad legem involverent. Debebat proscribere definitionẽ peccati *Apostoli-cam*, quod illud sit ἀνομία, & meliorem substituere. Debebat falsi convincere illam communem notio-nem; ubi nulla lex, ibi nulla transgressio. Cæterum accuratius consideranti facile patet, *Velthemium* inde in errorem inductum, quod vulgo legem na-turalem convenientia cum recta hominis ratione metiri soleant; quæ cum rebus ipsis sit posterior, & non faciat, ut res tales vel non tales sint, ideo ca-pere non possunt, quomodo honestas & turpitu-do actionum, quæ legis naturalis objectũ consti-tuunt, à convenientia & disconvenientia cum le-ge oriri possit. *Accedit*, quod iste videatur conside-rare humanam naturam velut perfecte existentem & legem velut ex intervallo post ipsi superveni-entem. Cum tamen hæc tempore simul extiterint; & ipsa lex, naturæq; humanæ conditio legi accom-modata simul à Deo condita sit. Enimvero ut faci-le admittimus, ratiocinia humana esse aliquid posterius honestate & turpitudine, quæ in actio-nibus, de quibus lex naturalis disponit, con-spicitur, eoq; hanc ab istis non provenire, ita debe-bat *Velthemio* in mentem venire, eundemq; qui legis

 natu-

naturalis lator eſt, autorem quoq; naturæ rerum & hominum eſse, & hanc ita formaſse, ut certi motus hominum certos reſpectus ad alios haberent, certosque effectus apud alios producere apti forent. Et eo ipſo, dum creavit hominem, certamque eſsentiam eidem aſsignavit, juſsiſse, ut certi motus ad legem referentur, & ex convenientia aut diſconvenientia cum eadem honeſtatis & turpitudinis rationem ſortirentur. Sic ut nequaquam natura actuum humanorum lege prior ſit; ſicuti nec ipſa hominis eſsentia lege naturali prior aut antiquior eſt, quippe cum Deus eo ipſo, dum homini eſsentiam quam habet dedit, eidem & legem naturalem tanquam normam actionum tulerit. Sunt porro utiq; diverſæ naturæ actus adulterii, & geſtationis gladii, adeo ut ex ea diverſitate certo liceat ratiocinari, illum lege naturali prohiberi, hunc non item. Neq; tamen ideo prioris actus turpitudo non ex lege naturali eſt. Nam DEUS conditor idem humanæ naturæ, legisq; naturalis, dum hominem legi obnoxium futurum effinxit, ejusdem naturam ita formavit, ut iſte actus eidem congruere non poſset ſalvo fine & velut idea, quam circa hominem formandum ſibi propoſuerat. Contra idem naturam hominis non ita finxit, ut illa utiq; à geſtatione gladii abhorreret. In eo porro *Velthemius* inſigniter impingit, dum ſententiæ ſuæ ſtabiliendæ ita ratiocinatur: *Uti riſibilitas, quæ affectio eſt hominis & nigredo, quæ affectio eſt corvi, non oriuntur ex convenientia cum recta ratione theoretica, quæ eſt judicium rectum de*

rebus,

rebus, uti sunt; nec homo ideo sit risibilis, aut corvus niger, quia homo, dum recta ratione utitur, judicat hominem esse risibilem, corvum nigrum: ita necessitas actus gratitudinis non magis ex convenientia cum ratione practica oritur. Nam primo stolidum est affectiones corporum naturalium, quæ sensu percipiuntur, comparare cum affectione morali actionis humanæ, quæ diversæ plane est indolis. Neq; enim, si honestas & turpitudo ex respectu ad legem resultat, ideo etiam affectiones physicæ corporum naturalium ex relatione ad legem proveniunt. Deinde nos non dicimus, illam affectionem moralem actionis humanæ provenire à convenientia cum recta ratione; sed à convenientia cum lege; quæ duo male à *Velthemio* confunduntur, cùm sint diversissima. Nam recta ratio non facit, ut aliqua actio sit honesta vel turpis, sed mediante recta ratione homo investigare & cognoscere potest, quæ per legem naturalem honesta aut turpia declarentur. Deniq; improbe heic Deum cum creatura pari passu ambulare jubet *Velthemius*, dum dicit: *Quodvis ens intelligens, sive Deus sit, sive creatura, recte judicat actum gratitudinis esse honestum, quia in se & antecedenter ad rectum judicium talis est.* Nam de creatura hoc vere asseritur. Sed dicere, aliquid se antecedenter habere ad rectum judicium Dei, est à creatione istius ipsum excludere. Sane enim ex judicio Dei, si ita loqui fas est, natura & conditio hominis ita formata est, ut v. g. gratitudo ipsi omnino conveniret. Ergo illa non magis antecedenter se ad judi-

cium Dei habet, quam proportio & dispositio partium ædificii ad judicium architecti, aut capacitas & figura ollæ ad judicium figuli. Stulte porro quærit *Velthemius, unde probare velim, quod lex in communi conceptu sit jussum superioris.* Nam ego hoc ita manifestum esse arbitror, ut nemo, cui sensus communis est, de eo dubitare queat. Addit *Velthemius*; *se nondum posse penetrare, quid ex sit objecto legis naturalis, quo minus etiam antecedenter ad voluntatem Dei sit verum fundamentum legis naturæ.* Atqui valde hebetem oportet *Velthemium* esse, si hoc penetrare non potest, quod objectum legis naturalis antecedenter quidem ad voluntatem & dispositionem humanam sufficiens sit fundamentum (cognoscendi) legem naturalem; i. e. quod rationi humanæ ad intelligendum jus naturale sufficiat objectum istius legis, ejusque habitudinem ad naturam humanam considerasse: quippe quod à voluntate & dispositione hominis originem non habet. Verum à fundamento velut existendi legis naturalis voluntatem Dei excludere, & objecto legis naturalis vim producendi necessitatem moralem antecedenter ad voluntatem Dei tribuere, est negare Deum esse rerum omnium conditorem, & à voluntate Dei dependisse, quæ & quales creaturæ producerentur. Id vellem scire, an *Velthemius* capere possit, quod verba S. Scripturæ, *faciamus hominem ad imaginem nostram*, quam maxime exprimant voluntario agentem, & qui velut in consiliū iverit, priusquam se agendum, se determinaret. Unde nisi Deum creatorem

torem humani generis, & autorem legis naturalis abnegare velit *Velthemius*, concedendum utiq; ipsi est, legem naturalem à voluntate Dei profectam, sed quæ velut attemperavit sese ad conditionem naturæ humanæ divinitus determinatæ, & tributæ. Neq; enim quando circa constituendum jus naturale, & ortam inde moralitatem in actionibus humanis voluntatem Dei antecessisse dicimus, de hac cogitare debemus tanquam de voluntate alicujus hominis, qui etiam absurda & sibi non cohærentia velle potest, & subjectis importune occinit; sic volo, sic jubeo. Sed concipienda est voluntas Dei, tanquam Entis sapientissimi & perfectissimi, & sibi per omnia constantis, quiq; adeo & finem & naturam hominis, & normam actionum ejusdem sibi examussim congruentem, volens utiq; lubensq; effinxit. Sic ut nulla heic necessitas locum habeat, nisi quæ ipsam determinationem Dei per sapientissimam ejus voluntatē factam, consequitur. Nihil ergo attulit *Velthemius*, quo minus honestatem & turpitudinem actionum humanarum à convenientia vel disconvenientia cum lege naturali derivare, & peccatum deinceps quoq; ἀνομίαν adpellare queamus.

§. 16. Ad demonstrandum porro, originē moralitatis ad Deum esse referendam, ego addideram: *Qui extra impositionem divinam moralitatis actionum humanarum æternam aliquam statuunt regulam, nihil mihi aliud videntur agere, quam ut DEO adjungant principiū aliquod coæternum extrinsecū, quod ipse in assignandis rerum formis sequi necessum habuerit.* Hanc consequentiam se videre pos-

bjectivum in intellectu Dei, posterius quid conveni-ntia ejus actionis cum lege aut disconvenientia; quæ secunda est *Velthemii positio.* Id est, quando intellectum divinum ad modulum nostræ rationis metimur, prius concipimus ipsum esse physicum actionis tanquam motus alicujus physici, quam ejus convenientiam aut disconvenientiam cum lege. Sed num id prohibet, quo minus affectiones morales actionis à convenientia aut disconvenientia cum norma oriantur? Sic nec tertia *positio*, quod *natura actionis moralis ab æterno à Deo cognita fuit immutabile fundamentum realis convenientiæ cum lege naturæ aut disconvenientiæ*, aliquid habet nobis adversi. Nam naturæ actionum ideo à Deo tali modo, & cum tali habitudine formatæ sunt, ut necessariam cū lege naturali convenientiam aut disconvenientiam haberent. Sed *positio* quarta *Velthemii* fœdum continet errorem. *Convenientia*, inquit, *cùm lege naturæ aut disconvenientia fundamentaliter non pendet ab assignatione Dei, sed assignatione Dei prior est nostro concipiendi modo.* Id est, habilitas actionum, secundum quam necessario cum lege naturæ conveniunt aut disconveniunt, non pendet ab assignatione & dispositione Dei. Quis ergo alius præter Deum naturas rerum formavit? Aut num ipsæ sese tali modo effinxerunt? Nimirum id agi adparet à *Velthemio*, ut munere Creatoris Deus dimoveatur; & res etiam quoad essentiam à DEO dependere negentur. Ratio quam adstruendo suo absurdo subnectit, ficulnea est: *Quia*, inquit,

nostro concipiendi modo prior est actio, quam Deus cognoscit ex sua natura honestam vel turpem, posterior est intellectio, qua Deus eam turpem intelligit. Sed unde probabitur, nostrum concipiendi modum, ex imperfectione intellectus nostri resultantem, aliquid præjudicare ordini & naturæ rerum à Deo constitutæ? Quin ineptus & nugatorius est sensus hujus rationis, nisi hoc modo explicetur; nostro concipiendi modo Deus prius cognoscit, quod in actione humana est physicum, posterius id, quod in eadem morale est; quia illud subjecti, hoc adjuncti vicem subit. Sed quid hoc contra nos? Denique nec quinta ejus *positio* aliquid ad rem facit. *Natura actionis*, inquit, *quam intelligimus honestam aut turpem ante jussum superioris, adeoq; citra superioris impositionem, secundum esse cognitum, quod habet in Deo, est ipse Deus immutabilis.* Id est. Ideæ actionum humanarum, quæ objectum legis naturalis constituunt, in intellectu Dei sunt ipse Deus; quia nihil est in DEO quod non sit ipse Deus, quippe cujus perfectio accidentia, & imagines velut heterogeneas respuit. Sed num ex hoc sequitur: ergo essentia & habitudo istarum actionum non est à Dei dispositione? Aut uti Deus in se & sua natura non dependet ab alio, ita & natura actionis humanæ ab alio non dependet? Nondum ergo *Velthemius* jejunis suis sophisticationibus effecit, quo minus deinceps quoq; omnes creaturæ, non existentiam tantum suam, sed & essentiam Deo tanquam primæ causæ in acceptis ferre debeant. Et si qui fuerunt

runt Philoſophi aut Theologi, qui quasdam naturas rerum à Deo quoad eſsentiam non dependenter finxerunt, omnino admittere coguntur principium aliud Deo coæternum; ni malint dicere, quaslibet res habere naturas ſuas à ſemetipſis; quod non minus abſurdum eſt.

§. 17. *In*de circa iſthæc mea verba cavillanda occupatur *Velthemius*: *Deum uti omnia, ita & hominem liberrima voluntate creaſse, cui conſequens eſt, ut beneplacito ejusdem fuiſse, qualem homini naturam vellet aſsignare.* Puto ſatis clarum eſse, id à me dici, à voluntate Dei Creatoris hominem exiſtentiam, & eſsentiam ſuam habere, ſeu quod ſit, & quod talis ſit. Si nondum capere poteſt *Velthemius*, quid hiſce velim, ablegabo ipſum ad catecheſin puerilem, & explicationem articuli primi in Symbolo Apoſtolico; ubi profitemur, quod Deus nos creaverit, & quod nobis dederit corpus & animam, oculos & aures, *rationē* & omnes ſenſus. Cum eo autē, quod Deus homini rationē dedit, conjunctum eſt, quod quidā ipſius motus ſeu actiones omnino cū lege naturali conveniant, vel non conveniant. Id ſi homo non habet voluntate Dei, non opus eſt, ut Deo gratias agat, quod ipſū Creaturā rationalē effinxerit, eoq; nomine ad colendū iſtū ſese adſtrictum profiteatur. quod enim nobis per ſe & ſua natura citra beneficiū & voluntatē Creatoris adeſt, pro eo quomodo ipſi obligati queamus eſse non adparet? Fruſtra jactat *Velthemius*: *Naturā hominis eſse æternā, non quaſi ab æterno homo Deo coëxtiterit, ſed quia immutabilis eſt connexio hominis cū tali natura,*

qualis est natura animalis rationalis ac socialis. Unde est illa immutabilis connexio, nisi à voluntate Creatoris, qui præter bruta animalia etiam voluit creare animal rationis compos, quod vocamus hominem? Neque enim æternitas, quæ essentiis rerum tribuitur, Dei Creatoris voluntatem excludit. Et essentiæ rebus à Deo semel assignatæ sunt immutabiles; quia & in hoc perfectio summi Entis relucet, quod modo quam maxime constanti operetur. Et omnino pro nobis facit locus *Mendozæ* à *Veltbemio* adductus (etsi alias id genus hominum autoritas parum ponderis apud me habeat;) *Essentiæ rebus conveniunt necessario, quia Deus volens producere hominem* i. e. animal rationale ac sociale, *nō potest illi tribuere essentiam lapidis,* i. e. corporis anima & organis destituti, *quia non faceret hominem, sed lapidem.* Ille st, qui proposuit sibi producere animal rationale, & eo ipso produceret corpus anima & organis destitutum; is vel proposito suo per imprudentiam aut impotentiam excideret, vel absurde sibi repugnantia vellet: quorum utrumq; à perfectione divina abhorret.

§. 18. Incassum inde cavillatur *Veltbemius* in quod ego scripseram: *Videmus quotidie bruta tales actus exercere citra peccatum, quibus homo patratis gravissimo se scelere erat obstricturus;* v. g. occidendo promiscue coëundo. *Non quod motus physicus hominis & bruti in se differant, sed quia moralitas, quæ actionibus hominum per legem est imposita, à bruti actibus abest.* Sane & ipse, dum rationem

-onem á brutis abesse subjungo, utiq; satis innuo, similitudinem actus physici in homine & bruto esse intelligendam, excepta ratione. Ipsam tamen rationem, nî sensu & cognitione legis imbuta fuisset, citra reflexionem ad legem in hominis actionibus moralitatem deprehendere non posse, in aprico est; quia contradictionem implicat, normam non cognita aliquid tanquam normæ convenientis adprehendere. Nam possent quidem eo casu actus isti considerari sub notione utilis aut inutilis, proficui aut noxii, nequaquam autem sub notione honesti & turpis, quod relationem ad legem notat. Et falsissimum est, posita hac rationis conditione, nihilominus adesse omnia, quæ ad cognoscendam moralitatem requiruntur. Nam, ut sub debita correctione retineamus exemplum á *Velthemio* allatum de furto, adesset quidem tunc attrectatio rei, quam quis in usus suos seposuisset invito seponente: (nam non data lege proprium & alienum non daretur, quippe cum dominium humanum nitatur pacto, cujus firmitas ex lege est:) daretur etiam natura ejus actus, ut nempe irritaretur is, cui ea res auferretur, ad violentam rei defensionem, aut læsionem auferentis; ex quo sequeretur relatio ad rationem legis ignaram, quæ adprehenderet eam actionem, tanquam rixæ, & pugnæ, & comitantiū hanc malorum occasionem. Sicuti bruta quoq;, si auferatur cibus, quem sibi destinarant, ad lædendum irritantur; eoq; imbecillior canis robustiori cibum eripere timet. Sed si nulla existeret lex, quæ istum actum sub nomine

furti-

enientia cum lege proveniat. *Velthemius* tamen ro imperio hanc consequentiam valere jubet: *ἐπιχαιρεκακία* aut invidia in se mala est, necdemum vitiosa fit propter excessum aut defectum ; ergo vitium illud non oritur ex discrepantia à lege. Simulq; pronunciat, vocabulum *in se* hoc loco opponendum respectui ad legem, *excessum* autem & *defectum* notare convenientiam & disconvenientiam lege. Et quia videbat hac explicatione nihil ari stolidius, & à ratione, & mente ipsius *Aristotelis* alienius; igitur ne quis contra hiscere audeat, acrosanctum suum decretum interponit; *Sic enim intelligi hæc verba debent*, inquit. *A*st ego contra dico; ea verba sic intelligi non posse nec debere. Utri creditis Quirites?

§. 20. Cæterum ut ego clarius ostenderem, locum citatum *Aristotelis* contra meam sententiam nihil facere, operose explicavi, *vocabula ista, v.g. malevolentiam, impudentiam, invidiam, adulterium, furtum, homicidium, &c. non notare nudos & meros motus physicos, quos nos indifferentes pronunciamus, sed motus physicos una cũ aberratione à lege, adeoque actiones quam maxime morales*. Sed usq; adeo nihil effecisse me apud *Velthemium* video, ut dum irca clarissima stuporem suum obtendit, in longe majores absurditates, & nugacissimas cavillationes provolvatur. *A*c primo quidẽ putide inculcat, sermonem esse de actibus voluntariis; quasi ea res unquam in controversiam venisset. *S*ane & ipsissimi motus voluntatis, abstrahendo ab omni lege, v.g. velle, nolle, appetere, aversari, nõ minus quã aliarũ facul-

facultatum motus indifferentes sunt. Dein sto-lide & contradictorie statum controversiæ forma-dum dicit; *quæstio est, an adulterium* (hoc enim ex-empli causa adsumit,) *per se ac citra respectum ad le-gem sit turpe?* Nam manifeste contradictionem involvit quærere: an adulterium, quod est actu legi repugnans, sit turpe citra respectum ad legem cum legi repugnare ad essentiam & definitionem adulterii spectet. Perinde ac si quærerem, num homo citra respectum ad rationem, & ab eadem abstrahendo sit rationalis; Enimvero si in adul-terio consideremus id, quod remanet semota *ἀνο-μία*, seu moralitate & aberratione à lege, adeoque merum actum physicum, ad quem etiam Deus tanquam conservator naturæ concurrit; dicimus illum actum mere physicum esse moraliter indif-ferentem. Est autem ille actus mere physicus in adulterio, misceri eidem, cui miscetur & alter, cui tamen nullum in eam peculiare jus competit. Quæ quidem est definitio non adulterii, sed actus seu motus illius physici, qui adulterio tanquam materiale substernitur. Huic autem actui mere physico si accedat morale, seu illud, quod ex aber-ratione à lege provenit, tunc illa commixtio fit pollutio, i. e. impura & turpis commixtio, quæ exercetur in alienam uxorem, i. e. in talem, in quam per leges soli marito jus, ut cum ea misce-tur, erat quæsitum. Unde patet, quam stupide au improbe *Velthemius* queratur, à me statum quæ-stionis mutari. Non enim quæsitum aut dubita-tum unquam fuit à me; an adulterium per se, in leg-

ege naturali, turpe sit, qnippe cum natura huma-
na sit ita à Deo formata, ut adulterium non pos-
sit non eidem disconvenire. Sed id quærebatur,
an remoto omni respectu ad legem, seu si separes
ab adulterio, quæ ex ἀνομίᾳ seu aberratione à lege
ei accedunt, & retineas illud solum, quod in isto
actu est physicum, in eo motu physico aliquid tur-
pe sit. Hoc est quod nego; sed & illud simul ne-
go, istum actum mere physicum ab ἀνομίᾳ abstra-
ctum, adulterium esse, aut eo vocabulo recte ap-
pellari. Fieri enim potest, ut duo viri eidem fœ-
minæ misceantut, sed ut tamen, variantibus requi-
sitis lege determinatis, alia ejusmodi commixtio
sit adulterium, alia licita, alia alio vocabulo veniat.
Sic si duo viri soluti eidem scorto misceantur, non
adulterium est, sed simplex scortatio. Sic rem ha-
bet quis cum uxore alterius, quam post ab isto re-
pudiatam ipse in matrimonium ducit; huic par
pari refert prior maritus. Hoc casu concubitus
unius ejusdemq; cum eadem fœmina, nunc lici-
tus est, mox adulterium evadit, & vice versa. A-
ctus physicus heic idem, sed accedente legis deter-
minatione, diversæ indolis actus morales inde
proveniunt. Puto non nimis acri opus esse in-
genio, ut intelligatur, quidproprie in controversia
sit, & quam stulte cum propria umbra lucterur *Vel-
themius*, cujus nugas presse excutere cum summo
tædio est conjunctum. Quam furiosum enim est,
quod dicit; *totum meum scrupulum huc redire: Si
concubitus cum alterius uxore non est adulterium, nisi
si lex alii uxorem prius addixerit, sequitur, quod citra*

 respe-

respectum ad legem adulterium non sit turpe. Ubi quæso hujus delirii vestigia in meis scriptis deprehendisti, *Velthemi*? An non intelligis id asserti contradictionem involvere; esse alterius uxorem, antequam lex eam certo viro addixerit? Nam uxor est socia thori legitima, & cujus possessio soli marito est addicta. Et eo ipso dum aliqua fit uxor, leges eam soli marito addicunt; & quæ alicui viro soli per leges addicitur, eo ipso uxor fit. A lege inquam, est conditio & obligatio uxoris, & quod, si alius cum ea concumbat, adulterium admittatur. Et antequam leges fœminam alicui viro soli addixerint, ea ipsius uxor non est, nec in ea adulterium patratur. Ineptiæ autem sunt plus quam pueriles, putare, aliquam prius fieri uxorem, & postea, cum jam uxor facta est, soli viro per leges addici. Quid porro cerebri in illo esse credamus, qui quærit; *quisnam superior inter homines segreges & extra civilem societatẽ constitutos, uxorem marito addicat, num homo, an Deus?* Credo nullum rusticum in tota Thuringia tam stupidum esse, quin respondere norit; à Deo tanquam autore legis naturalis, & per hanc legem marito soli uxorem addici. Atqui reponit *Velthemius, liberrimo utriusq; consensu uxor hujus mariti* (in statu illo segrege extra civitatem) *propria facta est.* Sed num inde sequitur; Ergo lex divina naturalis uxorem marito non addicit? An non in civitatibus quoq; liberrimo viri & fœminæ consensu matrimonia contrahuntur? An solus omnium mortalium

Vel-

Velthemius ignorat, pacta, mutuo quamvis consensu inita, firmitatem & sanctimoniam suam à lege habere? Deniq; frivola plane est illa subtilitas, *qua lex quidem antecedenter se ad adulterium habere admittitur, sed non tanquam fundamentum, verum tanquam nuda conditio, eoq; turpitudo adulterii utiq; antecedenter se habeat ad voluntatem legislatoris, adulterium vetantis.* Quis enim nudam conditionem antecedentem vocaverit, quod dum Deus indolem generis humani ita formavit, ut eidem utiq; congrueret, sociam generationis uni esse addictam, id ut observaretur lege in ipsa creatione lata sanxerit, & contra hanc legem patratum concubitū adulterii nomine damnaverit? Ergo per tædiosas suas nugas nondum evicit *Velthemius*, quo minus lex naturæ, quæ est decretum & jussum Dei Creatoris, se antecedenter ad moralitatem in quibusvis actibus humanis habeat.

§.21. Monueram deinde ego, *non videri Grotium rem recte expendisse, dum inter illa, ad quæ divina se potentia non extendit, eo quod contradictionem involvat, refert malitiam quorundam actuum humanorum; sicuti ut bis duo non sint quatuor à DEO effici non possit. Talem enim contradictionem non adparere in actibus juri naturali adversantibus, qualis adparet, si bis duo negentur quatuor esse.* Hoc discrimē qui deprehendere non possit, eum ingenio valde infelici oportet esse. Nam ut res numerari possit, non opus est certa ejusdem disposi-

 tione,

tione, nec præcepto aliquo superioris; verum eo ipso, quo qualiscunque res existit, una est. Si juxta hanc alia res existat, unum & unum est, quod compendii causa duo vocamus. Unum & unum si bis sumatur, fit unum, unum, unum & unum, quod compendii causa quatuor appellamus. Unde qui negat bis duo esse quatuor, negat idem esse idem. Ad ejusmodi contradictionem reduci non potest turpitudo, quæ in actionibus humanis conspicitur; quæ ut resultare possit, requiritur, tum ut peculiari modo natura hominis sit formata, tum ut lex tanquam norma actionum ipsi sit posita, ex cujus relatione demum illa qualitas moralis provenit. Cum ad hoc ut res numerabilis sit, nihil aliud requiratur, quam ut quocunque modo existat. Unde quod turpe est, non potest quidem non turpe esse; sed ut quid turpe esse queat, id est à peculiari conditione humanæ naturæ, & coæva illi lege naturali. Ex quo fonte quicquid est per se & in se naturalis & intrinsecæ turpitudinis vel honestatis in actionibus humanis tamdiu derivabimus, quousque Deus munere Creatoris & summi Legislatoris à *Velthemio* nondum fuerit dimotus.

§.22. Isthæc quanquam circa præsentem quæstionem sufficere poterant: tamen quia in ista dissertatione *Velthemius* prolixam telam miserarum sophisticationum subnectit, ad ista quoq; nonnulla reponam, num forte inflatissimus homo ad agnitionem suæ vanitatis adduci queat. Ac initio quidem à suæ sententiæ sectatoribus conatur removere-

movere incommodum illud, quo ipsos implicari pronunciaveram in *Apologia mea* p.35. quod nempe *qui ita crude jactant; quæ in se & sua natura turpia sint, lege naturali vetari, non constituant certum aliquod γνώρισμα, ex quo constet, an & cur aliquid in se turpe sit; simulq; quod non possint non hoc modo in circulum revolvi.* Adversus hæc *Veltbemius* primo reponit autoritatem *dissertationis* suæ de *Primis moralibus*, quæ, uti reliquæ omnes ipsius, non tam conscripta, quam per vomitum in chartam eructata videtur. Deinde huc confugit, quod prima principia probari nequeant: esse autem prima principia moralia; *per se & sua natura honestum est expetendum, per se & sua natura turpe est fugiendum.* Id quod non uno nomine ineptum nobis videtur. Nam in jam citata dissertatione hæc principia simpliciter ita erant expressa: *honesta sunt facienda, turpia sunt omittenda.* Nunc autem assuitur τὸ *per se & sua natura*; cum tamen non solum ea, quæ positiva lege jubentur aut vetantur, utique facienda sint & omittanda; sed etiam id quam maxime in controversiam veniat, an & quo sensu aliquid in se & sua natura honestum sit, aut turpe. Atqui alio loco ostendimus, ea non esse prima principia, utut aliàs sententiæ sint verissimæ; quia ratio à priori reddi potest, cur homini necessitas incumbat honesta faciendi, turpia omittendi. Deniq; in moralibus nil magni præstitit, qui novit, honesta esse facienda, turpia fugienda: cum hic præcipuus labor sit investigasse, quænam honesta sint, quænam turpia, & quodnam

γνώρισμα sit ista liquido dignoscendi. Quod quidem nunquam constituere poterit *Veltbemius*, quamdiu nil nisi circulum suum crepare novit. Inde paris me vertiginis reum peragere instituit *Veltbemius*, velut ex principio à me constituto idem proveniat circulus, & à me itidem obscurum per æque obscurum explicari. Nam *si quis ex me quærat, de quibusnam lege naturali disponatur, me respondere, de iis, quæ necessario faciunt ad socialitatem hominis, aut eam turbant. Sin ulterius quis instet, quænam autem necessario faciant ad socialitatem, nihil me habere quod respondeam, quam ea, de quibus lege naturali disponitur.* Verum longe tibi heic abest calumniandi artificium, *Velthemi*, Nam nuspiam hæc propositio, *homini colenda est socialitas*, à me pro principio primo & indemonstrabili, ac per se noto, & in quo demum subsistendum sit, venditata fuit. Sed vocavi eam propositionem fundamentalem, seu, ad quam omnia præcepta legis naturalis, inprimis quæ alios homines spectant, reduci, & in eam resolvi queant; quæ tamen ipsa ex observationibus, è natura rerum & hominum petitis, à priori demonstratur. Sicuti & illa omnia, quæ ad socialitatem facere, aut eidem repugnare à me dicuntur, ex paribus observationibus deducuntur. Quod *Velthemium* latere non poterat, si vel legit ea, quæ calumnianda sibi sumsit, vel genuinum demonstrandi modum intelligeret, cujus ipsum ignarissimum esse patet. Unde & recte pronunciat, *abesse à se ut judicet*; illis-

illis-

alisque judicium relinquit, *qui judicare possunt, & debent*. Et sane quid indignius est, quam quod homo, qui nihil aliud quam per plusculos annos Jenæ in lacunis Metaphysicorum volutatus est, apud nos aliquid de studiis hiscere velit? Quod enim luculentius specimen esse poterat triobolaris eruditionis, quam quod ad lectionem *Grotii* adspiraturo, fundamenta *Logices & Metaphysices* potissimum commendet; aut quod ultra dogmata Aristotelica in morali & civili doctrina progredi velle nefas judicet, aut quod sententiam meam de demonstratione tanquam Aristoteli contrariam rejiciat; cum tamen eandem in praxi exprimant Mathematici, penes quos solos hactenus demonstrandi artificium fuit; nisi quod non ita pridem multi eruditi ad alias philosophiæ partes, & ad morales quoque doctrinas eandem adplicare cœperunt. Quod autem primus ego sim habendus, qui glaciem fregerit, viamque ad solidam de jure naturæ & gentium scientiam monstraverim, id jactasse à mea semper modestia abfuit, nec tanto unquam me sum dignatus honore. Quid laboris heic exhauserim, ipse novi; quod operæ pretium fecerim, optimus & eruditissimus quisque liquidissimo judicabit. Id sane confido, si quam meritus sum eo nomine laudem, fore ut eam furialis calumniatorum factio mihi non detrahat; & si vivum livor premat, posteritas saltem mihi decus meum rependet. Et tu, *Velthemi*, non alio facinore superstes eris, quam quia à me vapulasti.

§. 23. Inde specimine quopiam ostendere vult *Velthemius*, in doctrina à se progugnata utique dari γνώεισμα, ex quo liquido constet, an & cur aliquid in se sit honestum & turpe. In exemplum adsumitur quæstio; *Cum promissa sint servanda*? Rationem ipse hanc adfert; quia promissio est translatio juris in personam, cui fit promissio: Jus vero suum cuiq; tribuendum. Spero neminem, qui *judicium domi habet*, & qui *helleborosus* non est, (en flosculos Velthemianos!) desideraturum, ut cum *Velthemio* id ratiocinium in formam syllogismi refingam. Enimvero etsi hanc sententiam, *jus suum cuiq; tribuendum*, ego quidem verissimam norim; eam tamen ita comparatam nego, ut quis distinctam, claram, & ultimam rationem istius effati, *promissum est servandum*, inde perspicere possit. Sed quia talis juris bruta non sunt capacia, nec de illis dici potest, ipsis esse jus suum; aut iisdē aliquid tanquam jus suū esse tribuendum: igitur merito quæritur, cur homini aliquod jus suum competat, quod ipsi omnino ab altero homine sit tribuendum? Item, cur per promissum tale jus in altero producatur, cujus vi omnino quid ipsi sit tribuendum? *Velthemius* sine dubio reponet; frustra hoc quæri, cùm nemini ignotum esse queat, alteri injuriam non esse faciendam: id quippe esse per se turpe, sicut jus suum alteri tribuere per se honestum. Atqui hoc modo æque ac antea ignoro rationem hujus effati, *promissum est servandum*; nec eo magis adpares γνώεισμα aliquod, & quidem universale, & ad omnes

omnes quæstiones adplicari idoneum, ex quo cognosci queat, quare in se & sua natura honestum sit promissum servare. Ac nisi ad quæstiones à me motas apte respondeatur, intelligi nequit, quare promisso non servato injuria fiat. Id quod tamen ex nostra hypothesi planissime, & ad captum etiam idiotarum deduci potest. Interim hoc monemus, etsi Grotiana definitio, ex Scholasticorum lacunis hausta, non nisi per circulum explicari possit; haut ideo tamen istum virum, cujus ingenio tam multa debemus, arguimus, quasi is omnes quæstiones per circulum explicet. Nam fieri potest, ut qui in generali aliqua quæstione impingit, circa particularia rem acu tangat. Neq; tamen ideo definitio illa redditur inculpabilis, etiamsi vel sexcentæ quæstiones adducantur, quæ à *Grotio* recte decisæ fuerint.

§. 24. Aliquando tamen humaniter mecum videtur agere velle *Velthemius*, dum *lubentissime admittit, non peccare, qui ad quæstiones de certis quibusdã actibꝰ respondet per convenientiã aut disconvenientiam cum lege socialitatis domini à Creatore injuncta.* Ubi illud observari velim, si assumam aliquam propositionem v. g. fides est servanda, & eam ex hac ratione adstruam, quia fides ad socialitatem necessario requiritur: cum dante *Velthemio* fidem servare per se & sua natura sit honestum; utiq; & hæc propositio, quæ istius rationem continet, nempe de colenda socialitate, erit per se & sua natura honesta. Et tamen *Velthemius* dicere non veretur, *legem socialitatis homini à Creatore injun-*

injunctam. Cum in eo controversia nostra præcipue vertatur, quod ego voluntatẽ, dispositionem & legem Creatoris istius perseitate priorem esse adstruam, nec τò *per se honestum aut turpe* legi Creatoris opponendum sed subordinandum contendam: ille contra per se & sua natura honestum & turpe antecedenter ad voluntatem summi legislatoris se habere clamitet. Verum mox, ne nimis erga nos liberalis fuisse videatur, adducto supercilio addit; *modo responsa sua non venditet pro scientificis, i. e. talibus, qui solidam scientiam quærentibus ex asse satisfaciant.* Solidam autem scientiam quærunt illi, qui tam *candidos*, qualis *Velthemius* est, *nacti* fuerunt *manuductores*, & vere πεπαιδευμένοι, *lectioniq; commendatissimorum autorum assuefacti* sunt, i. e. qui ex *Toleto* & *Zabarella* doctrinam analyticam hauserunt, & per omnem ætatem in luto Sophistarum, & qui quintas inde essentias extraxerunt, volutati sunt: Hac scilicet via sola itur ad astra.

§. 25. Inde culturam socialitatis, à nobis in fundamentalis propositionis locum assumtam, carpit *Velthemius*, quasi hoc modo nulla statuantur officia erga Deum & seipsum. Enimvero qui librum meum non solo calumniandi animo inspexit, facile deprehendit, mihi præcipue propositum fuisse, officia hominum erga se invicem tradere, & quid juris inter homines mutuo exerceatur; cui fini nullum commodius principium adsumi, quam socialitatem posse in aprico est. Et eam ob rationem caput de Religione Naturali in eo libro

nuspiã

nuſpiam extat. Hoc quippe conſectarium eſt doctrinæ naturalis de Deo, quam alii ad philoſophiam primam referunt, alii peculiari diſciplina ſub vocabulo Theologiæ Naturalis adornant; eoque nativam velut ſedem in diſciplina Juris Naturalis non ſortitur. Sed cum poſtea in uſum juventutis officia hominis & civis juxta legem naturalē in compendium redigenda forent, caput de Religione Naturali ex illa ſive Theologia Naturali, ſive Philoſophia prima mutuo ſumſi, & in eū libellū tranſtuli. Quod eo minus heterogeneum debet videri in ea diſciplina, ubi cætera omnia ex ſocialitate deducuntur; quia non ſolum lex naturalis à Deo vim atq; autoritatem legis nanciſcitur, ſed & quia Religio Naturalis in hac diſciplina, prout ea à nobis adornata fuit, eo tantum modo conſiderari poteſt, prout humanæ ſocietatis vinculum, & velut coagulum eſt. Nam de Religione tradere, prout ad ſalutē æternam adquirendam ſpectat, aut prout illa circa hominem in ſtatu integritatis ſeſe habuit, Theologorū eſt, in quorum meſsem falcem mittunt, qui cum *Veltbemio ſinē philoſophiæ moralis ſalutē æternam animæ* dictitant. Officia autem hominis erga ſeipsū partim ex religione, partim ex lege ſocialitatis fluunt, ita ut ni homo ſervus Dei, & membrum ſocietatis humanæ eſset, ipſius nulla erga ſemet officia intelligi poſsent. Quæ cum à me jam expoſita ſint in libello de *Officio hominis & civis* l. 1. c. 3. §. 13. mirum tamen eſt, vociferante *Velthemio* auditorium Jenenſe hac immani calumnia rebo-

reboaſse; *me nulla agnoſcere officia hominis erga Deum & ſeipſum.* Ex dictis porro facile diſpellitur calumnia, quâ iſthæc verba *præfationis* in opere noſtro impetuntur; quod *nondum* valeam *diſpicere, quænam ſit illa morum honeſtas ubiq; & extra ſocietatem, hoc eſt, reflexionem ad alios homines obſervanda.* Nam puritas illa animi, & internorum motuum ſanctimonia quam maxime etiam ſocietatis humanæ bono exuberat, & quo quis decentius erga Deum ſe geſserit, eo religioſius idem officia erga homines obſervabit. Unde & divinus Scriptor hac nota dilectionem Dei agnoſci jubet, ſi quis fratrem ſuum diligat; & mendaces proclamat, qui amore Dei ſe jactant, cum fratres ſuos odio proſequantur. Fuit etiam qui objiceret exemplum hominis ſolitarii, qui extra ſocietatem humanam conſtitutus, utiq; peccaturus ſit Deum in illa ſua ſolitudine blasphemando, cum brutis corpus commiſcendoq;, aut vitam ſibi adimendo, etſi ſocietati, abs qua ſemotus degere præſupponitur, nihil incommodi inde afferatur. Sed uti quid circa blasphemiam & αὐϐχειρίαν reſpondendum ſit, ex ſuperioribus facile adparet; ita commixtio cum brutis utiq; ſocialitati repugnat. Quin & illa ipſa vita ſolitaria, ni ob commodum humanæ ſocietatis ſit ſuſcepta, legi naturali repugnat. Nam ad hoc, *ut quis abſq; ullis impedimentis tanto majori ſtudio pietati & precibus ad Deum incumbat,* opus non eſt *à conſortio hominum & impii hujus mundi ſegregare ſe, vitamq; ſolitariam ſocietati anteferre.* Quaſi non in vita

quam

quam maxime sociali locus sit precibus fundendis aut quasi pietas commodius inter feras sylvestres, quam homines exerceatur. Add. *Matth.* V, 14, 15. 16. Quin & rectius thalamum quam eremum cogitat, cui de tanta fœditate patranda in mentem venire potest. Pariter quod adducitur de *Adamo* ante Evam conditam, cujus innocentia & pietas à societate, quæ nondum erat mensurari non potuit, nihil habet difficultatis. Additur, si omnis honestas ad custodiam societatis referenda foret, tunc fas fore v.g. urgente fame ut aliqui sese interimant, quo societati multitudine laboranti consulatur; probandum factum Lacedæmoniorum juvenes promiscuè cum uxoribus concubituros mittentium apud *Justinum* l. 3. c. 4. laudandam communionem omnium rerum Platonicam. Enimvero hic casus partim inepte ad præsentem quæstionem adplicantur, patim confundunt bonum particularis cujusdam societatis cum socialitate; cum hautquaquam ex illo, sed ex hac officia hominum inter se deducantur; multo minus pro regula honesti haberi queat quod quis per stoliditatem ex usu certæ societatis fore credidit. Sic sane omnes particulares societates ad honestatē metiendæ sunt, non vice versa; nec eo minus tamen quid homini adversus hominem honestum ex socialitate colligere licet. Ex qua itidem antecedente judicari potest, quæ peculiaris societas bona aut mala appellari debeat. Denique & in superioribus satis ostensum fuit, non repugnare, fundamentalem juris naturalis propositionem esse, hominem debere sociabilem esse; & hujus

jus propositionis evidentiam atq; necessitatem ex contemplatione humanæ naturæ exspendesce re. Unum tamen fateor nostræ methodo deesse quo *Velthemii* decreta solide fulciuntur. Hic enim cum fateatur, doctrinam suam moralem, quam ex probatis & receptis scriptis, viva voce hausit, tandem in hasce propositiones resolvi; *Est per se honestum ac sua natura, adeoq; expetendum, faciendum; Est per se turpe ac sua natura, adeoq; fugiendum, omittendum*: ut stupidos illos homines protelet, qui viam istam in circulum revolvi arguunt, & rationem nosse cupiunt, cur hoc vel illud per se honestum aut turpe dicatur; *fustes* demum potius illis quam rationes intentandas pronunciat. Ubi miror *Velthemium* usque adeo à gravitate Patriarchæ sui *Nicolai Beckmanni* degenerasse, ut ad rustici alicujus instar fustibus depugnare cupiat; cum tamen hic egregius vir omni armorum genere, spectante & pollicem premente Dno. Episcopo *Petro Winstrupio* in hujusce aula Lundensi cum circumforaneo lanista tantus Doctor & Professor gloriose decertaverit; ejusq; artis fiducia litem, quæ sibi à me propter impressum Indicem Novitatum intentabatur, duello maluerit, quam sententiæ judiciali decidendam committere. Enimvero ego ultimam rationem doctrinæ meæ à fustibus aut gladiis petere hautquidquam constitui. Qui rationes meas capere non potest, aut non vult, non habet quod cuti suæ metuat. Neq; usq; adeo operam & oleum me perdidisse judico, ut non spes mihi sit fore ingenia

recta

recta & præjudiciis non distorta, quæ citra metum fustium scripta mea sint æstimatura. Quod si quis tamẽ tabellis suis&collegiis manuscriptis,quibus insuevit, immori malit, ego sane neq; indignor, neq; invideo. Quin ultro omnes bibliopolas oro obsecroq; , ne mea scripta deinceps in illa loca adportent ubi Asinii Tenebrionis sectatores rerum potiuntur.

§.26. Multa quoq; blaterat *Velthemius* circa hæc verba *Apologiæ* meæ : *Ex quo & aliud horribile absurdũ consequitur: si nempe datur aliquid honestum & turpe in se antecedenter ad Deum, vel admittendũ esse fatum Stoicum, cui & ipse Deus sit alligatus; vel dari aliquod principium Deo prius aut coæternum, formas rerum quasi determinans & specificans, cui ne Deus quidem contravenire possit aut debeat.* Quia cum homine stupido mihi res est , aut qui stuporem simulat,ut calumniandi occasione desit, tentabo an efficere possim, ut vim ratiocinationis meæ capere queat. Mea igitur sententia est,moralitatem actionum humanarum,& habitudinem illam , juxta quam aptæ sunt honestæ aut turpes vocari,esse à Deo,ejusq; definitione&determinatione petendam , abs qua nullo modo ejusdem voluntas excludi queat. *Velthemius* contra contendit,eam moralitatem antecedenter se ad voluntatem Dei habere. Heic ego repono ; si illa moralitas non refertur ad autorẽ Deum,tanquam Ens liberum , cum illa utique à seipsa esse nequeat,necessum esse , ut sit ab alio principio extra DEUm. Jam autem non adparet , quodnam aliud prin-

principium heic fingi possit, præter fatum Stoicum, aut principium Deo prius aut coætetnum, formas rerum determinans: i. e. ut vel dicatur, actiones humanas moralitatem habere ex immutabili fato, sex ex indeclinabili rerum serie, nescio unde producta cui etiam ipse Deus sit alligatus; vel ut alius præter Deum sit, à quo formæ rerum sint productæ. Utrumq; absurdum ego pronuncio, quia per id Deus Creatoris & supremi rerum arbitri munere dimovetur. Heic igitur *Velthemius* id primo fastidit, quod fatum Stoicum, aut principium Deo coæternum *horribile absurdum* vocarim. Nam ipsi rem leviculam putat Deum abnegare, omnium rerum creatorem, modo perscitas sua salva perstet. Dein displicet, quod nō distinctè explicarim, quid per fatum Stoicū intelligā quippe de quo diversæ sint eruditorum opiniones. Atqui moris mihi nō est, quacunq; occasione locos communes expilare; & quæ addidi verba, *cui & ipse Deus sit alligatus*, satis quale fatum intelligam arguunt. Hinc miserrimus & vere deplorandus Sophista delirat; me, quod fati Stoici mentionem fecerim, id velle inde concludere, quod qui peccant, ex fatali necessitate peccant, & culpam à se in fatum amoliri queant. Hanc enim consequentiam nectunt illi, qui fatum Scoicum admittunt. (*Nemo sit fato nocens, ast apud Senecam.*) Atqui ego fatum Stoicum seu à Deo independens rejicio, & horribile absurdum pronuncio. Quid ergo mihi cum consequentiis, quas ejus fati defensores nectunt? Præterea negat *Velthemius, Grotium*, & qui eandem

heic

heic cum ipso fovent sententiam, statuere aliquod principium extra Deum existens, eique coæternum, à quo intrinseca honestas aut turpitudo actionum dependeat. Ast ego nuspiam dixi, eos expresse id statuere: sed hoc dico, id *consequi* ex sententia eorum, siquidem iis *per se & sua natura* dispositioni & determinationi divinæ opponant. Sæpe autem contingit, ut quis thesin aliquam asserat, cujus absurdam consequentiam non prævidet; sæpe ut hanc inde fluere neget, cæteri asserant. *Addit, à sua sententiæ defensoribus neminem in dubium vocare, discrimen honesti & turpis à Deo, ejusq; definitione & determinatione petendam esse.* Credas jam *Velthemium* sapere velle. Sed quod una manu videri voluit dedisse, altera mox iterum eripit. Statim enim addit: *modo hoc admittatur, quod à Deo aliter honestas ac turpitudo actuum determinari nequeat, nisi ut horum istorumvé actuum, quos per se & sua natura honestos statuimus, natura fert. Quales intellectus Dei sapientissimus agnoscit actus, tales judicat, ut tamen in puncto rationis semper prior sit turpitudo actus, à Deo facta definitione ejus turpitudinis atq; determinatione.* Atqui hoc ipsum jam maxime quæritur, unde sit illa natura actuum, cui determinatio divina attemperare sese debuerit? Ego dico, hanc naturam actuum itidem esse à determinatione Dei, utpote qui hominis naturam ita formavit, ut & legis esset capax, & quæ naturalis vocatur lex omnino cum ejus conditione quadraret. Nam nemo utique præter Deum homini dedit, ut talem haberet naturam, ut talis actuum

 ab ipso

ab ipso exercendorum esset indoles. Cum tem Deus hominem crearet cum talem ipsi, ej actibus naturam daret, quam maxime volunt agebat. Igitur moralitas illa actuum huma rum ad voluntatem Dei antecedenter se hal falso dicitur. Equidem quales actus Dei inte ctus agnoscit, tales judicat; sed tales & non al taliter & non aliter agnoscit, quam quales cre constitui: i.e. agnoscit actus, qui legis naturæ jectū constituunt omnino, naturæ, humanæ c gruere; vel noncongruere sed & hoc agnoscit, ac illos eam habitudinē cum natura humana obt re, quia ipse ejusmodi creaturam libere cr constituit. Unde falsum est, quod in puncto tionis turpitudo actus prior sit definitione à I facta. Sed primo omnium concipitur homo quam creatura rationalis à Deo libere produc da. Inde concipitur habitudo ipsorum actuu ad normam dirigi aptorum. Post hanc lex, t quam norma, ad quam actus isti necessario re rendi & dirigendi sint, Ac demum concipitu honestas & turpitudo, tanquam affectiones ac um ad normam relatorum. Aliud punctum rat nis heic comminisci, aut ordinem hunc interv tere, contra rationem est. Quicunq; igitur na ram illorum actuum, de quibus sermo est, ad au rem Deum referunt, ab ipso in creatione homir ita adornatam, illi mecum consentiunt. Qui a tem actus illos habitudinem & indolem suam nc à divina definitione, determinatione, & volunt te habere contendunt, illi viderint, quem sibi cre torem velint adoptare. Sane neq; *Veltbemi*

nequ

neq; universa ista factio hanc mihi persuasionem unquam eripiet, me Deo debere & quod sim, & quod homo sim, & quod creatura sim legis capax; & quod quidam motus mei voluntarii eam habeant indolem, ut omnino adaptandi sint ad normam, quam Deus in creatione mihi injunxit, & quod actus meus, si ad eam normam quadret, honestus & bonus, ubi ab ea discrepet, malus & turpis sit; & deniq; quod aliquid horum antecedenter ad Deum se habere qui asserat, in Deum Creatorem sit injurius.

§. 27. Tandem atrocē quoq; oppugnationē subeunt, quæ super necessitate in actionibus moralibus versante proposueram; eam nempe esse *non absolutam sed hypotheticam, supponentē creationem animantis rationalis, quam nemo est, quin liberrimæ voluntati Dei adscribat.* Heic ut adpareat omnem *Velthemii* conatū frustra in aërem effundi, observandū est; eum locum à me opponi verbis *Grotii* l. 1. c. 1. §. 10. quod actus, circa quos lex naturalis versatur, *à Deo necessario præcepti aut vetiti intelliguntur.* Quæstio igitur est, qualis heic necessitas sit in ordine ad Deum, seu quale genus necessitatis Deum subegerit, us circa actus istos legem statueret? Ego respondeo, eam esse non absolutā, sed hypotheticā, quia supponitur à Deo animal rationale liberrima voluntate creatum. Posito enim Deum libere voluisse, creare animal rationale, non potuit non circa certos illius actus legē disponere; quia alias voluntas Dei sibi ipsi repugnare fingeretur. Adeoque non absolute necessariū fuit à Deo legē natu-

ralem

ralem ferri; sed ea necessitas orta fuit ex supposi-tione actus, abs Deo liberrima voluntate susce-pti, nempe ex creatione hominis. Quæ autem necessario consequuntur actum libere & contin-genter susceptum, illa utique ex necessitate non ab-soluta, sed hypothetica fieri dicuntur. *Si curri movetur*, est exemplum necessitatis hypotheticæ *Velthemio* positum. Antequam quis cursum li-bere susciperet, neque currere, neq; moveri neces-sarium ipsi erat; posito autem cursu libere susce-pto, non potest non simul existere motus. Sic an-tequam Deus crearet hominem, neq; creare ho-minem, neq; legem naturæ ferre Deo necessari-um erat. Sed posito, creationem hominis ab eo libere susceptam, non potuit non lex naturæ simul ferri. Sic ut sperem, me adplicationem hujus ter-mini augistissimis imperii Methaphysici Monar-chis satis adprobare posse. De hac ergo specie necessitatis circa actiones morales versantis, qua-tenus nempe ad Deum illa refertur, unice mihi sermo fuit. Ast si alio modo formetur quæstio, aliam quoque emergere oportet responsionem. Si enim eam ad hominem referam hoc modo; quæ necessitas homini insit ad actus istos observan-dos aut omittendos? respondetur, eam esse neces-sitatem quam vocant obligationis. Sin præcise quæram de cohærentia affectionis moralis cum certa actione humana, v. g. honestatis cum hono-re parentum, turpitudinis cum adulterio: seu quænam sit illa necessitas, qua parentes honorare honestum, mæchari turpe sit: respondetur, esse

neces-

necessitatem absolutam in genere morum, quæ contradistinguitur necessitati absolutæ in genere naturæ, qua affectiones physicæ cum rebus naturalibus v. g. vis comburendi cum igne, conjunguntur. Quæ duo genera necessitatis in hoc differunt, quod hæc nil aliud præsupponat, quam actum creationis, quo rebus ejusmodi natura est à Creatore insinita; illa autem præterea superioris impositionem & legem prærequirat. Ex quibus manifeste adparet, à *Velthemio* primam illam quæstionem, de qua mihi sermo est, cum postrema confundi. Quod utrum per imprudentiam factum sit, an vero ut ansam arriperet tam abstrusæ eruditionis Oceanum exonerandi, simulq; poterve mihi insultandi, dubium est. Sane uti cucurbitas lippire, & toto cœlo à sententia mea aberrare isti homini insolitum non est: ita splendidum & se dignum finem ut dissertationi suæ imponeret, operam dedisse videtur; dum ea occasione per aliquot paginas doctrinam de necessitate, sexcentis tabellis expositam, & quam Jenæ passeres quoq; cantillant, non minore eloquentiæ torrente evolvit, quam agyrtæ virtutes adipis murium Alpinorum solent. Hinc sublato immensum supercilio & acerbitate plane Orbiliana imperitiam genuinæ, ac divinitus apud Jenenses sancitæ Metaphysicæ mihi exprobrat, in quam impingendo gravissimo me læsæ majestatis pedantiæ crimine adstrinxerim. Ad quam accusationem paucis repono; ex supra dictis manifestum esse, in quæstione à me proposita terminum necessitatis hypotheticæ proprie, & ex usu omnium Metaphysicorum fuisse adhibitum:

tum: sed quod *Velthemius* aliam quæstionem substituerit, cui iste terminus non quadraret, culpam nullam penes me esse. Deinde, si vel maxime ego terminum aliquem Scholasticum aliter accepissem, quam tabulis Sthalianis, velut æterna Parcarum lege, sancitum est; num tamen ideo tam inficeto more insultari par erat viro, cui oblatrasse unicam sibi viam ad qualemcunque famam adquirendam sufficere *Velthemius* judicavit? An tantus ideo tumultus excitandus, ac si de Ecclesiæ & reip. salute ageretur? Præsertim cum omnem illam sapientiam Velthemianam, cujus præcipuam partem *Institutiones Logicæ* fui affinis, & *tabellæ Sthalianæ* absolvunt, plane ignorasse, aut saltem ejus notitiam dissimulasse apud solide eruditos, & quibus me ac mea scripta potissimum adprobare gaudeam, non magis rubori sit; quam aulico cuipiam, quod hircum non oleat. Sed ut quod res est fatear, juvenilibus annis, & cum studia impetu potius quam judicio tractarem, non paucas bonas horas in ea philosopnia, cujus pulcritudine *Velthemius* attonitus stupet, me perdidisse memini. Quin & cum Jenæ eo ipso musæo, in quo Sthalius animam exhalaverat, uterer, quotiercunque respirarem, atomos quasdam distinctionum & terminorum metaphysicorum videbar deglutire, quibus aër iste pertinacissime infectus erat. Postea tamen diversum cœlum pulveres istos ultro discussit, & ex tota illa scientia id præcipuum remansit, quod sciam, eum, qui istam solam scit, nihil scire.

§. 28.

§. 28. Ex hisce igitur quilibet cordatus judicabit, num *Velthemius* recte clamitet; *totam litem in abusu terminorum à me facto consistere, & me revera cum istis sentire, quos ex pruritu novandi impugno.* Sane enim non intra sola vocabula hæret isthæc disceptatio; num moralitas actionum antecedenter ad voluntatem Dei legemque se habeat; num illa natura actuum, qui per se honesti aut turpes dicuntur, voluntati Creatoris opponi, an vero potius eidem subjungi & subordinari debeant? Et cum nuspiam thesin suam *Velthemius* revocet, aut ita replicet, ut cum mea conspiret, ac nihil attulerit, quo mea sententia destruatur, nescio quo jure me velim nolim inter suos numerare queat. Verum quid ille sentiat aut non sentiat mea nihil refert, modo tam inficetis clamoribus meam famam lacerare desinat. Nam uti nihil facilius mihi, quam istius miseras sophisticationes destruere; ita pœnitenda est pugna, ubi vicisse hostem inglorium habetur.

§. 29. Cum ad alia pedem jam proferrem; occurrit alia *Velthemii* dissertatio, quæ inscribitur *De Statu Controversiæ*; in qua per fœdum mendacium hæc mihi thesis affingitur; quod *nullum actum necessario turpē statuam, sed velle contingenter turpes esse illos actus quos consensus communis necessario turpes judicat. e.g. contingenter esse turpe adulteriū, quatenꝫ contingit committi ab homine ut est rationalis,* Bone Deus, in quot sese formas vertere non novit dira calumniandi rabies! Si micam boni viri habet *Velthemius*; ostendat, ubinam locorū in meis

ſcriptis ea aſsertio extet. Quam porro non minus ruditatis, quam malitiæ iſti calumniæ ſubeſt. Cui enim ignotum eſt omnes actiones humanas reſpectu exercitii aut exiſtentiæ eſse contingentes, quia à voluntate tanquam facultate libera procedunt. Verum hæc contingentia non obſtat, quo minus illis certæ affectiones neceſsario competant. Quod jam docui in *opere meo* l. 1. c. 2. §. 5. Neq; etiam quo minus v. g. adulterium homini neceſsario, i. e. ex neceſsitate obligationis ſit omittendum, & quod adulterium neceſsario turpe ſit, i. e. lege naturali, non poſitiva, non obſtat, quod illud intelligi nequeat, niſi poſito animali rationali & ſociali à Deo libere creato. Sicuti incendium intelligi non poteſt, niſi poſito igne, & materia combuſtibili à Deo libere creata. Ex quibus tamen non niſi triobolaris ſophiſta in ferret, Ergo adulterium contigenter eſt turpe; Ergo ignis contingenter eſt calidus.

§. 30. Nondum Jena nos dimittit. Poſt Velthemianas alia nobis diſsertatio offertur *anno* 1675 habita ſub præſidio celebris JCti, ſed quam ſtylus adoleſcentis fœtum arguit. Cujus temeritatem reſponſione indignam judicarem, ni ſuſpicarer robuſtiores quoſdam tela iſti ſuppeditaſse. Sed rem ipſam excutiamus, de autore parum ſoliciti. Initio igitur ſophiſticationibus ſuis aſtute viam ſtruit. Cum enim *honeſtum & turpe bono & malo morali reſpondere* pronunciaſset, honeſtum dein ita definit: *quod præciſa delectatione eſt conveniens naturæ rationali, quatenus eſt talis.* Quod

Quod primum est falsum, quo incautioribus fucum facere conatur. Honestas quippe & turpitudo, bonitas & malitia moralis per convenientiam & disconvenientiam cum lege tanquam norma actionum definienda est. Sed convenientia vel disconvenientia cum natura rationali ut tali, proprie est affectio actionum, quæ naturali lege præcipiuntur. Equidem cum optimo & sapientissimo Creatori placeret condere hominem, cujus libertas certis legibus foret circumscribenda, ejusdem naturam ita simul formavit, ut actiones, quæ lege naturali præcipiuntur, non posſent non naturæ hominis convenire, & quæ vetantur, repugnare. Sic ut legem ferendo, & libertatem hominis circumscribendo non nude potestatem suam ostentare, aut inutili vinculo molestiam homini facesſere, & velut laqueos tendere vellet; sed ut homo, dum obsequium suum Creatori adprobat, & naturæ suæ convenienter ageret, & incolumitatē juxta atq; emolumentū suum promotum iret. Unde conveniunt quidem actiones bonæ cum natura hominis; sed in ea convenientia formalis ratio bonitatis moralis non consistit. Sicuti & cum bonitas & malitia actionū sit argumentum obedientiæ, & inobedientiæ quam favor aut indignatio superioris sequitur; intelligi nequit, quomodo quis præcise eo nomine, quia naturæ suæ convenienter egerit, obsequii laudem, & superioris adprobationem mereri queat. Accedit quod utiq; actio bona sit legi positivæ obtemperasſe, mala eandem violasſe. Atqui quæ positiva

 lege

lege præcipiuntur aut vetantur, haut quidquam cum natura rationali ut tali conveniunt, aut discrepant; eoq; ex conditione naturæ rationalis investigari nequeunt. Deinde ineptum est, quod divisio actionum honestarum hoc modo instituitur: *Conveniunt porro actiones morales bonæ vel honestæ naturæ vel simpliciter, vel ex arbitrio solius præcipientis.* Nam quæ ex arbitrio solius præcipientis naturæ rationali ut tali convenire heic dicuntur, revera eidem non conveniunt, sed ad eam in universum consideratam indifferenter se habent, aut saltem certis duntaxat hominibus ex peculiari ratione conveniunt. Adeoque alteram hujus divisionis membrum revera contradictionem implicat. Quia qui positivam legem fert, nequaquam eo ipso naturam hominis ita format, ut ea lex ipsi, qua rationalis est, omnino conveniat; sicuti Creator fecit, dum legem naturæ homini abs se condendo injungere constituerat. Mendose quoq; mox dicitur; quod quæ positiva lege præcipiuntur, *casu tantum*, non intrinsece & sua natura honesta sint. Nam sane Deus & humani legislatores nequaquam *casu* leges positivas ferunt, sed gravi ratione moti, etsi ea quandoq; subjectos lateat. Sic & animadversionem merentur sequentia: *Contra ea, quæ simpliciter homini conveniunt, illa non ex hypothesi, sed sua natura sunt honesta: quoniam non demum agenda sunt propter voluntatem jussumq; divinum, sed propter intrinsecam suam cum ratione naturali convenientiam.* Ubi priora verba quidem tolerari possunt, si hoc modo expo-

exponantur: *Quæ simpliciter homini* i. e. prout est animal rationale ac sociale, *conveniunt, illa non ex hypothesi*, i. e. non ex suppositione absolutæ & nudæ voluntatis legislatoris, *sunt honesta*; seu illa non ideo honesta sunt, quia absolute legislator ita voluit, non attemperata & formata simul natura & conditione humana, ut ea honesta omnino ipsi congruerent: *sed sua natura sunt honesta*, i. e. quia natura hominis ita formata est, ut ista non possent non eidem convenire. Sed posteriora verba plane ferenda non sunt; quod quæ sua natura honosta dicuntur, *non demum agenda sint propter voluntatem, jussumque divinum, sed propter intrinsecam suam cum rationali natura convenientiam.* Atqui profecto ultima ratio, quare agenda sint, quæ lege naturali præcipiuntur, est voluntas & jussum Creatoris; neq; qui peccat ideo Dei offensam incurrit, quia naturæ suæ convenienter non egit, sed quia adversus voluntatē divinam egit. Qui voluntatē domini sui non fecit, ille vapulat. Sane *Lutherus* noster in Catechesi puerili rationem obsequii præceptis divinis præstandi à jussu & voluntate Dei arcessitum it, dum ita diligenter inculcat; Debemus Deum timere & diligere, ut hoc vel illud faciamus; cum satius fuisset ex Theologia istorum hominum dixisse: debemus naturæ nostræ convenienter agere. Neq; David Rex uspiam orat; doce me convenienter agere naturæ rationali ut tali; sed doce me agere secundū voluntatē tuam. Sed nimirū ista veteris pietatis scita novæ

sectæ

sectæ patronis sordent, qui omni conatu hoc
dentur agere, ut voluntas Dei à constitution
gis naturalis, & formatione generis humani
cludatur. Ex dictis porro facile colligitur,
sensu conclusio istius loci admittenda sit: *quoc
necessario sequitur, condito homine Deum non
tuisse non jubere talia vel prohibere*, i. e. cum D
ex libera voluntate constituisset creare animal
tura rationali ac sociali à se donandum, non pc
it non talia jubere vel prohibere; quia alias D
aberrasset à scopo suo, quem in creando hom
sibi præfixerat, adeoq; sibi ipsi velut repugnass
& contradixisset. Qui enim cum ratione a
non potest non designationi suæ convenient
agere.

§. 31. Nec minus infelicem aut fraudulent
se gerit disputator ille in formando quæstio
statu, dum dicit: *Disquirendum est, utrum den
actiones morales intrinsece, sive in se honestæ aut
pes? An potius omnes omnino ex hypothesi ac m
voluntate legislatoris sint tales?* Quis non vi
decipulam instrui vocabulo *mera* voluntati
Nam nemo unquam asseruit, quod actiones h
manæ, de quibus lege naturali disponitur, ho
stæ sint vel turpes ex *mera* voluntate Dei, i. e.
nulla plane ratio eorum præceptorum præter n
dam & absolutam voluntatem Dei allegari pos
Quippe cum Deus non potuerit non eas tales c
clarare, posita creatione animantis rationalis
socialis libere suscepta. Eoq; voluntas Dei, q
actiones istas honestas vel turpes declaravit, n
me

mera est, sed quæ non potuit non resultare ex posito actu voluntario creandi animal rationale ac sociale. Ut jam non amplius obscurum sit, quo sensu honestas & turpitudo illis actionibus in respectu ad Deum & necessario, & voluntate ejusdem inesse dici queat. Unde mirum est, quod cum Iste in sequentibus scripsisset; *à Deo hominem ad certum finem procreatum, & inde necessarium fieri, ut actiones hominum convenienter fini instituantur; in maxima autem illarum varietate quasdam ad finem utiq; esse necessarias, quasdam eidem repugnare:* mox tamen addat; *id non ex voluntate divina contingere, sed simpliciter atq; ex intrinseca, actuum natura.* Nam quia & finis iste homini voluntate divina est constitutus, & voluntate itidem divina ita sit formata hominis natura, ut certæ ipsius actiones non possent non ad finem congruere vel non congruere: igitur heic natura actuum intrinseca voluntati divinæ non opponenda, sed subordinanda est; cum nisi illud voluntate divina constitutum fuisset, hoc consecuturum non fuerat. Unde & lubenter admittimus, quod porro dicit: *Cum sapientissimum Numen ita velit institui hominum actiones, ut finem, ad quem conditi sunt, etiam consequantur, necessario quoq; jubere debuit actiones fini respondentes, adversas vetare;* quia alias sibi contraria voluisset. Sed quod sequitur, ferri non potest: *Tametsi Deus nunquam præcipisset aut vetasset, tamen exercendæ omnino vel omittendæ forent ex sua & subjecti agentis natura.* Conspirat quippe hoc cum flosculo illo Vel-

the-

themiano, parum à blasphemia abeunte: quasi lex naturæ obligatura fuisset gentes, etiamsi Deus non esset. Et si quis omnino absurdam & impiam hanc hypothesin supponere velit, istos actus nunquam à Deo lege sancitos fuisse: tunc tamen impossibile foret eas concipere sub notione honestatis aut turpitudinis, sed tantum sub notione commoditatis aut utilitatis concipi possent. Sicuti convenienter meæ naturæ ago, si sæviente frigore luculentum focum instruam, aut vestes pellibus suffultas geram; quod tamen cum nulla lege sancitum sit, nec fecisse honestum, nec omisisse turpe dicitur. Ac nauci est nova illa philosophia, quod *legis eadumtaxat vis sit, ut obligetur subjectum, & incurrat pœnam contra præceptum legislatoris nitens.* Nam hactenus omnes sani crediderunt, primam vim legis esse, subjecto significare quid agendum, quid omittendum, injuncta simul per imperium obligatione. Neque intelligi potest, quomodo quis obligari, aut pœnæ capax, fieri queat, nisi prius significatum sit, quod ab ipso fieri, quid non fieri debeat. Quæ igitur necessitas subigit ad tam absurda, & à sensu communi abhorrentia commenta confugere; nisi forte cœlum terræ miscendum est, ut Asinii Tenebrionis calumniæ aliquo fuco adornentur? *Itaque licet ante legem neq; transgressio sit, neque pœna; nihilominus tamen actus aliquis necessarius subjecto ad obtinendum finem aut fugiendum statui potest.* Bene; sed non

non sub notione honesti aut turpis, nisi lex accesserit. *Quod si jam necessario quadam jubentur aut vetantur*, inquit, *propter intrinsecam suam honestatem & turpitudinem:* (mendosè; nam scribendum erat, propter convenientiam aut repugnantiam cum natura animali ac rationali abs Deo libere formata; quia honestas & turpitudo sunt affectiones actionum, quæ legem seqvuntur.) *manifestum etiam fit, haut omnia jussum divina vel prohibitiones, mere arbitria esse.* Atqui hæc conclusio aërem ferit, quia nunquam mihi asserere in mentem venit, *omnia jussu divina mere arbitraria esse, aut quæcunque à Deo mandata aut vetita sunt, ex solo arbitrio ipsius omnia provenisse*, nullo habito respectu ad conditionem naturæ rationalis & socialis abs ipso libere formatam.

§.32. Videamus, quo acumine & candore argumentũ à me allatum dissolvere aggrediatur: *Si honesta quædam sunt ante legem divinam, ergò & ante voluntatem Dei, ergo & ante Deum & æternitatem.* Quod argumentum Ipse dicit *acutum & hebetiori inexplicabile*. Expectamus inusitatum & admirabile acumen. Negat igitur id, quod legem divinam antecedit, statim etiam ipsam voluntatẽ Dei antecedere. *Aliam enim esse voluntatem, alium declarationem voluntatis cum præceptione aut prohibitione conjunctum, quæ legis appellatione venit. Quanquam enim lex omnis voluntatem Dei præsupponat; neutiquam tamen quicquid ille voluerit fieri vel omitti, statim præcipere aut*

vetare

vetare. Atqui omnino quicquid Deus vult fieri vel omitti ab homine, seu quas actiones suscipi aut omitti, id ipsum quoq; præcipit aut vetat, & cum voluntatis illius nullus sit effectus nisi subjecto innotescat, etiam revelat seu promulgat: quippe cum heic nihil desit, quod ad legis essentiam requiratur. Quod enim Noster excipit: *quid si aliunde perspecta superioris voluntate ultro eandem sequamur? quid opus tunc lege foret?* id ad præsentem quæstionem stolide adplicatur. Nam impossibile est, creaturam aliunde voluntatem divinam perspicere, nisi Deo revelante. Quicquid ergo ille quocunq; modo revelavit, ut ab homine fieret vel non fieret, lex est. Quod non revelavit, id uti ab homine cognisci nequit, ita & lex non est. Quanquam autem *lex posterior sit voluntate, si non semper actu, at ordine considerandi;* quia nempe prius concipimus voluntatem, posterius decretum voluntatis: tamen in hac quæstione nihil interest, utrum neges, honestatem oriri à lege Dei, an à voluntate Dei; quia DEUS aliter quam per modum legis velle non potest, ut honesta ab aliis fiant; eoque ipso dum vult ea fieri, etiam legem fert. Et ab æterno voluit Deus ut honesta fierent tunc, quando existerent, qui facere honesta possent; eoq; ipso ab æterno legem ferre homini abs se condendo voluit; etsi ipsa lex actu, antequam homo conderetur, lata non fuit. In has angustias redactus Noster disputator nullam aliam elabendi viam videt, quam ut fædum illud, *Velthemio* tantopere commendatum

carmen

carmen resonet: *Honesta heic loci intelliguntur, quæ facienda nobis sunt, quantumvis nunquam voluisset Deus, nunquam præcepisset, ut faceremus.* Ergo hoc solum restat, ut isti homines dicant; humanum genus futurũ fuisse, licet nunquam à Deo fuisset creatum. Pergit; quæ (honesta) *ideo velle, ideo præcipere debuit, quoniam homini facienda erant.* Mirum in ista secta novum quempiam Deum comminiscatur, antea ignotum, qui Deo Creatori humani generis injungeret, quid ipse *velle* & *præcipere deberet.* Et quid lege lata opus erat, si ista & antea homini facienda, & antea honesta erant? Sequitur; *posita igitur honestate ista, ponitur simul voluntas divina, ut tempore conjuncta sint, ordine considerandi duntaxat separentur. Prius enim adsit oportet objectum voluntatis, antequam velis.* Sed nimirum oblitus est Noster, sermonem esse de voluntate ejus, cujus nullum objectum extra ipsum extaret, ni ipse voluisset: & quod voluntas divina objecta extra se determinet, non quod objecta determinent voluntatem divinam. Hactenus igitur sat crasse circa resolutionem hujus difficultatis versatus est Noster. Sed nunc *subtilius rem rimatus* ita demum statuit. *Non datur honestum, nisi respectu hominis, Ergo non præcedit æternitatem.* i. e. non datur honestum, nisi in actionibus humanis ad legem conformatis. *Quod si ab æterno conditus fuisset homo, quin ab æterno quædam ejusdem fini convenerint aut repugnarint, nihil dubitandum.* Non intelligit Noster, contradictionem implicare, *conditum esse ab æterno.*

N Quod

Quod enim ab æterno eſt, id conditum non eſt; & quod conditum eſt, non potuit ab æterno eſse, ſed omnino principium habuit. *Ut igitur finem obtineri Deus, ita & congrua atq; neceſsaria ei fini, contraria vitari ab æterno voluiſset.* Sed num ex admiſsa hac etiam ſtolida hypotheſi ſequitur, quo minus honeſtas ſit affectio actionum humanarum ex conformitate cum lege reſultans? Aut numquid per hypotheſes contradictorias veritas deſtrui poteſt? *At legem forte nullam præſcripſiſset.* Aſt hoc non *forte* ſed fortiter declinare eſt. Ponitur finis, ponitur effectus; aſt non ponitur medium neceſsarium, ſeu quo non interveniente nec finis obtineri, nec effectus intelligi poteſt. Si rationem quæras tanti abſurdi, nihil audis, niſi *forte* nullam legem præſcripſiſset. Ita diſputare ſolent, qui *Velthemium*, tantum Analytices artificem, cominus vociferantem audiunt? *Quocirca habuiſsemus honeſta, æternitati coæva, lege priora, cum voluntate Numinis arctiſsime, & in ipſo ortu hominis conjuncta.* Adſpergamus frigidam huic ratiocinio, quia jamjam ſub manibus videtur expiraturum. Et tamen theatro ob muteſcente plauſum ſibi ipſe dat miſer hiſtrio. *Ita obtudimus*, inquit, *acumen.* Riſum teneatis amici?

§. 33. Neque tamen poſt tanta deliria deſinit argutator Noſter: *Licet porro finis, ad quem homo procreatus, poſitus in divino arbitrio fuerit, ut illo demum conſtituto actiones quædam intrinſece honeſtæ aut inhoneſtæ dicantur; id tamen nobis nihil negotii*

gotii facesſit. Et quid tali modo diſputanti negotium facesſere poſset, qui per contradictorias hypotheſes ſua abſurda ſtabilit? *Nam accipiendus jam eſt finis*, inquit, *prout conſtitutus eſt.* Atqui finis iſte, prout conſtitutus eſt, omnino includit legem tanquam medium aut normam, ad quam actiones hominum fini à divino arbitrio conſtituto attemperandæ ſint, ut honeſtæ audire queant. Ergo in mille ſe formas vertat licet Noſter, nunquam tamen efficiet, ut honeſtas actionum legem divinam antevertat. Denique ut adpareat, iſtos homines omne ſuum præſidium in Sophiſticationibus reponere, ita totum locum concludit: *Quare non eſt cur aſsentiamur illis, qui omnia Dei juſsa vel interdicta tantum voluntaria eſse volunt, quaſi, ante legem nihil referat, ſive actus aliqvis inſtituatur, ſive omittatur ab homine, ſive contrarium ejus fiat.* Aſt ubinam ego hanc rem ita explicavi, dum voluntatem Dei uti non à creatione, ita nec à legis naturalis latione excludendam contendi; quod nihil referat, quicquid homini præciperetur? Cum ad nauſeam usque à me inculcatum ſit, poſita tali natura, conditione & fine hominis, non potuiſse non eas leges à Deo humano generi ferre. Fine enim & natura atq; conditione ſemel deſignata, non amplius *meri* res arbitrii eſt, quæ media, aut quæ leges ſint præſcribendæ. Et immane quantum fallitur Noſter, quando dicit: *Si meri res arbitrii fuiſset, etiam in contraria fini ſuo potuiſset actus dirigere.* Nam in contraria fini ſuo tendere ſtultitiæ eſt.

 Eoq;

Eoq; absurdum juxta & impium est, arbitrio Crea toris talem libertatem tribuere, quæ contraria fin suo suscipere posfit. Hinc & stolide alia quæsti instituitur: *Utrum jus naturæ constet ex præcept mere arbitrariis, an vero necessariis?* Nam eg semper mere arbitraria præceptis legis naturali contradistinxi, & necessitatem sui generis hisc nunquam detraxi. Sic quando dicitur: *natura le jus ex natura objecti oriri, positivum à præcepto* id ita interpretandum, ut à naturali jure præce ptum non excludatur, sed quod attemperatum est ad naturam & conditionem hominis in uni versum, qualis attemperatio in positivis legibu non conspicitur. Tandem à Nostro carmen Vel themianum repetitur: *Subsistendum esse sciscitan ti, cur aliquid natura præcipiat aut vetet? in illa ratione; quia intrinsece honestum, quia intrinsec turpe est. Hæc prima juris naturalis principia, ultr quæ causam nullam reddere à priori scimus. Hone sta enim natura sunt, quæ in se, nullo respectu ad le gem, conveniunt rationali naturæ, sive quæ in se re spondent fini, ad quem homo est conditus.* Ut hoc do gma à nemine deinceps impugnetur, opus fueri terribili anathemate id munire. Pergit: *Ita male sic reddideris honesti causam; quia conveni humanæ naturæ, seu quia convenit cum fine, ad quem à Deo sumus procreati. Quis enim sobriæ mentis ita loquatur? Homo i. e. animal rationale est, quia es animal rationale.* Hoc quidem *Velthemio* & soci is recte canitur. Verum ex mea sententia quæ stiones & responsiones ita sunt formandæ. Cu

hoc

hoc vel illud, v. g. gratum esse, & honestum? quia id lege naturali præcipitur. Cur lex naturalis id lege naturali præcipit? Quia id congruit cum natura & conditione hominis in universum. Unde eam naturam & conditionem sortitus est homo? ex assignatione & dono Creatoris. Cur ejusmodi naturam & conditionem isti creaturæ assignare eidem placuit? Quia ejus sapientiæ & bonitati ita visum fuit. Hucusq; ubi perventum fuerit, ego subsistendum demum judico. *Atq;* hæc isti disputatori sufficiant.

§. 34. Addamus etiam, quæ super hac quæstione philosophatus est *Josua Schwarzius*, qui utut mandato Regio juberetur silentium agere; tamen ne per inclusæ sapientiæ fermentationem intestina creparent, maluit spretæ Majestatis Regiæ reus esse, quam isthæc mysteria non eructare. *Quærenti*, inquit, *Cur quæ lege naturali prohibentur, absolute, per se & sua natura sint turpia?* *Respondet, & quidem absq; omni ruditatis, malitiæ, aut κενοδοξίας rubore*, & prout tam illustris Indicis autore dignum est: *Non ideo, quod rationi repugnant, (id enim circulus iste foret, qui nobis* (Tenebrionistis) *immerito affingitur; verum quod infinitæ sapientiæ & justitiæ Dei, adeoq; summæ rectitudini intellectus, & voluntatis divinæ adversatur.* Ubi primo observandum, quæstionem ex mente *Velthemii* & aliorum vitiligatorum inepte hoc modo concipi: Nam illi τὸ *per se & sua natura* opponunt cuivis rationi à priori: seu quando aliquid per se & sua natura honestum dicitur, nullam amplius

rationem inquirendam putant, sed plane in eo acquiescere jubent. Unde & iidem clamant; honestum & turpe, quod per se tale dicitur, antecedenter se ad voluntatem Dei habere. Dein quæ tanto cum supercilio profertur responsio, obscuritate, & ambiguitate laborat. Nam non satis distincte exprimitur, utrum hoc, quod per se turpia sapientiæ & justitiæ Dei adversantur, ex dispositione, sanctione, & jussu ipsius Dei provenerint, seu utrum ipse Deus effecerit, ut ista per se turpia divinæ sapientiæ & justitiæ repugnarent; an vero illa citra dispositionem Dei per se extiterint. Posterior sensus revera discedit in sententiam *Velthemii*, quam tamen iste visus fuit rejecisse. Prior autem sensus mihi non contradicit. Nam ego quidem non repugno, si quis asserere velit Deum condendo naturam hominis procurasse ut certæ hominis actiones ejus justitiæ & sapientiæ congruerent, quædam non congruerent. Sed tunc ulterius notandum, eam responsionem esse remotam, & velut saltum committere, simulque ex diversa disciplina peti. Nam proxima & immediata responsio ad propositam quæstionem est hæc: Quia Creator naturam hominis ita formavit, ut ista non possent non repugnare legi, quam conditio ejusmodi naturæ requirebat, eoq; homini essent vitanda. At si quis ulterius quærendo instet; cur Deus naturam hominis ita formavit? tunc quidem ex lumine rationis nullum aliud responsum superest, quam quod istud optimo & sapientissimo Creatori ita placuit. Nam ea responsio quo

quod id congruerit sapientiæ & justitiæ divinæ, aut quod divina justitia hoc requisiverit, ex scitis religionis Christianæ petitum est. Ratio enim sibi relicta ignorat, quod justitia divina præcise requisiverit ejusmodi animal creari, cujus certæ actiones cum ipsa convenientiam aut discrepantiam haberent. *Idem* quoque circa terminum necessitatis hypotheticæ cum *Velthemio* diversas quæstiones confundit; qua de re supra satis dictum. Deniq; & novam heic difficultatem movet Noster. Negat quippe, posita mea assertione, quod *omnes actus illi, qui vel turpes sunt, ut blasphemia, incestus, vel honesti, ut cultus & honor Dei, castitas, temperantia, &c. ex hypothesi rationis aut socialitatis liberrime à Deo creatæ, tales sint. Turpes enim & honestos eos esse respectu infinitæ sapientiæ & justitiæ DEI; quod eidem vel repugnant, vel conformes sunt. Cultum quippe Dei & blasphemiam, illum honestum, hanc turpem esse, non solum prout ab homine animante sociali, sed etiam ab Angelo, vel Spiritu sociali non creato i. e. diabolo proficiscerentur.* Enimvero & hic scrupulus nihili est. Nam primo ex nostra sententia id, quod ex voluntate Dei profectum est, & id quod cum ipsius sapientia & justitia congruit, sibi invicem non sunt opponenda; quippe cum commode simul stare possint. Deinde unice mihi propositum fuit jus quod in homines cadit inquirere. De jure Naturæ Angelorum & diabolorum dispiciant subtiles isti homines, qui

cum doctoribus Angelicis & Seraphicis famili
ritatem contraxerunt, & qui de conditione sp
rituum non minore confidentia, quam Medici d
partibus humani corporis, disputant. Quod au
tem cultus Dei spiritibus creatis honestus, blas
phemia turpis sit, id provenit ex causa, quæ in ho
mines æque ac in istos cadit; nempe quia à De
creati sunt, intellectu ac voluntate præditi. Ta
enim Creaturæ non potest non cultus Creator
convenire, blasphemia disconvenire. Addan
tur quoq; supra disputata §. 25. Sed qua ration
in Spiritus castitas, incestus, temperantia cadat
tunc intelligemus, quando à *Schwarzio* de diver
sitate sexus in Spiritibus, eorundemq; diæta tra
ditum fuerit.

§. 35. Fuit insuper non nemo, qui alibi loco
rum scrupulos suos circa meam sententiam pu
blice exposuit. Is igitur admittit, *proximam ratio
nem aut causam, qua Deus adductus sit ad talem no
bis vivendi regulam proponendam esse naturam hu
manam; quippe cum frustra ab homine exigerentu
tales actiones, ni homo esset homo, i. e. animal ani
ma rationali præditum.* *Remotam* tamen ratio
nem esse *ipsam illam actuum, qui lege naturali im
perantur, honestatem & pulcritudinem intrinsecam*
Nam tales actus v. g. *benefactorem amare, colere
venerari, innocentem non lædere, jus suum cuiq; tri
buere, ordinatam & castam degere vitam, stare pa
ctis, non mentiri, neminem iniquis fraudibus oppri
mere, in se & sua habitudine intrinseca adeo esse
justos & honestos, ut pro summa sanctitate & justiti*

su

sua non potuerit non istos Deus exigere abs quovis, qui per naturam tales præstare posset. Enimvero satis patet, gratis heic contradicendi ansam fuisse, quæsitam. Nam & nos asserimus, Deum sibi ipsi fuisse repugnaturum, si creato animali rationali ac sociali tales actus eidem non injunxisset. Sed id inde consequi negamus, voluntatem divinam hinc excludendam, aut actus istos denominationem bonitatis moralis non sortiri à convenientia cum lege. Absurdum quoque est, hisce actibus intrinsecam aliquam habitudinē tribuere citra suppositionem idonei subjecti, abs quo isti actus exerceri debeant. Nisi enim ponas creaturas rationales ac sociales, hi actus non magis intelligi possunt, quam discrimina sonorum remoto ex rerum natura omni auditu. Eoque habitudo illorum non est intrinseca & abstracta à subjecto, sed relativa ad subjectum idoneum, cui & ipsi notio legis subest. Inde *Idem* contendit, *actionum quarundam bonitatem & malitiam non unice à cujusquam voluntate, aut libera quadam superioris impositione, sed à necessaria istarum actionum cum subjecta convenientia vel repugnantia metiendam esse.* Sed incassum opera heic ponitur, si meminisse voluisset, nos distinxisse inter impositionem, quæ à mera & libera voluntate superioris proficiscitur, & quæ constructionem & determinationem ab eadem factam consequitur. Quarum illa in positivis, hæc in naturalibus legibus locum habeat. Fatetur deinde, *in ipso motu potentiæ physicæ per se non inesse aliquam moralitatem:*

humanam tamen *actionem non solius motus physi* *specificatione absolvi*, *sed attendendum etiam a* *principia actionum, circumstantias, objectum*; se & illud simul monitum, quicquid in actione hu mana à lege determinatur id morale esse, cætera ad motum physicum referri. Frustra quoq; ja- ctatur, *inprimis habendam rationem objecti, con gruatne illud actioni, an repugnet*. Inde v. g. *ama- re Deum, honorare parentes, benefactores & sup- riores, probare honesta, vituperare turpia, occider infestum patriæ hostem, &c. in se & sua natura æ- qvum & honestum haberi*. Atqui an aliquod ob- jectum congruat vel repugnet actioni, i. e. an mo tus aliquis physicus recte, necne circa aliquod objectum exerceatur, id intelligi nequit, nisi posito certo subjecto agente; cui an congruat v non congruat circa certum objectum aliquem motum exercere, ex ipsius subjecti condition judicandum fuerit. Sic si pronunciare velis qualis actio sit *honorare parentes*, necessario po- nendum est certum subjectum, nempe homo: posito autem homine ponitur quoq; lex condi- tioni naturæ ipsius à Creatore assignatæ con- grua. Eoq; τὸ *in se & sua natura* heic imperite legi opponitur. Porro *Idem* ut probet, etiam citra respectum ad legem deprehendi posse moralita- tem in actionibus humanis, exempli loco adducit quæstionem, *an Deus sit colendus, an contemnen- dus*. Cujus priorem partem affirmandam dicit, posteriorem negandam ex sola consideratione

natur

naturæ divinæ, idque *colligi non lege quadam, sed necessaria prædicati cum subjecti seu actionis physicæ cum objecto congruentia.* Atqui quæstio hæc moveri, & locum habere nequit, nisi posita creatura rationali, ex cujus indole facile colligitur, necessitatem colendi Numinis lege ipsi injunctam. Nam an nulla creatura præter brutam existente hæc quæstio sit in cathedris agitanda, vix crediderim. Pariter ineptum est, quod additur; *innocentem lædere, suum nemini tribuere, fidem frangere, probos homines maledictis insectari &c. adeo manifestam implicare iniquitatem, ut quamvis nullus esset sensus legis, nulla veneratio Numinis, nullum supplicii periculum, tamen non possint non etiam sceleratissimi homines fateri, si ad ipsam fœditatem actionum istarum attenderent, haut æqvum & honestum esse, ut tali modo se erga proximū & æqualem gerant: saltem alios, ad quos actio illa non spectaret, male judicium laturos.* Atqui tales actus dari non possent, nisi existerent homines legibus obnoxii. Nisi forte credimus, quæstiones de honesto & turpi multum negotii daturas, si præter bruta nullum animal orbis terrarū caperet. Et vellem scire, utrum qui ita pronunciant, rationales ac sociales sese creaturas esse præsupponant, an minus. Si prius, sane dubitandum non est, quin ipsorum judicium procedat ex animo sensu legis naturalis penitus imbuto. Sin posterius, tunc pari certitudine heic pronunciant, ac si homo de meditationibus bestiæ, aut avis, aut piscis liquidi quid definire præsume-

Quod enim ab æterno est, id conditum non est & quod conditum est, non potuit ab æterno esse sed omnino principium habuit. *Ut igitur finem obtineri Deus, ita & congrua atq; necessaria ei fini contraria vitari ab æterno voluisset.* Sed num ex admissa hac etiam stolida hypothesi sequitur, quo minus honestas sit affectio actionum humanarum ex conformitate cum lege resultans? Aut num quid per hypotheses contradictorias veritas de strui potest? *At legem forte nullam præscripsisset.* Ast hoc non *forte* sed fortiter declinare est. Ponitur finis, ponitur effectus; ast non ponitur medium necessarium, seu quo non interveniente nec finis obtineri, nec effectus intelligi potest. Si rationem quæras tanti absurdi, nihil audis, nisi *forte* nullam legem præscripsisset. Ita disputare solent qui *Velthemium*, tantum Analytices artificem cominus vociferantem audiunt? *Quocirca habuissemus honesta, æternitati coæva, lege priora, cum voluntate Numinis arctissime, & in ipso ortu hominis conjuncta.* Adspergamus frigidam huic ratiocinio, quia jamjam sub manibus videtur expiraturum. Et tamen theatro ob mutescente plausum sibi ipse dat miser histrio. *Ita obtudimus*, inquit, *acumen.* Risum teneatis amici?

§. 33. Neque tamen post tanta deliria definit argutator Noster: *Licet porro finis, ad quem homo procreatus, positus in divino arbitrio fuerit, ut illo demum constituto actiones quædam intrinsece honestæ aut inhonestæ dicantur; id tamen nobis nihil ne-*

goti

gotii facessit. Et quid tali modo disputanti negotium facessere posset, qui per contradictorias hypotheses sua absurda stabilit? *Nam accipiendus jam est finis*, inquit, *prout constitutus est.* Atqui finis iste, prout constitutus est, omnino includit legem tanquam medium aut normam, ad quam actiones hominum fini à divino arbitrio constituto attemperandæ sint, ut honestæ audire queant. Ergo in mille se formas vertat licet Noster, nunquam tamen efficiet, ut honestas actionum legem divinam antevertat. Denique ut adpareat, istos homines omne suum præsidium in Sophisticationibus reponere, ita totum locum concludit: *Quare non est cur assentiamur illis, qui omnia Dei jussa vel interdicta tantum voluntaria esse volunt, quasi, ante legem nihil referat, sive actus aliqvis instituatur, sive omittatur ab homine, sive contrarium ejus fiat.* Ast ubinam ego hanc rem ita explicavi, dum voluntatem Dei uti non à creatione, ita nec à legis naturalis latione excludendam contendi; quod nihil referat, quicquid homini præciperetur? Cum ad nauseam usque à me inculcatum sit, posita tali natura, conditione & fine hominis, non potuisse non eas leges à Deo humano generi ferre. Fine enim & natura atq; conditione semel designata, non amplius *meri* res arbitrii est, quæ media, aut quæ leges sint præscribendæ. Et immane quantum fallitur Noster, quando dicit: *Si meri res arbitrii fuisset, etiam in contraria fini suo potuisset actus dirigere.* Nam in contraria fini suo tendere stultitiæ est.

Eoq; absurdum juxta & impium est, arbitrio Creatoris talem libertatem tribuere, quæ contraria fin suo suscipere possit. Hinc & stolide alia quæstio instituitur: *Utrum jus naturæ constet ex præceptis mere arbitrariis, an vero necessariis?* Nam ego semper mere arbitraria præceptis legis naturalis contradistinxi, & necessitatem sui generis hisce nunquam detraxi. Sic quando dicitur: *naturale jus ex natura objecti oriri, positivum à præcepto*, id ita interpretandum, ut à naturali jure præceptum non excludatur, sed quod attemperatum est ad naturam & conditionem hominis in universum, qualis attemperatio in positivis legibus non conspicitur. Tandem à Nostro carmen Velthemianum repetitur: *Subsistendum esse sciscitanti, cur aliquid natura præcipiat aut vetet? in illa ratione; quia intrinsece honestum, quia intrinsece turpe est. Hæc prima juris naturalis principia, ultra quæ causam nullam reddere à priori scimus. Honesta enim natura sunt, quæ in se, nullo respectu ad legem, conveniunt rationali naturæ, sive quæ in se respondent fini, ad quem homo est conditus.* Ut hoc dogma à nemine deinceps impugnetur, opus fuerit terribili anathemate id munire. Pergit: *Itaq; male sic reddideris honesti causam; quia convenit humanæ naturæ, seu quia convenit cum fine, ad quem à Deo sumus procreati. Quis enim sobriæ mentis ita loquatur? Homo i.e. animal rationale est, quia est animal rationale.* Hoc quidem *Velthemio* & sociis recte canitur. Verum ex mea sententia quæstiones & responsiones ita sunt formandæ. Cur hoc

hoc vel illud, v. g. gratum esse, & honestum? quia id lege naturali præcipitur. Cur lex naturalis id lege naturali præcipit? Quia id congruit cum natura & conditione hominis in universum. Unde eam naturam & conditionem sortitus est homo? ex assignatione & dono Creatoris. Cur ejusmodi naturam & conditionem isti creaturæ assignare eidem placuit? Quia ejus sapientiæ & bonitati ita visum fuit. Hucusq; ubi perventum fuerit, ego subsistendum demum judico. *Atq; hæc isti* disputatori sufficiant.

§. 34. Addamus etiam, quæ super hac quæstione philosophatus est *Josua Schwarzius*, qui utut mandato Regio juberetur silentium agere; tamen ne per inclusæ sapientiæ fermentationem intestina creparent, maluit spretæ Majestatis Regiæ reus esse, quam isthæc mysteria non eructare. *Quærenti*, inquit, *Cur quæ lege naturali prohibentur, absolute, per se & sua natura sint turpia?* *Respondet, & quidem absq; omni ruditatis, malitiæ, aut* κενοδοξίας *rubore*, & prout tam illustris *Indicis* autore dignum est: *Non ideo, quod rationi repugnant, (id enim circulus iste foret, qui nobis* (Tenebrionistis) *immerito affingitur; verum quod infinitæ sapientiæ & justitiæ Dei, adeoq; summæ rectitudini intellectus, & voluntatis divinæ adversatur.* Ubi primo observandum, quæstionem ex mente *Velthemii* & aliorum vitiligatorum inepte hoc modo concipi: Nam illi τὸ *per se & sua natura* opponunt cuivis rationi à priori: seu quando aliquid per se & sua natura honestum dicitur, nullam amplius

rationem inquirendam putant f. d plane in eo ad quiescere jubent. Unde & iidem clamant; ho nestum & turpe, quod per se tale dicitur, antece denter se ad voluntatem Dei habere. Dein qu tanto cum supercilio profertur responsio, obscu ritate, & ambiguitate laborat. Nam non satis di stincte exprimitur, utrum hoc, quod per se turpi sapientiæ & justitiæ Dei adversantur, ex dispo tione, sanctione, & jussu ipsius Dei provenerint seu utrum ipse Deus effecerit, ut ista per se tur pia divinæ sapientiæ & justitiæ repugnarent; an vero illa citra dispositionem Dei per se extiterint. Posterior sensus revera discedit in sententiam *Velthemii*, quam tamen iste visus fuit rejecisse. Prior autem sensus mihi non contradicit. Nam ego quidem non repugno, si quis asserere veli Deum condendo naturam hominis procurasse ut certæ hominis actiones ejus justitiæ & sapien tiæ congruerent, quædam non congruerent. Sed tunc ulterius notandum, eam responsionem esse remotam, & velut saltum committere, simulq ex diversa disciplina peti. Nam proxima & imme diata responsio ad propositam quæstionē est hæc Quia Creator naturam hominis ita formavit, ut ista non possent non repugnare legi, quam condi tio ejusmodi naturæ requirebat, eoq; homini ess vitanda. Ast si quis ulterius quærendo instet; cu Deus naturam hominis ita formavit? tunc qui dem ex lumine rationis nullum aliud responsum superest, quam quod istud optimo & sapientis simo Creatori ita placuit. Nam ea responsio

quo

quod id congruerit ſapientiæ & juſtitiæ divinæ, aut quod divina juſtitia hoc requiſiverit, ex ſcitis religionis Chriſtianæ petitum eſt. Ratio enim ſibi relicta ignorat, quod juſtitia divina præciſe requiſiverit ejusmodi animal creari, cujus certæ actiones cum ipſa convenientiam aut diſcrepantiam haberent. *Idem* quoque circa terminum necesſitatis hypotheticæ cum *Velthemio* diverſas quæſtiones confundit; qua de re ſupra ſatis dictum. Deniq; & novam heic difficultatem movet Noſter. Negat quippe, poſita mea aſsertione, quod *omnes actus illi, qui vel turpes ſunt, ut blaſphemia, inceſtus, vel honeſti, ut cultus & honor Dei, caſtitas, temperantia, &c. ex hypotheſi rationis aut ſocialitatis liberrime à Deo creatæ, tales ſint. Turpes enim & honeſtos eos eſse reſpectu infinitæ ſapientiæ & juſtitiæ DEI; quod eidem vel repugnant, vel conformes ſunt. Cultum quippe Dei & blaſphemiam, illum honeſtum, hanc turpem eſse, non ſolum prout ab homine animante ſociali, ſed etiam ab Angelo, vel Spiritu ſociali non creato i. e. diabolo proficiſcerentur.* Enimvero & hic ſcrupulus nihili eſt. Nam primo ex noſtra ſententia id, quod ex voluntate Dei profectum eſt, & id quod cum ipſius ſapientia & juſtitia congruit, ſibi invicem non ſunt opponenda; quippe cum commode ſimul ſtare posſint. Deinde unice mihi propoſitum fuit jus quod in homines cadit inquirere. De jure Naturæ Angelorum & diabolorum diſpiciant ſubtiles iſti homines, qui

cum doctoribus Angelicis & Seraphicis familia
ritatem contraxerunt, & qui de conditione sp
rituum non minore confidentia, quam Medici d
partibus humani corporis, disputant. Quod au
tem cultus Dei spiritibus creatis honestus, blas
phemia turpis sit, id provenit ex causa, quæ in ho
mines æque ac in istos cadit; nempe quia à De
creati sunt, intellectu ac voluntate præditi. Ta
enim Creaturæ non potest non cultus Creatori
convenire, blasphemia disconvenire. Addan
tur quoq; supra disputata §. 25. Sed qua ration
in Spiritus castitas, incestus, temperantia cadat
tunc intelligemus, quando à *Schwarzio* de diver
sitate sexus in Spiritibus, eorundemq; diæta tra
ditum fuerit.

§. 35. Fuit insuper non nemo, qui alibi loco
rum scrupulos suos circa meam sententiam pu
blice exposuit. Is igitur admittit, *proximam ratio
nem aut causam, qua Deus adductus sit ad talem no
bis vivendi regulam proponendam esse naturam hu
manam; quippe cum frustra ab homine exigerentu
tales actiones, ni homo esset homo, i. e. animal ani
ma rationali præditum.* *Remotam* tamen ratio
nem esse *ipsam illam actuum, qui lege naturali im
perantur, honestatem & pulcritudinem intrinsecam*
Nam tales actus v. g. *benefactorem amare, colere
venerari, innocentem non lædere, jus suum cuiq; tri
buere, ordinatam & castam degere vitam, stare pa
ctis, non mentiri, neminem iniquis fraudibus oppri
mere, in se & sua habitudine intrinseca adeo esse
justos & honestos, ut pro summa sanctitate & justiti*

su

sua non potuerit non istos Deus exigere abs quovis, qui per naturam tales præstare posset. Enimvero satis patet, gratis heic contradicendi ansam fuisse, quæsitam. Nam & nos asserimus, Deum sibi ipsi fuisse repugnaturum, si creato animali rationali ac sociali tales actus eidem non injunxisset. Sed id inde consequi negamus, voluntatem divinam hinc excludendam, aut actus istos denominationem bonitatis moralis non sortiri à convenientia cum lege. *Absurdum* quoq; est, hisce actibus intrinsecam aliquam habitudinē tribuere citra suppositionem idonei subjecti, abs quo isti actus exerceri debeant. Nisi enim ponas creaturas rationales ac sociales, hi actus non magis intelligi possunt, quam discrimina sonorum remoto ex rerum natura omni auditu. Eoq; habitudo illorum non est intrinseca & abstracta à subjecto, sed relativa ad subjectum idoneum, cui & ipsi notio legis subest. Inde *Idem* contendit, *actionum quarundam bonitatem & malitiam non unice à cujusquam voluntate, aut libera quadam superioris impositione, sed à necesearia istarum actionum cum subjecta convenientia vel repugnantia metiendam esse.* Sed incassum opera heic ponitur, si meminisse voluisset, nos distinxisse inter impositionem, quæ à mera & libera voluntate superioris proficiscitur, & quæ constructionem & determinationem ab eadem factam consequitur. Quarum illa in positivis, hæc in naturalibus legibus locum habeat. Fatetur deinde, *in ipso motu potentiæ physicæ per se non inesse aliquam moralitatem:*

 huma-

naturæ divinæ, idque *colligi non lege quadam, sed necessaria prædicati cum subjecti seu actionis physicæ cum objecto congruentia.* Atqui quæstio hæc moveri, & locum habere nequit, nisi posita creatura rationali, ex cujus indole facile colligitur, necessitatem colendi Numinis lege ipsi injunctam. Nam an nulla creatura præter brutam existente hæc quæstio sit in cathedris agitanda, vix crediderim. Pariter ineptum est, quod additur; *innocentem lædere, suum nemini tribuere, fidem frangere, probos homines maledictis insectari &c. adeo manifestam implicare iniquitatem, ut quamvis nullus esset sensus legis, nulla veneratio Numinis, nullum supplicii periculum, tamen non possint non etiam scelestissimi homines fateri, si ad ipsam fœditatem actionum istarum attenderent, haut æquum & honestum esse, ut tali modo se erga proximū & æqualem gerant: saltem alios, ad quos actio illa non spectaret, male judicium laturos.* Atqui tales actus dari non possent, nisi existerent homines legibus obnoxii. Nisi forte credimus, quæstiones de honesto & turpi multum negotii daturas, si præter bruta nullum animal orbis terrarū caperet. Et vellem scice, utrum qui ita pronunciant, rationales ac sociales sese creaturas esse præsupponant, an minus. Si prius, sane dubitandum non est, quin ipsorum judicium procedat ex animo sensu legis naturalis penitus imbuto. Sin posterius, tunc pari certitudine heic pronunciant, acsi homo de meditationibus bestiæ, aut avis, aut piscis liquidi quid definire præsume-

sumeret. Quin si quis assumta tam absurda hypothesi de honestate actionum humanarum pronunciare instituat, perinde feliciter rem expediet, ac si sublata ex rerum natura luce super coloribus disputare vellet. Ex ejusmodi igitur præmissis & hypothesibus num aliquid contra sententiam, nostram firmiter concludi queat, & num exinde obligatio aliquid faciendi aut omittendi citra jussum superioris & legem demonstrata sit, eruditi judicent. Quæ præterea rationes adferuntur pro hac sententia, quod *detur aliquid in se & sua natura absq; omni respectu ad legem, turpe aut honestum*, facile destrui possunt. Dicitur; *quod Dei actiones justæ sint & honestæ, id non esse ex impositione & lege superioris.* Enimvero jam antea monitum fuit, quæstionem esse non de rectitudine actionum divinarum, sed de origine moralitatis in actionibus humanis. Additur; *adeo necessariam esse actuum quorundam ad certa objecta relationem, & convenientiam, ut ni ad conveniens sibi objectum illi referantur, non possit non moralis deformitas oriri; idq; non ex lege vel superioris imperio, sed ex ipsa rerum actionumq; ad se invicem habitudine provenire.* Atqui illa habitudo ex conditione subjecti promanat, cui lex simul includitur. Sic *cultus Dei* non intelligitur, nisi positis creaturis intelligentibus, quas dum tales produxit Deus, simul sui cultum iisdem imperavit; & ut ille cultus in eas cadere posset, talem naturam iisdem attribuit. Sic *amare & venerari benefactorem* nemo potest, nisi naturam habeat, ut quid

& qua

t qua de causa ab altero in ipsum conferatur, in-
elligere queat. Ast qui talem naturam sortitus
st, eidem illud ipsum lege injungitur. Idem
de *honore erga parentes, obedientia erga Dominos,
servanda fide, non lædendo innocente* & similibus
judicandum. Et sane posito subjecto idoneo ta-
les actus inhonestos pronunciare, aut contrarios
hisce honestos contradictorium foret: non autem
existente subjecto idoneo tales quoque actus dari
nullo modo possunt, eoque de habitudine illarum
frustra anquiritur, cum entis nullæ sint affectio-
nes. Adjungitur; *cum adquisita notitia honesti &
turpis ducatur ab actuum cum objecto, circumstan-
tiisque & principiis collatione, ejusmodi notitiam nul-
lam fore ni dentur actiones quædam in se & sua na-
tura tales, quibus absque ullo ad legem respectu ho-
nestas insit.* Sed fateor me non esse ita lynceum,
ut connexionem hujus ratiocinii perspicere vale-
am. Urgetur denique: *si nihil antecedenter ad le-
gem turpe aut honestum sit, necessum esse jus impe-
rii, parendique debitum, omnemque adeo legum vim &
obligationem tolli. Vanam enim esse legem, nisi
antecedenter ad legem ponatur in imperante jus im-
perandi, legesque condendi & in parente obligatio ad
componendum actiones suas juxta alterius præscri-
ptum. Equidem rationem, cur hoc vel illud agen-
dum sit recte reddi hanc: quia lege præcipitur: sed
cur legi & jussu superioris parendum sit, inepte poni
rationem; quia id lege præcipitur, cum idem per
idem hoc modo probetur. Ergo saltem hoc antece-
denter ad legem per se æqvum & honestum erit, ut*

præ-

præstantiori, eminentiori, & prudentiori benefa[cto]ri cultum, honorem, & obedientiam præstemus. Ho[c] ratiocinium vim aliquam haberet si præter hu[manas] leges nullæ divinæ darentur; ac si nullu[m] esset imperium præter hominis in hominem. E[t]nimvero quia Deus hominem qualem vellet crea[]vit, & qua uti conditione deberet eidem assigna[]vit, non opus est aliqua ratione à priori, ut osten[]datur, quare Creatoris legibus sit parendum. Na[m] ut hæc summa esset lex; creatura rationalis legi[]bus Creatoris parere debet, ipse Creator fecit. I[n] conceptu autem Creatoris, notio præstantioris, & eminentioris, & prudentioris, & benefactoris in est. Ut autem humanis legibus pareamus lex di[]vina imperat. Est autem cerebri valde vertigino[si] aliquem heic *circulum* somniare; velut *quan[do] ex nobis quæritur, cur v. g. furtum non sit facien[]dum, & respondeamus, quia lege est vetitum, ubi ulte[]rius urgeamur, cur quod lege est vetitum non sit com[]mittendum, nil aliud habeamus, quod reponamus, n[i]si quia & illud lege prohibitum sit.* Nam quand[o] nos hucusque pervenimus, ut dicamus, aliquid leg[e] divina interdici, stultum credimus quærere, qu[a] alia lege ista lex divina confirmetur. Sed han[c] rationem ejus interdicti afferimus; quia Opti[]mo & Sapientissimo Creatori placuit naturan[n] hominis ita formare, ut intermissio ejusmod[i] actus non posset non eidem congruere. Et hu[]jus rationis rationem ulterius inquirendam no[n] arbitramur.

§. 3[]

§. 36. *Fridericum Gesenium* extremo loco reservavimus, quippe cui nihil aliud propositum, quam calumniandi & convitiandi artem ostentare. Cujus hoc palmarium ipsi videtur specimen, quæ in alios jacta sunt convicia in nos derivare, utut sententiæ utrinq; toto cœlo differant. Sic cum *Hobbesius* dixisset: *Nullam esse communem regulam boni & mali à natura objectorum petendam, verum à persona, ubi resp. non est, vel in rep. à magistratu.* Hanc assertionem licet ego confutaverim, eidem tamen simile iste dicit, quod origo moralitatis in actionibus humanis ad impositionem, determinationem, & jussum Dei à me revocata sit. Igitur jam ex ratiocinio Garlæano æquipollent hæ propositiones: nulla est regula boni & mali omnibus hominibus communis, &, Deus est autor & lator legis naturæ. Prior thesis *Hobbesii* est, posterior mea. Etsi mox cum totum meum locum adduxisset, fateatur, si quis *caute & cum cura* explicationem meam legerit, videre eum posse, ad impositionem legis divinæ originem honestatis & turpitudinis à me revocari. Et nihilominus nimium cautus Vigil metuit, ne ex ea locutione vulgus credat, honestatem & turpitudinem illam esse ex impositione hominum, citra fundamentum in re. Atqui ego doctis scripsi; odi profanum vulgus & arceo; & quo doctior obtingat lector, eo æquius ab ipso judicium mihi polliceor. Illud autem valde flagitiosum duco, judicium de aliquo scripto ferre velle, nisi idem prius caute & cum cura lectum fuerit. Et

cum

cum expresfisfimis verbis à me legis divinæ & De[i]
mentio facta fit, quomodo metuere potui, ne qui[s]
eum locum de lege & impofitione humana cap[e]-
ret? *Inde pesfimas confequentias*, prout ipfe vo-
cat, nectere inftituit; quarum hæc inftar omniu[m]
efse poteft: Si actiones humanæ honeftatis aut
turpitudinis notionem fortiuntur ex convenien-
tia aut difconvenientia cum lege divina, & ex De[i]
legislatoris definitione, determinatione, impo-
fitione & jufsu; fic legis naturalis præcepta inte[r]
homines invicem exercenda in focialitatem refol-
vuntur: Ergo *unica tantum virtus erit, quæ ma[li]-
tia dicenda.* Antecedens meum eft, ex quo tam
lepidum confequens deducit bonus nofter Præ-
ful. Nam huic bipedi definitionem animalis ra-
tionalis accommodabimus? Idem deinde me
cum *Caramuele* fentire fcribit, quo convitia, qui-
bus ifte adfperfus eft, in me jactare queat. *Ca-
ramuelis* thefis, prout à *Gefenio* refertur, hæc eft:
*Multa præcepto divino reperiri interdicta, quæ præ-
cifa à præcepto debeant dici indifferentia.* (Si de
iis, quæ lege pofitiva vetantur fermo eft, thefis
hæcce nullam reprehenfionem meretur.) *Pec-
catorum contranaturalium unumquodq; feclufa Dei
interdictione nunquam fore malum.* (Hanc the-
fin contradictionem implicare ego arbitror.)
Mox adducitur mea thefis, huic fi diis placet fimi-
lis: *Actiones hominum antecedenter ad legem, fe[u]
abftrahendo ab omni lege funt indifferenter, neq; bo-
næ, neq; malæ.* Debuerat etiam non omififs[e]

Ge[f]-

Gesenius hæc verba; *prout sunt nudi motus facultatis alicujus physicæ, seu ejus negatio.* Audiamus aliud ratiocinium Garlæanum. Cum communis sit omni naturæ rationali justitia, Deo Angelo & homini, non erit moralitas in actionibus humanis ex impositione Dei; quia absurdum foret dictu, justitiam Dei habere essentiæ suæ rationem â placito, voluntate, & impositione divina. Enimvero diversissimæ est indolis justitia divina à justitia humana; quippe cum illa essentialis sit, hæc nequaquam. Eoq; non sequitur: justitia in actionibus divinis non oritur ex impositione & jussu Dei, sed ex essentiali hujus perfectione: Ergo justitia humana non habet essentiæ suæ rationem á placito, voluntate & impositione divina. Sicuti nec hoc sequitur: Dei & hominis actiones rectæ in multis conveniunt, seu DEUS in multis eodem modo erga creaturas se gerit, quo homines adversus se invicem gerere debent; ergo ex eodem principio utriusque actiones promanant. Quæ supra jam dicta sunt, repetere nihil attinet. Neq; arbitror, quenquam deinceps fore tam *Helleborosum*, (quæ *Velthemii* dictio est) qui ex eo, quod ego voluntatem Dei à constitutione legis naturalis non magis quam à creatione excludendam contendi, conclusurus sit juxta regulas Analytices Garlæanæ; me hoc ipso omne jus naturale funditus evertere aut veterem Carneadis errorem recoquere. Cum nec divinis literis infrequens sit, ut secundum voluntatê & beneplacitum Dei, & secundum legem facere

æquipolleant. Add. quoque *Psalm.* CXV, *3. Ephe* I, 11. *Apocal.* IV. *11.*

CAPUT VI.

De EXAMINE DOCTRINARUM.

§. I.

Cum l. VII, c. 4. partes sumi imperii civile distinctè explicarem, inter has quoqꝫ tan quã partẽ summe necessariam, magni usus & ponderis referebam examẽ doctrinarũ, qu in civitate traduntur. Cum enim homines pleras que suas actiones ex propriis opinionibus regan & si qua publicæ leges ab hisce diversæ abire vide antur, mussitantes pareant omnesq; vias tenter obsequium detrectandi, aut leges quiq; has sua au toritate tuentur subvertendi: inde patet, quantun periculi civitatibꝰ, eorumqꝫ rectoribus immineat si per doctrinas in publicum sparsas ejusmodi op nionibus animi civium imbuantur, quæ cum us & fine civitatum, (quem semper rectũ legiqꝫ natu ræ convenientẽ præsupponimus; & nihil nobis ne gotii cum corruptelis rerump. pravisqꝫ dominan tium artibus protestamur,) repugnant. Eoqꝫ con clusimus, *expedire, ut publice civitas ejusmodi doctr nis velut personet, quæ cum fine & usu civitatum con graunt, simulqꝫ animi civium à puero istis imbuantu* Cum autẽ mihi propositum non esset universan hanc materiam, inprimis de potestate summorun imperantium circa sacra Christiana plene exsequi quod illud à Scopo operis, utpote à quavis religi

on

one peculiari abstrahentis, aliorum videretur; igitur sufficiebat mihi proposuisse distinctionẽ inter dogmata, quæ non sua natura, sed tantum propter intemperiem hominum turbas excitare possunt, & inter illa, quæ sua natura animos hominum ad turbandas civitates disponunt. Circa priora dixi impediri quidem non posse, quo minus dissensiones oriantur; attamẽ ne turbent pacem publicam per summum imperiũ effici posse, pœna in conviciatores & vitilitigatores statuta. Verum talia dogmata, quæ *sive sub specie religionis sive alio modo obtruduntur, jus naturale & principia sana politica convellunt, adeoq; exitiabiles morbos in civitate producere apta sunt*, à summo imperio civili ad examen revocanda, & è civitate plane proscribenda statuo. Ex hac igitur doctrina tã salutari ac necessaria, grandẽ mihi calumniam impingendi ansam arripiebat *Josua Schwarzius*, quam & postea ipsius socius *Nicolaus Beckmannus* impudentissime crocitabat, velut à me traditum fuisset; religionem statui reipublicæ esse accommodandam, & pro instrumento hujus habendam. Videbatur autem isthæc calumnia scopo ipsorũ cumprimis idonea, quod & quam maxime valeret ad irritandos sacerdotũ animos, quos sui in me furoris ministros fore sperabant; & quod eadem Macchiavello soleret tribui; quod nomen tantopere vulgo invisum est. Et observanda est hoc loco detestabilis vel socordia vel malitia *Schwarzii*, qui, ut calumniæ suæ fucũ allineret, ita articulum suum formavit: *Statuit, civitatẽ ejusmodi doctrina personare debere, quæ cum fine & usu civitatum congruat; explicatq; hoc ipsum non tantum*

de scientia humana, sed etiam ea, quæ est circa cu-tum Dei. Ast si cui in animo sit candorem isti loliginis cognoscere, inspiciat modo l. c. p. 9 Ubi postquam scripseram, expedire, ut civit doctrinis personet cum fine & usu civitatum congruentibus, subjungo: *Equidem nullum fere datur dogma neque circa cultum Dei, neq circa scientias humanas, unde dissensiones, disco dia, convitia, & demum bella oriri non possint* idque fieri dico, *non propter dogmatum falsita tem, sed propter intemperiem & ambitionem hu mani ingenii.* Quem locum his verbis claudo *verum de hisce dogmatibus proprie sermo non e* Igitur expressis verbis nego me de religione gere, sed tantum de falsis dogmatibus ethicis politicis, quæ *sub specie religionis* alicubi obtr duntur. Et tamen nullus pudor est isti homi mendacia spargere, quæ deprehendere pote quisquis legere novit. Occinit tamen nobis b nus iste vir dictum *Matthæi* X, 34, 35. quod utiqu ex religione Christiana dicantur proventura di sidia etiam inter conjunctissimos, quam tamen eo nomine è civitate proscribendam nemo dix rit. Verum nescio an magis in Doctore Theo logo despuenda sit plusquam puerilis rudita quod indoli doctrinæ tribuat effectum, qui e perversitate hominum oriebatur, sanctissima doctrinam vesano odio prosequentium; an blas phemiæ similis contumelia religioni Christian impacta, quasi illa fini & usui civitatum repugna ret, aut ad turbas generandas apta nata esset.

Qu

Quo sane nihil malitiosius aut impudentius unquam inter antiquas illas persecutiones religioni Christianæ objectum fuit. Obiter quoq; addamus aliud exemplum, in quo singularem suam felicitatem circa interpretandas divinas scripturas doctor iste ostentavit. Nuper enim elapso die 29. Octobr. anni *1676.* cum per quatuor menses suggestu abstinuisset, receptus ea die dominica textus ex *Matth. XXII.* 15. seqq. qui idoneus cumprimis videbatur expromendo in Regiam Majestatem Sueciæ qualem ter repetitum juramentum requirebat animo, simulq; ut de fide & obsequio Principibus legitimis debito auditores suos instrueret. Eaque occasione ex textu arrepta, non sine affectata verborum gravitate auditores informabat, utri ex Regibus circa Scaniam pugnantibus tanqnam legitimo suo domino & velut ex præcepto divino adprobare deberent. Cui fini locus *Roman, XIII,* 1. ad Regem Daniæ adplicabatur, qui utique potestatem in ipsos haberet, occupatis hujus provinciæ oppidis portibusque, & Malmogia obsidione cincta. Nimirum quia si diis placet statim legitimus noster magistratus fit, qui hostis in terras nostras irrumpit, aut quia inter vim hostilem, & potestatem legitimam nihil interest, aut quia statim facta invasione subditorum fides solvitur erga Regem suum, quam maxime circa sua vindicanda satagentem, Ubi scire velim, si quis isti homini crimen perduellionis & perfidiæ objicere velit, num eo.

ipso Christos Domini tetigisse censendus sit; qu
elogio ipsum, sociosque inviolabiles pronuncia
bat *Gesenius*, quam maxime circa me calumniis &
mendaciis onerandum laborantes.

§. 2. Isthæc omnia cum late deducta sint tum
in *Apologia* mea, tum peculiari dissertatione de
Concordia Religionis Christianæ, (primævæ illius
& ab erroribus atq; assumentis humanis repurga
tæ,) *cum vera politica*; tamen adjungere placet
pessimas quasdam *consequentias Gesenii*, ut adpa
reat, quousque malitia & vesania hominum pro
gredi possit. Ex quibus hæc est instar omnium
Quia Hobbesius, dum Evangelium Christi un
cum religione à civilis potestatis autoritate sus
pendit, judicatur omnem religionem evertere
igitur & ego, dum falsa dogmata politica, sub spe
cie religionis obtrudi solita, proscribenda judico
quæ turbarum & seditionum semina continent,&
ad evertendum imperium civile tendunt, verar
religionem destructum eo. Pari scilicet modo at
que frumentum it destructum, qui paleas ab e
separare instituit. Allatrat quoq; iste bipes han
meam assertionem: *Religio quatenus ad disciplinam
juris naturalis pertinet, intra sphæram hujus vitæ ter
minatur*. Id est, in disciplina, quæ ex sola ratione
prout ea nunc sese habet, extructa est, de religion
non ulterius tractari potest, quam quatenus homi
nes per eandem ad vitam hancce honeste exigen
dam disponuntur. Sed quatenus per ipsam salu
animarum paratur, alterius disciplinæ est dispice
re. Sane in patria mea rusticorum pueri docentur

quo

quod extra Christum nulla sit salus. Jam autem de Christo non jus naturale, sed Theologia docet. Num igitur *Gesenius* hoc vult, ut jus naturale viam salutis æternæ tradat? Aut num ipsi probantur, quæ *Velthemius* in *Epitome Philosophiæ Moralis*, qua auditorũ suorum calamos non ita pridem fatigavit, *quæstione prima* habet? *Utrum finis Philosophiæ Moralis salus & beatitudo sit æterna?* Super qua *cap.* 1. §. 8. ita censet: *Finis ultimus Philosophiæ Moralis salus & beatitudo est æterna: intermedii vero conservatio Legum Naturæ, & sanctimonia vitæ, quæ Legibus Naturæ conformetur. Sive potius accurate philosophando* (nam sane antegressa ejus philosophia sat crassa fuerat) *finis hujus philosophiæ adæquatus est, conservatio Legũ Naturæ, & status istius, in quo rectæ rationis nostræ, legumq; naturæ autori homo non potest displicere, quantũ à studio profectæ honestatis, h. e. pietatis, probitatis & justitiæ exercitio pendet.* Et §. 6. d. l. pergit: *Finis ultimus Theologiæ Moralis idem est, qui Philosophiæ Moralis, nempe salus & beatitudo æterna. Ebræ.* XII. 14. *Roman.* VIII. 13. *Marc.* XIII, 13. Enimvero aut me omnia fallunt, aut ab incolis valde descitum erit cœlum, quo illi recipiuntur, qui per *Velthemii* philosophiam moralem salvantur. Non dubium ergo est, quin ipse *Gesenius* pessimam hanc consequentiam suam sit vocaturus: quia ego nego, ex jure naturali, prout id nunc sese habet, salutẽ æternam adquiri: Ergo nego eandem adquiri per veram religionẽ ex divinis literis haustam. Perinde ac si dicerẽ; rana non potest volare; ergo nec ciconia. Non multo melior est

hæc ejusdem argumentatio: Quia expedit civitati, ut ipsa personet doctrinis, quæ cum usu & sine civitatum congruunt, id est, ut bona ethica & politica publicè doceatur: Ergo expedit civitatem personare religione Muhammedana, & gentili Chinensium. Sane ego uti asserui; doctrinam, quæ sua natura civitatem perturbat, eadem esse ejiciendam: ita nunquam vice versa dixi quæcunque doctrina civitatem sua natura non perturbat, ea omnino est recipiend; cum religio esse possit saluti animarum exitiabilis, cui tamen nulla prava dogmata politica sunt admixta. Multo minus, qui dicit falsam politicam in civitate non esse docendam, is negat veram religionem ibidem docendam. Sicuti qui dicit, Præsulem Garlæanum non debere insulsis & maledicis libellis nauseam seculi lacessere, is non negat, eundem cerevisiæ coctoribus concionari debere. Similis farinæ est hæc *Gesenii* argumentatio: Quia jam nemo per religionem naturalem salvatur: Ergo autoritas religionis Christianæ non dependet à Deo. Per ejusmodi igitur consequentias cum viam sibi quærat *Gesenius* atrocissima quæque convitia in me spargendi, penes lectores est discernere, utrum homo iste cæco quodam mentis stupore, an infinita malitia laboret. Me sane sive bona fide *Gesenius* deliret, sive furorem simulet, ejus maledicta non tangunt; cum quo animi morbo alii infestentur, præstare meum non sit.

§. 3. Re-

§. 3. Restat deniq; ut verbo tangamus eam controversiam; num in republica Christiana detur alia doctrinarum ex lumine rationis promanantium censura, eminentior & sanctior illâ; quæ summis imperantibus civilibus, quos & ipsos Christianos præsupponimus, competit? Quam quidem quæstionem ego contradictionem implicare censeo, & quod diversa assertio gravia incommoda in republica producere apta sit. Affirmativa tamen videtur placere *Josuæ Schwarzio*, sociisq;, quam & concionabundus adstruit *Fridericus Gesenius*. Quorum ille quidem colorem inde petit excusandæ temeritati, aut potius sceleri suo, quod modo tam importuno & præpostero censuram ferre Instituit in librum à Regia Majestate per eos, quibus id muneris competit, revisum & adprobatum. Quod ausum suum tanta pervicacia persecutus est, ut quanquam repetitis vicibus ipsi gravi sub comminatione injunctum esset silentium, & ut nullo modo me lacesseret, ipseque *Index Novitatum*, dignus tam illustri ingenio fætus, publice per carnificem in foro oppidi Lundensis crematus esset; tamen præter calumnias, quibus perpetuo imperitorum aures animosq; opplere laboravit, & cathedra sacra ad evomendum suum in me virus abuti, publicis disputationibus me lacessere non est veritus. *Gesenius* autem id factum insigniter commendat, velut hic *Atlas*, qui dudum ferendo cœlo defessus est, jam tantorum virorum humeris innixus placide ad-

quiescat, Enimvero id quidem certum est, post tam fœdum specimen censuram librorum in hoc regno *Schwarzio* hautquidquam deferendam. Quod si autem in publicum prodeat, qui rationibus istam prætensionē stabilire aggrediatur, non deerunt, qui jura summorum imperantium sunt vindicaturi. *Ite domum saturæ, venit Hesperus, ite capellæ.*

EPI

SAMUELIS PUFENDORFII
EPISTOLA
AD AMICOS SUOS PER GERMANIAM,

Super

Libello famoso, qvem *Nicolaus Beckmannus* qvondam Professor in Academia Carolina, nunc vero cum infamia inde relegatus, mentito nomine *Veridici Constantis* superiori anno disseminavit.

NOn dubium est, *Viri amici*, quot quot vel collegio quondam, vel conversatione, vel literarum commercio, vel benevolentia ex scriptis meis concepta, vel alia ratione mihi conjuncti estis, quin gravem dolorem atque indignationem conceperitis, pro repente in conspectum vestrum exsecrabili libello famoso, quo fœdiorem quidem orcus nunquam in opprobrium seculi evomuit. Quanquam enim & ipsa dictio hominem asinino stupore ac ruditate arguat, & tota nefarii scripti facies nil nisi professam mentiendi rabiem præ se ferat: dolendum tamen videbatur, adversus me potissimum fuisse exserendum, quousque furor, infernali agitatus oestro, procedere possit, & quid extremum in mentiendo atque calumniando foret. Sane multi in vicem mercedis pro utilissimo labore suo maleferiatorum importunitatem sunt experti; in plurimos quoque innocentes viros fœda & absurda multa sæpe numero jactata sunt: tamen quantum mihi ex historia literaria notum est, hoc certe seculo exemplum non extat viri eruditi, cujus veræ & innoxiæ sententiæ per inscitiam aut pravitatem malevolorum malignius detortæ sint, vel qui obscœnioribus mendaciis, modoquè magis scelesto adspersus sit.

Quin

Quin & cum hactenus creditum fuerit, penes monachos & missifices palmam impudentiæ extitisse circa adversarios suos fœdis mendaciis & criminationibus onerandos; jam tandem repertus est novus *Alastor*, qui calumniatorum hactenus antesignanis omnem ruborem possit abstergere. Quorum & hoc insigne est artificium, plaustra mendaciorum in alios jactare, ac dein postulare, ut ista falsa esse ostendantur; perinde quasi accusasse & convitia sparsisse ad criminis probationem sufficiat. Cæterum eo iniquius sors mea comparata est, quod nec plane silere ad mendacia ista liceat, nec alius detur, qui horum vanitatem ita perspicue demonstrare queat: & tamen honesto viro cum infami isto *Alastore* congredi erubescendum sit, cui jam amisso honore & existimatione ea novissima voluptas petitur, quam magnitudo infamiæ apud desperatos gignere svevit. Equidem apud eos, qui me norunt, defensione nulla opus est, quibus de absurditate horum mendaciorum abunde constat. Honesti autem & cordati viri ultro ejusmodi spurcas chartas detestantur; improbumquè judicant de viris integræ semper famæ sinistri quid suspicari ex tali scriptionis genere quod apud omnes populos moratiores infamiam & grave supplicium meretur. Et si eo res humanæ redierunt, ut ejusmodi chartis aliqua fides habeatur, jam omnium atrocissimorum scelerum reus est, cui impudens & nequam inimicus obtigit. *Est* tamen

non

non quibusvis tam candidus animus, nec id probitatis in plurimos mortales cadit, ut quæ aliis infertur injuria, eam abs se quoque non plane alienam judicent. Alii utut pleraque conficta agnoscant, tamen non omnia plane de nihilo esse suspicanur. Deniq; qui odio aut invidia in nos flagrant, aut qui ex scriptis nostris oppugnatis laureolam aucupantur, saltem in sinu gaudent, quacunque via molestiam mihi creari, si non aperte ejusmodi scelus adprobare audent, quod non detestari impuri animi argumentum est. Visum igitur fuit hanc scriptionem publicare, non ut me ab objectis criminibus purgem, quorum vanitatem DEUS, cujus notitiam nihil fugit, & multi honesti viri, queis vita moresquè mei penitius perspecti sunt, norunt; aut quod cum tetrico cadavere hominis jam civiliter mortui luctari velim: sed ut Germaniæ ob oculos ponam exemplū inusitati cujusdam & humanam malitiam supergressi furoris, qui inter prodigia & ostenta hujus seculi referri mereatur. Simul & hæc inde proveniet utilitas, quod adversarii mei, qui tam inficetum mihi bellum movere instituerunt, non magnopere cristas erecturi sint, in lucē protracto suo antesignano, qui primus incentor fuit omnium turbarum, quæ in me, meumquè librum sub signis Inscitiæ, Livoris & Calumniæ surrexerunt. Plurimum autem ad illustrationem totius negotii faciet, si Cerberum istum ex antri sui tenebris protractum in aperto velut campo publice spectandum

dum destituam. De quo tamen nihil tradam, nisi quod in notitia omnium eorum inter quos ista hæc scribo, versatur, & quod si opus sit, fide actorum publicorum, & literarum authenticarum probari possit. Neque enim ut Beckmannus deterrimus bipedum habeatur, figmentis opus est, qui dum vixit, hoc unicum omni studio egit, ut stoliditas & pravitas sua in obscuro ne latitaret.

Nicolaus igitur *Beckmannus* Heida apud *Dithmarsos* oriundus, cum eo tempore, quo bellum Svecicum in *Polonia* & Borussia deflagrabat, Regiomonte egisset, ubi miros profectus in *Saltationibus* Polonicis fecit, nescio qua occasione in familiam certi cujusdam Comitis Suecici se contulit, ut ejusdem filium prima literarum elementa doceret. Holmiam post finitum bellum delatus nulla alia re, quam stodilitate potuit inclarescere quæ in faciem ipsi solebat exprobrari. Post sexennium in familia Comitis absumtum Marpurgum abiit, juris studio se adplicaturus. Ubi dicitur *Medullam* suam *Justinianæam* ex privato collegio MSto Professoris cujusdam compilasse, vel potius id paucis in locis interpolatum præfixo suo nomine Parisiis post edidisse. Certe vix triennium est, cum Nobilis quidam Suecus, qui Marpurgi aliquandiu hæserat, præsentibus quibusdam studiosis, & Professore uno heic loci diceret; Marpurgensem illum *Professorem* Beckmanno plagii actionem intentaturum. *Id* certe patet, eam Medullam alium præferre genium à *Commentario ad*

Insti-

Instituta aliquot post annos scripto; nec eam spirare ruditatem & vesaniam, qua hic scatet; cum tamen alias intra tantum temporis spatium in melius ire debuissent studia hominis. Quicquid hujus sit, saltem descriptio ejus libri non exiguo labore ipsi constitit, cujus intemperantia iterum Parisiis contraxit. Aureliis titulum Doctoris, qui miros homini Spiritus dabat, præsenti pecunia emit. Commendatione Comitis, cui per sexennium inservierat, professionem juris Romani in Academia Carolina tunc recens instituta nanciscitur. In qua qualem personam acturus esset, ipso inaugurationis die luculento specimine præclusit, dum professione ad ædem sacram cœpta super præcedentia cum Schvvarzio, qui tunc extraordinarii professoris Theologiæ titulum gerebat, ita aciter contendit, ut ad manus res jamjam deventura videretur, ni cæteri se interposuissent. Et hæc ratio est, quare in libello famoso, dum *viros Magni Nominis* recitat, meos heic loci adversarios, seipsum anteponat Schvvarzio, ut vel nunc saltem dignitatem suam adversus istum vindicet. Quid post hæc auspicia turbarum apud nos dederit, memorare supervacuum est. Quæ me tangunt paucis recensuisse suffecerit. Ab initio igitur bonus ille vir amicum se mihi simulabat, & cum sub adventum meum forte in Fionia abesset, cujus ædibus tantisper uti constitueram, ipse in domo sua conclave unum atque alterum per sex puto hebdomadas mihi concedebat, donec

proprias mihi ædes emissem. Pro quo offic
plus ipsi discedens donavi, quam quanti toti
anni pensio esse posset. Quanquam autem st
liditatem hominis & pudendam ruditatem pr
mo statim congressu deprehendebam, eo minu
tamen collisionis ab eo mihi metuebam, quod
curtæ suæ supellectilis conscium eum crederen
& cum in diverso studiorum genere versaremu
vel Cuiacium peritia juris superare posset, ut lum
nibus meis nequidquam obstrueret. Paulati
tamen deprehendere cæpi, quam profunda inv
diæ flamma istius pectus adureret; & quod omne
fortunæ suæ rationes heic loci in eo sitas credid
rit, ut ego hinc abessem. Cum nondum huc ad
pulissem, (quod postea mihi cognitum est,) non
dubitavit ab Illustrissimo Academiæ Cancellari
per literas petere; efficeret, ut ego Heidelberg
manerem; se enim cum collega suo facile parte
meas suppleturum. Etsi responsum accepit, qu
non magnopere gavisus fuit. Primis tempor
bus, dum amicum se adhuc simulat, subinde au
res meas obtundebat, laborarem, ut in aula
splendidore munere potirer. Quod quo consili
caneret, facile adparebat, postquam non obscur
ægrescere ipsum animadverti, cum videret do
mum meam à nobilibus adolescentibus magis a
magis frequentari. Apertius sese livor cæpit ex
serere, cum intellexisset, librum meum jam ad um
bilicum deduci, & mox loco debito censuræ subj
ciendum. Ipse enim mire ardebat primus huic lo
co scriptis suis famam conciliare. Igitur stati
qu

quatuor aut quinq; commentarios ad Instituta in mensa sua disponit; ex illis novum, si diis placet, commentarium generaturus; & vix paucis paginis utcunque con scribilatis, ejus imprimendi licentiam Holmiæ per literas petit. Mox & bibliopolam solicitat, ut eidē imprimendo sumtus suppeditet, spe præsentissimi lucri facta. Nam confirmabat fore, ut ita cupide iste liber emeretur, sicut calentes à fornace similæ solent; quæ ipsius verba erant. (Es würde abgehen/wie warme Semmeln.) Cum isti persuadere non posset, ut pecunias suas perdere vellet, propriis sumtibus tam nobilem ingenii sui fœtum in lucem protahere constituit. Ut tamen omnino me præverteret, typographum in has leges adigere tentabat; nullam paginam imprimendam susciperet, antequam opus suum esset absolutum. Hoc quoq; conatu depulsa miserrima ambitio eo acerbius indoluit, quod mihi postea injungeretur commentarium ipsius revidere, ne quid legibus hujus regni adversum eo contineretur. Nam ruditatem & stultiam suo periculo apricari concessum ipsi erat. Interea cum per triennium hominis vesania & pravitas ex variis litigiis ab ipso motis perspecta, patientiam superiorum consumsisset, initio anni 1671. salario privatus est, quo insinuabatur, sedem furoris exserendi alibi esse ipsi quærendam. Heic igitur judicabat, unicam sibi superesse viam heic locorum subsistendi, si qua me evertere valuisset. Etsi ego propalato jam ejus in me livore aperte jactarem; si vel maxime dudum sepultus ego

forem, ipſum tamen Beckmannum manſurum.
Exindehoc potiſſimum parario conſpiratio illa
adverſus me cœpit, de qua in Apologia mea ſat
expoſitum fuit. Et ipſe, dum in typographiam
ſubinde graditur, aliquot articulos, cerebro ſu
non quadrantes, annotaverat; ſed quos cæteri ſo
cii tanquam ad rhombum nihil plane facientes re
jiciebant: Ac Schvvarzius illibatam gloriam e
confecto Indice Novitatum ſibi vindicatum iba
Spes autem erat fore, ut ſi *tanti nominis viri* (ex e
logio Beckmanni) ſupercilio me ſuo notaſſent,
univerſus Sueciæ Clerus in me inſurgeret,& eg
inauditus, indefenſusq́ condemnarer. Sane
tam certam victoriam animo præceperant, uti
penes quem præcipua factionis autoritas, cuip
am amico his ipſis verbis diceret; *ne Regem qu
dem ſervare me poſſe.* Et idem publice in Acade
miæ Conſiſtorio, me abſente, pronunciaverat,
omni mihi ingenio meo opus fore, ut hinc me ex
tricarem. Credo equidem, ſi Beckmanno judic
cauſa eſſet diſceptanda. Poſtea cum adverſari
meis ſilentium foret impoſitum, Beckmannu
nondum ſibi quieſcendum putavit; ſed Indicem
iſtum, abs ſe quibusdam in locis interpolatum,
Gieſſæ Haſſorum typis excudendum curavit, ope
ra ad hanc rem uſus cujusdam bibliopolæ Holm
enſis; qui cum interrogaret quare non nomen ſu
um ſcripto adponeret? reſpondit; exiguum id e
ſe, nec dignum, cui nomen præfigatur; eoq́ dun
taxat fine id conceptum, ut Pufendorfius intell
ga

gat, alios quoque homines præter ipſum quid ſapere. Ita homini perſuaſit tam turpem operam ſibi navare, cum viri candorem proceritate corporis, & titulo Doctoris metiretur. Curavit tamen, ut Beckmanni MStum ſibi remitteretur, quo autorem ſuum convincere poſſet, ſi forte poſt eam in rem inquireretur. Cæterum an iſtud ſcelus ſolo Beckmanno autore ſuſceptum ſit, an vero cujuspiam alterius ſuaſu, conſilio, aut adprobatione, liquido aſſerere nondum poſſum. Et facile patior, ut Beckmannus ſolus ex eo facinore nebulonis titulum reportet. Nec ſi quis particeps fuit, ideo pœnam divinam effugiet, utut humani fori ſeveritatem declinaverit. Cauſa autem iſtius flagitii ſuſcepti manifeſte adparet. Spes quippe erat fore in Germania aliquem præcipitis animi, & male oculati Zeli Theologum, qui conſpectis iſtis chartis, nulla diſquiſitione inſtituta, ſtatim ad arma clamaret. Ex quo novum proſtratæ cauſæ fulcrum acceſſurum judicabatur. Quis enim deinceps dubitaret, quin Pufendorfius ſtatuiſſet, quæ ipſi in mentem nunquam venerunt ſi doctor aliquis in Germania libellum famoſum velut Apoſtolicum monumentum adoraſſet, aut Pufendorfii tradita in tabellis ſuis & dictatis non reperiri aſſereret. Enimvero uti in eo Beckmannum ſua ſpes non plane feſellit, quod utique infami ſuo ſcripto effecit, ut unus & alter tam turpiter ſe proſtituerit; utque adeo juxta Teutonicum adagium unus ſtultus multos ſtultos faceret: ita in eo

falsus animi fuit, quod aut tanti ponderis apu
nos fore putaret unius vel alterius viri cœcum
judicium; aut suum se scelus ita occulte instrux
se crederet, ut ejus nunquam convinci posset.
Nam cum rescivissem, quis Francofurti id scriptu
distribuisset, facile deinde fuit ad fontem sceler
penetrare. Noster autem Beckmannus, cum se
tiret me jam jam ad finem inquisitionis perv
nisse, repente Holmiam versus iter arripit, & e
itinere ad uxorem rescribit, ut supellectilem sua
quantum posset venderet. In aulam delatus mi
sionem suam petere cæpit; sed prævertentibu
meis literis dilatus, cum interea Holmiæ MStu
ipsius coram magistratu prolatum esset, & jam
ctores mandatum accepissent, ut postea die hom
nem in carcerem raperent, ipse rem subodoratu
an conscientia vecors, nocte concubia Holm
profugit, & accelerandæ veredariorum promt
tudini, ac occultandæ fugæ Comitem sese per h
spitia edidit. Et quanquam ad portus hujus pro
vinciæ mandatum erat, ut sisteretur; tamē per co
niventiam militum, aut ex litore infrequenti in
vicinam Zelandiam evasit. Hafnia mense decen
bri anno 1673. epistolam ad me scribit, in qua pr
mo me Hamburgum in duellum provocat, eo ce
tiorem sibi de me victoriam pollicitus, quod ip
dexteritatis suæ in arte gladiatoria non obscurun
specimen dederat, heic loci cum Lanista quodar
circumforaneo, qui licentiam artis suæ exercend
petebat, in magna studiosorum corona tantu
Docto

Doctor&Professorcongressus,ut ostenderet,Beckmannianam vesaniam non legibus solum armatam, sed & armis decoratam esse. Sed quia suspicabatur, ægre me adduci posse tempore hiberno iter Hamburgum suscipere, ut cum nebulone ibi depugnarem, carnifici victimam debituro; eadem illa epistola minatus est, ni ab ipso persequendo desisterem, se mediate & immediate me aggressurum, etiam cum dispendio salutis suæ æternæ, & illa ipsa mendacia, quæ jam in recenti ejusdem libello famoso exponuntur, mihi publice objecturum. Quam epistolam ego in Consistorio Academiæ protuli, & quasdam ex ea sententias protocollo inseri curavi. Sic ut isthoc scelus, & universus mendaciorum adparatus mihi dudum sit perspectus, qui ex illa ipsa epistola fere ad verbum est expressus. Etsi dolendum sit, obscura duntaxat vestigia adparere tam argutæ sententiæ, quam in epistola posuerat: se jam me provocare, *quia nunc in statu naturali absq; entibus moralibus constitutus esset.* Quo ipso candide in bestiam se degenerasse profitebatur. Nam in disciplina juris naturalis bestia non aliter consideratur, quam animal in statu quasi naturali absque entibus moralibus constitutum. Ego tamen minas istius flocci faciens, & apud cordatos viros plus innocentiam meam, quam Beckmanni mendacia, valituram confidens, intrepide actionem adversus ipsum persequebar. Demum sententia à Consistorio Academico pronunciata, & in aulam

transmissa à S. R. Majestate quidem ratihabetur ut tamen clementiam suam testaretur, addidit; v niam delicti Beckmannum obtenturum, si depr catione, qua ego contentus esse possem, me plac ret. Sed tantum aberat, ut ille tam insignem R giam gratiam amplecteretur, ut potius impuden tissimas literas, & quales non nisi à Beckmann conscribi possunt, ad Consistorium Academicu daret; in quibus post prolixos furoris vomitu demum concludit, se propter evitandam damna tionem æternam precibus uxoris hoc dare, ut l illa utrinque silentio sopiatur. De injuria mi facta, aut deprecatione nullum verbum. Min tandem repetebantur, & quantum incendium adversus me esset excitaturus. Subjecit tamen fore ut uterque nostrum parum honoris inde reportaturus. Quod de ipso quidem verissimu est. Nam licet & mihi parum gloriosum sit ta tetræ belluæ furorem excipere: tamen apud su periores meos, & omnes honestos atque cordato viros non magis existimationi meæ detrimentu aliquod ex scelesto illo scripto metuo, quam si m furiosus aliquis luto adspersisset. Nam molestu quidem est circa ejusmodi sordes abstergenda occupari; sed quo minus alter insaniat præstare meum non est. Compositione amica hoc mod abrupta, executionem sententiæ omnibus modi impedire nitebantur, qui *Indicem Novitatum* heic enixi erant; quod metuerent, ne aliqua scin tilla ex istius infami rogo in ipsorum barbas trans

vola

volaret; quorum unus *per vulnera Jesu Christi* obsecrabat, ne id fieret. Cum ea res in Senatu Regni in utramque partem disceptaretur, S. R. Majestatis effatum dubitationi finem imposuit; *Pufendorfio petenti justitiam denegari non posse.* Igitur mense *Aprili* anno 1675. sententia in Beckmannum heic publice in foro promulgata, & *Index novitatum* per carnificem igni per quam luculento datus est; ex cujus cineribus novus jam libellus famosus ad phænicis instar surrexit. Et inde tutum jam est Beckmanno libellos famosos edere, & citra respectum Dei hominumq; mentiri, qui semel in desperatum furorem induruit, ut seipso profitente malit jacturam salutis æternæ facere, quam adversus me non insanire. Et honore jam omni exutus nihil novæ infamiæ amplius capit. Nam ne fustigationem subeat, facile per hos belli tumultus cauturum se sperat;

Cæterum ut eo minus dubium restet illis, qui animal istud penitius non norunt, nullum mendacium tam absurdum esse, quo asserto Beckmannus erubescere possit; age unum & alterum ipsius factum proferamus heic loci patratum, quo tempore adhuc inter honestos viros censebatur. Ac ne quid jam repetam de scelesta illa epistola, sine subscriptione Holmiam missa, de qua mentio fit in *Apologia* nostra p. 75. cujus Beckmannus autor laudatur; anno 1669. honorato cuipiam Viro, (cujus nomen, cum nesciam an hoc gratum ipsi sit futurum, heic adponere supersedeo.) furti crimen

objiciebat. Causa coram Commissariis, magnæ dignationis viris, heic loci cognita, mendacii & calumniæ convincebatur noster Beckmannus, ut ut syllogismis in forma adornatis magnos strepitus dedisset. Quo tamen tempore pœnam magis, quam infamiam declinavit, tantam injuriam interpositu amici condonante isto viro; cui satisfactionis loco erat, quod innocentiam suam demonstrasset, & Beckmannum ad agnitionem injuriæ suæ adegisset. Poterat hoc sufficere, ne inter honestos viros luridum suum os amplius ostendere auderet. Audiamus aliud ejus factum non paulo fœdius. Per longum satis tempus domi suæ mola manuaria instructa Regis reditus defraudaverat Beckmannus. Re tandem per telonas deprehensa, furtivo molitori mulcta centum thalerorum simplicium dicitur. Hic ut telonam ulcisceretur, publice ipsi peculatum, furtum, homicidium, aliaquè crimina atrocia objecit. Res coram Commissariis examinatur: Domino Doctori aqua ubiq; hæret. Quid heic tanti nominis JCtus ageret? qui ut unius delicti pœnam effugeret, pluribus se per vesanam malitiam induerat. Nihil jam restat, quam ut pudoris & existimationis jactura, ipsi vilissima, graviorem pœnam declinet. Interventu amicorum Sueno Jonæ fil. (id telonæ nomen est,) utcunq; placatur, postquam egregius Doctor literas reversales scripsisset in hanc sententiam: se crimina illa, quæ longo ordine enumerantur, ipsi objecisse non quidem animo ea probandi, sed ut

suspe-

suspectum ipsum redderet, quasi & sibi ab eodem facta fuerit injuria. Sed cum jam deprehendat, hanc rem sibi ad effugiendam mulctam prodesse non posse; igitur se ista retractare, & telonam ab omnibus objectionibus immunem declarare. Telona vicissim injuriam ipsi condonat, salvo tamen superiorum jure. Quomodo tantus JCtus malitiosum calumniatorem & mendacem disertius describere poterat? Aut quem sibi amplius locum inter honestos viros reliquerat? Extant adhuc illæ literæ Beckmanni manu subscriptæ, & exempla earundem in multorum manibus versantur. Quam facile ergo fuerat post hæc specimina famosum libellum procudere, insulsis refertum mendaciis, homini desperato, infami atque intestabili, cui unicum hoc vitæ precium restabat, quacunque via ardorem vindictæ in me expromere? Nec est quod aliquem moveat temeraria illa asseveratio, qua mendaciis suis fidem adstruere conatur impurissimus bipedum. Cui enim erectis digitis & conceptis verbis post præmissam de pœna perjurii admonitionem juranti de re, quam oculis se suis vidisse diceret, juxta leges hujus Regni fides haberi non deberet; illius exsecrationi aliquod pondus tribuetur ex infamibus suis tenebris crocitanti in tali actu, qui meri sceleris causa susceptus est? Perinde ac si quis magnifice de pietate alicujus furis sentire velit, ideo quod dum ad furandum se accingit, super successu Deum invocat.

Quan-

Quanquam autem æqui rerum arbitri ex dictis facile judicaturi sunt, quo numero habendum sit ovum abs ejusmodi corvo exclusum: ne tamen Alastor voto suo ulla ex parte potiatur, neve ex mendaciis ipsius vel minima suspicio hæreat, quædam ad libellum famosum annotare placet, quæ ad impudentiam calumniæ illustrandam aliquid videbuntur facere. Ac levicula quidem illa & prope puerilia prætereo, quibus tamen *Alastor* putavit sese animo meo ægerrime facere; quod tam solicite *magistrum* me, & *philosophum*, ac *philosophiæ professorem* vocitet. Ea enim erat non minima invidiæ causa in me, quod ego loco, & salario, quam ipse, gauderem splendidiore, cum tamen titulum doctoris nunquam appetivissem, nec me purum putum legistam tulissem. Quasi omnem eruditionem titulis scholasticis metiri necessum esset; aut quasi inter eruditos opprobrio foret, aliquid præter aridas legum allegationes nosse. Sic & ridicule *risus* meus notatur à gravissimo scilicet viro, qui repente jam tertius è cœlo cecidit Cato. Quod vocabulum nescio quo instinctu jam invaserit homo, qui per totam vitam risui aliorum præbuit materiam; nisi quod bona fide Porcius sit. Etsi quod risui tam infestus sit, minus mirum videri jam debeat, utpote qui vesania se sua eo redigit, ut ringendi potius quam ridendi causam habeat. Eoque jam si Diis placet nobis comminiscitur novam *Academiam Catonianam*, cui ipse in Apollinis vicem præfideat, non

non quidem Musis Gratiisque, sed Infamia, Furore, Flagitio & Barbarie stipatus. Quo ipso collabuntur amicorum ejus magnificæ fabulæ, heic magna asseveratione sparsæ; eundem ejurata vita literaria Fuldæ Cancellarii munere potitum; postea Marti se consecrasse, & tribunum militum, mox præfectum equitum factum; quasi ad utrumque officium sat commendationis habeat cum infamia relegatum esse, aut à lanista circumforaneo vapulasse. Sed isthæc leviora mittamus. *Athei* & *atheismi* convitium & in libello famoso, & in epistola encyclica utramque paginam implet. Quod cur Alastori potissimum placuerit, cum ad mentiendi impudentiam nihil interfuerit, an parricidium mihi & latrocinium, & piraticam, & veneficium, & plura alia objecisset, in promtu causa est; ut nempe ejus vocabuli atrocitate sacerdotes in me irritaret. Enimvero improbe plane de sacro ordine sentit Alastor, si credit, apud eundem vesani hominis maledictum in libello famoso eructatum ponderis aliquid habiturum adversus virum bonæ semper famæ, ipsumque statim ad nutum impuri calumniatoris in iras abiturum. Sane ego longe prolixius mihi polliceor de prudentia & circumspectione istius ordinis: nec facile spero ullum cordatum tam prodigum fore existimationis suæ, ut subauspiciis Beckmanni tam infami militiæ nomen sit daturus, in qua nihil aliud quæratur, quam ut innocentis viri fama variis mendaciis & calumniis maculetur. Sed excu-

tiamus

tiamus potius argumenta, quibus Alaſtor probare inſtituit crimen tam atrox, & tantopere abhorrens à profeſſione & vita mea, & à præſumtione illa, qua dum vixi apud omnes bonos, qui me norunt, gaviſus ſum. Arguuntur primò *peſtifera, nova & inaudita principia*: quæ ſcilicet, ex conſideratione rerum & hominum, operum utique divinorum, hauſta, quam proxime ad ſana tradita *S*toicorum, ad religionem autem Chriſtianam examuſſim quadrant. Circa quæ excolenda laborem à me ſuſceptum profiteor eo fine, ut quantum in me ex quibusdam Proteſtantium ſcholis exturbarem jejunam illam Ariſtotelis Ethicam, circa evolvenda undecim virtutum vocabula ſatagentem; & politicam ejusdem inutilam, ac quædam dogmata reip. pernicioſa continentem integritati & ſanitati reſtituerem: utque noſtrates ex ſana ratione, quam lacunis Moraliſtarũ, quod juſtum & injuſtum ſit eruere mallent. Quem meum laborem & ſcopum rei literariæ & publicæ ſalutarem exiſtere vel hoc argumento non parum confirmor, quod ſentiam Satanam per primarium ſuum ſatellitem tantum furorem in me effundere; utpote cui dolet, regnum tenebrarum detrimenti quid capere. Qui & ipſe non alio modo uſus eſt in perſequendis puræ religionis inſtauratoribus, quam ut doctrinam ipſorum juxta & vitam peſſimis calumniis oneraret. Et ſane ſi DEI & veritatis cauſam ageret Alaſtor, ejusmodi artibus quales in me ſunt uſurpatæ, haudquidquam opus erat. Jubentur quoq; ab Alaſtore

ſignum

ſignum atheiſmi eſſe *entia Moralia*; quæ utique fuerunt, quamdiu genus humanum extitit. Sed quod eadem ante hac in ordinem non ſunt digeſta, nec ipſorum indoles curatius tradita, philoſophorum incuria in culpa eſt. Quæ & ipſa jam à Viro ingenioſiſſimo D. Erhardo Weigelio Mathematum apud Jenenſes Profeſſore, lingua Teutonica ita perſpicue ſunt expoſita, ut ne à ruſticis quidem obſcuritatis amplius accuſari poſſint. *Indifferentiam omnium actionum humanarum* à me traditam fœdum eſt mendacium, ut crediderim, ipſum diabolum eo prolato erubeſcere poſſe, quippe quod plane belluinũ ſtuporem arguit. Quid enim rationis illi ineſſe queat, qui diſcernere neſciat actionem humanam & moralem à nudo motu phyſico à lege abſtracto. Inprimis velut ſedes novi atheiſmi in epiſtola inſimulatur *liber primus*; quem cum Beckmannus à ſe non intelligi ipſe fateatur, quo atrocius contra iſtum exclamat, eo gravius furere eſt cenſendus. Per *novitates* meas nihil in jure naturali immutatum eſt, cujus præcepta perpetuo ſunt & fuerunt eadem: ſed diſciplina ejus juris, modúsque tractandi & demonſtrandi culturam atque polituram capit. Et erroribꝰ ac næniis exploſis nativa ejusdẽ facies exſplendeſcit. Sed nec illud ad atheiſmum pertinet, ſi quis contra ignorantiam, malitiam & invidiam apud ſuperiores ſuos præſidium petat & inveniat; aut ſi cordati Principes ſuorum hominum maleconſultum fervorem temperent,

ne per

quod Beckmannus, ut eruditus orbis jam tandem quid de Hobbesio sentiendum intelligat, ad *præfationem commentarii sui ad Instituta* lectorem remittit. Id enim non ex ambitione tantum fit, ut *tanti nominis vir*, quem seipsum vocat, propria commendatione scripto suo autoritatem concilief; sed & hac ratione unius vel alterius curiositatem irritaturum se sperat, ut eum librum emant, Beckmanni sumtibus impressum. Sed videte quam non invideam homini extremum famis remedium. Ipse ego quantum possum suadeo, hortor, oro obsecroquè omnes, qui *Asinii* Tenebrionis sectam sequuntur, emant sibi istum Patriarchæ sui fœtum, & sacrosanctum habeant tanti viri monumentum, ex quo nostra ætas videre potest, quid ultimum sit in stoliditate. Nescio etiam an multum ad rhombum faciat putida illa fabula de pugna duorum studiosorum, mirandum specimen acuminis Beckmanniani: in qua illud eleganter ex ingenio Beckmanni est expressum, quod ea disputatio *inter pocula* feratur suscepta. Nam id habet noster. Post tertium poculum Syllogismi in forma rupto velut repagulo qua data porta ruunt, & mensam turbine perflant; ac totum tectum nil nisi quicunque Atqui Ergo resonat. Sed id valde præter decorum, quod illi, qui à meis partibus steterat, victoriam tribuit, non sine scævo omine pro Beckmanno & cæteris, qui ipsius novæ militiæ nomen dederunt. Circa *Monzambanum*, de quo magnam vim mendacio-

rum cumulat *Alastor*, quæ alioloco à me dicta sun repetere tædet. Quem usque adeo non capit stupor Beckmannianus, ut audere non erubescat eo libello *eversionem status publici per Germaniam quæri:* cum tamen Severinus fundamenti loco substernat; statum Germaniæ, pace Westphalica constitutũ; esse conservandum, nec contra eam quidquam novandum. Quo ipso & libertatem Ordinum Germaniæ, & securitatem religionis Protestantium inniti, cœcus sit qui non videat. Ut mirari satis non possim, illos potissimum id scripti impugnasse, qui hisce partibus favere tenebantur. Audiamus tamen argumenta quibus me istius libelli autorem convincere instituit. Ait, in tota Suecia *juxta propriam confessionem* à Magnatibus me autorem haberi. Ast ea confessio nuspiam extat. Eum *Magnatibus in Suecia & aliis in fidei & amicitiæ tesseram à me datum esse*, impudentissimum est mendacium. Nulli mortalium unquam libellus iste à me dono datus fuit. Imo ille ipse codex, quo ego utor, ab ornatissimo viro Antonio Christiani Rigensi, tunc meo Heidelbergæ contubernali, ex nundinis Francofurtensibus dono mihi afferebatur. Quam ficulneum porro est ratiociniũ inde desumtum, quod ego σκέμμα illud politicum de republica irregulari, ad statum Germaniæ adplicatum, exercitii causa defenderim? De stylo nemo minus quam Beckmannus judicare potest, quo nemo unquam stolidus scripsit, De *Sphæra cœlesti* Seve-

rino

rino & Apologiæ meæ præfixa ridiculum eſt; quaſi nulli alii libri hoc inſigne præferant. Apologia mea Lipſiæ impreſſa eſt. Interroget Alaſtor, num & Monzambanus ibidem impreſſus ſit. Par cæteris mendacium eſt, *me ambitioſe eo nomine gloriarum, quod Monzambanum ſcripſerim.* Quis audivit? Denique ad duorum Virorum teſtimonia provocare nulla alia occaſione Alaſtori in mentem venit, quàm quia norat, Per illuſtrem quondam Baronem Boineburgium inſignem fuiſſe ſtudiorum meorum fautorem; & cum altero me olim Francofurti frequenter converſatum. Sed mittamus Monzambanum, cui utique aliquis in Germania locus relinquetur, quoad libertas Ordinum, & religio Proteſtantium ibi firmo ſtabit talo. Pergit ſeipſum mentiendo ſuperare Alaſtor, dū ſcribit, *me nullam Religionem cum Platone*, (agnoſcas hominem in omni antiquitate verſatiſſimum,) *aut planè gentilem Romanam fovere.* Quippini? Nam *inter alia in opere* meo *publice ſcripſi, religionem ſtatui reip. eſſe accommodandam, & quaſi pro inſtrumento ad conſervandum ſtatum publicum habendam.* Quid impudentius unquam orbis audivit? In manibus multorum verſatur liber meus, verſatur Apologia; poſtquam peculiaris adhuc diſſertatio à me conſcripta eſt eradicandæ penitus iſti calumniæ; ubi ad oculum monſtratur, id à me tantum doceri: providendum eſſe rectoribus civitatum, ne ſub ſpecie & obtentu religionis

falsa&perniciosa dogmata politica disseminentu
Et tamen non veretur tantum mendacium rev
mere Alastor, cujus falsitatem deprehendere po
sunt omnes, qui legere norunt. Par mendaciu
est, *à me resurrectionem mortuorum non credi.*
Beckmannus producere possit ullum mortaliun
qui DEO teste asserere possit, se publice aut priv
tim audivisse, me ullo verbo articulum istum i
dubium revocasse, tunc optimus & veracissimu
virorum Beckmannus à me declarabitur. S
non credam ego diabolum dari, qui ejusdem satell
tem tanta rabie in me sævire sentio? Nam qu
Beckmannus in me patravit, humanam malitia
longe excedunt. Sed quod *spectra* peculiare
articulum fidei constituant, nondum audivi. S
per quibus si quis ad Inquisitionem me trahat, i
respondebo: me nunquam spectrum vidisse, ne
ut videam cupere: Ab imperitis hominibus mu
ta nocturno metu & errore caliginis, aut illusio
nibus aliorum fingi putare: Omnibus promiscu
fidem detrahere temerarium censere. De *ate*
nitate mundi nemo me vel differendi causa pro A
ristotele loquentem unquam audivit; & in libell
meo *de Officio* eadem à me expresse damnatu
Porro ut ego plura sabbata celebrem, quam lex d
vina & antiqua Ecclesiæ consuetudo jubet, rati
muneris & studiorum meorum non patitur. quo
si autem in eodem templo duo Sacerdotes alte
nis diebus dominicis concionentur, quorum a
ter cathedra sacra abutatur ad evomendum in m

succur

ſuccum nigræ loliginis, ac omnes occaſiones au cupetur me vellicandi & traducendi; num ullo jure teneor iſtius hominis virus, quod de ſuggeſtu in me evomit, hianti ore præſens excipere? Aut quis me prohibebit tantiſper in alio templo concionem audire? Craſſiſſimum porro eſt mendacium, quod ego unquam *duos delegatos meo nomine* ad ullum heic ſacerdotem miſerim. Omnes ſi opus ſit vel jurato falſum id eſſe teſtabuntur. Sed circa *Secretarium Academiæ* ita ſe res habet. Quando primum heic loci bellum contra me movebatur, ut etiam fex vulgi, quæ alia non capiebat, materiam garriendi acciperet, ſpargebatur, à me doceri, debere unum virum duas habere uxores. Iſtas nugas ad aures Concionatoris primarii M. Johannis Erneſti perveniſſe ex quibuſdam verbis ipſius colligebam. Itaque ne optimus vir in eo errore hæreret, Secretarium Academiæ, qui tunc domo mea utebatur, ad eum miſi, ut ex meo libro illi oſtenderet, mihi eam ſententiam à malevolis falſo affingi. Quod uti amico animo à me fiebat; ita & in bonam partem id iſte accepit, & ex eo tempore nullum amplius verbum ea de re fecit. De *cantatione miſſarum* ſine dubio per ſomnum Alaſtori in mentem venit. Nam quid iſtæ nugæ ſibi velint, ego plane non capio. Inde aliam mendaciorum ſeriem orditur Satanæ ſatelles. De quorum falſitate etſi DEO omniſcio, & plurimis honeſtis viris, qui adhuc vivunt, & decurſum vitæ meæ norunt, conſtet: pauca tamen

addam in gratiam eorum, quibus nulla propio
mei est notitia. Ac de abominabili crimine
primum videamus, quod *anno 1657 & 1658. Sora*
me patratum scribit. Annum 1657. ego à prin
cipio ad finem Jenæ in ædibus D. Weigelii ex
egi. Anno 1658. ab Illustri Viro D. Coyeto Lipsia
ubi tunc mensa D. Joannis Bornii JCti utebar
evocatus fui, ut studiis filiorum ipsius præessem
Nam quod ego nunquam isti viro *ut scriba*
inservierim, ipse Alastor optime novit. Ad memo
ratum Virum Hafniam perveni, ubi is tunc Lega
ti munere fungebatur, labente mense Aprili. Cur
negotiatio Legatorum Suecicorum extraheretu
Hafniæ subsistendum mihi erat usque ad mense
Augustum. Quo mense cum repente bellum re
crudesceret, cum altero Legato Illustrissimo Ba
rone Stenone Bielke, nunc Regni Sueciæ Thesau
rario, (nam Dn. Coyetus paucos ante dies ad Re
gē Sueciæ excurrerat, me Hafniæ relicto,) ab omn
Legatorū comitatu ac familia in custodiam datu
inque ea per octo menses detentus fui. Ergo qu
tempore ista Soræ à me patrata mentitur Alastor
ego Soram nondum oculis meis videram. Su
finem mensis Aprilis anno 1659. Hafnia dimi
sus Helsingoram perveni viribus valde afflictis
quod me nondum à febri petechiali recreassem
quæ paulo ante Hafniæ me morti prope admove
rat, in qua Valentinus Caspar Rupitius Magdebur
gensis, tunc Medicinæ studiosus, fidelissime mih
medi

medicinam fecerat. Festo Pentecostes imminente Frater recreationis causa, & præcipue ut D. Henricum Ernstium salutarem, Soram me abduxit. Eo pervenimus die *Saturni*, quæ festum proxime præcedit. Diversabamur in publico hospitio, in quo tunc temporis quoq; agebat Habbeus Secretarius Regius, & N. Mullerus Gedanensis Medicinæ Doctor. Prima feria Pentecostes cœnabamꝰ apud *Præfectū* quondam Soranum D. Georgium Rosencrantz, altera apud D. Georgium Witzleben Theologum; tertio die *Abraham* Wouchter pictor prandium nobis adparaverat. Quarto die iterum Helsingoram versus tendebamus, & in transitu D. Thomam Bartholinum Roschildæ salutabamus, qui tempore obsidionis Hafniensis ibi commorabatur. Hoc modo, & in talium virorum consortio triduum mihi *Soræ* exactum; quæ ex eo tempore nunquam mihi visa. Ex quibus & quid de carmine in puellam scripto, & de novellis concinnatis sentiendum sit, adparet. Et satis novi, nemini mortalium Soræ tale quid de me ne per somnium quidem in mentem venisse, nedum ut unquam constans aliqua fama eade re fuerit. Sed ista portenta, ut & cætera omnia, diaboli instinctu Alastor finxit, ut illi cui se devovit, improbitatem suam raro quopiam specimine adprobaret, ac ne perjurium suum vulgari cuipiam mendacio impenderet. De vita mea Heidelbergæ exacta testes excitare possum tum, qui instar omnium est, Serenissimum Electorem *Palatinum*, tum Colle-

gas meos, & tot florentiſſimos juvenes, qui e
tempore ſtudiis ibi operabantur, tum omnes eju
urbis incolas. Quibus vitam me meam adeo ad
probaſſe confido, ut nihil magis optem, quam A
laſtorem ibidem deprehendi poſſe, ubi in mei gra
tiam virgis publice cædendus, & cauterio ſignan
dus ſit. Et ſane usq; adeo vita mihi eo loco no
diſſolute agebatur, ut citra vanitatem aſſeverar
auſim, præter laborē publice privatimq; docendi
plus bonorum librorū m Heidelbergæ uno ann
mihi fuiſſe evolutum, quam Beckmannus per to
tum vitæ ſuæ ſpatium inſpexit. Quin & ea, qu
vir quondam longe eruditiſſimus *Bœclerus in ep*
ſtola dedicatoria Notis ad Grotij librū 11. præfixa
de me in vicina Argentina ſcripſit, longe diver
ratione, atq; Alaſtor mentitur, ætatem à me Heide
bergæ exactam inſinuant. Sed nimirū præcipuur
fontem omnium calumniarum diſſimulare no
potuit Beckmannus, dum nobilem juventuter
contubernio meo tunc uſam à me corruptam gar
nit. Illa enim nobilis juventus tantam mihi in
vidiam peperit, & eidem à me alienandæ conſpi
ratio iſta in me inita eſt; de qua ſatis in Apologi
mea dictum. Si nullos ego nobiles diſcipulos &
contubernales heic loci habuiſſem, ex ipſius Beck
manni judicio, ſanctitate, devotione, innocenti
nemo ſuperior me exiſteret. Quod ulterius men
titur Alaſtor, *Sereniſſimi Electoris Palatini Primoge*
nitum contra Parentis ſalutem & jus divinum mal
informatum à me eſſe; ea calumnia in ipſos quo

qu

que Optimos Principes redundat. De qua ut omnibus constet, pauca hæc sufficere possunt. Anno 1667. cum jam decretum esset de me in Sueciam evocando, Serenissimo Elector Palatinus Serenissimo itidẽ suo Filio jussit me certum aliquod pensum extra ordinem explicare; (nam habebat alias ordinarios suos informatores.) Id quod intra tres menses æstivos absolutum fuit. Ac nemo ulterius inquirendum judicabit, ubi intellexerit, id ab Ipso Serenissimo Electore, Principe divinarum atque humanarum rerum callentissimo, fuisse mihi injunctum. Atque iste exiguus labor tantum abest, ut *sine præmio* mihi fuerit exactus, ut ipse Alastor non semel fauces suas grandi illo poculo, quo præter alia eo nomine donatum me norat, proluerit. Per summam quoque impudentiam testes excitat Dnn. Blumium & Bœckelmannum, quos honestissimos viros de hoc negotio ne somniasse quidem constat; quorum nominibus ideo abutitur, quod forte audiverat, eos parum æquo in me animo fuisse. Sane Blumius quo tempore ista informatio fiebat, in ministerio & gratia Serenissimi Electoris Palatini non erat. Bœckelmanno autem nihil unquam negotii cum informatione Principis fuit, cujus directio D. Jo. Ludovico Fabricio, viro mihi amicissimo, commissa erat. Par prioribus mendacium est, quod addit Alastor: *voluisse Seren. Electorem ignominiose me Heidelbergæ dimittere.* Cum nemo Heidelbergensium ignoret, Serenissimum Electorem meum

discessum ægre tulisse; noluisse tamen incremen-
ta fortunarum mearum, quæ in Suecia quære-
bam, impedire. Quin post discessum meum I-
dem clementissimam suam in me propensioner
non verbis solum, sed & reipsa una plus vice
testatus est. Ejusdem generis est, quod Alasto
pergit; *precario me professionem philosophicam*
juris naturalis in Scania adeptum. Sane extan
adhuc literæ Illustriss. Regni Cancellarii ad fra
trem meum tunc Parisiis Residentem, quibus a
eo requirit, ut mihi persuadeat, ne vocationer
Suecicam abnuerem. Et quam precario huc ve
nerim, testatur salarium, & locus mihi assignatu
primarius, cujus invidia Alastorem non parur
adussit. Ejus quippe stupor digerere non pote
rat, leges DEI majore dignatione quam Justin
ani haberi, & in istis evolvendis non minus in
genii & eruditionis, quam in hisce requiri. Pu
to jam satis à me ostensum fuisse, abs nullo ho
mine, cui ulla mica honestatis & bonæ menti
restat, tantam *varaginem*, ut Beckmanniana latin
tate utar, fœdissimorum & absurdissimorum
mendaciorum potuisse consarcinari, ni patri
mendaciorum diaboli instinctu ferretur; cui u
eo firmius se pignoraret Alastor, perjurio tan
dem in conspectu Germaniæ sese adstringit. Erg
vivit profecto Deus, qui impium hominem, cu
salutem animæ suæ immanibus odiis & vindicta
libidini immolare propositum fuit, dignis demur
suppliciis mactabit; postquam quæ hactenus pr

scele

ſceleribus inflicta eſt caſtigatio, malitiam nefarii capitis tantum induravit.

Poſt eructatum perjurium cætera mendacia ſecurius & languidiore aſſeveratione expromuntur. Nam quod atrociter in apologiam meam invehitur, facile Beckmanno ignoſco. Ibi quippe ſub *Aſinii* Tenebrionis vocabulo ſuis ſe coloribus non infeliciter depictum conſpicit, & quod hactenus ludibrium omnibus, qui cum ipſo converſati ſunt, exhibuit, jam etiam ignotis debet. Inde Alaſtor, velut proprio veneno exhauſto, à fratre & patrono ſuo dilectiſſimo Pontifice Garlebienſi non nulla mutuo ſumit, & ſolicite enumerat officia erga certos viros *magni nominis*, inter quos ipſe proximum à primo locum ſibi aſſignat, quæ à me violata jactat. Vbi illud ex arte calumniandi, quod plures huic negotio immiſcere conatur, qui idem ad ſe nihil ſpectare aperte profitentur, *I*lluſtres juvenes meos diſcipulos Dnn. Foſſium, Cervinum, & Papke, Deinde uti ample nimis officia mea erga iſtos, quibuſcum mihi revera negotium fuit, enumerat, quorum pleraque non agnoſco: ita male Beckmannus omiſit illa officia, quæ viciſſim ab iſtis mihi debebantur, ſimulque quales iidem adverſus me ſeſe geſſerint. De hoc enim niſi conſtet, durius an mollius juſto illi à me habiti ſint, judicari non poteſt. Nec amplius quid dici jam opus eſt, niſi hoc ut Deus retribuat illis, ſicut de me ſunt meriti. Id tantum addo, inauditum hactenus mihi fuiſſe, me *ab Epiſcopo Winſtrupio*,

aut

aut alio quopiam *publice atheismi accusatum.* Et quanquam alias ab ipso nihil omissum est, quo mihi nocere possit: tamen non eo delirii processisse eundem crediderim, ut Beckmanno tam detestabili maledicti formula præire non erubuerit. Dehinc velut in torrentem se effundit eloquentia Beckmanniana, qua mirifice se jactat, ac subinde ingenii sui strictūras spargit; velut quod de collusione mea cũ diabolo ructat, oblitus, se paulo ante scripsisse, diabolum à me non credi; item *de Caligula Christianorum persecutore*, & *communione uxorum Platonica*, quæ si diis placet, à me asseritur l. VI. c. 5. §. 15. p. 775. Qua declamatione fauces sibi præparat ad evomendum obscænissimum mendacium, quo vel ipse Beckmanni choragus erubescit, qui ne mendacia autores tantum suos maculent, aliquam probabilitatis speciem illis circumdare inter arcana artis suæ habet. Heidelbergæ id factum scribit cum totius urbis scandalo. An per horam mihi subsistere ibi, & in honesto munere versari licebat talia patranti? Fingit quoque de uxoris meæ senectute, quæ æqualis mecum est ætatis, & duos menses, antequam Heidelberga discederem, pulcra me prole parentem faciebat. Ex cujus ore nemo mortalium unquam verbum paulo liberius, nedum tam fœdæ rei narrationem audivit. Et quam plane mente moti hominis est fingere, *me ipsam coram multis honestis viris & matronis ad hanc confessionem adegisse*? Nam flagitia utique ut taceantur, autores operam dant. Ut

tamen

tamen Lectori adpareat, qua occasione Alastori in mentem potuerit venire tam fœdam fabulam fingere, narrabo leviculum quid omnibus heic loci notissimum. Quando in conviviis, uti jam supra innui, syllogismis suis jam prope nos enecarat, ego restinguendo disputandi ardori, & quia alias in omni congressu hilariori Beckmannus de ridiculo esse sueverat, in sterilitatem matrimonii ipsius jocari incipiebam, qui alias vel Centauris generandis sufficere videbatur posse. Cæteris inde pariter cum risu in eum cavillantibus, ita paulatim à syllogismis ipsius respirabamus. Istas facetias tam inficeto modo nunc ultum it Alastor. Dialogum *Sinceri Warenbergij* à me non fuisse conscriptum non modo ipse Beckmannus novit; sed & probe ipsi cognitum est, quis revera ejus scripti autor sit, quippe qui in Suecia notorius est. Verum isthoc mendatio fraterculus ipsius Gesenius Garlæanus demerendus erat; cui de fide & amore tam egregii viri ex animo gratulor. Inde recoquitur explosa dudum calumnia de religione ad statum reip. accommodanda; cui fulciendæ advocatur Monzambanus, qui utique dogmata thelogica ad rationes politicas examinare instituit. De quo etsi meum non sit rationem reddere; obiter tamen addo, omnibus non cæcutientibus perspicuum esse, scriptorem istum præsupponere; religionem Christianam genuinam & sinceram, prout à Salvatore nostro & Apostolis fuit promulgata, nihil continere veræ politicæ adversum.

ſum. Sed quia pleræque Chriſtianorum ſectæ ſyſtematibus ſuis Theologicis, ex quibus ſinguli viam ſalutis æternæ unice hauriri contendunt, aliquid dogmatum humanorum admiſcuerunt: igitur uti ſapientibus fas eſt diſcernere, quid in religione divinum ſit, & quid hominibus originem debeat; ita & iisdem licet detorſiones articulorum fidei, & quicquid eſt aſſumentorum humanorum, quod in Theologiam irrepſit, ſub disquiſitionem vocare, quatenus continent aliquid politicæ adverſum, poſtquam Theologi circa demonſtrandam talium falſitatem ex Sacris Literis ſatagunt. Quod tamen idem Severinus de multorum Sacerdotum vitiis ita libere non dubitavit ſcribere, id & ipſe ægre fero; & dudum optavi, ut vir quiſpiam cordatus atque eruditus eam accuſationem ex hiſtoria Eccleſiaſtica & civili rerumpubl. Chriſtianarum, tum ex praxi communis vitæ, ipſaque experientia ſolide refelleret. Nam ut Beckmannus aliquis ejus ordinis advocatum ſe ferre velit, id oppido quam indignum eſt. Tandem ut ſibi per totum ſcriptum conſtaret Alaſtor, ad extremum fingit, multa me ex libro meo adhuc MSto monitu amicorum & precibus uxoris, (quæ nimirum ſtudia mea moderatur,) deleviſſe, ne cum Theologis mihi controverſia oriretur. Atqui nemo mortalium librum meum manuſcriptum evolvit, antequam Holmiæ cenſuræ offerretur; imo nec poſt eandem, antequam impreſſus divulgaretur. Ac eam

anſam

ansam arripiebant architecti primi Indicis meum librum in suspicionem vocandi, qui tunc temporis heic loci præcipui erant amicorum meorum, aut esse saltem debebant. Qui & ipsi mussitasse dicebantur, me post censuram quædam addidisse. Sed utramque criminationem refellere potest manuscriptum meum, quod adhuc mihi asservatur.

Hoc igitur scripto Nicolaus Beckmannus *pios viatores* in Germania contra me excitare potissimum laborat eadem fere ratione, qua ipsius frater Pontifex Garlæanus inter Seanos classicum in me canebat. Quorum auspiciis qui militiam in me suscepturi sunt, successum sibi, prædamque & gloriam pro ducum suorum dignitate liquido augurari possunt. Quanquam adparet, Beckmannum non modicum ad sua signa concursum sibi polliceri Lipsiæ, Wittebergæ, Jenæ, & Garlebiæ. Hoc ipsum enim manifeste conspicitur non solũ ex infami libello, sed & ex epistola, quam incluso libel-lo, sed & ex epistola, quam incluso libello famoso ad Lipsienses, Jenenses, & Wittebergenses, nec non Gesenium Garlebiensem eodem argumento conscripsit. Hujus epistolæ autographa duo, quæ Wittebergam & Garlebiam destinabantur, quomodo in manus meas pervenerint, operæ pretium esse duxi memorare. Commendaverat eas epistolas Beckmañ9 Francofurti ad Mænum in nundinis autumnalib9 civi cuipiã Salfeldensi, cui nomẽ Michael Gutvvasser, ad præscripta loca curandas, qui ex dicta urbe ad nundinas Lipsienses erat pro-

fectarus. Hic quanquam alias virum non nosset, precibus tamen ipsius permotus eam operam in se suscepit. Cum Jenam transiret, epistolam unam famulo communi Academiæ tradidit; cujus custodiam procul dubio statim Velthemius sibi asseruit, draconis in vicem aureo velleri invigilaturus, ut hoc specimen generosi & candidi sui animi ederet, & quam mire suum cum Beckmanni astro conspiraret. Nec dubito, quin idem jam Jubilæū sit promulgaturus, plenariam bonæ mentis remissionem pollicitus omnibus Asinii Tenebrionis sectatoribus, qui ad epistolam illam osculandam peregrinationē susceperint. Nam reliqui Ornatissimi Viri ejus Academiæ Professores magnopere tantum flagitium detestantur. Quin ipsis bibliopolis Jenensibus tam ingenuus est animus, ut dicant; nebulonem esse istius scripti autorem, & qui eundem impressit. Inde dum Lipsiam tendit lator epistolæ encyclicæ, forte fortuna in eodem pilento vehebatur amicus quidam meus, fide atque amore mihi conjunctissimus. Ibi ex improviso iste Mercurius non nimis astutus interrogabat; num Garlebiæ Academia esset? Cum amicus meus quæreret, quid ipsi negotii cū Garlebiensibus esset; iste statim de commissis sibi epistolis effutiit. Heic amicus meus, qui jam de Jenensi epistola intellexerat, suspicari cœpit monstri quid subesse; eoquè ut rem expiscaretur, multa jactabat de amicitia, quæ sibi cum Pontifice Garlæano intercederet. Iste lætus se nactum

ctum esse, qui literas Garlebiam curaret, illas amico meo tradidit, adjunctis etiam iis, quæ Wittebergam spectabant. Hic cum ex omnibus signis sceleris quid subesse colligeret, eas resignavit, & ad me transmisit. Utraque manu Beckmanni scripta est, sed quā omni studio dissimulare laboravit, ut primo obtutu ægre agnoscere queas. Nec Beckmanni sigillo sed affinis, ejusdemq; famuli Marci Klinck obsignata est. Quæ ad Lipsienses destinabatur, alia via pervenit. Hæc ideo prolixius retuli, ne Beckmannus exclamet, magicis me artibus adjutum istas literas intercepisse. Ubi illud primo stultitiæ Beckmannianæ luculentum est argumentum, quod tribus tam splendidis Academiis quartum velut pari gradu adjungat Gesenium Garlebiensem, vanissimum mortalium, & nugacissimum. Perinde ac si quis inter principes Græcorum ad Trojam Thersitem quoque numerare velit. Quanta enim dignatione Gesenius apud ipsos Lipsienses sit, vel inde colligi potest, quod cum aliquot ante annos eidē litis quid cum defuncto Superintendente Lipsiensi ortum esset, & iste pro more suo in deliria effundi cœpisset, Lipsiensis isti per servulum suum, qui spurius erat, responderi curavit, præfixa quoque hujus legitimatione. Qua demum contumelia loquacissimam ranam ad silentium redegit. Deinde illud plane ferendum non est, quod Beckmannus adeo sinistram de tribus illis Academiis concepit opinionem, quasi apud eas potissimum in ventu-

rus sit, qui flagitio & furori ipsius sint adplausur & apud quos libelli famosi tam pronam invenian fidem, ut citra ullam amplius disquisitionem a maculandam famam viri honesti & innocentis du ce infami nebulone sint incubituri. Enimver longe alia mihi de candore, prudentia & mode ratione istorum virorum est persuasio, salten quod judicium suum eo usque suspensuri sint donec quid revera in controversia sit, ad liquidur fuerit perductum. Nec minus quod tantur scelus, ad infamiam seculi pertinens, quod in m patratum fuit, ex animo sint aversaturi. Sane u lum Wittebergensem hactenus aliquam tam fo dæ fabulæ partem attigisse nondum mihi fuit au ditum. Nec universis Jenensibus imputari potes quod Velthemius deliret; cujus vesaniam pleros que Collegarum ipsius ægerrime ferre novi. Qu & ipse in *Appendice ad dissertationes meas Academ cas* responsum ad cavillationes suas accepit, qu non magnopere gavisurus sit. Nec Scherzeru usque adeo Lipsiæ dictatorem agit, ut reliqu omnes in istius gratiam sese prostituere velin Nam omnia, quæ ibi atque Dresdæ contra me acta sunt, ab ipso solo promanasse, liquido mih constat; & hoc ipsum in epistola mea provocato ria satis insinuavi. Sic ut nemo quidquam eorum quæ in ea epistola dicta sunt, præter Scherzerum & Gesenium, in se trahere debeat. Equidem Facu tatis Theologicæ mentionem feci. Sed qui alite poteram? Cum rescriptum Dresdense ejusder

Facul

Facultatis relationem allegaret. Et ipſe utique cæteros omnes à culpa ejus rei exemi. Multo minus autem hæc res ullum ex reliquis Lipſienſibus Profeſſoribus tangit, qui utique Dresdæ non fuerant queſti, librum meum à recepta doctrina publica abire. Quos de cætero erga recentiorum ſcripta æquiſſimos eſſe per ſeptennium, quo inter eos vixi, ſatis perſpexi. Sic & maxima mihi injuria fieret, ſi univerſus ſacer ordo in ſe trahere vellet ea, quæ ego ſolius ranæ Garlebienſis coaxationibus oppoſui. Sane ſi unus impudenter pertendat; ſacerdotibus competere cenſuram cenſura Regia eminentiorem in quævis ſcripta, eosdem ab omni errore immunes eſſe, & eruditionem ſuam ex peculiari inſpiratione divina habere, quoslibet ad injurias ipſorum obmuteſcere debere, & modo Zeli & conſcientiæ vocabulum crepent, tela eorundem à jugulo ſuo nemini avertere licere; alter autem tam enormia poſtulata neget: uter in iſtum ordinem injurius fuiſſe cenſebitur? Cæterum Scherzero à me ſat honoris exhibitum, licet peſſime de me merito, quod campum ipſi aperuerim, ubi illuſtrius ſpecimen ingenii & eruditionis ſuæ poſſet exhibere, quam compilato *Manuali Euſtachiano*, & *Aurifodina Diſtinctionum*, ubi dite viſo pallidus foſſor redit, erutoque concolor auro. Nunc quid de ipſo ſentire debeam neſcio, poſtquam apud venerandum Conſiſtorium Dresdenſe impetraſſe ipſum conſtat, ut ſibi pro imperio injungeretur, ne ad provoca-

tionem meam responderet: & nihilominus vide
ipsum sinistris opinionibus ex libello famo
haustis mordicus inhærere, easquè omni stud
transplantare in juventuten incautam, & qu
nondum suspicari potest, sub tam venerabili to
tantum malignitatis aut inscitiæ latitare. N
gratis hæc dixisse videar, pauca quædam loca,qu
in manus meas pervenerunt, notabo ex Colleg
ipsius superiori anno habito, ut adpareat, ex au
fodinis etiam scorias effodi. In *Loco IX. de Le*
§. 9. thesis ponitur *de justitia DEI essentiali archet*
pa seu originali, quæ absolute lex æterna dicitur,qu
què in ipso DEO sit : contra quam DEVS nullo m
do facere possit, ubi *Augustinus contra Faustum* cit
tur. Inde dum errores subjiciuntur, hæc qu
qve verba occurrunt: *Essentialem justitiam D*
esse prototypum juris naturalis negat Pufendorfius
J.N.&G.p. 163. *seqq.* Heic dico mentem & sc
pum meum à Scherzero malitiose aut per imper
tiam detorqueri. Quæ res ut eo clarior fiat, ol
servari velim, duplicem esse de lege naturali tr
ctationem; quarum una ad Theologiam specta
quæ ex Scripturis Sacris hauritur, nec ulterius e
tenditur, quam quatenus locum aliquē in cater
velut articulorum fidei habet. Altero aute
modo tractatur jus naturale, quatenus peculia
rem disciplinam constituit, cujus principium co
gnoscendi unicum est lumen rationis,ac finis & u
sus intra terminos hujus vitæ coërcetur, po
quam per eam probitatem, quæ ex solis natur
nostr

nostræ viribus jam promanare potest, salute æternæ potiri non datur. In posteriori igitur modo tractandi, qui solus meus est campus, quando agitatur de fundamentali aliqua propositione (aut quocunque vocabulo adpellare velis,) constituenda, ex qua præcepta legis naturalis liquido deduci queant; quæstio oritur; Num illa thesis Theologica, *quod essentialis DEI justitia sit archetypa legis naturalis humanæ*, idonea sit, ut subire locum fundamentalis propositionis possit in disciplina juris naturalis, soli rationi superstructa, & accommodata ad captum universi generis humani, quà id ratione utitur, quamcunque peculiarem religionem foveat? Hanc quæstionem nos negamus, & nostræ negationis invictas rationes attulimus, tum in opere nostro, tum in Apologia. Equidem hæ propositiones ex sola ratione naturali innotescunt; quod Deus sit justus essentialiter, quod nemini injuriam faciat, quod promissa sua firmiter servet, quod verax sit, quodque munus velut judiciariū in creaturas legibus obnoxias incorrupte exerceat. Enimvero quod justitia DEI essentialis sit archetypa legis naturalis humanæ, propositio est soli rationi humanæ incognita. Et si vel maxime eam tantisper à Theologia commodato sumere velis; tamen rationi humanæ impossibile est capere vim consequentiæ, si quis ex eadem officia hominum inter se deducere instituat. Si inquam ita velim argumentari: Justitia Dei essentialis est archetypa juris naturalis: Ergo adul-

terium non eſt committendum : impoſſibile eſt rationi humanæ vim & evidentiã hujus conſequentiæ capere, aut inveſtigare propoſitiones velut interjectas, quibus eadem ſtabiliatur. Sicut contra ſi ex noſtra hypotheſi argumenter ; homo debet eſſe ſociabilis ; Ergo non eſt mœchandum ; plana eſt conſequentia, & interjectę propoſitiones facile per ſolam rationem inveſtigari poſſunt. Quo accedunt difficultates jam expoſitæ ; puta, quod juſtitia humana reſpiciat legem & ſuperiorem, & ponat in altero jus ad exigendum ; id quod in juſtitiam divinam non quadrat. Item, quod quædam partes juſtitiæ humanæ in Deum non cadant quæ nempe præſupponunt indigentiam humanam; uti eſt juſtitia, qua contractus reguntur. Item quod juſtitia Dei vindicativa longe rigidior & exactior ſit, quam juſtitia humana, quæ ſæpe delictorum veniam facit citra ullam ſatisfactionem ex reſpectu boni publici, aut ſoli clementiæ oſtentandæ : id quod in juſtitia divina ſecus eſt, quæ citra ſatisfactionem generi humano in peccatum prolapſo non potuit placari. Accedit & alia difficultas, quod rationi humanæ ſibi ſoli relictæ attributa divina colligenda ſint ex perfectionibus, quæ in creaturis, ipſoquè homine conſpiciuntur, depurando imperfectiones, quæ ex eſſentia finita aut materia corporea proveniunt, & ad captum divinæ eminentiæ iſtas attemperando ; quodque adeo notitiæ humanæ, ex ſolo rationis lumine hauſtæ, prius cognita ſit juſtitia humana, quam juſtitia divina ; & conſequenter in diſciplina ſo-

ratio-

rationi superstructa præpostere justitia divina archetypa juris naturalis & justitiæ humanæ supponatur. Quod ipsum etiam agnovit *Richardus Cumberland de Legibus naturæ, prolegom.* §. 6. & *cap.* V. §. 13. cui quo minus genuinam jus naturæ tractandi methodum perspiceret, non obstitit, quod natione Anglus sit, & religionem Ecclesiæ Anglicanæ profiteatur; quæ duo attributa Beckmanno tam odiosa sunt. Ergo jam tandem perspicuum satis esse puto, in quo cardo hujus controversiæ volvatur; & ei, qui nobis velit contradicere, hasce difficultates ex sola ratione esse removendas, & liquido ostendendum, utique ex illa essentiali justitia divina ope solius rationis humanæ omnia & singula præcepta legis naturalis deduci posse, ita ut propositiones intermedias & evidentiam consequentiarum capiant etiam illi, qui Scripturam Sacram plane ignorant. Quod neque Scherzerus, neque ullus mortalium præstare potest. An autem hæ difficultates methodo, qua Scherzerus & alii Theologi jus naturæ in Locis suis tractant, obstent, & quomodo istæ ex Scriptura Sacra dissolvendæ sint, ea cura me non tangit. Nam mihi tanquam laico, & qui clavem scientiæ divinæ non teneo, sufficit simpliciter credere, Deum essentialiter esse justum, & eundem legis naturalis humanæ esse autorem. Porro in eodem *Loco* §. 12. hanc thesin ponit Scherzerus, *Legem Naturæ cordibus hominum inscriptam esse.* Ast quis hoc unquam negavit, cum totidem

tidem verbis id ab *A*postolo asseratur? *S*ed quæstio est de genuino sensu *P*hraseos hujus metaphoricæ; quæ sane, si omnia *S. S*cripturæ loca, ubi eadem occurrit, expendantur, nihil aliud significat, qvam notitiam firmam, stabilem penitissimę menti infixam, & plane indelebilem. Neqve in emphasi istius dictionis peculiaris aliqvis modus ejus notitiæ comparandæ insinuatur; cum in aliis omnibus Scripturæ dictis eadem extra controversiam notitiam adqvisitam exprimat. Et qvis clarius emphasin illam evolverit, qvam ipse Apostolus verbis immediate sub sequentibus? *Ipsa quippe conscientia eos*, qvi in legem naturæ peccaverant, *convincit & cogitationes sese accusantes & excusantes*, sic ut neqve ignorantiam ejus juris obtendere possint, neqve ejus sensum unqvam ex animo delere. Ergo ex locutione metaphorica Scherzerus nunqvam *actuales* & *distinctas propositiones*, de qvibus expresse mihi sermo est, exsculpserit; qvas nemo hactenus in animis infantium recens natorum observare potuit. Et quid me potissimum mordet *S*cherzerus, cum tamen D. *Joannes Musæus* Theologus Jenensis, Scherzero nihilo inferior, *Introduct. in Theologiam* c. 2. §. 19. anno 1673. edita, diserte asserat: *notitias naturæ intellectui insitas esse non in actu secundo aut primo*, sed tantum *in potentia propinqva*. Quo ipso utiqve *distinctas* & *actuales propositiones* natura insitas, negat. Et hæc ni fallor, communis Jenensium est sententia. Qvare ergo mihi

mihi soli tam obscæna dica scribitur? Eodem Loco revomitur exsecrabilis illa, & vere Beckmanniana calumnia *de indifferentissimo morali.* Ubi merito erubescere debebat Scherzerus, siquidem viri boni & candidi nomen ipsi est cordi, quod meam sententiam cum deliriis *Gnosticorum, quorundam Stoicorum*, & nescio quorum præterea confundat, cum quibus illa nihil affinitatis habet; uti cuivis patere potest, qui librum meum accurate evolvit, & non solum famosum *I*ndicem velut cœlitus missum oraculum adoravit, aut fugitivo duntaxat oculo aliquid hinc inde sublegit. Deinde per summam injuriam Scherzerus mihi hanc thesin affingit: *natura nihil esse turpe*, quæ nuspiam à me ponitur, nec de ea asserenda unquam in mentem mihi venit. Sed triplex potissimum thesis à me l. 1. c. 2. §. 6. adstruitur. Prima est, *honestatem & turpitudinem esse affectiones aut qualitates morales actionum humanarum, ortas ex convenientia aut disconvenientia cum lege.* Hanc thesin si quis impugnaverit, haruspices prodigium nunciabunt, bovem esse locutum. Altera est, *motum physicum in actione humana absqve omni respectu ad legem consideratum, esse moraliter indifferentem.* Nam contraria huic thesis implicat, absque respectu ad legem congruere ad legem vel non congruere. De solo isto motu physico me agere ita crebro inculcavi, ut metuam, ne Lectorē stuporis insimulaverim. Hoc dogma cū inter Theologos hactenꝰ tralatitium

latitium fuerit, quando ad id, quod in peccato physicum & materiale est, Deum tanquam conservatorem naturæ concurrere unanimiter docuerũt v. g. ad extensionem manus in furto: (quod citra blasphemiam dici non posset, ni motus ille physicus esset res moraliter indifferens;) nunc nescio qua maligna mentis febri à quibusdam tanquam monstrosus indifferentismus moralis diffametur. Sane quamdiu genus humanum fuit, solus motus physicus non fuit actio humana & moralis, sed ejusdem duntaxat materiale. Ad actionem autem moralem pręter motum physicum requiritur etiam aptitudo ad imputandum, & respectus ad legem: Unde qui indifferentiam motus physici trahere volunt ad indifferentiam actionum moralium, perinde fallunt & falluntur, ac si in physica Peripatetica nullum inter corpora discrimen agnoscere velint, ideo quia materia prima indifferenter se ad quamvis formam habeat. Inprimis autem Scherzerus cavillari instituit illa verba mea, quæ extant p. 27. *Quod naturalem* (eorum quæ turpia habentur) *indifferentiam multi ægre concipere queant, inde est, quod à teneris istorum vitiorum detestatio nobis fuit inculcata, quæ opinio simplici adhuc menti impressa in vim naturalis cujusdam affectus videtur invaluisse.* Ubi primo observandũ est, quam malitiose Scherzerus de suo parenthesin verbis meis inserat, (*eorum quæ turpia habentur.*) Nam verba immediate præcedentia utique manifeste

incul-

inculcant, naturalem indifferentiam prædicari non de integra actione morali, non de adulterio, homicidio, furto; sed *de actu physico citra respectum ad legem.* Non inquam dico, furtum homicidium, adulterium naturaliter esse indifferens: sed hoc dico, motus physicus, qui ad materiale istorum vitiorum constituendum concurrit, est naturaliter indifferens; quia ad illum motum physicum autor & conservator naturæ DEUS influit. *Puto* autem ignominiosum fore *S*cherzero, si operose ipsum docere aggrediar, quid in actione morali sit motus physicus, & quid illi ex lege accedat, quæ vel qualitatem aut dispositionem agentis, vel objectum, vel finem, vel certas denique circumstantias determinat. vid. l.1.c.7.§.4. De cætero verba mea planissimum habent sensum apud illos, quorũ judicium libelli famosi non corruperunt. *S*cilicet quia probe educatis à pueritia detestatio vitiorum inculcatur, inde apud multos ipsis affectibus & sensibus quædam istorum aversatio imprimitur, sic ut velut ex naturali quodamhorrore ista videantur refugere; quemadmodum objecta sensibus ingrata naturaliter aversamur; utque adeo adsuetudo illa & disciplina in naturam velut abeat. Et tali modo educatis vix in mentem subit originem istius aversationis ab interdicto legis arcessere, aut de motus physici, qui istis actionibus subest, indifferentia cogitare. *S*icut & ab aliis jam fuit observatum; quanquam primis mundi temporibus connubia fratrum

fratrum & sororum usitata fuerint; tamen ea post apud plerasq; gentes usq; adeo non lege tantum, sed & communi aversatione exolevisse, ut apud probe educatos ipsi sensus velut obtorpuisse videantur. Inde & juvenes fratres cum formosissimis sororibus versari sine ulla prava cogitatione aut tentatione; quæ tamen sese mox circa alias exserat. Manifestum igitur est, Scherzerum immane quantum fallere & falli, dum velut pro imperio mihi obtrudere pertendit dogma, quod quo atrocius notatur, eo gravius delinquunt, qui istud mihi affingere non erubescunt. Tertia mea Thesis est, DEUM esse autorem legis naturalis, & ad illius determinationem atq; impositionem referendam esse originem moralitatis, quæ in actionibus humanis existat. *Quæ* thesis Scherzero eo minus scrupuli movebit, quod is utiq; legem æternam in Deo agnoscit. Jam igitur quæro, utrum illa moralitas, antecedenter se habeat ad legem æternam Dei, an per accidens tantum & citra dependentiam ad eam congruat, an vero ab eadem tanquam fonte & origine promanet. Si priorum alterutrum asserere velit Scherzerus, habebimus jam Theologum, qui Deum primam esse causam neget. *Po*stremum à me asseritur. Verum hæc omnia in *Appendice ad Dissertationes meas*, Velthemii clamoribus opposita, ita perspicue deducta sunt, ut sperem, cordatos viros, & à vitilitigando atq; calumniando alienos, facile declaratione mea adquieturos. Denique in *Loco* v. §. 2. hanc thesin ponit

Scher-

Scherzerus: *Statum purorum naturalium Scholasticorum esse figmentum.* Post subjungit: *A quo errore non alienus est* Pufendorffius, *quod, quicquid in Apologia sua tergiverfetur, ex libris de J. N & G. l. 2. c. 2. §. 2. patet & sagaci lectori manifestum est.* Ast ego dico, inter statum purorũ naturalium, quem Scholastici fingunt, & inter statum hominum naturalem, de quo ego tracto, tantum esse discriminis; quantũ inter ea, quæ Theologi de pœnitentia seu conversione hominis, & Jureconsulti de pœnitentia in contractibus docent. Quod qui deprehendere non possit, bardum & blennum, ac politices ignarissimum esse oportet. Sicuti & istud spectrum heic loci jam plane disparuit, post publicatam meam dissertationem de statu hominum naturali. Quæ ubi cum cæteris junctim impressis in Germaniam perlata fuerit, non amplius Scherzerus de sagacitate sua multum gloriabitur. Isthæc obiter hoc loco addere visum est, ut omnes cordati judicare posfint, siquidem qui ad me diffamandum hactenus incubuerunt, citra præjudicium & affectus sententiam meam penitus agnoscere, atq; explicationem æqua mente admittere velint, nullam mihi amplius cum ipsis, saltem circa quæstiones Theologicas, superesse controversiam. Sin autem id agitur, ut judicia de bonis viris, eorumquè doctrina formentur ex libellis famosis, qui ex non intellectis, aut mutilatis, detortis, & interpolatis sententiis consarcinati sunt; neq; ulla protestatio, interpretatio, & planior deductio locum inveniat:

ampli-

amplius deliberandum erit, quod remedium tali furori sit opponendum.

Sed ut Beckmannum revertar, confido jam omnes cordatos, etiam qui antea me propius non norant, post lectam epistolam liquido agnituros; hoc seculo non extitisse exemplum fœdioris calũniæ, quam quo me ista orci progenies adspergere instituit: infinitos quoq; plus in re literaria præstitisse, neminem autem, quam me, ob labores suos pejoris exẽpli insectationes esse perpessum. Si quis tamen adhuc innocentiæ favor, si quæ adversus calumnias detestatio, invenientur sane, qui infamẽ illam belluam condigno malo tandem mactent, aut saltem ab omni honestorum virorum consortio exclusam velut carcinoma nationis Germanicæ, & labem seculi refugiant. Amici autem eo diligentius ad innocentiam meam vindicandam incumbent, quo magis bonorum omnium interest, tali â exempla non frequentari. Et Deus justissimꝰ judex illud portentum generis humani, quod per vesanum nocendi ardorem animam suam exitio pignorare publico perjurio non horruit, ejusmodi tandem suppliciis, quæ frangendo tanto furori sufficiant, coërcebit.

F I N I S.

Elencus
Controversiarum